

Załącznik B
do Raportu z wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
przez Polskę za 2013 r.

1.

ZAKTUALIZOWANY PLAN DZIAŁAŃ¹

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach dotyczących
nadmiernej długości postępowań karnych (grupa *Kudła*)
i cywilnych (grupa *Podbielski*)

Opis spraw

Wszystkie sprawy dotyczą nadmiernej długości postępowań w sprawach karnych oraz cywilnych (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji).

Szereg spraw dotyczy również braku skutecznego środka odwoławczego w tym zakresie (naruszenie art. 13 Konwencji).

I. Środki indywidualne

Większość spraw, w których postępowanie sądowe toczące się przed sądami krajowymi zostało zakwestionowane w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Trybunał), została już zakończona. Jeśli chodzi o pozostałe sprawy, właściwe władze krajowe podjęły działania w celu przyspieszenia nadal toczących się postępowań. Rząd przedstawi zaktualizowane informacje dotyczące tych spraw w odrębnym dokumencie.

II. Środki generalne

A. Działania podjęte w celu skrócenia długości postępowań karnych i cywilnych

Szereg działań podjętych przez władze polskie w celu skrócenia długości postępowań karnych i cywilnych został opisany w Rezolucji tymczasowej CM/ResDH(2007)28 Komitetu Ministrów Rady Europy, przyjętej podczas 992 posiedzenia Komitetu Zastępców Ministrów w dniu 4 kwietnia 2007 r. jak również w planie działania przedłożonym przez Rząd w dniu 22 listopada 2011 r. i w decyzji Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Del/Dec(2011)1128/15, przyjętej podczas 1128 posiedzenia Komitetu Zastępców Ministrów w dniu 6 grudnia 2011 r. W związku z powyższym, niniejszy raport zawiera informacje dotyczące okresu po tej ostatniej dacie.

B. Działania o charakterze inwestycyjnym i strukturalnym

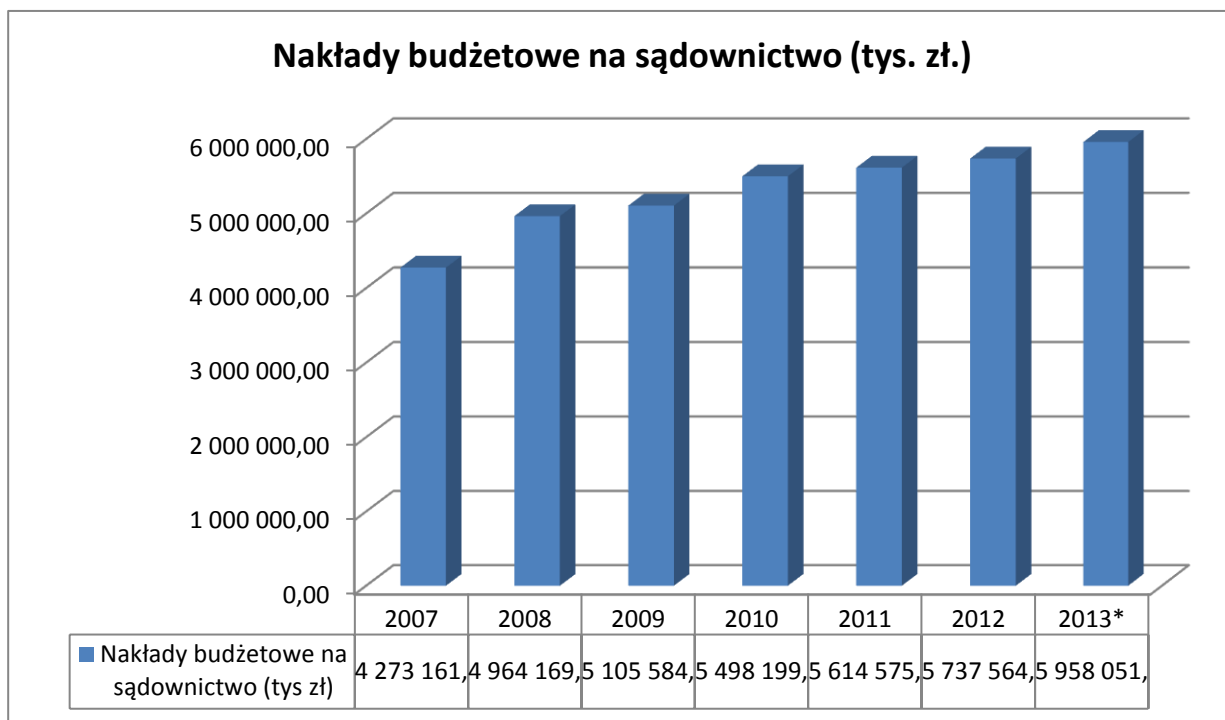
1. Nakłady na sądownictwo

a) Budżet przewidziany na sądownictwo

W latach 2011-2012 nastąpił 2,2 % wzrost wydatków na sądownictwo. Dalszy wzrost wydatków jest planowany na rok 2013 (zgodnie z ustawą budżetową – o 3,8%). Stałą tendencję wzrostową obrazuje poniższa tabela.

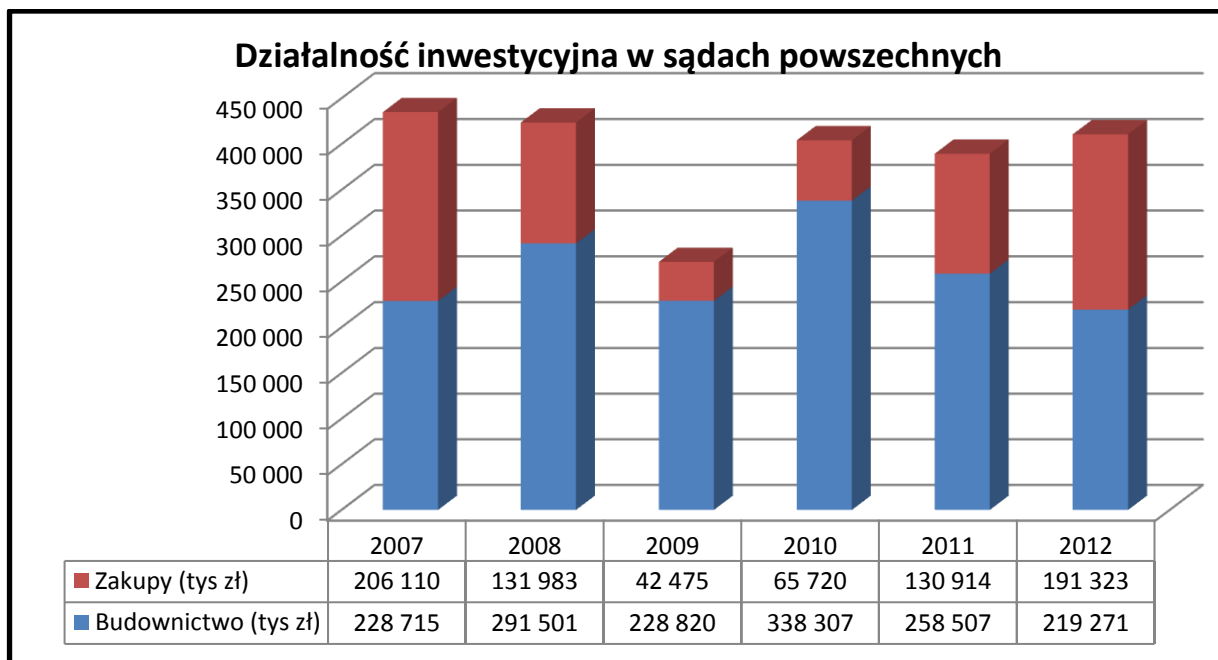
¹Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 4 lipca 2013 r.

* Dane dotyczące 2013 roku przedstawiają zaplanowane wydatki w jednostkach sądownictwa powszechnego w ustawie budżetowej na rok 2013

b) Nakłady na ulepszenie infrastruktury

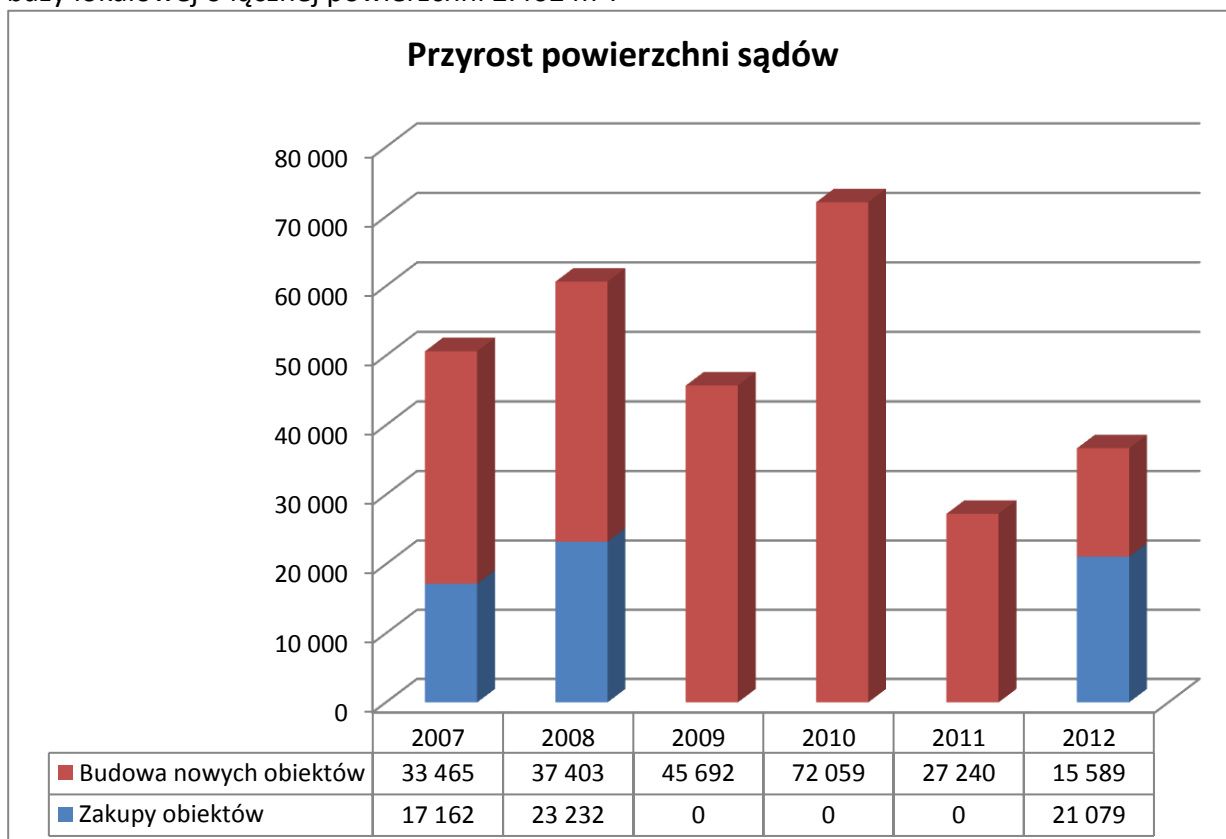
W roku 2011 w sądach powszechnych zostały poniesione wydatki na działalność inwestycyjną na łączną kwotę 389.421 tys zł, zaś w roku 2012 odnotowano wzrost nakładów w łącznej kwocie 410.594 tys. zł. (tj. 5,4%)

Informacje dotyczące lat 2007-2012 wskazują poniesione wydatki na budownictwo i zakupy inwestycyjne przez jednostki sądownictwa powszechnego.

c) Przyrost powierzchni sądów

Poniesione nakłady finansowe na działalność inwestycyjną w sądach powszechnych w latach 2011-2012 doprowadziły do przyrostu powierzchni w tych jednostkach o 66.370 m², w tym w wyniku budowy nowych obiektów - 42.829 m² oraz zakupu obiektów – 21.079 m². Dodatkowo w latach 2011-2012 przeprowadzono przebudowę i modernizację istniejącej bazy lokalowej o łącznej powierzchni 2.462 m².

Informacje dotyczące lat 2007-2012 wskazują uzyskany przyrost powierzchni w sądach powszechnych.

2. **Zatrudnienie w wymiarze sprawiedliwości**

W latach 2011-2012 w jednostkach sądownictwa powszechnego daje się zauważyć zasadniczo utrzymanie przeciętnego zatrudnienia we wszystkich grupach zawodowych (różnice nie przekraczają 0,3% - m.in. sędziowie - spadek liczby etatów o 29, asystenci sędziów - wzrost liczby etatów o 3, referendarze - spadek liczby etatów o 4, kuratorzy - spadek liczby etatów o 3).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
sędziowie	8 429	8 793	9 596	9 861	9 924	9 895	10 448
asystenci sędziego	2 026	2 385	2 594	2 678	2 746	2 749	3 251
referendarze	1 430	1 591	1 709	1 751	1 740	1 736	1 865
kuratorzy	4 793	4 995	5 188	5 210	5 055	5 052	5 209
aplikanci	769	612	317	194	0	0	0
asesorzy	1 478	1 127	301	0	0	0	0

inni pracownicy	29 549	29 957	30 242	30 459	30 595	30 547	31 094
------------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

*Dane dotyczące 2013 roku wskazują zaplanowaną liczbę etatów w jednostkach sądownictwa powszechnego w ustawie budżetowej na rok 2013, informacje dotyczące lat 2007-2012 wskazują natomiast wykonanie przeciętnego zatrudnienia w jednostkach sądownictwa powszechnego

3. Działania na rzecz prawidłowego rozmieszczenia kadr w sądach powszechnych

Ministerstwo Sprawiedliwości przeprowadziło reformę organizacyjną struktur sądowych polegającą na zredukowaniu liczby małych sądów rejonowych. *Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2012 r. w sprawie zniesienia niektórych sądów rejonowych* (Dz. U. z 2012 r. poz. 1121), z dniem 1 stycznia 2013 r. zniesiono 79 najmniejszych w kraju sądów rejonowych, a w ich miejsce, *zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 listopada 2012 r. w sprawie zniesienia i utworzenia niektórych wydziałów w sądach rejonowych oraz zmiany zarządzenia w sprawie utworzenia wydziałów w sądach rejonowych* (Dz. Urz. MS. Z 2012 r. poz.168) powołane zostały wydziały zamiejscowe sąsiednich jednostek.

Zasadniczym celem powołanego *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2012 r.* jest zapewnienie pełniejszej realizacji konstytucyjnej (art. 45 ust. 1) jak również konwencyjnej (art. 6 § 1) gwarancji prawa każdego obywatela do sprawiedliwego i jawnego rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, przez właściwy, niezależny i niezawisły sąd. Cel ten ma zostać osiągnięty przez odpowiednią organizację sądownictwa powszechnego i zniesienie istniejących barier w postaci:

- a) skumulowania strukturalnych (często wieloletnich) zaległości nierozpoznanych spraw, na wszystkich szczeblach sądownictwa powszechnego, w kilkudziesięciu sądach na terenie całego kraju;
- b) niedostosowanej do bieżącego wpływu spraw alokacji zasobów etatowych sądownictwa powszechnego;
- c) wadliwej struktury organizacyjnej sądownictwa powszechnego utrudniającej wykorzystywanie zasobów etatowych, stosownie do zasady uzyskiwania najlepszych efektów z danych nakładów, w sposób umożliwiający terminową realizację zadań.

W tym kontekście odnotować należy, że w dniu 27 marca 2013 roku, Trybunał Konstytucyjny ogłosił wyrok w sprawie sygn. K 27/12, z połączonych wniosków grupy posłów na Sejm oraz Krajowej Rady Sądownictwa m.in. w sprawie zgodności art. 1 pkt 13 *ustawy z dnia 18 października 2011 roku o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* w części dotyczącej nadania brzmienia art. 20 pkt 1 *ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku - Prawo o ustroju sądów powszechnych*, obowiązującego od dnia 28 marca 2012 roku w zakresie, w jakim upoważnia Ministra Sprawiedliwości do tworzenia i znoszenia sądów oraz ustalania ich siedzib i obszarów właściwości w drodze rozporządzenia wydanego po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa z art. 176 ust. 2, art. 180 ust. 5 w związku z art. 92 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 1 w związku z art. 15 ust. 2 Konstytucji RP. Trybunał orzekł, iż powyższy przepis jest zgodny z Konstytucją RP.

Na marginesie należy zaznaczyć, iż nadal toczy się debata publiczna związana z celowością ograniczenia liczby sądów powszechnych.

C. Działania legislacyjne zmierzające do zwiększenia szybkości i sprawności postępowań sądowych (po dniu 22 listopada 2011 r.)

1. Postępowania cywilne

- a) zmiany wprowadzone nowelizacją *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.) z dnia 16 września 2011 roku - *ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw* (Dz.U. Nr 233, poz. 1381), która weszła w życie 3 maja 2012 roku.

- wprowadzenie instytucji zażalenia do Sądu Najwyższego na orzeczenie sądu II instancji w przedmiocie uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji. *Ratio legis* tej zmiany związane jest z przypadkami niewłaściwej praktyki nadużywania przez sądy drugiej instancji wydawania orzeczeń kasatoryjnych ewidentnie wpływających na przedłużenie czasu trwania postępowania, w sytuacji, gdy sądy pierwszej i drugiej instancji są sądami *meriti*, przed którym toczy się postępowanie co do istoty sprawy.

- rezygnacja z zasady prekluzji dowodowej na rzecz systemu dyskrecjonalnej władzy sędziego, w którym decyzja o pominięciu spóźnionych twierdzeń i dowodów należy do sądu. Wprowadzenie nowych mechanizmów koncentracji materiału procesowego, których celem, przy aktywnej postawie sądu, jest nakłonienie stron do przytaczania okoliczności faktycznych i powoływania dowodów we właściwym czasie. Nowa regulacja jest bardziej elastyczna, umożliwiać będzie sądowi uwzględnienie okoliczności konkretnej sprawy. Celem nowej regulacji jest skłonienie stron do prezentacji twierdzeń faktycznych i dowodów możliwie najszybciej, aby w ten sposób doprowadzić do koncentracji materiału procesowego, co pozwoli na szybsze wydanie wyroku.

- zwiększenie efektywności obowiązującego systemu egzekucji przez:

- znaczące (dziesięciokrotne) podwyższenie górnej granicy dopuszczalnych grzywien pieniężnych, stosowanych przez sąd przy egzekucji świadczeń niezastępowalnych w celu przymuszenia dłużnika do spełnienia świadczenia (także zaniechania określonego działania). W jednym postanowieniu sąd będzie mógł wymierzyć grzywnę nie wyższą niż 10 000 zł, chyba że dwukrotne wymierzenie grzywny okaże się bezskuteczne. Ogólna suma grzywien w tej samej sprawie nie może przekraczać 1 miliona złotych (dotychczas było odpowiednio 1000 zł i 100 000 zł);
- czterokrotne (z 500 zł do 2000 zł) podwyższenie wysokości grzywny za nieuzasadnioną odmowę udzielenia przez dłużnika organowi egzekucyjnemu żądanych wyjaśnień lub informacji w celu wyegzekwowania wiarygodności;
- wprowadzenie, w przypadku egzekucji świadczeń niezastępowanych, alternatywnego środka w postaci wniosku wierzyciela o zagrożenie dłużnikowi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela (nie zaś jak w przypadku grzywien na rzecz Skarbu Państwa) oznaczonej sumy pieniężnej za zwłokę w wykonaniu czynności niezastępowalnej – w postaci określanych przez sąd stawek dziennych za każdy dzień zwłoki.

- ograniczenie kognicji sędziów: rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych, poprzez przyznanie im uprawnień do orzekania w przedmiocie:

- zbiegu egzekucji administracyjnej i sądowej co do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego (stronom i administracyjnemu organowi egzekucyjnemu przysługuje skarga na postanowienie referendarza do sądu);
- wyjawienia majątku dłużnika (bez możliwości stosowania środków przymusu);
- z uwagi na potrzebę zapewnienia sprawności i szybkości postępowania egzekucyjnego, w zakresie czynności dokonywanych przez referendarza sądowego, przyjęto, że wniesienie skargi na postanowienie referendarza sądowego w postępowaniu egzekucyjnym nie spowoduje utraty mocy zaskarżonego postanowienia. Sąd w sprawie skargi orzekał będzie jako druga instancja.

b) prace legislacyjne w toku związane z nowelizacją procedury cywilnej, mające na celu przyspieszenie i usprawnienie postępowania.

Zakończone zostały prace nad projektem założeń *projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*. Rada Ministrów przyjęła założenia w dniu 27 listopada 2012 r. Aktualnie Rządowe Centrum Legislacji opracowuje na ich podstawie projekt ustawy – prace zostaną zakończone w II kwartale 2013 r. Założeniem projektu jest przede wszystkim przyspieszenie postępowań sądowych. W projekcie przewiduje się m.in. dalszą informatyzację postępowania cywilnego polegającą na:

- wprowadzeniu tzw. elektronicznego biura podawczego (pozwalającego na składanie pism procesowych drogą elektroniczną oraz dokonywanie doręczeń elektronicznych we wszystkich sprawach cywilnych);

- wprowadzeniu elektronicznego postępowania w sprawach o nadanie klauzuli wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym,

- zmianach związanych z wdrożeniem protokołu elektronicznego - modyfikacja przepisów dotyczących udostępniania zapisu obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia, sporządzania protokołu skróconego, transkrypcji; dopuszczenie elektronicznych uzasadnień orzeczeń – m.in. zakłada się zatem udostępnianie stronom i uczestnikom nie tylko zapisu dźwięku, ale również zapisu obrazu i dźwięku, o ile został on sporządzony;

- uproszczeniu czynności polegających na przeprowadzeniu dowodu na odległość w postaci braku konieczności obecności sądu wezwanego lub referendarza sądowego w przypadku przeprowadzania dowodu z przesłuchania na odległość;

- zmianach w elektronicznym postępowaniu upominawczym polegających na:

- umożliwieniu powodowi złożenia wniosku o umorzenie postępowania w razie zaistnienia określonych zdarzeń procesowych;
- umożliwieniu uzupełnienia opłaty sądowej od pozwu;
- sprecyzowaniu zakresu, w jakim pozew i sprzeciw podlegają uzupełnieniu w razie przekazania sprawy do postępowania zwykłego.

Projektuje się też następujące zmiany w postępowaniu rozpoznawczym zmierzające do przyspieszenia postępowań sądowych i ograniczenia kognicji sądów powszechnych w sprawach cywilnych:

- zmiana przepisu regulującego skutki wniosku o wyłączenie sędziego. Obecnie art. 50 § 3 k.p.c. stanowi, że (...) *aż do rozstrzygnięcia wniosku o wyłączenie sędziego może spełniać tylko czynności nie cierpiące zwłoki* – co jest wykorzystywane przez strony w ich taktyce procesowej, zmierzającej do nieuzasadnionego przedłużania postępowań. Dlatego proponuje się wprowadzenie zasady, wedle której sędzia, którego dotyczy wniosek o wyłączenie, podejmuje dalsze czynności, za wyjątkiem wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Uwzględniając wniosek o wyłączenie sędziego, sąd będzie mógł natomiast znieść postępowanie w części obejmującej czynności dokonane po złożeniu tego wniosku, chyba że były to czynności niecierpiące zwłoki;
- dalsze rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych w postępowaniu upominawczym i nieprocesowym, (np. o złożenie świadczenia do depozytu sądowego oraz o zwrot i wydanie tego przedmiotu z depozytu);
- ograniczenie obowiązku przedstawienia sprawozdania w czasie rozprawy apelacyjnej;
- powierzenie notariuszom niektórych spraw spadkowych rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym (w tym zarząd spadku nieobjętego, zabezpieczenie spadku i spis inwentarza, ogłoszenie testamentu, odmowa przyjęcia obowiązków wykonawcy testamentu – gdy nie ma sporu między spadkobiercami);
- wprowadzenie regulacji dotyczącej uproszczonej klauzuli wykonalności oraz doprecyzowanie przepisów o postępowaniu klauzulowym;

W projekcie zostały też zamieszczone propozycje zmian w postępowaniu egzekucyjnym, które zmierzają do uproszczenia i przyspieszenia tego postępowania w postaci:

- elektronicznej licytacji ruchomości - będzie ona dopuszczalna tylko wtedy, gdy zajęte ruchomości zostaną oddane pod dozór osobie trzeciej (innej niż dłużnik). Sprzedaż w drodze licytacji elektronicznej będzie dokonywana za pośrednictwem dedykowanego systemu teleinformatycznego obsługującego takie licytacje;
- elektronicznego zajęcia rachunku bankowego (wykorzystanie systemu teleinformatycznego umożliwi tanią i szybką realizację zajęć wierzytelności z rachunków bankowych);
- rozszerzenia kompetencji referendarzy sądowych w sprawach egzekucyjnych (np. w zakresie prowadzenia egzekucji z nieruchomości, w tym rozpoznawanie skarg na czynności komorników oraz nadzorowanie licytacji w ramach egzekucji z nieruchomości) oraz liberalizację przepisów normujących udział pełnomocników w postępowaniu egzekucyjnym, co do obowiązku składania pełnomocnictw;

- ograniczenia katalogu czynności komornika podlegających zaskarżeniu i zmianę trybu wnoszenia skargi na czynności komornika. Aktualnie obowiązujące przepisy umożliwiają w bardzo szerokim zakresie zaskarżanie czynności komornika, w sytuacji gdy z uwagi na sprawność postępowania nie powinny podlegać zaskarżeniu te czynności, które stanowią jedynie etap postępowania kończący się dokonaniem innej zaskarżalnej czynności. Do tej kategorii należą zarządzenia o wezwaniu do usunięcia braków pisma (np. wniosku o wszczęcie egzekucji, o dokonanie opisu i oszacowania, o wyznaczenie licytacji), wezwania i zawiadomienia o planowanym terminie czynności oraz plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji;

- ograniczenia tzw. komorniczego wyjawienia majątku dłużnika do składników majątku, które będą miały znaczenie z punktu widzenia sposobów egzekucji dopuszczalnych w konkretnym postępowaniu;

- modyfikacji podstawy powództwa opozycyjnego tak, aby nie zachodziła podstawa do pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego obejmującego orzeczenie sądowe - w razie zgłoszenia przez dłużnika takich okoliczności faktycznych, które, jako spóźnione, zostały pominięte w postępowaniu rozpoznawczym. W przeciwnym razie może dojść do takiej sytuacji, w której powództwo przeciwegzekucyjne będzie stanowiło środek prawny wykorzystywany w celu „skorygowania” orzeczenia wydanego w procesie, w którym dłużnik nie dopełnił obowiązku przytoczenia faktów we właściwym terminie;

- zakłada się uproszczenie egzekucji z nieruchomości, w tym powierzenie komornikom sądowym niektórych czynności realizowanych obecnie przez sądy np. wezwanie nabywcy do uiszczenia ceny, przedłużenie terminu do dokonania tej czynności, sporządzenie oraz wykonanie planu podziału. Zakłada się powierzenie komornikowi wszystkich czynności egzekucyjnych w ramach egzekucji z nieruchomości. Czynności sądu, poza rozpoznawaniem skarg na czynności komornika oraz zarzutów przeciwko planowi podziału, powinny być ograniczone wyłącznie do wydania orzeczenia stwierdzającego utratę rękojmi lub stosowania środków przymusu.

c) prace nad projektem założeń *projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw.*

Celem proponowanych zmian jest dalsza informatyzacja postępowania wieczystoksięgowego, polegająca na wprowadzeniu obowiązku inicjowania tego postępowania drogą elektroniczną przez niektóre podmioty (notariuszy, komorników sądowych i naczelników urzędów skarbowych będących organami egzekucyjnymi).

Wprowadzenie obowiązku składania drogą elektroniczną wniosków o wpis do księgi wieczystej oraz wniosków o założenie księgi wieczystej, umożliwi:

- w zakresie prostych dla systemu teleinformatycznego czynności - automatyczne przetwarzanie danych zawartych w treści wniosku do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie teleinformatycznym, po zweryfikowaniu tych danych przez orzecznika;

- automatyczne zamieszczanie wzmianek wyłączających rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych niezwłocznie po sporządzeniu aktu notarialnego i złożeniu wniosku o wpis.

Celem projektowanej ustawy jest także wprowadzenie zmian w przepisach dotyczących postępowania. Wskazany projekt założeń został poddany uzgodnieniom międzyresortowym i konsultacjom społecznym.

2. Postępowania karne

Projekt zmiany *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego powołaną przez Ministra Sprawiedliwości z końcem 2009 r. zmierza w szczególności do osiągnięcia następujących celów:

- przemodelowania postępowania jurysdykcyjnego w kierunku większej kontradiktoryjności,
- przemodelowania postępowania przygotowawczego,
- usprawnienia i przyspieszenia postępowania, dzięki stworzeniu prawnych ram szerszego wykorzystania konsensualnych sposobów zakończenia postępowania karnego i w szerszym zakresie wykorzystaniu idei sprawiedliwości naprawczej,
- usunięcia „fasadowości” postępowania,
- ukształtowania na nowo podstaw stosowania środków zapobiegawczych,
- ograniczenia przewlekłości postępowania,
- odciążenia sędziów, prezesów sądów i przewodniczących wydziałów przez referendarzy sądowych,
- uzyskania pełnej zgodności rozwiązań kodeksowych ze standardami orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Poniżej zostaną omówione najistotniejsze zaprojektowane zmiany w zakresie wyżej wymienionych założeń, których celem jest usprawnienie postępowania w sprawach karnych.

W zakresie zwiększenia kontradiktoryjności postępowania sądowego najważniejszą proponowaną zmianą jest przyjęcie założenia, że we wszystkich postępowaniach przed sądem wszczynanych z inicjatywy strony procesowej, inicjatywa dowodowa należy do stron, zaś sąd będzie mógł wprowadzić do procesu dowód jedynie w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach.

Proponuje się jednocześnie przyjęcie zasady, że dowody przeprowadzane są przed sądem przez tę stronę, na wniosek której został on dopuszczony, co oznacza że ta właśnie strona w pierwszej kolejności zadaje pytania osobom przesłuchiwanym, prezentuje dowody rzeczowe, itd. Sąd będzie mógł wyręczyć stronę jedynie wyjątkowo, gdy uzna, że przejęcie inicjatywy jest szczególnie uzasadnione i przyczyni się do sprawniejszego osiągnięcia celów procesu.

Zmianie ulega dotychczasowy system wyznaczania obrońcy z urzędu. Jako zasadę przyjmuje się korzystanie przez podejrzanego z prawa ubogich na etapie postępowania

przygotowawczego, oraz ogólne prawo do wyznaczenia obrońcy z urzędu na etapie postępowania sądowego. W postępowaniu sądowym wyznaczenie obrońcy z urzędu następować będzie na wniosek oskarżonego, bez związku z jego sytuacją majątkową. Wprowadzona reguła zapobiegać ma paraliżowi postępowania sądowego lub późniejszego powoływania się na brak możliwości prowadzenia skutecznej obrony i faktyczny brak możliwości korzystania z profesjonalnego zastępstwa procesowego.

Wprowadza się także regułę, zgodnie z którą wraz z aktem oskarżenia nie przesyła się sądowi całych akt postępowania przygotowawczego, a jedynie akta w takim zakresie, w jakim zawierają materiały wspierające oskarżycielskie wnioski dowodowe, co doprowadzi do skrócenia czasu zapoznawania się z aktami przez sędziów.

Wprowadza się możliwość cofnięcia przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej. Cofnięcie aktu oskarżenia oznaczało będzie konieczność umorzenia postępowania z uwagi na brak skargi uprawnionego oskarżyciela. W toku przewodu sądowego cofnięcie aktu oskarżenia dopuszczalne będzie jedynie za zgodą oskarżonego.

W duchu kontradyktoryjności, przyjmuje się, że udział stron w rozprawie sądowej (co nie dotyczy oskarżyciela publicznego, który nadal będzie miał obowiązek uczestniczenia w rozprawie głównej) powinien być – co do zasady – ich prawem, a nie obowiązkiem. Jedynie w sprawach o najcięższe przestępstwa obowiązkowy będzie udział oskarżonego w czynnościach rozpoczynających rozprawę.

W zakresie zwiększenia roli konsensualnych trybów zakończenia postępowania karnego proponuje się rozszerzenie instytucji wniosku o skazanie bez rozprawy na wszystkie występkę i objęcie nią wszystkich występków, bez względu na zagrożenie.

Dobrowolne poddanie się karze ma być dopuszczalne w sprawach o wszystkie przestępstwa. Istotnym novum w zakresie procedowania w sytuacji dobrowolnego poddania się karze jest możliwość uwzględnienia wniosku oskarżonego w sprawie o występęk, na posiedzeniu, jeżeli wniosek zgłoszony został przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy.

Rozwija się kwestię dostarczenia stronom niezbędnej wiedzy o istocie i zasadach postępowania mediacyjnego, na podstawie której mogą one wyrazić świadomą zgodę na wzięcie udziału w mediacji. W przepisie tym reguluje się ważną kwestię odbierania zgody na udział w mediacji, włączając do tego – obok prokuratora, policji i sądu – mediatora, co odciąży organy procesowe.

Proponuje się zagwarantowanie zasady poufności mediacji, nakazując ujawnienie w sprawozdaniu tylko wyników mediacji. Oświadczenia składane w jego toku nie będą mogły stanowić dowodu w postępowaniu karnym.

Przewidziano możliwość nadania klauzuli wykonalności ugodzie, zobowiązującej do naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę zawartej przez strony przed mediatorem.

Zaproponowano także wprowadzenie do Kodeksu karnego przepisu pozwalającego na umorzenie postępowania karnego, w przypadku gdy sprawca pojedna się z pokrzywdzonym, w szczególności w wyniku mediacji, i naprawi szkodę wyrządzoną przestępstwem lub zadośćuczyni wyrządzonej krzywdzie. Tego rodzaju instytucja będzie miała zastosowanie w sprawach o przestępstwa zagrożone karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności.

Cel usunięcia „fasadowości” postępowania karnego ma zostać osiągnięty dzięki następującym zmianom:

a) skład sądu

Zmiana dotycząca składu sądu orzekającego na rozprawie odnosi się zarówno do sądu pierwszej, jak i drugiej instancji. O ile obecnie, ze względu na szczególną zawziętość sprawy sąd pierwszej instancji może postanowić o rozpoznaniu jej w składzie trzech sędziów, to rozwiązanie projektowane zakłada także możliwość rozpoznania sprawy w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Ponadto, zakłada się, że takie odstępstwo od jednoosobowego rozpoznawania sprawy dopuszczalne byłoby nie tylko z uwagi na szczególną zawziętość sprawy, ale także ze względu na jej wagę.

Proponuje się wprowadzenie reguły, zgodnie z którą sąd odwoławczy orzekający w sprawach, w których postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, orzeka jednoosobowo (obecnie skład taki w postępowaniu odwoławczym może orzekać jedynie wówczas, gdy zarządzi tak prezes sądu).

Proponuje się uproszczenie procedowania sądów wszystkich szczebli na posiedzeniach, zakładając, że każdy z tych sądów orzekałby, co do zasady, jednoosobowo. Prezes sądu mógłby zarządzić by orzekano w składzie trzech sędziów jedynie z uwagi na wagę bądź zawziętość sprawy.

W tym samym kierunku zmierza kolejna zmiana. O ile bowiem obecnie sąd odwoławczy orzeka zawsze na posiedzeniu w składzie trzyosobowym, jeżeli tylko ustawa nie stanowi inaczej, to wedle nowego jego brzmienia, sąd ten orzekałby już tylko jednoosobowo, chyba, że zaskarżone orzeczenie wydano w składzie innym niż jednoosobowy albo z innego przepisu ustawy wynikałoby, że wymaga się tu składu kolegiального.

b) referendarze sądowi

Proponuje się stworzenie możliwości wykonywania przez referendarzy sądowych zadań z zakresu ochrony prawnej w następujących grupach tematycznych:

- wydawanie postanowień o charakterze obligatoryjnym;
- wydawanie postanowień i zarządzeń w kwestiach dotyczących udziału obrońcy i pełnomocnika w postępowaniu karnym, niezastrzeżonych do wyłącznej kompetencji sądu;
- wydawanie postanowień w przedmiocie kosztów procesu, które nie rozstrzygają ostatecznie, kto ma je ponosić;

- nadawanie klauzuli wykonalności;
- wydawanie zarządzeń dotyczących biegu sprawy, nieingerujących w jej końcowe rozstrzygnięcie;
- wykonywanie czynności i podejmowanie decyzji procesowych w sprawach z oskarżenia prywatnego;
- wykonywanie innych zadań:

- wydawanie poleceń policji i innym organom w zakresie postępowania karnego;
- kierowanie spraw do postępowania mediacyjnego;
- zarządzanie wydawania kserokopii i uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy;
- wykonywanie czynności w ramach pomocy prawnej;
- wydawanie zarządzeń w przedmiocie nadania biegu sprawom o odtworzenie akt;
- podejmowanie decyzji w przedmiocie dowodów rzeczowych.

c) postępowanie przygotowawcze

W projekcie zrezygnowano z obowiązkowego wymogu uzasadnienia oskarżenia jako elementu treści publicznego aktu oskarżenia. Przyjęto w związku z tym, że do aktu oskarżenia może ale nie musi być dołączone pisemne uzasadnienie, a wówczas, tak jak dotąd, powinno ono zwierać przytoczenie faktów i dowodów, na których opiera się oskarżenie, a w miarę potrzeby wyjaśniać podstawę prawną tego oskarżenia i omawiać okoliczności, na jakie powołuje się oskarżony w swej obronie. Ponadto wskazano, że akt oskarżenia powinien także zawierać wykaz dowodów, o których przeprowadzenie na rozprawie oskarżyciel wnosi, z wyraźnym określeniem, jakie okoliczności mają być za pomocą poszczególnych czynności udowodnione oraz w miarę potrzeby ze wskazaniem sposobu i kolejności przeprowadzania tych dowodów. Oskarżyciel publiczny będzie zatem obowiązany formułować odnośnie do każdego dowodu określone tezy dowodowe.

d) postępowanie przed sądem pierwszej instancji

Proponuje się wprowadzić dyscyplinujący 30-dniowy termin na dokonanie czynności związanych z kontrolą pod względem formalnym aktu oskarżenia.

Prezes sądu ma wnosić sprawę na posiedzenie przygotowawcze, jeżeli przewidywany zakres postępowania dowodowego uzasadnia przypuszczenie, że w sprawie należy wyznaczyć co najmniej 5 terminów rozprawy.

Zaproponowano wprowadzenie instrukcyjnego terminu posiedzenia organizacyjnego, które powinno się odbyć nie później niż 30 dni od jego wyznaczenia.

Nowym elementem, poprzedzającym posiedzenie przygotowawcze, jest wezwanie jego uczestników do przedstawienia w terminie 7 dni pisemnego stanowiska dotyczącego planowania przebiegu rozprawy głównej oraz jej organizacji. Zasadniczymi elementami stanowiska uczestników posiedzenia mają być informacje i oświadczenia dotyczące: postulowanych terminów rozpraw, terminów usprawiedliwionej nieobecności uczestników procesu, oświadczenia wskazujące na potrzebę wezwania na rozprawę główną biegłych, kuratora sądowego, sprawdzenia danych o karalności oskarżonego, wnioski dowodowe, oraz

inne oświadczenia dotyczące okoliczności istotnych dla sprawnego przeprowadzenia dalszego postępowania.

Przedmiotem rozstrzygnięć podejmowanych podczas posiedzenia mają być wnioski dowodowe stron, terminy rozprawy, jej organizacja i przebieg. Poprzez wyznaczenie terminów rozprawy rozumiane jest wskazanie większej liczby terminów rozprawy, w miarę możliwości takiej, która pozwoli przeprowadzić rozprawę w całości, z możliwie krótkimi odstępami pomiędzy poszczególnymi terminami. Rozwiązanie takie zapewnia uczestnikom postępowania możliwość właściwego planowania udziału w rozprawie, ogranicza ryzyko kolizji terminów. Ponadto, w razie konieczności doprowadzenia na rozprawę oskarżonego lub innej osoby pozbawionej wolności, pozwala na odpowiednio wczesne zarządzenie doprowadzenia, i zabezpieczenie w ten sposób stawiennictwa tej osoby na rozprawie.

Takie rozwiązanie umożliwi ponadto właściwym organom Policji planowanie czynności doprowadzenia. Na prowadzącym posiedzenie organizacyjne spoczywa także obowiązek wydania zarządzeń niezbędnych dla organizacji rozprawy głównej, w tym m.in. wyznaczenia terminu i miejsca rozprawy, wezwania i zawiadomienia stron i innych osób.

Istotnym walorem proponowanego rozwiązania jest przyjęcie, że ogłoszenie zarządzenia o wyznaczeniu terminów rozprawy ma skutek równoznaczny z wezwaniem obecnych uczestników postępowania do udziału w rozprawie albo zawiadomieniem o jej terminie. W ten sposób zasadniczemu ograniczeniu ulec może liczba zawiadomień i wezwań na rozprawę, przy czym skuteczność powiadomienia dotyczy nie tylko pierwszej, ale każdej kolejnej rozprawy, której termin został ustalony i ogłoszony na posiedzeniu.

Zarządzenie o doprowadzeniu oskarżonego pozbawionego wolności na rozprawę ograniczone byłoby do trzech sytuacji, tj.: udziału w czynnościach związanych z przedstawieniem oskarżonemu zarzutów oraz pouczeniem go o uprawnieniach i obowiązkach (w sprawach o zbrodnie); złożenia przez oskarżonego wniosku o doprowadzenie go na rozprawę; uznania obecności oskarżonego za obowiązkową przez przewodniczącego albo sąd.

Projekt zakłada, że strony powinny przed otwarciem przewodu złożyć swoje wnioski odnośnie do dołączenia dodatkowych materiałów z akt postępowania (oprócz złożonych wraz z aktem oskarżenia), ze wskazaniem konkretnych dokumentów z akt dochodzenia lub śledztwa, a sąd powinien, w miarę możliwości, rozstrzygnąć w tym przedmiocie jeszcze przed otwarciem przewodu sądowego. Chodzi zatem o możliwie szybkie rozstrzygnięcie w tej materii.

Proponuje się możliwość ograniczenia przez sąd I instancji treści uzasadnienia wyroku wydanego na posiedzeniu. Było by to możliwe na wniosek prokuratora uzgodniony z oskarżonym lub na wniosek oskarżonego dobrowolnie poddającego się karze przed rozprawą. Gdy któraś ze stron tego zażąda, sąd sporządził będzie wyjaśnienie jedynie w zakresie podstawy prawnej skazania i wymiaru kary.

W projekcie proponuje się szereg rozwiązań, których istota sprowadza się do rezygnacji z dokonywania czynności, które w istotny sposób przedłużają postępowanie, choć nie mają

praktycznego znaczenia dla realizacji jego celu. Do tych rozwiązań zaliczyć trzeba w szczególności:

- rezygnację z odczytywania całego aktu oskarżenia na rozprawie;
- rozszerzenie możliwości ujawnienia dowodów bez odczytania. Obecnie dowody te muszą być odczytane, jeżeli którakolwiek ze stron o to wnosi. Proponuje się, aby takie uprawnienie strona zachowała jedynie wówczas, gdy nie miała sposobności zapoznać się wcześniej z odpowiednim dowodem;
- rezygnację z odczytywania treści zarzutów oskarżycielskich podczas ogłaszania wyroku.

e) postępowanie odwoławcze

Wprowadzono dla strony, która wykazywała na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego bierność w zakresie inicjatywy dowodowej (czy to co do zgłoszenia wniosku dowodowego, czy to co do aktywności przy przeprowadzaniu dopuszczonego dowodu), barierę stawiania zarzutu sądowi zarówno co do tego, że nie dopuścił lub nie przeprowadził on określonych dowodów z urzędu, jak i co do tego, że w trybie wyjątkowym z jednej lub z obu tych prerogatyw skorzystał pomimo bierności strony. Ograniczenia, o których wyżej mowa nie obowiązują wówczas, gdy przeprowadzenie dowodu jest obowiązkowe.

Odwołujący się, tak jak i dotąd, będzie mógł wskazać nowe fakty i dowody, jednakże jedynie wówczas „jeżeli nie mógł powołać ich w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji”.

Poszerzono możliwości reformatoryjnego orzekania przez sąd odwoławczy: po pierwsze, sąd odwoławczy w każdym wypadku, gdy uzna potrzebę uzupełnienia przewodu sądowego, powinien na rozprawie odwoławczej przeprowadzić określone dowody z urzędu z zachowaniem zasady bezpośredniości; , po drugie, dopuszczono możliwość dokonywania w instancji odwoławczej zmian w zakresie ustaleń faktycznych i to niezależnie od tego, czy zmiany te będą dokonane w oparciu o dowody przeprowadzone przez sąd pierwszej instancji, czy też w oparciu o dowody przeprowadzone dopiero na forum sądu odwoławczego.

Wprowadzono zasadę obligującą sąd odwoławczy do rozpoznania środka odwoławczego w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów. Tylko wyjątkowo, w określonych ustawą sytuacjach sąd będzie mógł odstąpić od tej reguły.

Proponuje się, żeby w każdym wypadku utrzymania zaskarżonego wyroku w mocy sąd odwoławczy upoważniony był do sporządzenia pisemnego uzasadnienia swego orzeczenia dopiero na wniosek strony, chyba że zostało złożone zdanie odrębne.

Przedstawiony rządowy *projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw* został przekazany do Sejmu dnia 8 listopada 2012 roku (druk sejmowy 870) i dnia 13 grudnia 2012 roku Komisja Nadzwyczajna do spraw

zmian w kodyfikacjach skierowała go do podkomisji stałej do spraw nowelizacji. Ostatnie posiedzenie podkomisji odbyło się 15 maja 2013 r.

W sytuacji uchwalenia tego projektu w szybkim czasie należy oczekiwać efektów w postaci skrócenia czasu trwania postępowań w sprawach karnych.

D. Dane statystyczne:

1. Załatwialność spraw ogółem

W 2011 r. sądy załatwiły łącznie 13 385.551 spraw, tj. o 687 317 spraw więcej niż w 2010 r. co stanowi wzrost o 4,5 % (i zarazem 34,8 % więcej niż w 2006 r., 25,3 % więcej niż w 2007 r., 20 % więcej niż w 2008 r. i 10,8 % więcej niż w 2009 roku).

W 2012 r. sądy załatwiły łącznie 14 105 063 spraw, tj. o 719 512 spraw więcej niż w 2011 r., co stanowi wzrost o 5,4 % (i zarazem 42,2 % więcej niż w 2006 r., 32 % więcej niż w 2007 r., różnica 3 422 474 spraw, 26,4 % więcej niż w 2008 r., 16,7 % więcej niż w 2009 r., 10,2 % więcej niż w 2010 r.).

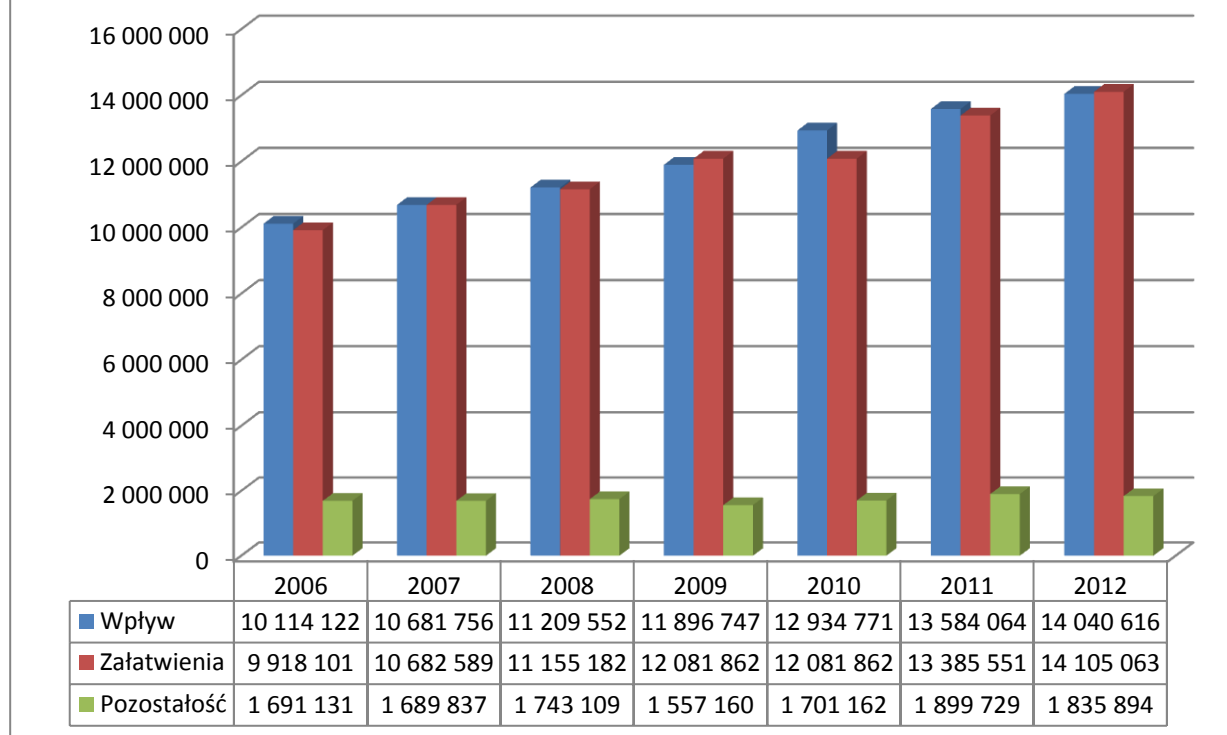
W 2012 r. zmniejszyła się również pozostałość spraw w porównaniu do 2011 r. z 1 899 729 do 1 835 894 spraw tj. o 3,4 %.

W Ministerstwie Sprawiedliwości wnikliwie analizowane są dane statystyczne odzwierciedlające pracę sądów powszechnych. Ze wstępnych informacji statystycznych za 2012 r. wynika, że w tymże roku do sądów powszechnych wpłynęło ogółem około 14 040 000 spraw (o 456 000 spraw więcej niż w 2011 r. – tj. o 3,3%). Należy przy tym podkreślić, że wzrost wpływu odnotowywany jest kolejny już raz. W omawianym okresie:

- w **sądach apelacyjnych** wpływ spraw wyniósł 104 772 i stanowił 0,74 % ogólnego wpływu do wszystkich sądów. Załatwiono 99 745 sprawy, co stanowi opanowanie spraw w 95,20%.
- w **sądach okręgowych** wpływ spraw wyniósł 928 318 i stanowił 6,61 % ogólnego wpływu do wszystkich sądów. Załatwiono 886 019 spraw, co stanowi opanowanie spraw w 95,5%.
- w **sądach rejonowych** wpływ spraw wyniósł 13.007.526 i stanowił 92,65 % ogólnego wpływu do wszystkich sądów. Załatwiono 13 119 299 sprawy, co stanowi opanowanie spraw w 100,9%.

Jednym z podstawowych mierników sprawności postępowań sądowych jest **wskaźnik opanowania wpływu**, będący odniesieniem liczby spraw załatwionych w danym okresie sprawozdawczym lub okresie działania jednostki organizacyjnej do liczby spraw wpływających. W 2012 r. wskaźnik ten uległ poprawie w stosunku do 2011 r. i wyniósł 100,5, co oznacza, że załatwiano średnio więcej spraw niż wpłynęło do sądu.

Załatwienie wpływających spraw w latach 2006-2012

Ostatecznie sądy miały do załatwienia, łącznie ze sprawami pozostałymi do rozpatrzenia z poprzedniego roku, 15 940 000 spraw, co stanowi o 4,3 % spraw więcej w stosunku do roku poprzedniego. Należy podkreślić, że dynamika załatwień była wyższa niż dynamika wpływu, co skutkowało zmniejszeniem liczby spraw niezadowolonych. Wskaźnik załatwalności, czyli odniesienie liczby spraw załatwionych do liczby spraw do załatwienia będących sumą wpływu i spraw niezadowolonych pozostających z poprzedniego okresu sprawozdawczego, wyniósł 88,5% i jest korzystniejszy w porównaniu z rokiem poprzednim (w 2011 r. wyniósł 87,6%).

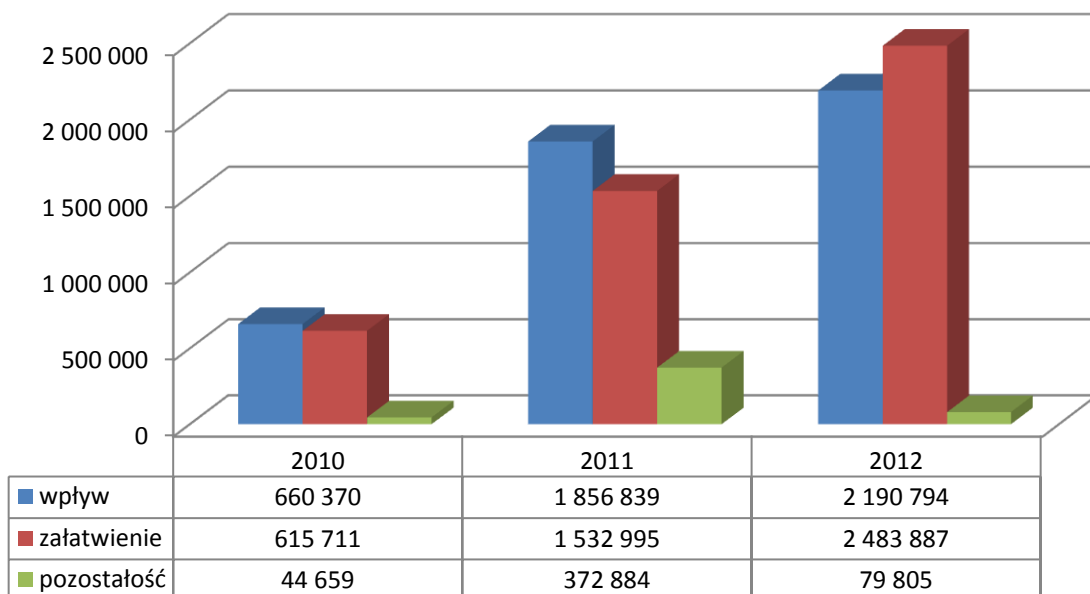
Ponadto odsetek spraw rozpatrywanych przez sądy pierwszej instancji, w których czas trwania postępowania przekracza 12 miesięcy od dnia pierwszej rejestracji w sądzie pierwszej instancji do chwili prawomocnego zakończenia sprawy wyniósł 4,0%. W stosunku do analogicznego poprzedniego okresu sprawozdawczego wskaźnik ten jest więc korzystniejszy o 0,2 punktu procentowego (w 2011 r. – 4,2%).

Inny miernik, a mianowicie wskaźnik pozostałości tzw. czasu trwania postępowania (w miesiącach) spraw ogółem - odniesienie liczby wszystkich spraw pozostających do załatwienia w sądach powszechnych na rok następny do przeciętnego miesięcznego wpływu wszystkich spraw w danym okresie sprawozdawczym - w 2012 r. wyniósł 1,6 miesiąca (48 dni) i również uległ poprawie się w stosunku do 2011 r. kiedy to wyniósł 1,7 miesiąca.

- 2. Dane dotyczące działalności tzw. E-sądu za lata 2010 – 2012 (ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. nr 26, poz. 156, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2010 r.)**

Załatwienie wpływających spraw w latach 2010-2012 (E-sąd)

W 2011 r. do E-sądu wpłynęło łącznie 1 856 839 spraw cywilnych w elektronicznym postępowaniu upominawczym tj. o 281% więcej niż w 2010 r., co stanowi 20,4 % ogólnego wpływu tych spraw do sądów rejonowych (9 096 036 spraw cywilnych, gospodarczych, z zakresu prawa pracy), z czego załatwiono 1 532 995 spraw cywilnych, co stanowi 17,24 % ogółu załatwień w sądach rejonowych w tym pionie orzecznym (łącznie 8 891 447 spraw), opanowując wpływ w ponad 82,55%.

W 1 490 198 sprawach cywilnych wydano elektroniczny nakaz zapłaty, co stanowi około 55,9 % wszystkich nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu upominawczym w sądach rejonowych w kraju, w pionie cywilnym (z łącznej liczby nakazów – 2 664 544).

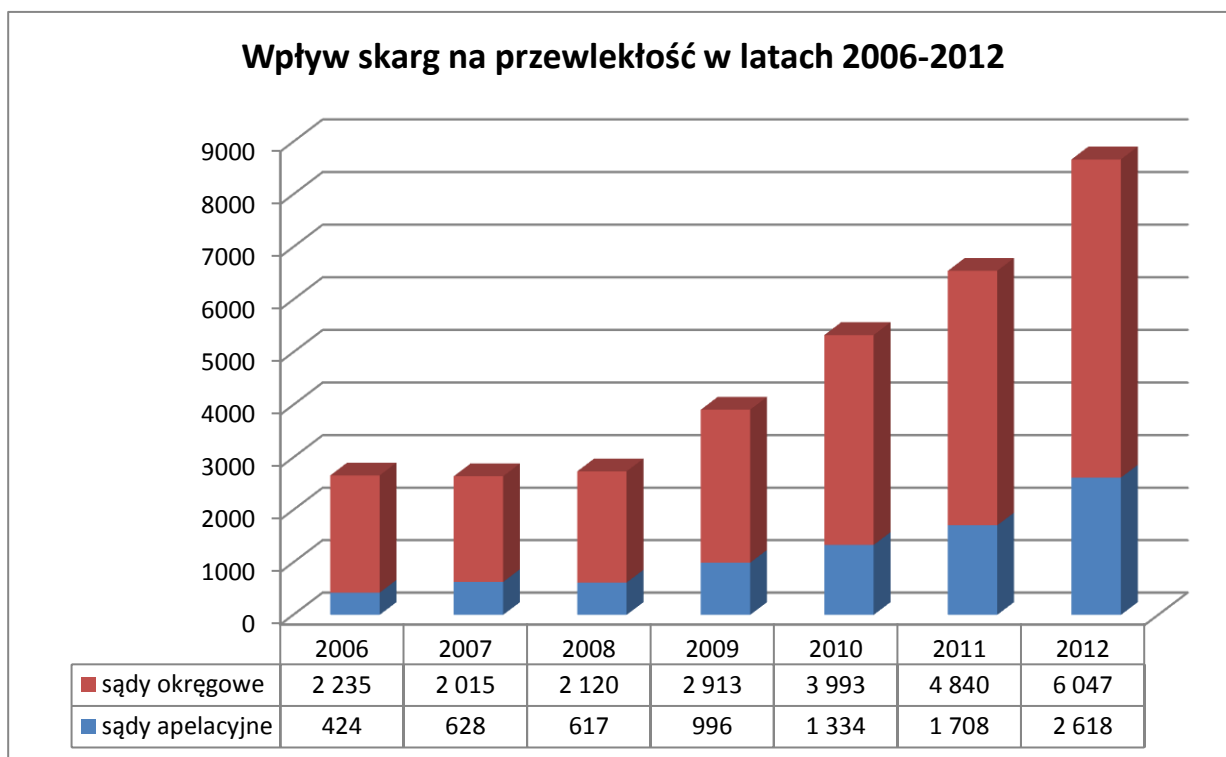
W 2012 r. do E-sądu wpłynęło łącznie 2 190 794 spraw cywilnych w elektronicznym postępowaniu upominawczym tj. o 18% więcej niż w 2011 r., co stanowi 23,3 % ogólnego wpływu tych spraw do sądów rejonowych (9 401 037 spraw cywilnych, gospodarczych, z zakresu prawa pracy), z czego załatwiono 2 483 887 spraw cywilnych, co stanowi 26,20 % ogółu załatwień w sądach rejonowych w tym pionie orzecznym (łącznie 9 479 577 spraw), opanowując wpływ w ponad 113%. Miesięczny wskaźnik zaległości wynosił jedynie 0,5.

W 2 403 006 sprawach cywilnych wydano elektroniczny nakaz zapłaty, co stanowi około 71,8 % wszystkich nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu upominawczym w sądach rejonowych w kraju, w pionie cywilnym (z łącznej liczby nakazów – 3 345 600).

Pozostałość na koniec 2012 r. wyniosła 79 805 spraw cywilnych w elektronicznym postępowaniu upominawczym, co stanowi jedynie około 7,6 % ogólnej zaległości wszystkich spraw cywilnych w sądach rejonowych (z 1 051 191 spraw)

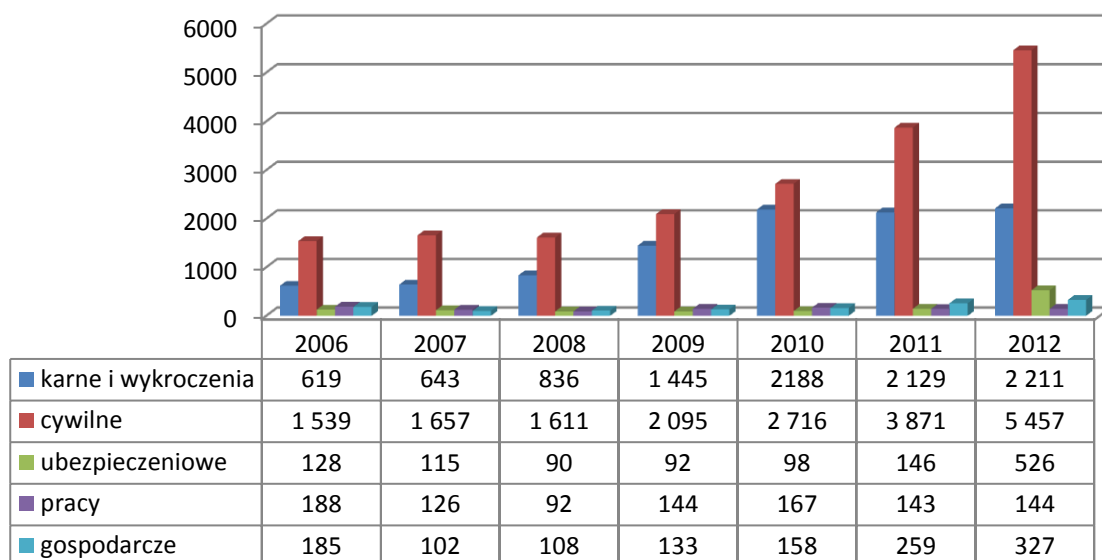
Przedstawione dane wskazują na znaczny wzrost liczby spraw kierowanych do tzw. E-sądu (łączny wzrost wpływu w ciągu 3 lat 2010-2012 wynosi 331 %), jak również na szybkość i skuteczność podejmowanych przez Ministerstwo środków, mających na celu zrównoważenie znacznego wzrostu popularności tego uproszczonego trybu postępowania i wpływu spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym, co widać porównując dane za 2011 i 2012 r. (przede wszystkim poprzez właściwą alokację zasobów etatowych – głównie referendarzy sądowych).

3. Dane dotyczące skarg na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie, za lata 2011-2012.

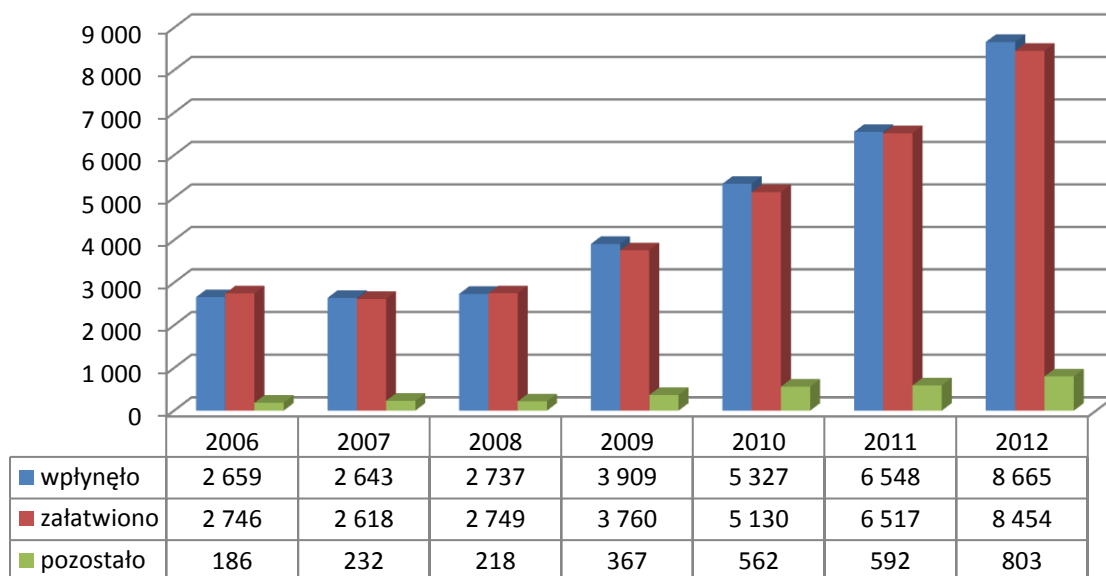
Zaprezentowane dane statystyczne wskazują na utrzymujący się wzrost wpływu skarg na przewlekłość do sądów: z 5 327 spraw w 2010 r. do 6 548 spraw w 2011 r. tj. o 22,9% oraz z 6 548 spraw w 2011 r. do 8 665 spraw w 2012 r. tj. o 32,1%.

Charakter spraw dotyczących skargi na przewlekłość w latach 2006-2012

W skali kraju w 2012 r. największy odsetek stanowiły skargi na przewlekłość postępowania w sprawach cywilnych tj. 62,3% ogólnego wpływu (5457 spraw), co stanowi wzrost w stosunku do 2011 r. (w 2011 r. odsetek ten wynosił – 59,1 %). W sprawach karnych skargi na przewlekłość stanowiły 25,5 % ogólnego wpływu (2211 spraw – dla porównania w 2011 r. – 32,5 %, a w 2010 r. – 41 %) i poziom ten w liczbach bezwzględnych zasadniczo utrzymuje się od 2010 r. – 2188 skarg, 2011 r. – 2129 skarg. Odnotować należy spadek procentowego udziału skarg na przewlekłość w sprawach karnych w stosunku do ogólnego wpływu skarg, przy jednoczesnym znacznym wzroście liczby skarg w sprawach cywilnych. Najmniejszy odsetek stanowiły skargi na przewlekłość postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy – tj. 1,6 %.

Załatwianie skarg na przewlekłość w latach 2006-2012

Dane statystyczne wskazują, iż w 2012 r. wpływ skarg na przewlekłość został opanowany w 97,6 %. Łącznie odrzucono 2.995 skarg, oddalono 2743 skarg, załatwiono w inny sposób 1193 skarg. W porównaniu do 2011 r. zwiększył się odsetek skarg odrzuconych (w 2011 r. sądy odrzuciły – 27,3 % skarg (1791), a w 2012 r. – 34,5 % skarg (2995), natomiast zmniejszył się odsetek skarg oddalonych – 2743 (31,65 % wszystkich skarg), w 2011 r. oddalono 2293 skarg, co stanowiło 35 % ogółu wniesionych skarg.

Liczba skarg uwzględnionych w 2012 r. pozostawała na poziomie 17,6% (1522), natomiast w 2011 r. – 18,7% (1229) i nieznacznie się zmniejszyła w stosunku do lat ubiegłych (odsetek skarg uwzględnionych w 2009 r. wynosił 19%).

Jeśli chodzi o skargi, które skutkowały zasądzeniem określonych sum pieniężnych na rzecz skarżących, w 2012 r. sądy załatwiły w ten sposób 1453 skarg, przy 1167 tak załatwionych skargach w 2011 r. i 926 w 2010 r. W 2012 r. sądy zasądziły sumy pieniężne w 95,5% spraw zakończonych stwierdzeniem przewlekłości postępowania (w 1453 sprawach). Tym samym, tylko 4,5% spraw zostało w 2012 r. zakończonych stwierdzeniem przewlekłości postępowania i brakiem zasądzenia określonych sum pieniężnych.

E. Działania nadzorcze Ministra Sprawiedliwości

Problematyka poprawy sprawności postępowań sądowych od lat należy do zadań priorytetowych Ministerstwa Sprawiedliwości. W planie działalności Ministra Sprawiedliwości dla działu administracji rządowej Sprawiedliwość jako główny cel na rok 2013 znalazło się zwiększanie sprawności postępowań sądowych oraz systematyczne ograniczanie poziomu zaległości. Wśród najważniejszych zadań służących realizacji tego celu wskazano: usprawnienie procedur w postępowaniu cywilnym i karnym, wdrażanie i doskonalenie nowego modelu nadzoru nad działalnością administracyjną sądów, realizację projektów informatycznych usprawniających funkcjonowanie sądownictwa, rozszerzenie

zakresu spraw załatwianych przy wykorzystaniu systemów informatycznych, promowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów, skrócenie czasu trwania procedur obsadzania wolnych stanowisk sędziowskich oraz kompleksową reformę prokuratury.

Nadzór zewnętrzny sprawowany przez Ministra Sprawiedliwości nad działalnością administracyjną sądów obejmuje przede wszystkim analizę i ocenę prawidłowości i skuteczności wewnętrznego nadzoru administracyjnego wykonywanego przez prezesów sądów. W ramach tego nadzoru Minister Sprawiedliwości ustala ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego, wykonywanego przez prezesów sądów apelacyjnych oraz dokonuje analizy informacji rocznych o działalności sądów sporządzanych przez prezesów sądów apelacyjnych.

Minister Sprawiedliwości może odmówić przyjęcia informacji rocznej składanej przez prezesa apelacyjnego, jeżeli stwierdzi, że prezes nie podejmował w okresie sprawozdawczym niezbędnych czynności zmierzających do usunięcia nieprawidłowości w działalności administracyjnej sądów. Dwukrotna odmowa przyjęcia informacji przez Ministra Sprawiedliwości oznacza rażące niewywiązywanie się przez prezesa z obowiązków służbowych, skutkujące odwołaniem z funkcji.

Opracowane przez Ministra Sprawiedliwości „Ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego w 2013 r.” zobowiązują prezesów sądów do:

- całkowitej likwidacji zaległości w sprawach o czasie rozpoznania ponad 8 lat,
- zmniejszenie zaległości w sprawach, w których czas rozpoznania wynosi od 3 do 5 lat o 5 %,
- zmniejszenie zaległości w sprawach, w których czas rozpoznania wynosi od 5 do 8 lat o 10 %,
- monitoringu spraw tzw. starych,
- monitoringu przebiegu postępowań i terminowości podejmowania czynności w sprawie,
- nadzoru nad sprawami, w których ETPCz uwzględnił skargę,
- nadzoru nad sprawami, w których wniesiono skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki,
- analizy postępowań, w których tymczasowe aresztowanie jest stosowane dłużej niż rok,
- analizy postępowań w sprawach zagrożonych przedawnieniem.

Ponadto w sprawach karnych kontynuowany jest monitoring sprawności postępowań w sprawach zagrożonych przedawnieniem karalności czynu, spraw, w których wobec oskarżonych tymczasowe aresztowanie stosowane jest ponad dwa lata oraz w sprawach rozpoznawanych w apelacji warszawskiej w zakresie niewykonywania przez służby konwojowe Policji poleceń doprowadzenia do sądu uczestników postępowań pozbawionych wolności.

F. Działania mające na celu ujednoczenie orzecznictwa sądów powszechnych oraz dostosowanie do standardów wypracowanych przez Trybunał

W dniu 8 października 2012 r. Minister Sprawiedliwości zwrócił się do Prokuratora Generalnego z prośbą o wystąpienie do Sądu Najwyższego z wnioskiem o podjęcie uchwały konsolidującej orzecznictwo sądów polskich w zakresie skarg na przewlekłość postępowania.

W dniu 10 stycznia 2013 r. Prokurator Generalny, działając na podstawie art. 60 § 2 *ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym* (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.), skierował do Sądu Najwyższego wniosek o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów zagadnienia prawnego wywołującego rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych co do wykładni art. 5 ust. 1 *ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora oraz postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki* (Dz. U. z 2004 r., Nr 179, poz. 1843 z późn. zm).

Przedmiotem jego wniosku było udzielenie odpowiedzi na pytanie:

„Czy sąd oceniając naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki powinien badać tok całego postępowania sądowego, czy też rozpatrując skargę strony w powyższym zakresie, może ograniczyć ocenę naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, tylko do etapu postępowania w którym strona złożyła skargę?”.

W dniu 28 marca 2013 r., powiększony siedmioosobowy skład Sądu Najwyższego – Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych, w sprawie III SPZP 1/13, udzielił odpowiedzi na pytanie prawne zadane przez Prokuratora Generalnego podejmując uchwałę, w której wyraził stanowisko, iż sąd rozpoznając skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, powinien brać pod uwagę przebieg postępowania sądowego od momentu jego wszczęcia do prawomocnego zakończenia, niezależnie od tego na jakim etapie postępowania zostanie wniesiona skarga.

W ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości ww. uchwała przyczyni się do wyeliminowania niezgodnej ze standardami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka praktyki orzecniczej sądów, będącej podstawą licznych skarg indywidualnych do Trybunału, bowiem sądy powszechne rozpoznając jednostkowe sprawy, uwzględniają przy podejmowaniu decyzji stanowisko prawne wyrażone w podjętych przez Sąd Najwyższy uchwałach.

G. Działania o charakterze upowszechniającym i szkoleniowym

Na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w *newsletterze* zamieszczono informację o skierowaniu wniosku do Prokuratora Generalnego o wystąpienie z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego celem ujednoczenia orzecznictwa sądów powszechnych w zakresie spraw ze skargi na przewlekłość postępowania, a także informację o podjętej przez Sąd Najwyższy, na skutek tego wystąpienia, uchwałę.

W dniu 12 lutego 2013 r. Ministerstwo Sprawiedliwości wysłało do wszystkich prezesów sądów apelacyjnych pismo, z prośbą o jego upowszechnienie wśród sędziów, zawierające

informację o wystąpieniu w dniu 10 stycznia 2013 r. przez Prokuratora Generalnego z wnioskiem do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego wywołującego rozbieżności w orzecznictwie co do wykładni art. 5 ust. 1 tzw. *ustawy o skardze na przewlekłość postępowania*.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje działania mające na celu upowszechnianie wśród sędziów orzecznictwa Trybunału, tak w ramach szkolenia wstępnego sędziów i prokuratorów, jak i szkoleń ustawicznych. W szczególności należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń o charakterze systemowym, który został po raz pierwszy przeprowadzony w 2012 r., organizowany na poziomie sądów apelacyjnych, mający na celu zaprezentowanie sędziom informacji na temat najczęściej stwierdzanych przez Trybunał naruszeń Konwencji w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości (szkoleniem objęto około 600-800 sędziów). Szkolenia takie będą kontynuowane w 2013 r. i w latach następnych. Docelowo, na przestrzeni 5-7 lat szkoleniami tymi mają być objęci wszyscy sędziowie sądów powszechnych.

III. Wnioski pozwanego państwa oraz dalsze działania

Polski Rząd jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągłe starania, podjęte w celu skrócenia długości postępowań krajowych oraz usprawnienia skutecznego środka na przewlekłość postępowania. Rząd będzie kontynuował działania niezbędne w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował Komitet Ministrów o wszystkich nowych inicjatywach, a w szczególności o realizacji przyjętych środków w praktyce.

2.

ZAKTUALIZOWANY PLAN DZIAŁAŃ²

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach dotyczących nadmiernej długości postępowań dotyczących cywilnych praw i obowiązków przed organami administracji i sądami administracyjnymi (grupa *Fuchs*)

Opis spraw

Sprawy dotyczą przewlekłości postępowań odnoszących się do cywilnych praw i obowiązków przed organami administracji oraz sądami administracyjnymi (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji).

Trybunał zauważył, że przewlekłość postępowań w niniejszych sprawach wynikała z beczynności organów administracji (w tym również organów administracji samorządowej), które rozpatrywały sprawy skarżących, odwołania od decyzji administracyjnych oraz skarg na beczynność organów.

Ponadto, w sprawie *Wesołowska*, Trybunał uznał, że skarga na beczynność organów administracyjnych przed Naczelnym Sądem Administracyjnym (dalej NSA) oraz przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi (dalej wsą) nie jest skuteczna, gdyż przedmiotowe postępowania toczyły się przez prawie 15 lat, mimo, że skarga taka była kilkakrotnie wnoszona przez skarżącego oraz biorąc pod uwagę, że skargi takie były uznawane przez właściwe sądy za zasadne (naruszenie art. 13 Konwencji).

I. Środki indywidualne

Większość spraw, w których postępowanie toczące się przed organami i sądami krajowymi zostało zakwestionowane w wyrokach Trybunału, została już zakończona.

II. Środki generalne

1. Prawny obowiązek terminowego działania przez organy administracji publicznej

Zgodnie z polskimi przepisami organy administracji publicznej powinny działać w sprawie wnikliwie i szybko, posługując się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do jej załatwienia art. 12 § 1 *Kodeksu postępowania administracyjnego* (dalej k.p.a.).

Art. 35 § 1 k.p.a. przewiduje, iż organy administracji publicznej powinny załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki. Oznacza to załatwienie sprawy w możliwie najkrótszym czasie, nie później niż w ciągu miesiąca w przypadku spraw wymagających postępowania wyjaśniającego, lub nie później niż w ciągu dwóch miesięcy w przypadku sprawy szczególnie skomplikowanej.

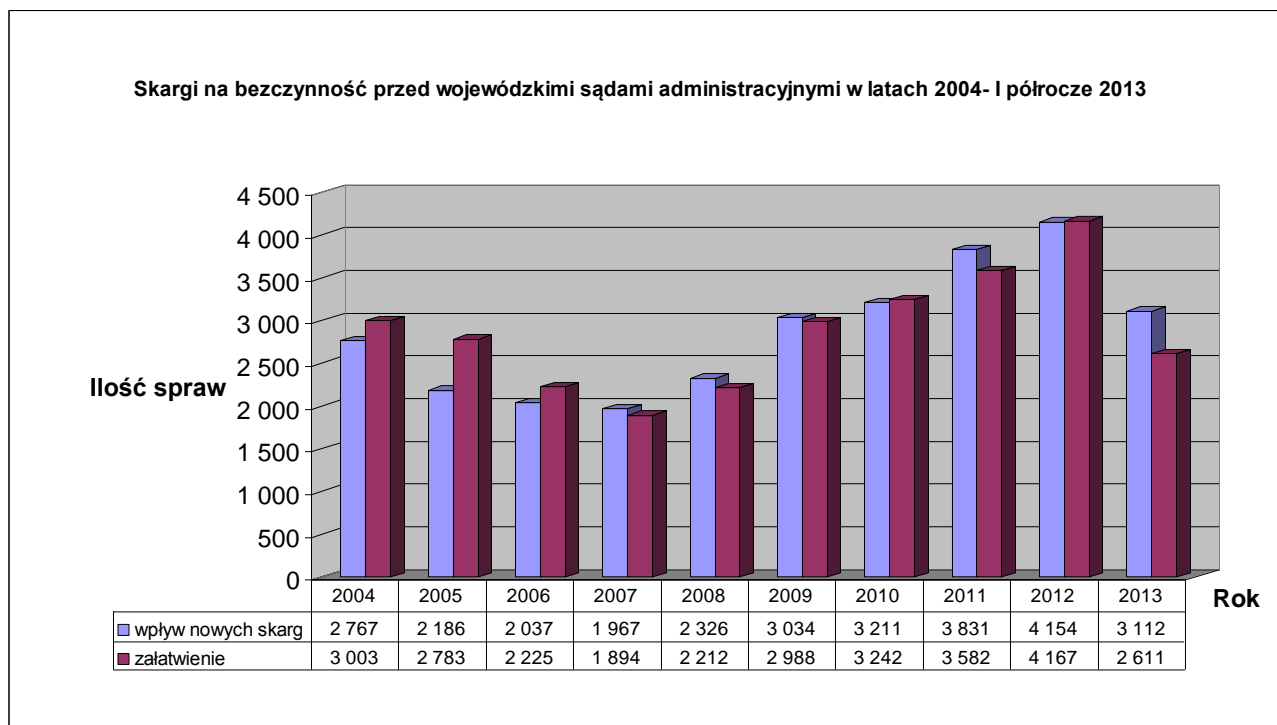
Art. 36 § 1 k.p.a. przewiduje, iż o każdym przypadku niezakończenia sprawy w terminie określonym w art. 35 lub w przepisach szczególnych organ administracji publicznej jest obowiązany zawiadomić strony, podając przyczyny zwłoki i wskazując nowy termin załatwienia sprawy.

---

² Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 27 grudnia 2013 r.

Przekroczenie terminów wskazanych w przepisach oznacza, iż mamy do czynienia z beczynnością organu, co w znacznym stopniu przyczynia się do przewlekłości postępowania. Polskie prawo przewiduje możliwość złożenia skargi na beczynność organu, w przypadku jeśli w konkretnej sprawie jednostka uważa, że organ nie podejmuje czynności wynikających z obowiązków nakreślonych w procedurze administracyjnej.

W 2012 r. skargi na beczynność i przewlekłość organu stanowiły 5,76% ogółu skarg wpływających do wojewódzkich sądów administracyjnych, przy czym można zauważyć systematyczny wzrost ich liczby w porównaniu do lat poprzednich.

Wzrósł także wskaźnik skarg uwzględnionych, np. w 2010 r. wyniósł on 16,1%, w 2011 r. 16,3%, zaś w 2012 r. osiągnął poziom 18,89% ogółu załatwień skarg na beczynność lub przewlekłość postępowania.

W znacznej mierze skargi na beczynność i przewlekłość organów, które wpłynęły do wojewódzkich sądów administracyjnych w 2012 r., odnosiły się do spraw z zakresu informacji publicznej i prawa prasowego (1169 skarg), budownictwa, w tym nadzoru architektoniczno-budowlanego (437 skarg), gospodarki mieniem państwowym i komunalnym, w tym gruntów warszawskich (433 skargi), podatków (267 skarg), wywłaszczenia i zwrotu nieruchomości (276 skarg) oraz spraw zagospodarowania przestrzennego (102 skargi).

2. Odpowiedzialność majątkowa funkcjonariuszy za rażące naruszenie prawa

W dniu 17 maja 2011 r. weszła w życie *Ustawa z dnia 20 stycznia 2011 r. o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa* (Dz. U. Nr 34, poz. 173). Wprowadza ona procedury, umożliwiające dochodzenie roszczeń regresowych od funkcjonariuszy publicznych przez Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub

inne podmioty, które wypłaciły odszkodowanie za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej, za działania lub zaniechania prowadzące do rażącego naruszenia prawa. Można oczekiwać, iż ustawa ta wpłynie na wykonywanie zadań przez funkcjonariuszy publicznych.

3. Przewlekłość przed sądami administracyjnymi

a. Organizacja oraz funkcjonowanie sądownictwa administracyjnego

Organizacja i funkcjonowanie systemu sądownictwa administracyjnego, oraz zakres właściwości sądów administracyjnych są uregulowane w ustawach *Prawo o ustroju sądów administracyjnych* oraz *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, które weszły w życie w dniu 1 stycznia 2004 r. Powyższe ustawy wprowadziły dwuinstancyjny system sądownictwa administracyjnego (nowo utworzone wojewódzkie sądy administracyjne oraz Naczelny Sad Administracyjny). W chwili obecnej istnieje 16 ws.

Zgodnie z art. 3 *Prawa o ustroju sądów administracyjnych*, sprawy należące do właściwości sądów administracyjnych rozpoznają, w pierwszej instancji, ws. NSA sprawuje nadzór nad działalnością WSA w zakresie orzekania w trybie określonym ustawami, a w szczególności rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń tych sądów i podejmuje uchwały wyjaśniające zagadnienia prawne oraz rozpoznaje inne sprawy należące do właściwości NSA na mocy innych ustaw.

b. Skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki w okresie 2005-2013*

L.p.	Rok	Rodzaj Sądu	Pozostało z poprzedniego okresu	Wpłynęło	Z A Ł A T W I O N O					Pozostało na następny okres
					łącznie /suma rubryk 5,7,8/	Uwzględniono		Oddalono	W inny sposób	
						ogółem	z tego przyznano sumę pieniężną od Skarbu Państwa			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	2005	NSA	1	23	23			3	20	1
		WSA	47	328	348	78	45 200 zł	92	178	27
2	2006	NSA	1	11	11	1		1	9	1
		WSA	27	182	200	27	40 500 zł	45	128	9
3	2007	NSA	1	10	11	2	2 000 zł	3	6	
		WSA	9	83	88	25	18 300 zł	32	31	4

4	2008	NSA		7	7			6	1	
		WSA	4	73	75	18	18 000 zł	25	32	2
5	2009	NSA		11	11			2	9	
		WSA	2	100	98	6	11 000 zł	54	38	4
6	2010	NSA		16	14			10	4	2
		WSA	4	121	108	14	33 000 zł	46	48	17
7	2011	NSA	2	17	17			8	9	2
		WSA	17	131	140	5	14 000 zł	53	82	8
8	2012	NSA	2	10	12	2	6 000 zł	7	3	
		WSA	8	88	80	2	7 000 zł	47	31	16
9	2013*	NSA		17	15			7	8	2
		WSA	16	82	90	12	28 000 zł	26	52	8

* dane za I półrocze 2013 roku

c. Działania nadzorcze

Podejmowane działania nadzorcze polegają w głównej mierze na:

- przeprowadzaniu wizytacji i lustracji wsa;
- analizie sprawozdań z podjętych przez prezesów wsa działań lustracyjnych w zakresie spraw trwających powyżej 12 miesięcy (tzw. „spraw starych”) oraz sprawozdań dotyczących podjętych przez wsa czynności po uprawomocnieniu się orzeczeń;
- analizie sprawozdań nadesłanych przez prezesów wsa dotyczących spraw zawieszonych;
- opracowaniu analiz dotyczących sprawności postępowania;
- kontroli spraw, w których złożono skargi na przewlekłość postępowania.

W ramach wizytacji badana jest przede wszystkim sprawność postępowania, w tym przygotowanie posiedzeń, terminowość sporządzania uzasadnień, podejmowanie czynności w toku postępowania międzyinstancyjnego, wykonywanie czynności po uprawomocnieniu się orzeczenia. Badane są również podstawy i przyczyny odroczeń rozpraw, odroczeń publikacji orzeczeń, a także podstawy i przyczyny zawieszania postępowań.

Niezależnie od powyższego Biuro Orzecznictwa NSA prowadzi stały nadzór nad sprawami „starymi”, tj. trwającymi powyżej 12 miesięcy.

d. Nadzór Prezesów Wojewódzkich Sądów Administracyjnych

Prezesi wsa, wiceprezesi i przewodniczący wydziałów w tych sądach, stosownie do § 11 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 18 września 2003 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania nadzoru nad działalnością administracyjną wojewódzkich sądów

administracyjnych (Dz. U. Nr 169, poz. 1645) sprawują nad nimi nadzór w szczególności poprzez:

- analizowanie stanu zaległości i sprawności postępowania w poszczególnych wydziałach
- kontrolowanie zasad przydzielania spraw poszczególnym sędziom, ustalania terminów rozpraw oraz obciążenia rozpraw i posiedzeń sprawami,
- kontrolowanie wykonywania przez przewodniczących wydziałów ich obowiązków nadzorczych.

Zgodnie natomiast z § 13 rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu wykonywania nadzoru nad działalnością administracyjną wojewódzkich sądów administracyjnych Prezes w/wsa w terminie do dnia 28 lutego każdego roku przedkłada Prezesowi NSA własny plan zbiorczy zadań nadzorczych w zakresie poprawy sprawności postępowania i likwidacji zaległości spraw. Plan ten jest badany w Biurze Orzecznictwa NSA, które może zażądać jego uzupełnienia oraz wnieść do planu zarzuty i wiążące uwagi.

e. Dane dotyczące zatrudnienia w sądownictwie administracyjnym

Sędziowie	Pracownicy
- 2006 rok - 605	- 2006 rok - 1.588
- 2007 rok - 606	- 2007 rok - 1.712
- 2008 rok - 600	- 2008 rok - 1.753
- 2009 rok - 602	- 2009 rok - 1.791
- 2010 rok - 613	- 2010 rok - 1.834
- 2011 rok - 611	- 2011 rok - 1.823
- 2012 rok - 614	- 2012 rok - 1.735
- 2013 rok - 608	- 2013 rok - 1.718*

* dane za 2013 rok zostały podane według stanu na dzień 1 czerwca 2013 r. oraz bez pracowników zatrudnionych na zastępstwo (61 osób),

f. Dane dotyczące kwestii budżetowych (w tys. złotych)

- 2006 rok	-	319.568
- 2007 rok	-	339.254
- 2008 rok	-	343.309
- 2009 rok	-	365.878
- 2010 rok	-	368.787
- 2011 rok	-	373.452
- 2012 rok	-	389.057
- 2013 rok	-	394.425*

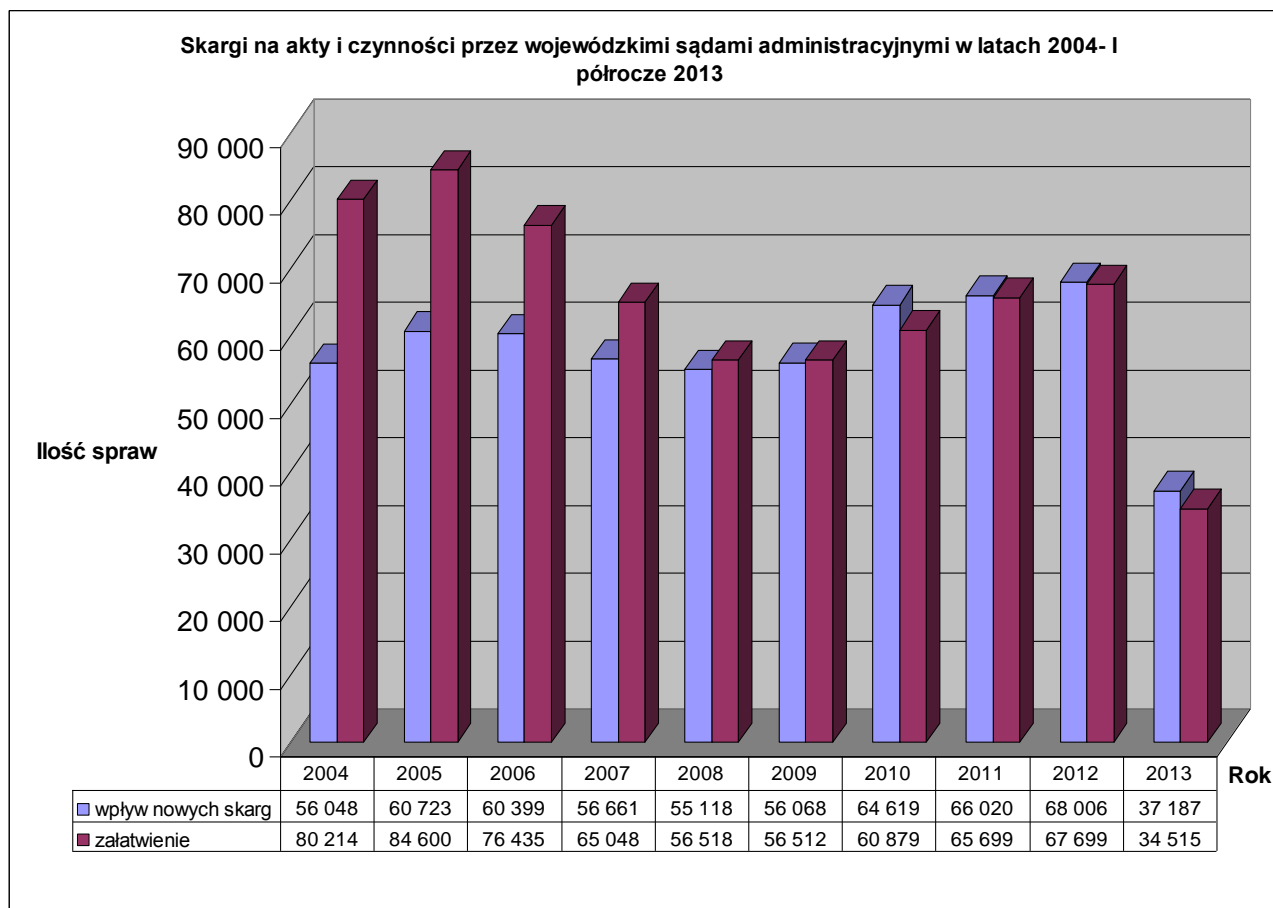
* dane według ustawy budżetowej na rok 2013 z dnia 25 stycznia 2013 r. (Dz. U. z 2013, poz. 169)

g. Wybranie działania inwestycyjne w latach 2006-2011

L.p.	Nazwa zadania	Wartość zadania w tys. zł	Uzyskane efekty - zwiększenie powierzchni użytkowej w m2
1.	Przebudowa budynku WSA w Krakowie	23.441	4.691
2.	Modernizacja i adaptacja budynku WSA w Warszawie OZ w Radomiu	5.147	1.122
3.	Budowa siedziby NSA	95.851	9.598
4.	Zagospodarowanie poddasza nieużytkowego w siedzibie WSA w Gorzowie Wlkp.	2.478	491
5.	Rozbudowa siedziby WSA w Łodzi	7.093	755
6.	Rozbudowa siedziby WSA w Poznaniu	23.404	3.670
7.	Przebudowa dawnego budynku NSA	26.526	3.627

h. Dane statystyczne dotyczące ilości załatwianych spraw

Na diagramach poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby wpływających skarg, liczby spraw załatwionych i pozostałych na następny okres w wsą oraz NSA.

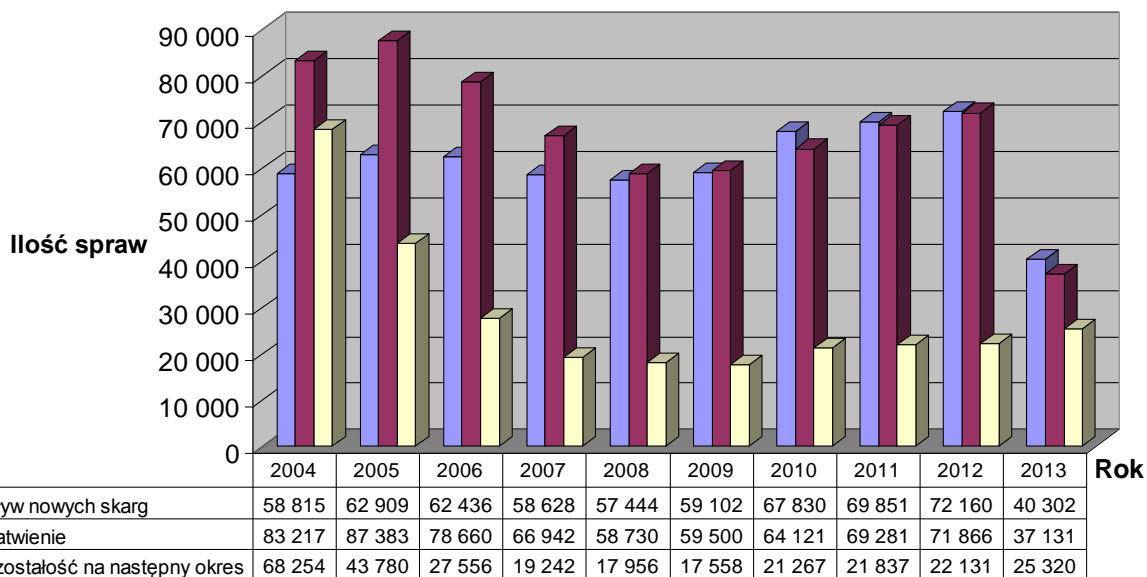

W 2012 r. skargi na akty i inne czynności organu stanowiły 94,24% ogółu skarg wpływających do wojewódzkich sądów administracyjnych. Wpływ spraw, w porównaniu do lat poprzednich wzrasta w sposób stabilny.

Wskaźnik uwzględnionych skarg na akty i inne czynności od roku 2010 jest na stałym poziomie 22-23% ogółu załatwień tego rodzaju spraw.

Wśród skarg na akty i czynności, które wpłynęły do wojewódzkich sądów administracyjnych w 2012 r., dominują sprawy z zakresu prawa podatkowego i celnego (23352 skargi), budownictwa, w tym nadzoru architektoniczno-budowlanego (6493 skarg), pomocy społecznej (5500 skarg), zagospodarowania przestrzennego (3485 skarg), utrzymania i ochrony dróg publicznych (3530 skarg), środków unijnych (2924 skargi), gospodarki mieniem państwowym i komunalnym, w tym gruntów warszawskich (1750 skarg).

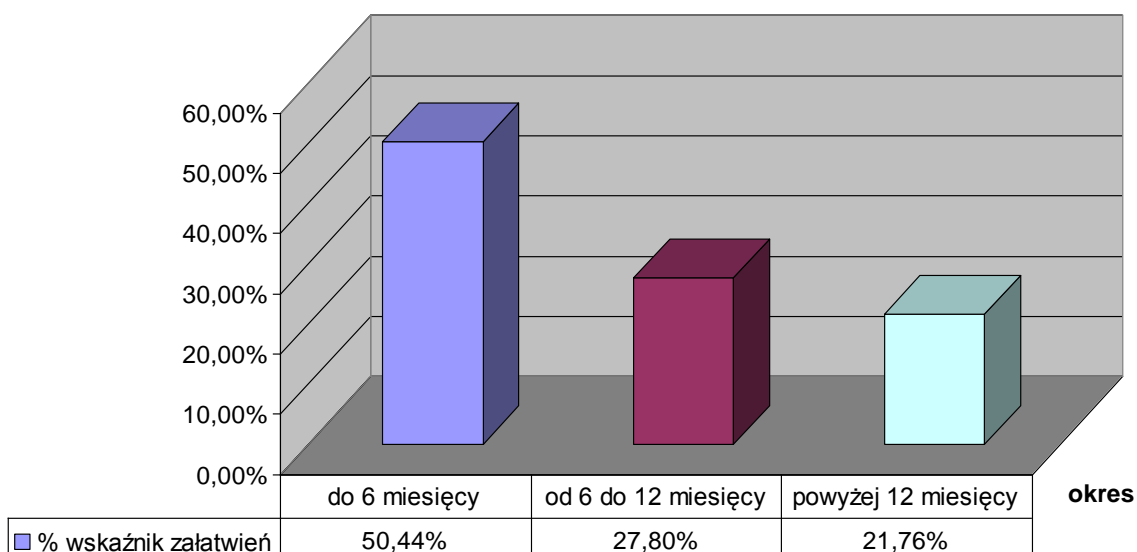
Wpływ i załatwienie spraw przez wojewódzkie sądy administracyjne w latach 2004- I półrocze 2013

* Dane obejmują skargi na akty i inne czynności oraz skargi na bezczynność organu.

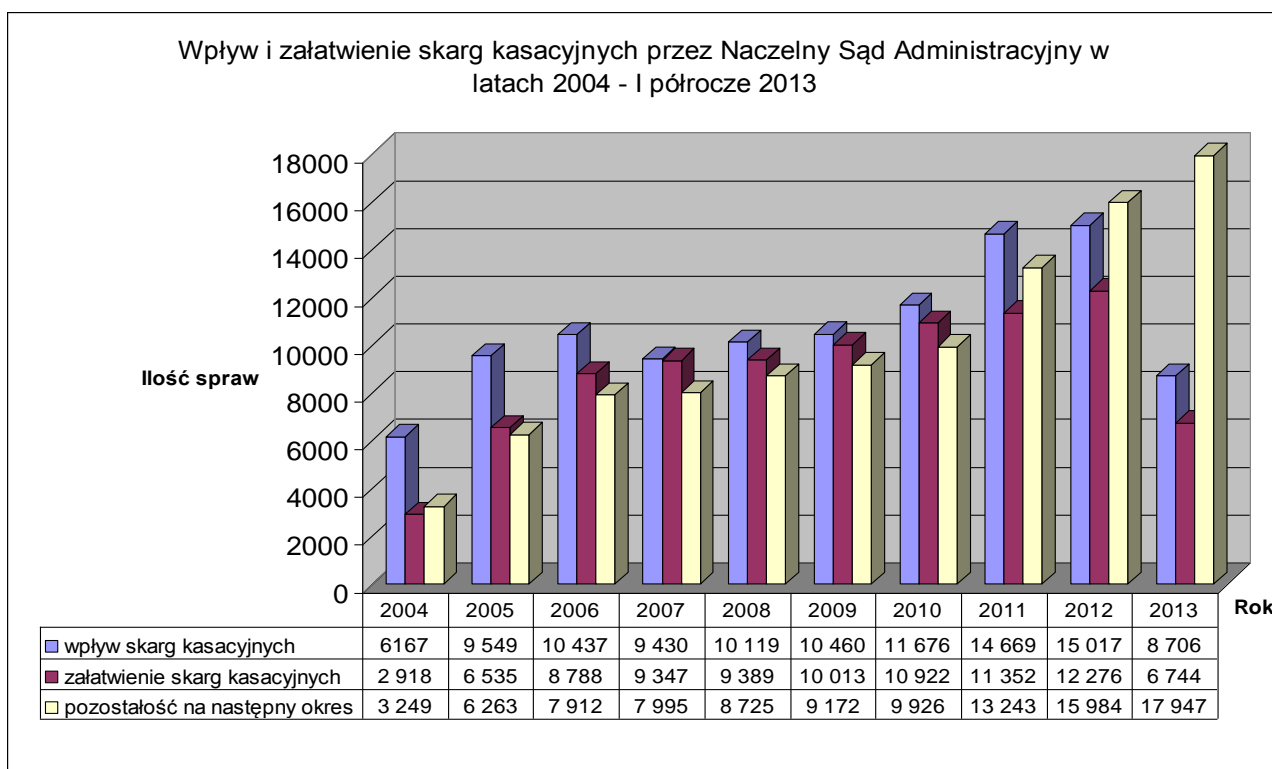
W 2010 r. wsa załatwiły w terminie do 3 miesięcy średnio 50,6 % skarg na akty i inne czynności. W terminie do 6 miesięcy załatwiono zaś 85,3 % tego typu spraw. W przypadku skarg na bezczynność organu, to w terminie do 3 miesięcy załatwiono 69,5 % spraw, a w terminie do 6 miesięcy – 93,2 %.

Terminowość załatwiania spraw przez WSA w 2012 roku

W 2012 roku wsa załatwiły w terminie do 6 miesięcy 50,44% spraw (skarg na akty i inne

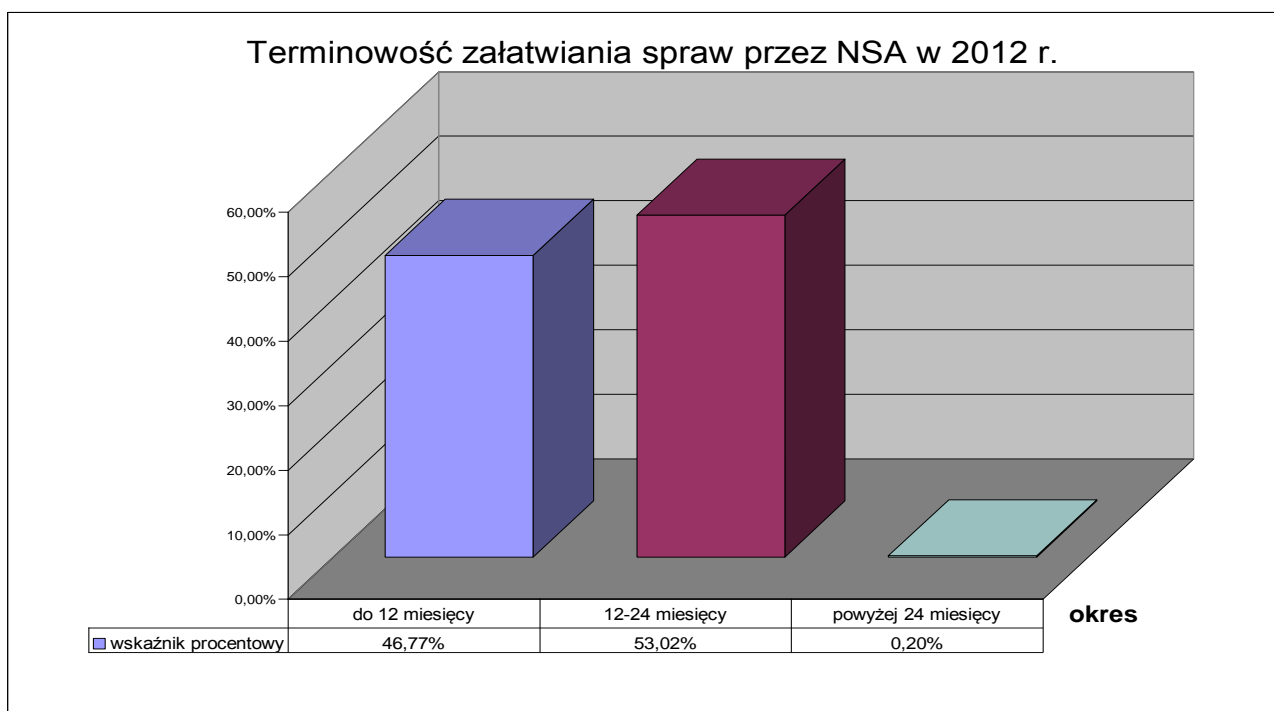
czynności oraz na bezczynność i przewlekłość). W przedziale czasowym 6-12 miesięcy załatwiono zaś 27,8% spraw. Zdecydowana większość spraw została przez wojewódzkie sądy administracyjne załatwiona w terminie do jednego roku (ponad 78% spraw).

W 2012 r. NSA miał do rozpoznania 28 260 skarg kasacyjnych (15 017 z wpływu i 13 243 z poprzedniego okresu), tj. o 3665 skarg więcej niż w 2011 r., kiedy Sąd miał do rozpatrzenia 24 595 tego typu spraw (14 669 z wpływu i 9926 z poprzedniego okresu). Jednocześnie NSA w 2012 r. rozpoznał o 924 skargi kasacyjne więcej niż w roku 2011.

W pierwszym półroczu 2013 r. można zaobserwować wzrost wpływu skarg kasacyjnych w porównaniu do analogicznego okresu 2012 r. (odpowiednio 8706 i 8010). W I półroczu 2013 r. NSA zwiększył również załatwienie skarg kasacyjnych w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego (załatwiono odpowiednio 6744 i 6433).

W 2012 r. NSA załatwił 46,77% skarg kasacyjnych w terminie do 12 miesięcy, a w okresie od 12 do 24 miesięcy 53,02 %.

i. Współczynnik sprawności postępowania

W 2012 r. współczynnik sprawności postępowania w wojewódzkich sądach administracyjnych wyniósł 3,68, a więc utrzymał się na podobnym poziomie jak w 2011 r., w którym wynosił 3,75 (*współczynnik ten mierzy się dzieląc pozostałość spraw na koniec okresu sprawozdawczego przez średni miesięczny wpływ spraw w danym sądzie*). Oznacza to zatem, że obecnie postępowanie w wsa trwa średnio około 3 i pół miesiąca.

Współczynnik sprawności postępowania w poprzednich latach kształtował się następująco: 2006 r. – 5,30; 2007 r. – 3,94, 2008 r. 3,75; 2009 r. – 3,56; 2010 r. – 3,76. Odnotować należy zatem stałą poprawę sprawności postępowania w wsa.

Uwzględniając zwiększenie wpływu spraw w 2012 r. i załatwienie większości spraw w okresie do 6 miesięcy od daty wpływu skargi (81,49%), stwierdzić należy, że świadczy to o systematycznej i bardzo dobrej pracy wsa zmierzającej do likwidowania zaległości.

Jednocześnie zauważyć należy, że w 2012 r. zmniejszeniu uległa różnica w szybkości postępowania między sądami, które osiągnęły najlepszy i najgorszy współczynnik sprawności postępowania.

W 2011 r. różnica ta wynosiła 4,83 (WSA w Kielcach – 1,19, WSA w Gliwicach – 6,02), natomiast w 2012 r. wynosi ona 4,07 (WSA w Olsztynie – 1,55, WSA w Gliwicach – 5,62).

A. Skarga na nadmierną długość postępowania

W następstwie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka Polska wprowadziła, dodatkowo do istniejącej skargi na bezczynność organu, środek na naruszenie prawa do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie, zarówno w odniesieniu do postępowań przed organami administracji publicznej, jak i sądami administracyjnymi.

1. Skarga na przewlekłość postępowania przed sądami administracyjnymi

W dniu 17 czerwca 2004 r. przyjęto *ustawę o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki*. Jej przepisy znajdują również zastosowanie do postępowania przed sądami administracyjnymi.

W dniu 1 maja 2009 r. weszła w życie nowelizacja *ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez zbędnej zwłoki*, która wprowadziła m.in. obowiązek zasądzenia sumy pieniężnej w przypadku uwzględnienia skargi na przewlekłość, ustalając jej granice od 2000 PLN do 20 000 PLN.

Liczba skarg na przewlekłość postępowania w porównaniu w liczbą postępowań sądowo administracyjnych przed sądem pierwszej i drugiej instancji jest niewielka. W 2010 r. wpłynęło ogółem 121 skarg na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez wsa i 16 skarg na NSA. Załatwiono 108 skarg dotyczących wsa i 14 skarg dotyczących NSA. Uwzględniono 14 skarg i przyznano łącznie 33 000 zł od Skarbu Państwa.

2. Skarga na przewlekłość postępowania przed organami administracji publicznej

W dniu 11 kwietnia 2011 r. weszła w życie *ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania administracyjnego oraz ustawy – prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* (Dz. U. z 2011 r., Nr 6, poz. 18).

Powyższa nowelizacja nadała nowe brzmienie art. 37 k.p.a., który, po kolejnej nowelizacji z dnia 20 stycznia 2011 r., obecnie przewiduje:

Art. 37. § 1. Na niezakończony w terminie określonym w art. 35, w przepisach szczególnych, ustalonym w myśl art. 36 lub na przewlekłe prowadzenie postępowania stronie służy zażalenie do organu wyższego stopnia, a jeżeli nie ma takiego organu - wezwanie do usunięcia naruszenia prawa.

§ 2. Organ wymieniony w § 1, uznając zażalenie za uzasadnione, wyznacza dodatkowy termin załatwienia sprawy oraz zarządza wyjaśnienie przyczyn i ustalenie osób winnych niezakończony w terminie, a w razie potrzeby także podjęcie środków zapobiegających naruszaniu terminów załatwiania spraw w przyszłości. Organ stwierdza jednocześnie, czy niezakończony w terminie miało miejsce z rażącym naruszeniem prawa.

Celem nowelizacji jest usprawnienie postępowania administracyjnego poprzez stworzenie

możliwości zaskarżenia nie tylko samej czynności organu administracji publicznej, ale również prowadzenie przez te organy postępowania w sposób przewlekły. Istotnym zapisem jest to, że na niezafatwienie sprawy we wskazanym terminie lub na przewlekłe prowadzenie postępowania stronie służy zażalenie do organu wyższego stopnia, a jeżeli nie ma takiego organu - wezwanie do usunięcia naruszenia prawa.

a) Główny Urząd Nadzoru Budowlanego

Prowadzony przez Główny Urząd Nadzoru Budowlanego rejestr skarg i wniosków gromadzi dane dot. skarg zgodnie z podziałem na: skargi na działania organów (administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego), skargi na przewlekłość (bezczyorność organów), skargi na pracowników, zarzuty w sprawie podjętych rozstrzygnięć administracyjnych i inne. Z przesłanego zestawienia wynika, że liczba skarg na przewlekłość (bezczyorność) od 2010r. maleje i przedstawia się następująco:

	Skargi na przewlekłość (bezczyorność) organów administracji architektoniczno-budowlanej	Skargi na przewlekłość (bezczyorność) organów administracji architektoniczno-budowlanej uznane za zasadne	Skargi na przewlekłość (bezczyorność) organów nadzoru budowlanego	Skargi na przewlekłość (bezczyorność) organów nadzoru budowlanego uznane za zasadne
2010	41	6	317	103
2011	32	15	271	69
2012	25	12	201	57
SUMA	98	33	789	229

b) Ministerstwo Skarbu Państwa

Ministerstwo Skarbu Państwa przedstawiło zbiorczą informację za okres 2010-2013 r., z której wynika, że w latach 2010-2012 w związku z postępowaniami prowadzonymi na podstawie przepisów *ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 169, poz. 1418 ze zm.) zostało rozpatrzonych 271 skarg na bezczynność wojewodów, z czego 214 skarg uznano za zasadne a 57 skarg oddalono. W okresie tym wpłynęło 5 skarg na przewlekłe prowadzenie postępowania, z czego 2 skargi uznane zostały za zasadne.

3. Rekompensata za poniesioną szkodę

Obowiązujący od 1 września 2004 r. przepis art. 417 § 1 *Kodeksu cywilnego* (dalej k.c.) stanowi podstawę do występowania o przyznanie odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, niezależnie od winy sprawcy.

Z kolei art. 417¹ § 3 k.c. stanowi podstawę do dochodzenia roszczeń z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez niewydanie decyzji, gdy obowiązek jej wydania przewiduje przepis prawa.

III. Wnioski pozwanego państwa

Polski Rząd jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągłe starania, podjęte w celu skrócenia długości postępowań krajowych. Rząd będzie kontynuował działania niezbędne w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował Komitet Ministrów o ewentualnych nowych inicjatywach oraz rezultatach przyjętych środków.

Jednocześnie Rząd uważa, iż wypełnił swoje zobowiązanie w zakresie przyjęcia skutecznego środka na przewlekłość postępowania.

3.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ³

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach dotyczących nadmiernej długości tymczasowych aresztowań (grupa *Trzaska*)

Opis spraw

Wszystkie sprawy dotyczą nadmiernej długości tymczasowych aresztowań, w szczególności biorąc pod uwagę, iż uzasadnienia sądów krajowych nie mogły być uznane, jak wymaga tego orzecznictwo Trybunału, za „odpowiednie i wystarczające” oraz że nie wykazano odpowiedniej staranności w przeprowadzaniu postępowań (naruszenie art. 5 § 3 Konwencji).

W sprawie *Kauczor* (skarga nr 45219/06, wyrok z dnia 3/02/2009), Trybunał stwierdził, że naruszenie prawa skarżącego wynikającego z art. 5 § 3 Konwencji, wywodzi się z szerszego problemu, który wiąże się ze złym funkcjonowaniem polskiego wymiaru sprawiedliwości, co już dotknęło i może nadal dotyczyć w przyszłości, cały czas niezidentyfikowaną, ale potencjalnie znaczną liczbę osób, wobec których toczą się postępowania karne (§ 58 wyroku Trybunału). Trybunał podkreślił dalej, iż przez wiele lat, a przynajmniej do 2007 r., nadmierna długość aresztów tymczasowych w Polsce ujawniła się w licznych sprawach, co oznacza istnienie problemu natury strukturalnej, polegającego na „stosowaniu praktyki niezgodnej z Konwencją” (§ 60 wyroku Trybunału).

Trybunał zauważył również, iż pozwane Państwo już przedsięwzięło określone kroki w celu naprawienia strukturalnych problemów związanych z aresztami tymczasowymi, uznając, że mogą one przyczynić się do ograniczenia nadużywania aresztu tymczasowego jako środka zapobiegawczego. Zgodnie z oceną Trybunału pozwane Państwo musi jednak kontynuować w sposób spójny i długoplanowy wysiłki, takie jak przyjęcie dalszych środków, na rzecz osiągnięcia zgodności z postanowieniami art. 5 § 3 Konwencji (§ 62 wyroku Trybunału).

I. Środki indywidualne

W większości spraw stosowanie tymczasowych aresztowań, będących przedmiotem skarg do Trybunału, zostało zakończone (patrz załączona tabela).

II. Środki generalne

I. Działania nadzorcze Ministra Sprawiedliwości

W związku ze zmianą *ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych*, z dniem 28 marca 2012 r. został zmieniony model nadzoru administracyjnego nad działalnością administracyjną sądów powszechnych.

Powołana ustawa definiuje przede wszystkim przedmiot nadzoru jako "zapewnienie właściwego toku wewnętrznego urzędowania sądu", bezpośrednio związanego z wykonywaniem wymiaru sprawiedliwości i powierzonych sądom innych zadań z zakresu ochrony prawnej.

---

³ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 13 grudnia 2013 r.

W celu ścisłego rozgraniczenia uprawnień nadzorczych Ministra Sprawiedliwości i prezesów sądów ustawa wyróżnia dwie kategorie nadzoru administracyjnego: zewnętrzny Ministra Sprawiedliwości i wewnętrzny sprawowany przez prezesów sądów. Jednocześnie precyzyjnie określa uprawnienia nadzorcze w ramach nadzoru zewnętrznego i wewnętrznego.

Zadania z zakresu wewnętrznego nadzoru administracyjnego, obejmujące m.in. takie czynności jak badanie toku i sprawności postępowania w poszczególnych sprawach, powierzono wyłącznie prezesom sądów i podległej im służbie nadzoru (przy czym prezes sądu apelacyjnego będzie miał uprawnienie do nadzorowania sądów okręgowych i rejonowych, działających na obszarze apelacji, zaś prezes sądu okręgowego - sądów rejonowych, działających w danym okręgu sądowym). Jednocześnie prezes sądu apelacyjnego jest odpowiedzialny za sprawowanie wewnętrznego nadzoru administracyjnego na obszarze powierzonej mu apelacji.

Ministrowi Sprawiedliwości powierzono zaś zadania w ramach nadzoru zewnętrznego, które w istocie sprowadzają się do nadzorowania wyników pracy nadzorczej prezesów sądów, w szczególności prezesów sądów apelacyjnych. Taka regulacja ma na celu usprawnienie wykonywania nadzoru administracyjnego nad działalnością sądów i zwiększenie jego efektywności, pozostawiając główne uprawnienia nadzorcze wewnątrz władzy sądowniczej.

Zgodnie z treścią art. 37 f § 1 powołanej ustawy Minister Sprawiedliwości w ramach nadzoru zewnętrznego zobowiązany jest do analizy i oceny prawidłowości i skuteczności wewnętrznego nadzoru administracyjnego wykonywanego przez prezesów sądów. Ponadto, stosownie do § 2 cytowanego artykułu jego zadaniem jest wykonywanie niezbędnych czynności ze względu na wystąpienie uchybień w działalności administracyjnej sądów. Powołana ustawa w art. 37g nakłada na niego obowiązek: 1) dokonywania analizy informacji rocznych o działalności sądów sporządzanych przez prezesów sądów apelacyjnych, 2) ustalania ogólnych kierunków wewnętrznego nadzoru administracyjnego, wykonywanego przez prezesów sądów apelacyjnych oraz 3) kontrolowania wykonywania przez prezesów sądów apelacyjnych obowiązków nadzorczych i wydawania stosownych zarządzeń.

W ramach przysługujących Ministrowi Sprawiedliwości uprawnień kontynuowany jest nadzór nad działalnością nadzorczą prezesów sądów apelacyjnych w zakresie spraw karnych, w których oskarżeni są tymczasowo aresztowani ponad dwa lata. Nadzór ten trwa od października 2008 roku. Zobowiązano wówczas prezesów sądów apelacyjnych do objęcia nadzorem wszystkich spraw karnych rozpoznawanych w podległych im apelacjach, w których łączny okres trwania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonych przekracza 2 lata, wskazując na obowiązek utrzymywania standardów dotyczących długości stosowania tego środka zapobiegawczego, wynikających z Konwencji oraz orzecznictwa Trybunału w sprawach polskich oraz do przesyłania kwartalnych sprawozdań z podejmowanych czynności nadzorczych.

Nadsyłane sprawozdania poddawane są analizie przez sędziów wizytatorów i w wypadku stwierdzenia uchybień w nadzorze, do prezesów apelacyjnych kierowane są pisma wzywające do nadesłania wyjaśnień lub podjęcia stosownych czynności nadzorczych mających na celu usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości.

Ze sprawozdań wynika, że na przestrzeni ostatnich czterech lat najwięcej osób tymczasowo aresztowanych jest w sprawach, które toczą się przed sądami apelacji warszawskiej (na koniec 2012 r. - 135 osób), gdańskiej (68 osób) i łódzkiej (67 osób). Na średnim poziomie liczby te kształtują się w sądach apelacji katowickiej (49 osób), krakowskiej (42 osoby), szczecińskiej (33 osoby) i lubelskiej (22 osoby). Najmniej osób tymczasowo aresztowanych jest w sprawach rozpoznawanych w sądach apelacji rzeszowskiej (1 osoba), wrocławskiej (5 osób), białostockiej (12 osób) i poznańskiej (15 osób).

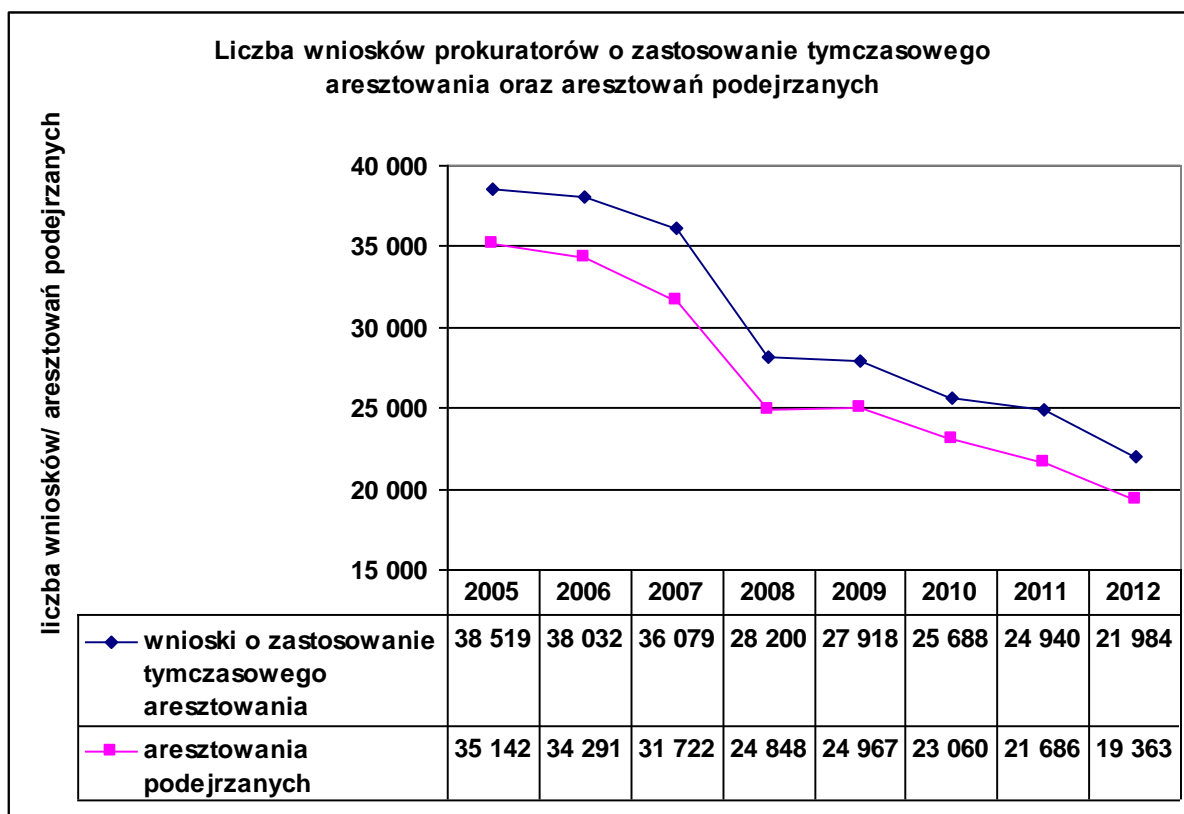
Po analizie sprawozdań za IV kwartał 2012 roku do prezesów apelacji łódzkiej, poznańskiej i warszawskiej wystosowano pisma nadzorcze wzywające do uzupełnienia braków nadesłanych sprawozdań.

Ponadto w ramach nadzoru Minister Sprawiedliwości na 2013 r. ustalił „Ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego”, w których zobowiązał prezesów sądów apelacyjnych m.in. do analizy postępowań, w których tymczasowe aresztowanie jest stosowane dłużej niż rok. Informacje o wykonaniu tego polecenia prezesi sądów apelacyjnych nadesłały w informacji rocznej z działalności sądów w 2014 r.

II. Dane statystyczne

Poniższe dane statystyczne przedstawiają główne trendy dotyczące liczby wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania, długości jego trwania oraz stosowania innych (tzn. nieizolacyjnych) środków zapobiegawczych.

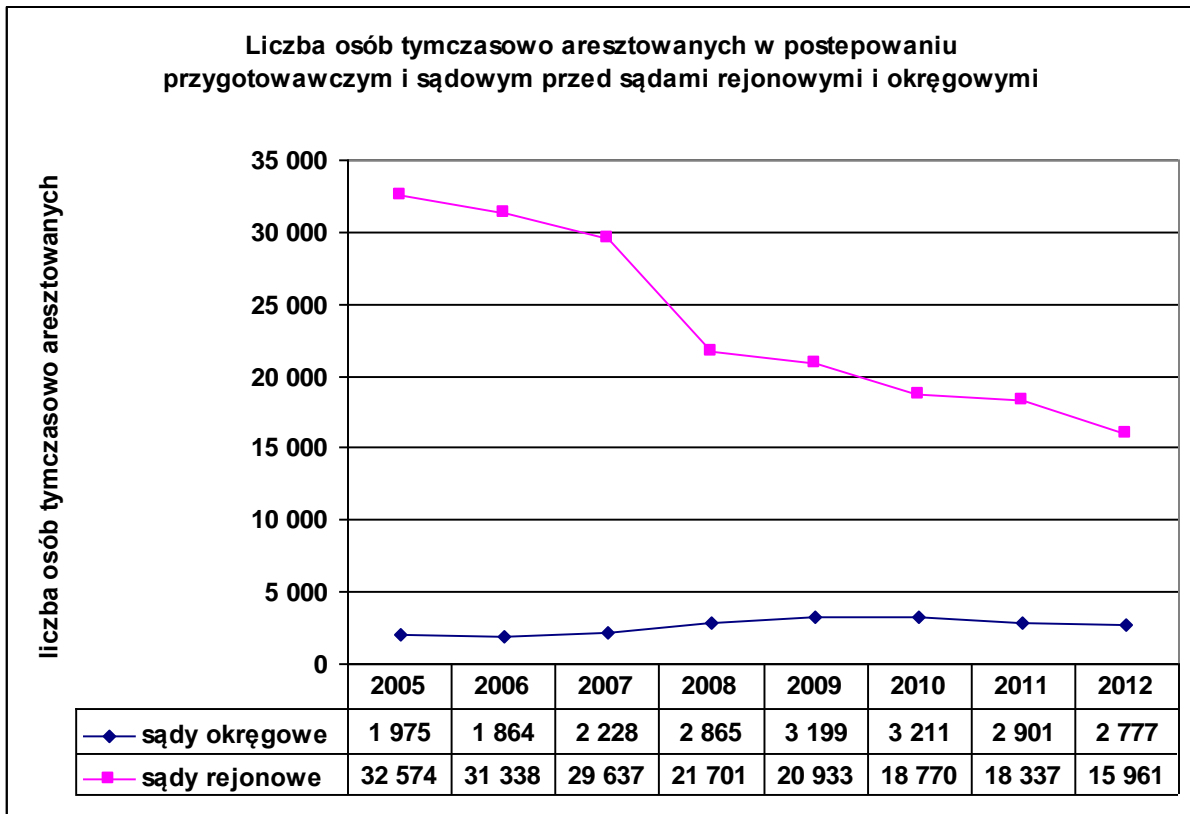
1. Liczba wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania oraz zastosowania tymczasowego aresztowania przez sądy w postępowaniach przygotowawczych.

Powyższy diagram wskazuje na bardzo znaczący, systematyczny spadek liczby zarówno wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania jak i samych aresztowań podejrzanych w postępowaniach przygotowawczych. W latach 2005-2012 nastąpił spadek tego rodzaju wniosków o 16 535, tj. o 43% (z 38 519 złożonych wniosków w 2005 r. do 21 984 wniosków złożonych w 2012 r.). Natomiast porównując dane za 2011 r. do danych za 2012 r., spadek ten wyniósł 11,85 % (z 24 940 w 2011 r. do 21 984 wniosków złożonych w 2012 r.). W okresie analizowanych 7 lat odnotowano także spadek o 15 779 aresztowań podejrzanych, tj. o 45 % (z 35 142 aresztowań podejrzanych w 2005 r. do 19 363 w 2012 r.). W porównaniu do danych za 2011 r., w 2012 r. spadek ten wyniósł 10,71 % (z 21 686 aresztowań podejrzanych w 2011 r. do 19 363 w 2012 r.).

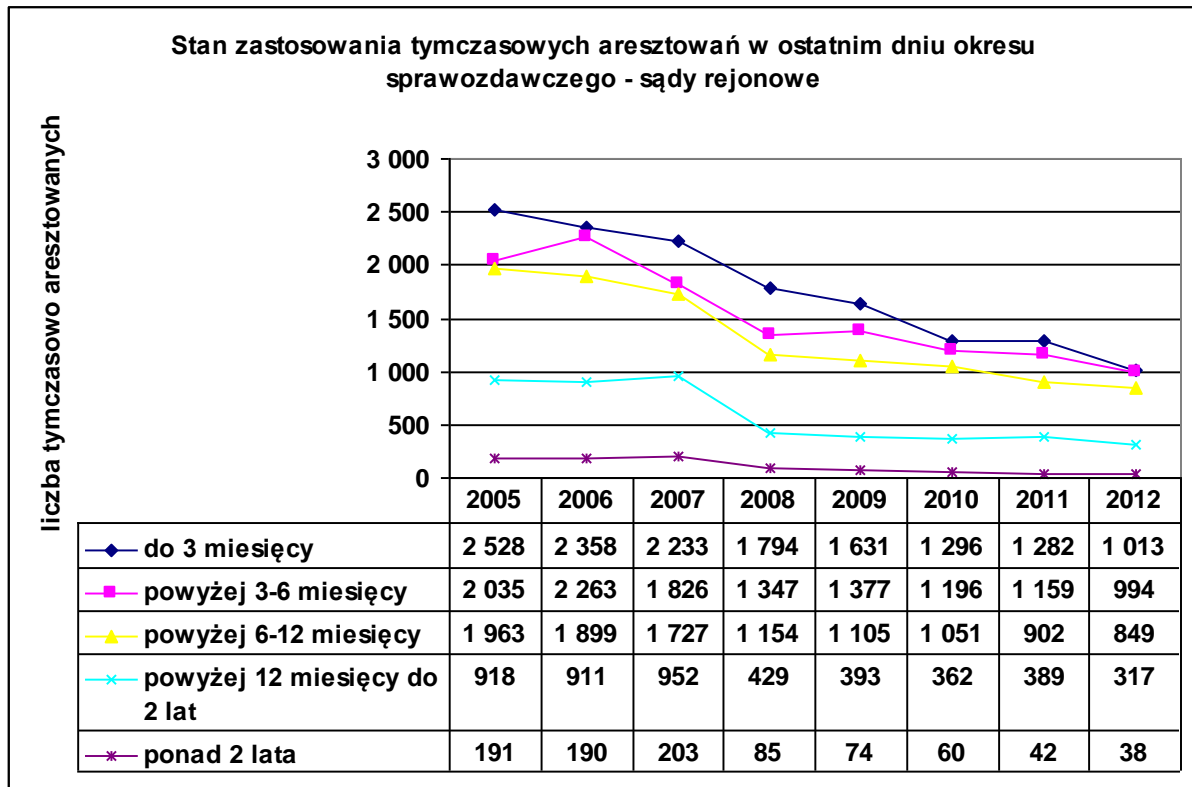
2. Liczba osób tymczasowo aresztowanych w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym.

Powyższy wykres wskazuje na znaczący spadek liczby osób tymczasowo aresztowanych w sprawach rozpoznawanych przez sądy rejonowe z 32 574 w 2005 r. do 15 961 w 2012 r., tj. o 49 %. W przypadku sądów okręgowych można zauważyć wzrost liczby osób tymczasowo aresztowanych z 1 975 w 2005 r. do 2 777 w 2012 r., co łączy się w szczególności z rozszerzeniem właściwości rzeczowej tych sądów w 2007 r. oraz wzrastającym systematycznie wpływem spraw. Jednakże należy odnotować, że na przestrzeni ostatnich 3 lat zauważalny jest spadek tej liczby o 13, 5 %.

3. Długość tymczasowych aresztowań zastosowanych przed sądami

Poniższe dane pokazują liczbę tymczasowych aresztowań oraz okres ich trwania odnotowany w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego, tj. 31 grudnia, w latach 2005-2012. Dane te zostały przedstawione oddzielnie dla poszczególnych kategorii sądów.

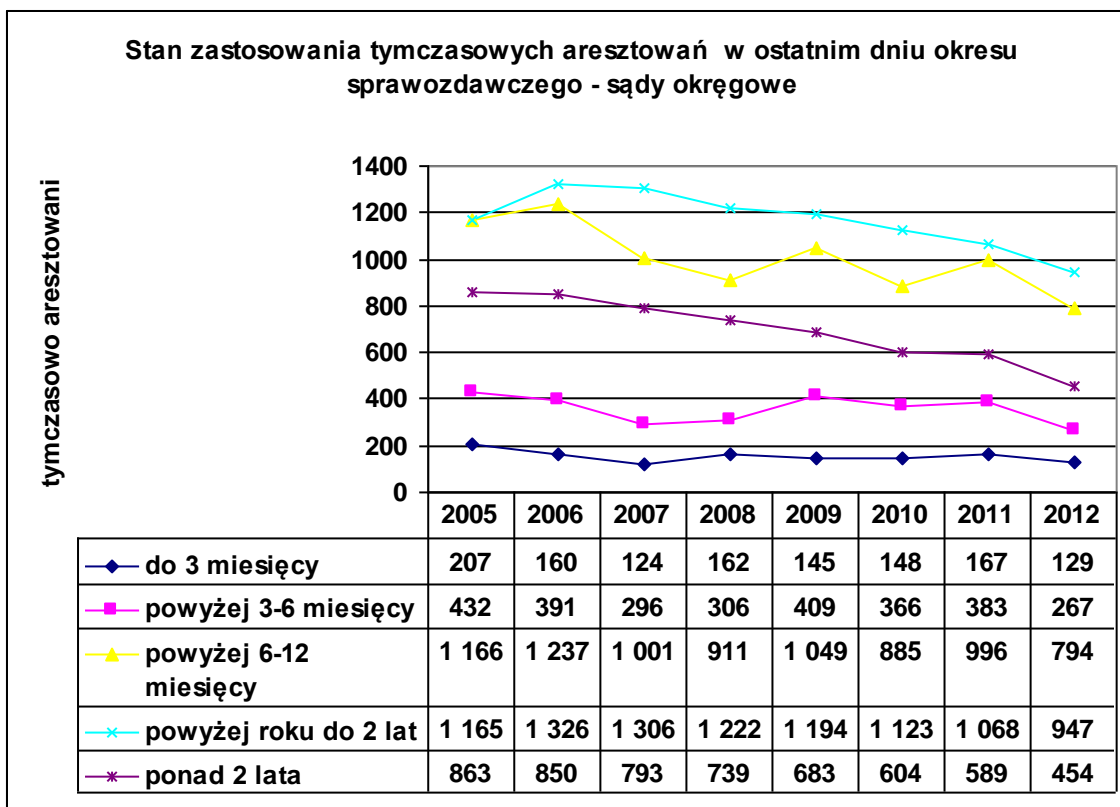

Powyższy diagram wskazuje, że na przestrzeni lat 2005-2012 systematycznie spadała ogólna liczba osób tymczasowo aresztowanych pozostających do dyspozycji sądów rejonowych (w 2012 r. w porównaniu do 2005 r. spadek ten wyniósł aż 58,6 %, a w porównaniu do 2011 r. doszło do 20,2 % spadku liczby osób tymczasowo aresztowanych) Spadek ten następował także w każdym analizowanym przedziale czasowym. Szczególnie należy podkreślić zmniejszenie tej liczby w przedziale czasowym powyżej 2 lat, gdzie na koniec 2012 r. wyniosła ona 38, podczas gdy w 2005 r. 191 osób było tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata, co oznacza spadek o 80 %.

W 2012 r. w pozostałych przedziałach czasowych spadek ten w porównaniu do 2005 r. wyniósł, gdy czas trwania tymczasowego aresztowania trwał:

- do 3 miesięcy – 59,9 %,
- powyżej 3 do 6 miesięcy – 53,6 %,
- powyżej 6 do 12 miesięcy – 56,7 %,
- ponad 12 miesięcy do 2 lat- 65,5 %.

Sądy rejonowe zastosowały największą liczbę aresztów nieprzekraczających 3 miesiące oraz trwających powyżej 3 do 6 miesięcy. Niewielki odsetek stanowiły aresztowania w dwóch ostatnich przedziałach czasowych – powyżej 12 miesięcy do 2 lat i ponad 2 lata.

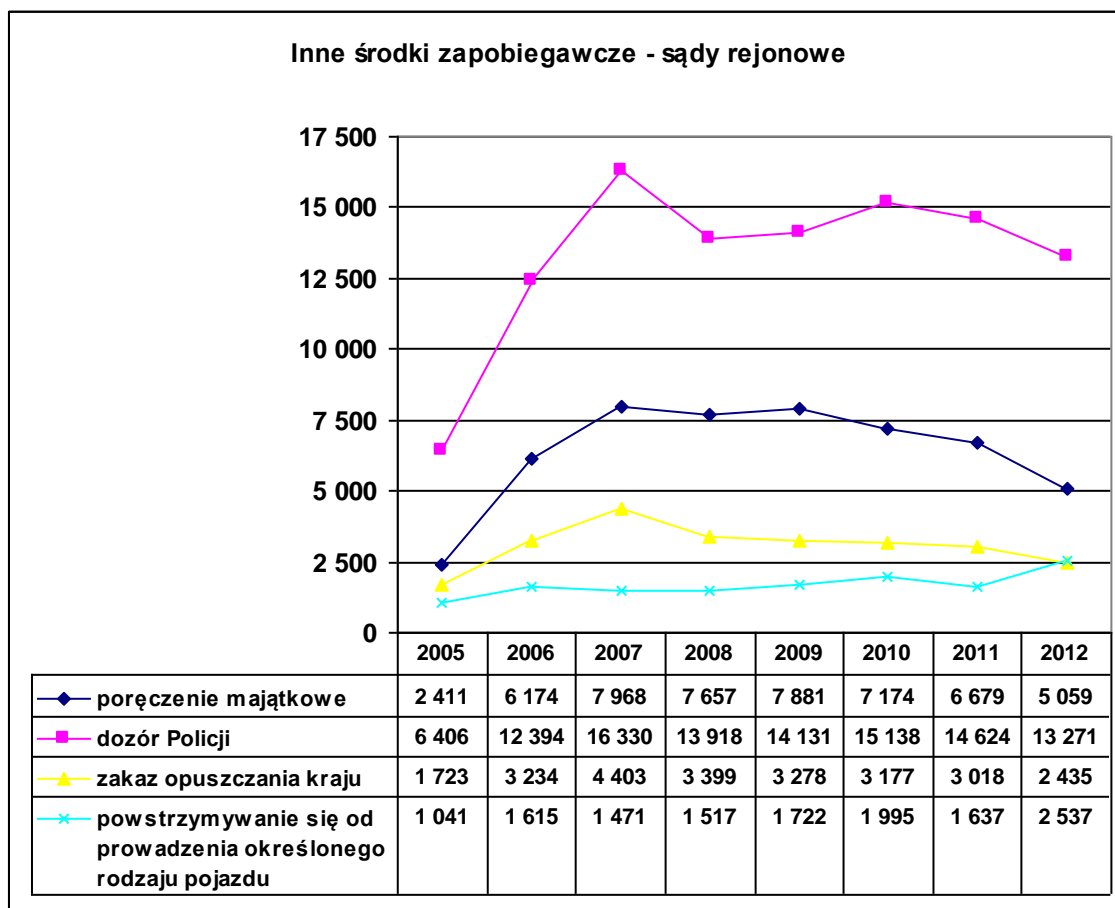

W porównaniu z sądami rejonowymi, tymczasowe aresztowania zastosowane przez sądy okręgowe trwały dłużej. Sądy te zastosowały największą liczbę tymczasowych aresztowań, które trwały powyżej 12 miesięcy do 2 lat oraz powyżej 6 do 12 miesięcy. W porównaniu do poprzednich lat, na koniec 2012 r. można zauważyć znaczący spadek liczby oskarżonych w każdym z analizowanych przedziałów czasowych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że liczba osób tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata na przestrzeni 7 lat malała systematycznie i w porównaniu do 2005 roku spadek ten wyniósł 47,4 %, zaś w odniesieniu do 2011 r. także był znaczący, gdyż wyniósł – 21,2 %.

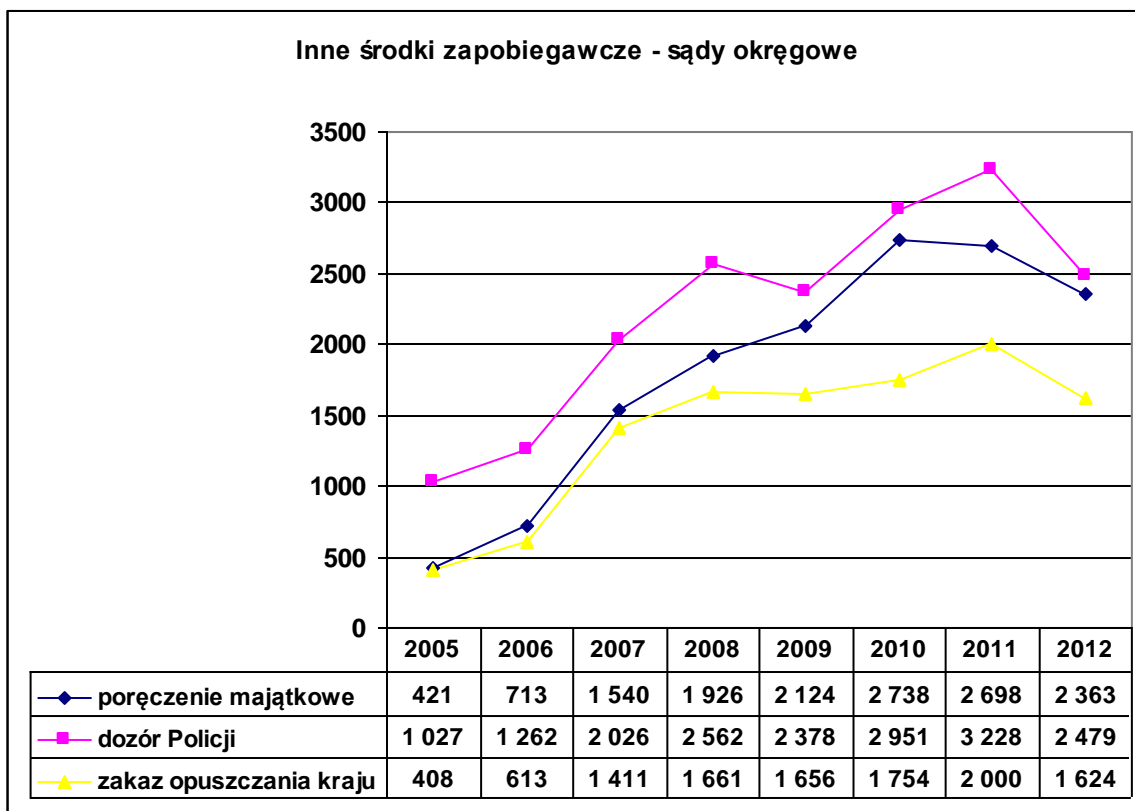
4. Stosowanie innych środków zapobiegawczych

Odnotowany spadek liczby tymczasowych aresztowań ma związek z utrzymującym się wysokim poziomem stosowanych przez sądy, celem zabezpieczenia prawidłowego toku postępowań, mniej restrykcyjnych środków zapobiegawczych, o nieizolacyjnym charakterze, w szczególności dozoru policyjnego, poręczenia majątkowego oraz zakazu opuszczania kraju.

Dane dotyczące liczby zastosowanych nieizolacyjnych środków zapobiegawczych zostały przedstawione oddzielnie dla poszczególnych kategorii sądów.

W odniesieniu do sądów rejonowych, w porównaniu do okresu od 2005 r. do 2010 r., w latach 2011 i 2012 nastąpił spadek liczby zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci dozoru Policji i zakazu opuszczania kraju. Od 2010 r. utrzymuje się także tendencja spadkowa odnośnie do stosowania poręczenia majątkowego. Jednakże liczba osób, wobec których zastosowano te środki ciągle utrzymuje się na wysokim poziomie. Tendencja wzrostowa utrzymała się co do stosowania środka polegającego na nakazie powstrzymania się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdu.

W odniesieniu do sądów okręgowych w 2011 r. nastąpił dalszy wzrost liczby zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci dozoru Policji i zakazu opuszczania kraju, nieznaczny spadek nastąpił w stosowaniu środka w postaci poręczenia majątkowego.

W 2012 r. zauważalny jest, tak jak w sądach rejonowych spadek stosowania wymienionych nieizolacyjnych środków zapobiegawczych. Jednakże w porównaniu do danych za 2005 r. do 2009 r., co do poręczenia majątkowego i dozoru Policji oraz za lata 2005 - 2007 co do zakazu opuszczania kraju, wzrost stosowania tego rodzaju środków jest znaczący.

Zarówno w sądach rejonowych, jak i okręgowych w niewielkim stopniu zastosowanie znajdują pozostałe środki - poręczenie osoby godnej zaufania, poręczenie społeczne, zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu oraz powstrzymanie się od określonej działalności, a w sądach okręgowych także nakaz powstrzymania się od prowadzenia pojazdów określonego rodzaju.

5. Działania legislacyjne zmierzające do wyeliminowania zjawiska przewlekłego stosowania tymczasowego aresztowania

1. Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw.

Projekt zmiany *Kodeksu postępowania karnego* przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego powołaną przez Ministra Sprawiedliwości zmierza między innymi do usprawnienia i przyspieszenia postępowania karnego, ukształtowania na nowo podstaw stosowania środków zapobiegawczych, a także uzyskania pełnej zgodności rozwiązań

kodeksowych ze standardami orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Zmiany projektowane w zakresie środków zapobiegawczych obejmują kilkanaście przepisów kodeksu i obostrzają wymogi stosowania najsurowszego z nich, tj. tymczasowego aresztowania, precyzyjnie określając też podstawy stosowania wszystkich środków zapobiegawczych, zasady żalenia się na nie, a także wzmacniają w tej sferze prawo do obrony.

Do najistotniejszych zmian należy:

- wprowadzenie wymogu wyznaczenia oskarżonemu obrońcy z urzędu w przypadku przedłużenia czasu trwania tymczasowego aresztowania oraz rozpoznania zażalenia na zastosowanie lub przedłużenie tego środka;
- wprowadzenie zasady wskazywania w orzeczeniu o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania podstaw dowodowych stosowania tego środka, przy czym muszą być to dowody jawne dla podejrzanego lub obrońcy - co jest powiązane z wymogiem udostępnienia podejrzanemu i jego obrońcy akt postępowania przygotowawczego w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku o tymczasowe aresztowanie. Projektowane przepisy zobowiązują jednocześnie sąd do uwzględniania z urzędu także okoliczności, których prokurator nie ujawnił tym podmiotom, ale tylko odnośnie tych, które są korzystne dla oskarżonego; sąd będzie wówczas zobligowany do ich ujawnienia na posiedzeniu, na którym rozstrzyga w kwestii tymczasowego aresztowania;
- sformułowanie szczególnych wymogów, jakie spełniać powinno uzasadnienie wniosku prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania, a także uzasadnienie postanowienia sądu o zastosowaniu tego środka – w tym ostatnim wskazuje się na dodatkowy wymóg wykazania istnienia w danej sprawie także konkretnych okoliczności wskazujących na określone zagrożenia ze strony podejrzanego dla prawidłowego toku procesu lub na możliwość popełnienia przez niego nowego ciężkiego przestępstwa, a nie tylko – jak obecnie - dowodów świadczących, że popełnił on przestępstwo oraz okoliczności wskazujących na podstawę prawną stosowania środka zapobiegawczego oraz konieczność jego stosowania, zaś przy tymczasowym aresztowaniu jeszcze i wykazania, że inny środek jest niewystarczający;
- przyspieszenie procedury odwoławczej dotyczącej środków zapobiegawczych. Obecnie zażalenie w przedmiocie środka zapobiegawczego sąd rozpoznaje niezwłocznie, zaś projektowana zmiana polega na uzupełnieniu tego zapisu o wskazanie, że - gdy zażalenie dotyczy tymczasowego aresztowania - winno to nastąpić „nie później niż przed upływem 7 dni” od przekazania tego zażalenia wraz z aktami sądowi odwoławczemu;
- uzupełnienie przepisów dotyczących warunkowego tymczasowego aresztowania – projekt zakłada, że na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy sąd będzie mógł przedłużyć termin złożenia poręczenia majątkowego;
- zmiany w zakresie sformułowania podstaw stosowania tymczasowego aresztowania - okoliczność grożącej oskarżonemu surowej kary nie będzie mogła stanowić samoistnej przesłanki stosowania bądź przedłużania tymczasowego aresztowania. Ponadto, jeśli chodzi o stosowanie tymczasowego aresztowania po wydaniu

pierwszego wyroku w sprawie, podwyższono próg nieprawomocnie wymierzonej kary pozbawienia wolności, przy której areszt taki będzie można stosować, poprzez przyjęcie, iż kara ta będzie musiała przewyższać wymiar 3 lat pozbawienia wolności;

- ograniczenie możliwości stosowania tymczasowego aresztowania w sprawach błaższej natury. Obecnie środek ten jest wyłączony przy występkach zagrożonych karą do 1 roku i to tylko względnie, gdyż nie dotyczy osoby ujętej na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem. Proponowana zmiana sprowadza się do podniesienia granicy zagrożenia, przy których środek ten byłby niedopuszczalny, do lat 2 i to z wyłączeniem możliwości stosowania go przy takim zagrożeniu nawet w sytuacji, gdy sprawcę ujęto na gorącym uczynku lub w pościgu;
- wprowadzenie dalszych ograniczeń przy przedłużaniu tymczasowego aresztowania w sprawach o przestępstwa mniejszej wagi. Przy określaniu czasu trwania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym na okres ponad roku, proponuje się wprowadzenie zakazu dalszego jego przedłużania, gdy realnie grożąca kara *in concreto* nie przekroczy 3 lat pozbawienia wolności, zaś w stadium sądowym - przy przedłużaniu aresztowania na ponad 2 lata - jeżeli nie przekroczy ona lat 5 pozbawienia wolności. W obu wypadkach zatem chodziłoby o sytuacje, gdy w razie skazania okres tymczasowego aresztowania, podlegającego zaliczeniu, wynosi już co najmniej 1/3 możliwej przyszłej kary (w postępowaniu przygotowawczym) lub nawet nieco więcej (w postępowaniu sądowym). Zakaz ów nie działałby jednak, gdyby konieczność przedłużenia wynikała z celowego przewlekania postępowania przez oskarżonego. Rozwiązanie to przeciwdziałać ma dłuższemu aresztowaniu podejrzanych w sprawach drobniejszej natury (a więc sytuacjom, gdy po skazaniu i zaliczeniu na poczet kary okresu tymczasowego aresztowania skazanemu pozostaje do odbycia nikła jedynie część kary), jak i przypadkom, gdy mimo stosunkowo niewielkiej szkodliwości czynu, orzeczona kara jest dość surowa z uwagi na długo stosowane tymczasowe aresztowanie;
- doprecyzowanie przepisów normujących stosowanie tymczasowego aresztowania wobec sprawców niepoczytalnych oraz skrócenie czasu trwania tego środka do czasu rozpoczęcia wykonania środka zabezpieczającego. Stosowny przepis w obecnym brzmieniu zakłada ogólnikowo, że w sytuacji gdy umorzenie następuje z powodu niepoczytalności oskarżonego, można utrzymać tymczasowe aresztowanie do czasu rozpoczęcia wykonywania środka zabezpieczającego. Doprecyzowanie tego unormowania będzie polegało na wskazaniu, że chodzić ma jedynie o sytuacje, gdy orzeczono już środek zabezpieczający polegający na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym, a także, że w takim wypadku tymczasowe aresztowanie „wykonuje się” w warunkach umożliwiających stosowanie odpowiedniego leczenia, terapii, rehabilitacji, a także resocjalizacji, w zależności od przyczyn, które leżą u podstaw niepoczytalności wymagającej umieszczenia sprawcy czynu w określonym zakładzie zamkniętym. Co bardzo istotne, zakłada się, że w przypadku umorzenia postępowania z powodu niepoczytalności oraz orzeczenia środka zabezpieczającego, można wprawdzie nadal stosować tymczasowe aresztowanie do czasu rozpoczęcia wykonywania owego środka, ale nie dłużej niż na okres 3 miesięcy, co sprzyjać ma przyspieszeniu dalszej procedury w celu wykonania orzeczenia;
- wprowadzenie wymogu niezwłocznego doprowadzenia do sądu, który wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, osoby zatrzymanej wskutek ujęcia na podstawie listu gończego. Sąd ten z urzędu, a nie na wniosek prokuratora,

rozstrzygałby w kwestii utrzymania, zmiany albo uchylecia tego środka zapobiegawczego z możliwością zastosowania wolnościowych środków zapobiegawczych. Prokurator byłby zwolniony z obowiązku niezwłocznego doprowadzenia ujętego do sądu jedynie w sytuacji, gdyby po przesłuchaniu podejrzanego sam uchylił tymczasowe aresztowanie lub zastąpił je innym, nieizolacyjnym środkiem zapobiegawczym. Trzeba podkreślić, że projektowane rozwiązanie odnosi się nie tylko do schwytania osoby ściganej listem gończym w toku postępowania przygotowawczego, ale także postępowania sądowego. Na tym etapie sąd, o doprowadzeniu osoby schwytanej, zawsze z urzędu podejmowałby decyzję o dalszym stosowaniu tymczasowego aresztowania, względnie o zastosowaniu innego, nieizolacyjnego środka zapobiegawczego lub odstąpieniu od stosowania takiego środka.

Przedstawiony rządowy projekt *ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw* został uchwalony w dniu 27 września 2013 r. pod nazwą „*Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*” i dnia 25 października 2013 r. został ogłoszony w Dzienniku Ustaw pod pozycją 1247. Wejście w życie tych przepisów nastąpi z dniem 1 lipca 2015 r.

2. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 listopada 2012 r.

W dniu 20 listopada 2012 r. w sprawie sygn. akt SK 3/12 Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok, w którym stwierdził, że art. 263 § 7 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) w zakresie, w jakim nie określa jednoznacznie przesłanek przedłużenia tymczasowego aresztowania po wydaniu przez sąd pierwszej instancji pierwszego wyroku w sprawie, jest niezgodny z Konstytucją.

Skarżący, którym był obywatel polski tymczasowo aresztowany przez znaczny okres czasu, zakwestionował art. 263 § 7 k.p.k. w zakresie, w jakim po wydaniu przez sąd pierwszej instancji pierwszego wyroku w sprawie nie określa maksymalnego okresu stosowania tymczasowego aresztowania oraz nie wskazuje jednoznacznie przesłanek uzasadniających stosowanie tego środka zapobiegawczego. Skarżący podnosił, że regulacja ta narusza prawo do wolności osobistej oraz zakaz niehumanitarnego traktowania.

Trybunał stwierdził, że z Konstytucji nie można wyprowadzać tak daleko idącego zakazu, żeby w każdym wypadku stosowania tymczasowego aresztowania konieczne było wprowadzenie maksymalnego, wyrażonego sztywno w miesiącach lub latach, okresu łącznego pozbawienia wolności w ramach tego środka zapobiegawczego. Wzorce konstytucyjne należy jednak rozumieć także w ten sposób, że pozbawienie wolności powinno być uzależnione od przesłanek, na podstawie których można jednoznacznie ustalić, jak długo – ze względu na rzeczywiste potrzeby wynikające z toczącego się postępowania karnego – tymczasowe aresztowanie będzie trwało. W obowiązującym stanie prawnym stosowanie tymczasowego aresztowania, na podstawie zaskarżonego przepisu, po wydaniu przez sąd pierwszej instancji pierwszego wyroku w sprawie, skazującego oskarżonego na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, jest dopuszczalne ze względu tylko na grożącą oskarżonemu surową karę, bez konieczności badania przez sąd, czy są spełnione inne przesłanki, co powoduje, że tymczasowe aresztowanie może być stosowane bez konieczności

wykazania rzeczywistej potrzeby zabezpieczenia przebiegu toczącego się postępowania karnego. W tym kontekście norma zawarta w zaskarżonym przepisie nie spełnia w ocenie Trybunału testu proporcjonalności i z tego względu jest niezgodna z nakazem jednoznacznego określenia przesłanek pozbawienia wolności i zawartym w art. 41 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Trybunał w powyższym wyroku stwierdził niezgodność zaskarżonej regulacji w zakresie pominięcia ustawodawczego. Powoduje to, że nie dochodzi do zmiany obowiązującego stanu normatywnego, w szczególności nie ulegają zmianie przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu toczącym się po wydaniu przez sąd pierwszej instancji pierwszego wyroku w sprawie. Trybunał zauważył jednak, że przynajmniej część problemów może zostać usunięta – lub przynajmniej złagodzona – przez orzecznictwo sądowe, kładące większy nacisk na ochronę praw oskarżonego pozbawionego wolności przy podejmowaniu decyzji o przedłużeniu tymczasowego aresztowania. Dotyczy to w szczególności dołożenia większej staranności w uzasadnianiu, jakie względy (w szczególności odnoszące się do okoliczności wskazanych w art. 258 § 1 k.p.k., tj. obawy ucieczki, ukrywania się lub matactwa oskarżonego) przesądzają o tym, że zastosowanie nieizolacyjnych środków zapobiegawczych jest niewystarczające dla zapewnienia należytego przebiegu postępowania.

Trybunał podniósł także, że sentencja i uzasadnienie niniejszego wyroku nakładają na ustawodawcę obowiązek dokonania takich zmian w prawie, które uwzględnić będą zarówno złożone przyczyny przedłużającego się postępowania karnego i w jego konsekwencji tymczasowego aresztowania, jak i realną potrzebę zapewnienia ochrony jednego z podstawowych dóbr chronionych Konstytucją, jakim jest wolność człowieka.

Wyrokowi Trybunału Konstytucyjnego czyni zadość omówiony wyżej rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw, jako, że projektodawcy sprecyzowali przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania oraz wskazali na potrzebę wykazywania ich na każdym etapie, w którym może zapaść orzeczenie o stosowaniu i przedłużeniu ich stosowania.

6. Działania o charakterze upowszechniającym i szkoleniowym

Na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w *newsletterze* zamieszczane są na bieżąco informacje o wydawanych przez Trybunał wyrokach w sprawach polskich, a także standardy orzecznictwa Trybunału w poszczególnych grupach spraw. Każdy wyrok o charakterze nierepetytywnym, tłumaczony jest na język polski, zaś syntetyczne informacje o wyrokach wydanych w danym tygodniu, zamieszczane są w zakładce „aktualności”. Problemu nadmiernej długości tymczasowego aresztowania dotyczy opublikowane w 2012 r. opracowanie pt. „Prawo do rozsądnego czasu aresztowania w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”. Ponadto, poczynając od maja 2013 r., na stronie internetowej Ministerstwa, w zakładce dotyczącej wykonywania wyroków, zamieszczane są informacje o wydanych przez Komitet Ministrów RE rezolucjach końcowych, zamykających nadzór nad wykonaniem wyroków, a także postępowaniach w sprawach, w których decyzja o skreśleniu skargi zapadła na skutek zawarcia ugody bądź złożenia deklaracji jednostronnej.

Także Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje działania mające na celu upowszechnianie wśród sędziów orzecznictwa Trybunału, tak w ramach szkolenia wstępnego sędziów i prokuratorów, jak i szkoleń ustawicznych. W szczególności należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń o charakterze systemowym, który został po raz pierwszy przeprowadzony w 2012 r., organizowany na poziomie sądów apelacyjnych, mający na celu zaprezentowanie sędziom informacji na temat najczęściej stwierdzanych przez Trybunał naruszeń Konwencji w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości (szkoleniem objęto około 600-800 sędziów). Szkolenia takie będą kontynuowane w 2013 r. i w latach następnych. Docelowo, na przestrzeni 5-7 lat szkoleniami tymi mają być objęci wszyscy sędziowie sądów powszechnych.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd wierzy, że przedstawione wyżej informacje ukazują pozytywne trendy i wykazują, że wdrożone środki osiągnęły oczekiwane rezultaty. Dlatego też Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszych sprawach oraz że przyjęte środki generalne są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

**Załącznik do raportu z podjętych działań ws. realizacji środków indywidualnych
wynikających z wyroków z grupy *Trzaska***

Nr skargi	Nazwisko skarżącego	Sąd	Sygnatura akt	Wyrok z dnia	Ostateczny w dniu	
18120/03	BIELSKI ⁴	SO w Poznaniu	III K 277/00	03/05/2011	03/08/2011	Odbywa karę dożywotniego pozbawienia wolności w wymienionej sprawie
46117/07	BIENIEK	SR dla m. st. Warszawy	VII KO ¹ 220/99	01/06/2010	01/09/2010	Odbywa karę dożywotniego pozbawienia wolności orzeczoną przez SO Warszawa Praga w sprawie o sygn. V K 56/06
23042/02	CABAŁA	SO w Katowicach	V K 12/04	08/08/2006	08/11/2006	Zwolniony dn.25.05.05 r.
3489/03	CEGŁOWSKI	SR w Opolu Lubelskim	II K 889/01	08/08/2006	08/11/2006	Odbywa karę pozbawienia wolności orzeczoną wyrokiem SO w Lublinie IV K 386/09
77832/01	DZYRUK	SR we Włodawie	II K 38/02	04/07/2006	04/10/2006	Zwolniony 01.06.07 r.
18661/09	GAŁĄZKA	SO w Białymstoku	III Kp 199/06 III Kp 293/06 III Kp 371/06	14/02/2012	14/02/2012	Odbywa karę pozbawienia wolności z wyroku SO Warszawa Praga, V K 87/05
7677/02	GAŚSIOROWSKI	SO w Warszawie	XVIII K 55/03	17/10/2006	17/01/2007	Zwolniony 29.03.12 r.
38654/97	GORAL	SO w Lublinie	IV K 401/96	30/10/03	30/01/04	Zwolniony 20.11.97 r.
6200/07	KOWRYGO	SO w Gliwicach	IV K 72/07	26/02/2013	26/05/2013	Odbywa karę pozbawienia wolności orzeczoną przez SO w Gliwicach, IV K 53/13
38018/07	KRZYSZTOFIAK	SR w Chełmie	II K 178/07 i II K 146/05	20/04/2010	20/07/2010	Zwolniony 26.06.07 r.

⁴ Skarga przeciwko Polsce i Niemcom, ale Trybunał uznał skargę p. Niemcom za niedopuszczalną.

Nr skargi	Nazwisko skarżącego	Sąd	Sygnatura akt	Wyrok z dnia	Ostateczny w dniu	
		SO w Lublinie	XI Ka 1072/06			
11887/07	M.B. (MARIOLA BULSKA)	SR I SO w Katowicach		26/07/2011	26/10/2011	Zwolniona 31.05.07 r.
13425/02	MICHTA	SO w Katowicach	XVI K 280/00	04/05/2006	04/08/2006	W trakcie odbywania kary pozbawienia wolności orzeczonej przez SO w Katowicach, XVIIK 10/09, w dniu 10.09.2013 r. dokonał ucieczki z ZK Strzelce,
39502/08	POPENDA	SR w Pabianicach Prokuratura Apelacyjna w Katowicach	II K 293/07 Ap II Ds 50/05	09/10/2012	09/01/2013	Zwolniony 8.04.09 r.
16706/11	RÓŻAŃSKI	SR w Poznaniu	III K 278/08	22/01/2013	22/01/2013	Zwolniony 18.08.2000 r.
39912/06	RUPRECHT	SO w Gdańsku	IV K 242/00 IV K 148/05 IV K 260/05	21/02/2012	21/05/2012	Odbywa karę pozbawienia wolności w sprawach IV K 148/05(dożywocie) i IVK260/05(10 lat)
10949/10	ZAMBRZYCKI	SO w Gliwicach	IV K 140/02	20/12/2011	20/12/2011	Odbywa karę pozbawienia wolności orzeczoną przez SO w Gliwicach, IV K 87/11

4.

ZAKTUALIZOWANY RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Tysiąc przeciwko Polsce

Opis sprawy

Tysiąc, nr skargi 5410/03, wyrok z dnia 20/03/2007, ostateczny w dniu 24/09/2007.

Sprawa dotyczy niewywiązania się przez władze krajowe z pozytywnego obowiązku poszanowania życia prywatnego skarżącej, z powodu braku wprowadzenia ram prawnych gwarantujących jej prawo do przeprowadzenia w 2000 r., zabiegu aborcji w przypadku, w którym ciąża stanowiła zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety (naruszenie art. 8 Konwencji).

Zgodnie z polskim prawem (*ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*) aborcja jest zakazana, chyba, że *inter alia* ciąża stanowi zagrożenie dla życia bądź zdrowia kobiety, co znajduje potwierdzenie w co najmniej jednej opinii medycznej lekarza specjalisty w zakresie medycyny właściwej ze względu na rodzaj choroby. Lekarz wykonujący zabieg przerywania ciąży z naruszeniem przepisów prawa, podlega odpowiedzialności karnej.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej Trybunał) stwierdził, że z prawa poszanowania życia prywatnego wynika, iż w przypadku aborcji terapeutycznej na Państwie spoczywa obowiązek zapewnienia ochrony integralności fizycznej przyszłej matki, realizujący się poprzez zrównoważenie interesu jednostki i interesu społecznego. W okolicznościach takich jak w przedmiotowej sprawie powinna istnieć procedura weryfikacji podstaw dla zastosowania konkretnych środków i przemawiających za tym dowodów, dokonywana przez kompetentny i niezależny organ. Taka procedura powinna gwarantować kobiecie ciężarnej co najmniej możliwość bycia osobiście wysłuchaną i rozważenia jej argumentacji. Organ właściwy w sprawie powinien ponadto uzasadnić swoją decyzję na piśmie. Procedura mająca w takich przypadkach zastosowanie powinna także zapewniać, że decyzje wydawane będą terminowo, tak aby ograniczyć lub zapobiec uszczerbkowi dla zdrowia kobiety, który może być spowodowany późno przeprowadzoną aborcją (§§ 117-118 wyroku).

Trybunał stwierdził, że prawo polskie, w zakresie w jakim znalazło zastosowanie w niniejszej sprawie, nie dawało skarżącej możliwości wyrażenia sprzeciwu wobec decyzji lekarzy i nie pozwalało na stwierdzenie, czy spełnione zostały przesłanki pozwalające na dokonanie aborcji. W szczególności rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 22 stycznia 1997 r. nie określa żadnej szczególnej procedury, która miałaby zastosowanie i rozwiązałaby spór pomiędzy ciężarną kobietą a lekarzem lub pomiędzy samymi lekarzami. Ponadto przepisy *ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty*, które umożliwiają lekarzowi w przypadku jakichkolwiek wątpliwości diagnostycznych lub na wniosek pacjenta, zasięgnąć opinii innego lekarza, skierowane są wyłącznie do lekarzy i nie dają pacjentom żadnych proceduralnych gwarancji uzyskania drugiej opinii lub zakwestionowania opinii w przypadku sporu.

---

⁵ Informacja przedstawiona przez polskie władze 26 listopada 2013 r.

I. Środki indywidualne

Skarżącej wypłacone zostało słuszne zadośćuczynienie z tytułu szkody niematerialnej. Trybunał nie przyznał natomiast skarżącej słusznego zadośćuczynienia z tytułu szkody materialnej ponieważ uznał, że nie jest właściwy do oceny czy opinia lekarza odnośnie przyszłego pogorszenia stanu wzroku skarżącej była słuszna. W tych okolicznościach dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Środki prawne – wprowadzenie instytucji sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza

W dniu 6 listopada 2008 r. przyjęto *ustawę o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Większość zmian wprowadzonych ustawą weszła w życie 5 czerwca 2009 r. Ustawa określa między innymi prawa pacjenta oraz procedurę powoływania i odwoływania Rzecznika Praw Pacjenta. Przepisy ustawy dają pacjentom prawo zgłoszenia sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza i określają zasady skorzystania z tego środka.

Zgodnie z przepisami powyższej ustawy, jakkolwiek sprzeciw wobec opinii lub orzeczenia wydanego przez lekarza lub lekarza dentystę może być wniesiony do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta, w przypadku gdy powyższa opinia lub orzeczenie lekarskie ma wpływ na prawa lub obowiązki pacjenta wynikające z przepisów prawa.. Termin na wniesienie sprzeciwu wynosi 30 dni od dnia wydania opinii albo orzeczenia przez lekarza orzekającego o stanie zdrowia pacjenta. Sprzeciw wymaga uzasadnienia, w tym wskazania przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki, na które wpływ ma będące przedmiotem sprzeciwu orzeczenie lub opinia lekarza. Komisja Lekarska na podstawie dokumentacji medycznej oraz, w miarę potrzeby, po przeprowadzeniu badania pacjenta, wydaje orzeczenie niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia sprzeciwu.

Orzeczenie Komisji Lekarskiej zapada bezwzględną większością głosów w obecności pełnego składu tej Komisji. W skład Komisji Lekarskiej wchodzi trzech lekarzy powołanych przez Rzecznika Praw Pacjenta z corocznie aktualizowanej listy lekarzy w danej dziedzinie medycyny, którzy mogą być członkami Komisji Lekarskiej. Lista opracowywana jest przez konsultantów krajowych w porozumieniu z właściwymi konsultantami wojewódzkimi. Spośród trzech wchodzących w skład Komisji lekarzy dwóch jest tej samej specjalności, co lekarz, który wydał opinię albo orzeczenie, będące przedmiotem sprzeciwu.

Komisja Lekarska powoływana jest każdorazowo przez Rzecznika Praw Pacjenta dla rozpoznania sprzeciwu w indywidualnej sprawie pacjenta. Funkcjonowanie Komisji Lekarskiej uregulowane jest w *rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta* (dalej: „rozporządzenie”). W celu zapewnienia bezstronności Komisji Lekarskiej, istnieje możliwość wyłączenia jej członka od udziału w postępowaniu, z urzędu lub na wniosek pacjenta albo jego przedstawiciela ustawowego, m.in. jeśli wydał zaskarżoną opinię lub orzeczenie; jest małżonkiem krewnym lub powinowatym do drugiego stopnia lekarza, który wydał zaskarżoną opinię lub orzeczenie; zaskarżona opinia lub orzeczenie została wydana przez lekarza pozostającego

wobec niego w stosunku nadrzędności lub podrzędności służbowej (§ 3 rozporządzenia). Nowego członka Komisji Lekarskiej powołuje się w terminie 3 dni od dnia wyłączenia dotychczasowego członka Komisji Lekarskiej.

Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia, Komisja Lekarska działa na posiedzeniach. Należy podkreślić, iż pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy może uczestniczyć w posiedzeniu Komisji Lekarskiej z wyjątkiem części posiedzenia, w trakcie której odbywa się narada i głosowanie nad orzeczeniem, oraz udzielać informacji i wyjaśnień w sprawie (§ 4 rozporządzenia).

Przepis § 2 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia przewiduje, iż do zadań Przewodniczącego Komisji Lekarskiej należy zawiadamianie pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego o terminie posiedzenia Komisji Lekarskiej lub o terminie, miejscu i zakresie badania. Stosownie do treści § 5 rozporządzenia w przypadku podjęcia decyzji o przeprowadzeniu badania pacjenta, Przewodniczący Komisji Lekarskiej wyznacza termin badania, biorąc pod uwagę stan zdrowia pacjenta oraz okoliczności mające wpływ na realizację praw i obowiązków pacjenta. Przewodniczący Komisji Lekarskiej zawiadamia pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego o terminie posiedzenia Komisji Lekarskiej lub o terminie, miejscu i zakresie badania na wskazany przez pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego adres do korespondencji lub z pomocą środków komunikacji elektronicznej lub telefonicznej.

Przepis § 6 rozporządzenia przewiduje, iż orzeczenie Komisji Lekarskiej jest sporządzane wraz z uzasadnieniem w formie pisemnej. Orzeczenie powinno być podpisane przez wszystkich członków Komisji Lekarskiej i doręczone niezwłocznie wraz z uzasadnieniem pacjentowi lub jego przedstawicielowi ustawowemu, a jeżeli nie uczestniczyli oni w posiedzeniu Komisji Lekarskiej – nie później niż w terminie 7 dni od dnia wydania orzeczenia. Uzasadnienie powinno zawierać opis przebiegu posiedzenia, w tym informację o podjętym rozstrzygnięciu co do opinii lub orzeczenia, wobec którego wniesiono sprzeciw, oraz okoliczności, które spowodowały przeprowadzenie badania.

Jak już wspomniano powyżej, Komisja Lekarska jest zobowiązana do niezwłocznego wydania orzeczenia, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia sprzeciwu (art. 31 ust. 5 *ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*). Długość procedowania przez Komisję Lekarską zależy od poziomu skomplikowania i rodzaju sprawy. Procedura sprzeciwu nie dotyczy jedynie kwestii przerywania ciąży, ale każdej sytuacji, w której pacjent nie zgadza się z opinią lub orzeczeniem lekarskim, które wpływają na jego prawa lub obowiązki wynikające z przepisów prawa, w odniesieniu do których ustawodawca nie przewidział dla pacjenta innej procedury odwoławczej.

W opinii Rządu takie czynniki, jak regulacje prawne dotyczące przestanek, które muszą być spełnione w celu przeprowadzenia legalnego zabiegu przerywania ciąży, szczególnie pozycja kobiety oraz przepisy dotyczące działalności Komisji Lekarskiej gwarantują, że procedura postępowania przed tym organem będzie sprawna i szybka. W związku z tym, Rząd uznaje, iż przedstawione powyżej środki legislacyjne za spełniają wymagania wynikające z wyroku Trybunału wydanego w przedmiotowej sprawie.

2. Działalność informacyjna dotycząca krajowego środka odwoławczego

Polskie władze podjęły szereg działań mających na celu rozpowszechnienie informacji o funkcjonowaniu Komisji Lekarskiej i możliwości wniesienia sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarskiego, w szczególności:

- Informacja o mechanizmie odwoławczym została opublikowana na stronie internetowej Rzecznika Praw Pacjenta (www.bpp.gov.pl) oraz na stronach organizacji pozarządowych, jak np. Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (www.federa.org.pl);
- W październiku 2010 Rzecznik Praw Pacjenta rozpoczął ogólnokrajową kampanię informacyjną: „Pacjencie, czy znasz swoje prawa?” Przygotowano ulotki, które rozesłano do wszystkich gmin w Polsce (ok. 2500) z prośbą o rozpowszechnianie ich wśród mieszkańców oraz o opublikowanie informacji na ich stronach internetowych;
- Rzecznik Praw Pacjenta przeprowadził szkolenia dla organizacji pozarządowych (między innymi dla Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny) oraz wziął udział w licznych konferencjach i spotkaniach;
- W Biurze Rzecznika Praw Pacjenta stworzono bezpłatną infolinię, która ma na celu informowanie pacjentów o ich prawach (numer dostępny jest na stronie internetowej Rzecznika Praw Pacjenta).

3. Publikacja wyroku Trybunału

Wyrok Trybunału został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Został również przekazany do Ministerstwa Zdrowia i Rzecznika Praw Pacjenta.

4. Praktyka

Jak wynika z raportu Rzecznika Praw Pacjenta za 2012 r., pacjentki zdecydowanie wolą egzekwować przysługujące im prawa w sposób nieformalny. Dlatego też znacznie częściej zgłaszają problem za pośrednictwem infolinii Rzecznika, czy też podczas wizyty w Biurze Rzecznika, niż korzystają ze swojego prawa do wniesienia sprzeciwu. W 2012 r. do Rzecznika Praw Pacjenta zostało skierowanych 63 913 zgłoszeń w sprawie możliwych naruszeń praw pacjenta. Liczba ta, obejmująca zgłoszenia pisemne, telefoniczne oraz wizyty składane w biurze Rzecznika, niewątpliwie świadczy o zaufaniu, jakim cieszy się wśród pacjentów Rzecznik Praw Pacjenta.

W tym kontekście warto dodać, iż w grudniu 2012 r. Rzecznik Praw Pacjenta oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych zajmujących się między innymi ochroną praw reprodukcyjnych kobiet wzięli udział w posiedzeniu międzyresortowego Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka odpowiedzialnego za wypracowywanie propozycji działań mających na celu zapobieganie naruszaniu przez Polskę Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Podczas spotkania obie strony zdecydowały o rozpoczęciu współpracy. Organizacje pozarządowe zobowiązały się rekomendować zgłaszającym się do nich kobietom zwrócenie się do Rzecznika Praw Pacjenta. Pozwoli to

pacjentkom na dokonanie wyboru. Pacjentki uzyskają zatem wybór, Będą mogły skorzystać zarówno z drogi nieformalnej, jak też z instytucji sprzeciwu - obie drogi są dostępne.

Nie ma przeszkód w korzystaniu z instytucji sprzeciwu. Świadczy o tym przypadek opisany poniżej. W dniu 30 lipca 2013 r. do Rzecznika Praw Pacjenta wpłynęło pismo w przedmiocie sprzeciwu od opinii lekarskiej stwierdzającej brak warunków dopuszczalności przerwania ciąży *ustawy przewidzianych w ustawie z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*. Sprzeciw ten spełniał wymogi formalne określone w art. 31 *ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Trzyosobowa Komisja Lekarska została powołana niezwłocznie, to jest już w dniu 1 sierpnia 2013 r. Posiedzenie Komisji Lekarskiej odbyło się w Biurze Rzecznika Praw Pacjenta w dniu 7 sierpnia 2013 r. Pacjentkę poinformowano, iż przysługuje jej prawo do udziału w posiedzeniu z czego pacjentka nie skorzystała. Komisja Lekarska jednogłośnie orzekła zasadność zaskarżonej przez pacjentkę opinii lekarskiej stwierdzającej brak warunków dopuszczalności przerwania ciąży. O zapadłym orzeczeniu pacjentka została poinformowana.

Powyższy przykład wskazuje wyraźnie, iż instytucja sprzeciwu czyni zadość wymogowi istnienia szczegółowo uregulowanego w prawie i skutecznego w praktyce środka odwoławczego od niezadowolającej pacjentki opinii lekarskiej, także w takiej sytuacji, jak jaka miała miejsce w przypadku skarżącej.

III. Wnioski pozwanego państwa

W opinii Rządu przyjęte środki zapobiegą podobnym naruszeniom w przyszłości, zatem Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

5.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
R.R. przeciwko Polsce

Opis sprawy

R. R., skarga nr 27617/04, wyrok z dnia 26/05/2011, ostateczny w dniu 28/11/2011

Sprawa dotyczy sytuacji, w której władze krajowe w 2002 r. nie zapewniły skarżącej możliwości skorzystania z zagwarantowanych jej prawem krajowym badań prenatalnych oraz testów genetycznych, które pozwoliłyby jej na podjęcie świadomej decyzji poddania się zabiegowi aborcji, w ramach czasowych, w których przeprowadzenie takiego zabiegu było dopuszczane przez przepisy obowiązującego prawa (naruszenie art. 3 Konwencji).

Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej jako Trybunał) uznał, iż pomimo spoczywającego na pracownikach medycznych obowiązku prawnego, z powodu zwłoki w ich postępowaniu skarżąca otrzymała wyniki badań, po czasie kiedy, mogła wykonać zabieg przerwania ciąży na podstawie obowiązujących przepisów prawa określonych w Ustawie o planowaniu rodziny z 1993 r.

Trybunał uznał, iż cierpienie skarżącej należy uznać za pogłębione uwagi na fakt, iż przez cały ten okres czasu usługi diagnostyczne, o jakie prosiła, były dostępne a ona sama była uprawniona do skorzystania z nich zgodnie z obowiązującym prawem krajowym (naruszenie art. 3 Konwencji).

Trybunał zauważył, iż polskie prawo zastosowane w niniejszej sprawie nie zawierało skutecznego mechanizmu, który umożliwiłby skarżącej uzyskanie dostępu do badań diagnostycznych oraz w świetle ich wyników, do podjęcia świadomej decyzji, czy poddać się zabiegowi legalnej aborcji (naruszenie art. 8 Konwencji).

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
-	45 000 euro	15 000 euro	60 000 euro
Wypłacono w dniu 10/02/2012 r.			

2. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącej słuszne zadośćuczynienie za poniesione szkody niematerialne.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

⁶ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 26 listopada 2013 r.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 3 Konwencji

A. Środki prawne

Trybunał stwierdził, iż polskie prawo zawiera szereg jednoznacznych przepisów prawnych określających pozytywne obowiązki państwa odnoszących się do praw kobiet w ciąży do dostępu do informacji o stanie zdrowia ich oraz ich płodów.

Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty z 1996 r wyraźnie przewiduje ogólne zobowiązanie lekarzy do udzielania pacjentom wyczerpujących informacji na temat ich stanu zdrowia, rozpoznania, proponowanych oraz możliwych metod diagnostycznych, leczniczych, dających się przewidzieć następstw ich zastosowania albo zaniechania, wyników leczenia oraz rokowań.

Ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z 1993 r. zawiera postanowienia zobowiązujące państwo do zapewnienia niezakłóconego dostępu do informacji i badań prenatalnych. W szczególności, zgodnie z art. 2 ust. 2 a) ustawy organy administracji rządowej oraz samorządu terytorialnego, w zakresie swoich kompetencji określonych w przepisach szczególnych, są zobowiązane zapewnić obywatelom swobodny dostęp do informacji i badań prenatalnych, szczególnie wtedy, gdy istnieje podwyższone ryzyko bądź podejrzenie wystąpienia wady genetycznej lub rozwojowej płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej życiu płodu. Dostęp do badań prenatalnych uregulowany jest w *rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu programów zdrowotnych* (Dz. U. Nr 140, poz. 1148, z późn. zm.).

Do procedur realizowanych w ramach świadczenia gwarantowanego zalicza się poradnictwo i badania biochemiczne, USG płodu w kierunku diagnostyki wad wrodzonych i badania genetyczne.

Od 2005 r. Narodowy Fundusz Zdrowia (dalej jako NFZ) finansuje program badań prenatalnych dla kobiet spełniających co najmniej jedno z następujących kryteriów:

- wiek matki powyżej 35 lat,
- wystąpienie w poprzedniej ciąży aberracji chromosomowej płodu lub dziecka,
- stwierdzenie wystąpienia strukturalnych aberracji chromosomowych u ciężarnej lub u ojca dziecka,
- stwierdzenie znacznie większego ryzyka urodzenia dziecka dotkniętego chorobą uwarunkowaną monogenetycznie lub wieloczynnikową,
- stwierdzenie w czasie ciąży nieprawidłowego wyniku badania USG lub badań biochemicznych wskazujących na zwiększone ryzyko aberracji chromosomowej lub wady płodu.

W celu włączenia do programu finansowanego przez NFZ, wymagane jest uzyskanie skierowania od lekarza prowadzącego ciążę zawierające informacje o wskazaniach do objęcia programem wraz z opisem nieprawidłowości i dołączonymi wynikami badań

potwierdzającymi zasadność skierowania do programu, wystawione przez lekarza prowadzącego ciążę. W tym kontekście należy również zwrócić uwagę na stale rosnącą liczbę kobiet objętych opieką w ramach programu badań prenatalnych – w 2009 r. 31 930 kobiet, w 2010 r. – 36 878 kobiet, w 2011 r. – 45 304 kobiet, a w 2012 r. – 54 071 kobiet.

B. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

Wobec faktu obowiązywania stosownych w rozważanym zakresie regulacji wydaje się, iż

W celu uniknięcia podobnych naruszeń istotne jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie ich stosowania, w zgodzie z obowiązującymi przepisami prawa przez lekarzy oraz podmioty lecznicze, w szczególności poprzez szerokie rozpowszechnienie wyroku Trybunału oraz wydanie odpowiednich zaleceń.

W tym kontekście należy zauważyć, iż wyrok w polskim przekładzie został opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia (www.mz.gov.pl) oraz Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

W dniu 12 marca 2012 r. Ministerstwo Zdrowia rozesłało do Konsultanta Krajowego w dziedzinie położnictwa i ginekologii oraz do Konsultantów Wojewódzkich w dziedzinie położnictwa i ginekologii pismo dotyczące prawidłowego stosowania przez lekarzy klauzuli sumienia. Problem ten był też przedmiotem dyskusji/debaty podczas Zespołu zorganizowanego przez Konsultanta Krajowego w dziedzinie położnictwa i ginekologii, który odbył się w dniu 25 czerwca 2012 r.

Ponadto, na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia (<http://www.mz.gov.pl/wwwmz/index?mr=m15&ms=739&ml=pl&mi=739&mx=0&ma=20002>) oraz na łamach „Ginekologii Polskiej” (tj. czasopisma specjalistycznego Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego) opublikowano komunikat w sprawie powoływania się przez lekarzy na klauzulę sumienia zawierający konkluzje wyroku Trybunału.

W komunikacie zwrócono uwagę na to, że "lekarz nie ma prawa, odwołując się do klauzuli sumienia, odmówić wydania kobiecie w ciąży skierowania na badania prenatalne albo na badania specjalistyczne, jeśli istnieje uzasadnione podejrzenie, że ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety albo kobieta obawia się że płód jest uszkodzony. Dodatkowo w komunikacie wskazano, że, lekarz nie może odmówić wydania kobiecie w ciąży skierowania na badanie prenatalne albo na badania specjalistyczne, nawet jeśli wie lub domyśla się, że w przypadku potwierdzenia się tych podejrzeń kobieta będzie ubiegła się o przerwanie ciąży zgodnie z ustawą z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17. poz. 78, z późn. zm)".

2. Naruszenie art. 8 Konwencji

A. Środki prawne

Trybunał podkreślił, iż główną kwestią w niniejszej sprawie nie jest prawo do przeprowadzenia do aborcji, lecz terminowy i szybki dostęp do medycznych świadczeń

diagnostycznych, który pozwoliłby na określenie, czy warunki legalnego przerwania ciąży zostały spełnione.

W niniejszej sprawie odmowa przeprowadzenia badań genetycznych wynikała z zachowania się konkretnych lekarzy. Należy przy tym zauważyć, iż nie zastosowali się oni do obowiązujących przepisów regulujących powstrzymanie się od wykonania niektórych świadczeń medycznych przez lekarza niezgodnych z jego sumieniem.

Art. 39 ustawy z 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty przewiduje w podobnych sytuacjach obowiązek wskazania realnych możliwości uzyskania tego świadczenia u innego lekarza lub w podmiocie leczniczym oraz uzasadnienia i odnotowania tego faktu w dokumentacji medycznej. Lekarz wykonujący swój zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby ma ponadto obowiązek uprzedniego powiadomienia na piśmie przełożonego.

W celu dostosowania prawa krajowego do standardów Konwencji i orzecznictwa Trybunału wymagających istnienia skutecznego mechanizmu, który umożliwiłby pacjentom realne uzyskanie świadczeń medycznych, do których są uprawnieni, ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2009 , Nr 52 poz. 417 z późniejszymi zmianami) wprowadzono prawo pacjenta do zgłoszenia sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza.

Prawo to przysługuje pacjentowi, a w jego imieniu także przedstawicielowi ustawowemu i jest ono również skutecznym środkiem ochrony prawnej dla kobiet, którym odmówiono wydania skierowania na badania prenatalne, czy też odmówiono przeprowadzenia badań prenatalnych nawet jeśli miały skierowanie.

Zgodnie z wyżej wymienioną ustawą sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia wydanego przez lekarza lub lekarza dentystę można wnieść do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta, jeżeli opinia albo orzeczenie ma wpływ na prawa lub obowiązki pacjenta wynikające z przepisów prawa. Sprzeciw wnosi się w terminie 30 dni od dnia wydania opinii albo orzeczenia przez lekarza orzekającego o stanie zdrowia pacjenta. Sprzeciw wymaga uzasadnienia, w tym wskazania przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki, na które wpływ ma będące przedmiotem sprzeciwu orzeczenie lub opinia lekarza. Komisja Lekarska na podstawie dokumentacji medycznej oraz, w miarę potrzeby, po przeprowadzeniu badania pacjenta, wydaje orzeczenie niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia sprzeciwu.

Orzeczenie Komisji Lekarskiej zapada bezwzględną większością głosów w obecności pełnego składu tej Komisji. W skład Komisji Lekarskiej wchodzi trzech lekarzy powołanych przez Rzecznika Praw Pacjenta z corocznie aktualizowanej listy lekarzy w danej dziedzinie medycyny, którzy mogą być członkami Komisji Lekarskiej. Lista opracowywana jest przez konsultantów krajowych w porozumieniu z właściwymi konsultantami wojewódzkimi. Spośród trzech wchodzących w skład Komisji lekarzy dwóch jest tej samej specjalności, co lekarz, który wydał opinię albo orzeczenie, będące przedmiotem sprzeciwu.

Komisja Lekarska zostaje powoływana każdorazowo przez Rzecznika Praw Pacjenta dla rozpoznania sprzeciwu w indywidualnej sprawie pacjenta. Funkcjonowanie Komisji Lekarskiej jest uregulowane w *rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta* (dalej: rozporządzenie). W celu zapewnienia bezstronności Komisji Lekarskiej, istnieje możliwość wyłączenia jej członka od udziału w postępowaniu, z urzędu lub na wniosek pacjenta albo jego przedstawiciela prawnego, m.in. jeśli jej członek wydał zaskarżoną opinię lub orzeczenie, jest małżonkiem lub krewnym lekarza, który wydał zaskarżoną opinię lub orzeczenie albo jeśli zaskarżona opinia lub orzeczenie została wydana przez lekarza pozostającego wobec niego w stosunku nadrzędności lub podrzędności służbowej (§ 3 rozporządzenia). Nowego członka Komisji Lekarskiej powołuje się w terminie 3 dni od dnia wyłączenia dotychczasowego członka Komisji Lekarskiej.

Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia, Komisja Lekarska działa na posiedzeniach. Należy podkreślić, iż pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy może uczestniczyć w posiedzeniu Komisji Lekarskiej oraz udzielać informacji i wyjaśnień w sprawie w trakcie całego postępowania, za wyjątkiem części posiedzenia, w trakcie której odbywa się narada i głosowanie nad orzeczeniem (§ 4 rozporządzenia).

Przepis § 2 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia przewiduje, iż do zadań Przewodniczącego Komisji Lekarskiej należy zawiadamianie pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego o terminie posiedzenia Komisji Lekarskiej lub o terminie, miejscu i zakresie badania. Stosownie do treści § 5 rozporządzenia w przypadku podjęcia decyzji o przeprowadzeniu badania pacjenta, Przewodniczący Komisji Lekarskiej wyznacza termin badania, biorąc pod uwagę stan zdrowia pacjenta oraz okoliczności mające wpływ na realizację praw i obowiązków pacjenta. Przewodniczący Komisji Lekarskiej zawiadamia pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego o terminie posiedzenia Komisji Lekarskiej lub o terminie, miejscu i zakresie badania na wskazany przez pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego adres do korespondencji lub z pomocą środków komunikacji elektronicznej lub telefonicznej.

Przepis § 6 rozporządzenia przewiduje, iż orzeczenie Komisji Lekarskiej jest sporządzane wraz z uzasadnieniem w formie pisemnej. Orzeczenie powinno być podpisane przez wszystkich członków Komisji Lekarskiej i doręczone niezwłocznie wraz z uzasadnieniem pacjentowi lub jego przedstawicielowi ustawowemu, a jeżeli nie uczestniczyli oni w posiedzeniu Komisji Lekarskiej – nie później niż w terminie 7 dni od dnia wydania orzeczenia. Uzasadnienie powinno zawierać opis przebiegu posiedzenia, w tym informację o podjętym rozstrzygnięciu co do opinii lub orzeczenia, wobec którego wniesiono sprzeciw, oraz okoliczności, które spowodowały przeprowadzenie badania.

Jak już wspomniano powyżej Komisja Lekarska jest zobowiązana do niezwłocznego wydania orzeczenia, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia jego wniesienia (art. 31 ust. 5 *ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*). Długość procedowania przez Komisję Lekarską zależy od poziomu skomplikowania i rodzaju sprawy. Procedura sprzeciwu nie dotyczy jedynie obszaru przerywania ciąży, ale każdej sytuacji, w której pacjent nie zgadza się z opinią lub orzeczeniem lekarskim, które wpływają na jego prawa lub obowiązki wynikające z przepisów prawa, a ustawodawca nie przewidział dla pacjenta innej procedury odwoławczej.

W opinii Rządu czynniki takie jak regulacje prawne dotyczące przesłanek, które muszą być spełnione w celu przeprowadzenia legalnego zabiegu przerywania ciąży, specyficzna sytuacja kobiety oraz przepisy dotyczące działalności Komisji Lekarskiej gwarantują, że procedura postępowania przed ww. organem przeprowadzona będzie sprawnie i szybko.

B. Rozpowszechnienie wyroku Trybunału i działalność informacyjna dotycząca krajowego środka

Wszelkie działania związane z publikacją i rozpowszechnieniem wyroku Trybunału przedstawione w punkcie 1. B. niniejszego dokumentu pozostają właściwe również w kontekście naruszenia art. 8 Konwencji.

Dodatkowo warto wspomnieć, że polskie władze podjęły szereg działań mających na celu rozpowszechnienie informacji o funkcjonowaniu Komisji Lekarskiej i możliwości wniesienia sprzeciwu od opinii, czy decyzji lekarza, w szczególności:

- Informacja o mechanizmie odwoławczym została opublikowana na stronie internetowej Rzecznika Praw Pacjenta (www.bpp.gov.pl) oraz na stronach organizacji pozarządowych, jak np. Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (www.federa.org.pl);
- W październiku 2010 Rzecznik Praw Pacjenta rozpoczął ogólnokrajową kampanię informacyjną: „*Pacjencie, czy znasz swoje prawa?*” Przygotowano specjalne ulotki, które rozesłano do wszystkich gmin w Polsce (ok. 2500) z prośbą o rozpowszechnianie ich wśród mieszkańców oraz o opublikowanie informacji na stronach internetowych Gmin;
- Rzecznik Praw Pacjenta przeprowadził szkolenia dla organizacji pozarządowych (między innymi dla Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny) oraz wziął udział w licznych konferencjach i spotkaniach;
- W Biurze Rzecznika Praw Pacjenta stworzono bezpłatną infolinię, która ma na celu informowanie pacjentów o ich prawach i pomaganie im w rozwiązywaniu ich problemów (numer jest dostępny na stronie internetowej Rzecznika Praw Pacjenta).

C. Praktyka

Ponadto, jak wynika z raportu Rzecznika Praw Pacjenta za 2012 r., pacjenci zdecydowanie wolą egzekwować przysługujące im prawa w sposób nieformalny. Dlatego też znacznie częściej zgłaszają problem za pośrednictwem bezpłatnej infolinii Rzecznika, czy też przez wizytę w Biurze Rzecznika, niż wnoszą sprzeciw. Do czego mają pełne prawo. W 2012 r. do Rzecznika Praw Pacjenta zostało skierowanych 63 913 zgłoszeń ws. możliwych naruszeń praw pacjenta. Liczba ta obejmuje zgłoszenia, pisemne, telefoniczne oraz wizyty składane w biurze Rzecznika. Ta duża liczba niewątpliwie świadczy o zaufaniu, jakim cieszy się wśród pacjentów Rzecznik Praw Pacjenta.

W tym kontekście warto dodać, iż w grudniu 2012 r. w posiedzeniu międzyresortowego Zespołu, który zajmuje się opracowywaniem planów wykonania poszczególnych wyroków Trybunału wzięli udział: Rzecznik Praw Pacjenta oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych zajmujących się między innymi ochroną praw reprodukcyjnych kobiet. Obie

strony postanowiły współpracować. Organizacje pozarządowe zdecydowały, iż będą kierować zgłaszające się do nich kobiety do Biura Rzecznika Praw Pacjenta. Pacjentki zatem mają wybór, mogą korzystać z drogi nieformalnej, mogą też korzystać z instytucji sprzeciwu, obie drogi są dostępne.

Nic nie stoi na przeszkodzie, by korzystać z instytucji sprzeciwu. Czego pozytywnym dowodem jest następujący przypadek. W dniu 30 lipca 2013 r. do Rzecznika Praw Pacjenta wpłynęło pismo od pacjentki w przedmiocie sprzeciwu od opinii lekarskiej stwierdzającej brak warunków dopuszczalności przerwania ciąży na podstawie wspomnianej *ustawy z 1993 r. o planowaniu rodziny*. Sprzeciw ten spełniał wymogi formalne określone w art. 31 *ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Trzyosobowa Komisja Lekarska została powołana bardzo szybko, bo już w dniu 1 sierpnia 2013 r. Posiedzenie Komisji Lekarskiej odbyło się w siedzibie Rzecznika Praw Pacjenta w dniu 7 sierpnia 2013 r. Pacjentkę poinformowano, iż przysługuje jej prawo do udziału w posiedzeniu z czego pacjentka nie skorzystała. Komisja Lekarska jednogłośnie orzekła zasadność zaskarżonej przez pacjentkę opinii lekarskiej, tj. brak warunków dopuszczalności przerwania ciąży. O zapadłym orzeczeniu pacjentka została poinformowana.

Powyższy przykład dobitnie wskazuje, iż instytucja sprzeciwu, jak najbardziej czyni zadość wymogowi istnienia, szczególnie uregulowanego w prawie i skutecznego w praktyce środka odwoławczego od niezadowolającej pacjentkę opinii lekarskiej, także w takiej sytuacji, jaka miała miejsce w przypadku skarżącej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, a przyjęte środki generalne, w szczególności zmiany legislacyjne oraz publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

6.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
P. i S. przeciwko Polsce

Opis sprawy

P i S, skarga nr 57375/08, wyrok z dnia 30/10/2012, ostateczny w dniu 30/01/2013.
Sprawa dotyczy naruszenia art. 3, art. 5 § 1 oraz art. 8 Konwencji.

Pierwsza ze skarżących, małoletnia P. zaszła w ciążę w wyniku czynu zabronionego. Pomimo wydania przez prokuratora odpowiedniego zaświadczenia, wymaganego przepisami *Ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z 1993 r.*, potwierdzającego, że ciąża była skutkiem czynu zabronionego, szpitale oraz pracownicy służby zdrowia odmówili wykonania legalnego zabiegu aborcji, powołując się na klauzulę sumienia. Ponadto, w związku z naruszeniem tajemnicy lekarskiej tożsamość skarżących została ujawniona, a P. stała się obiektem nacisków ze strony środowisk katolickich, jak również aktywistów broniących życia poczętego. W sprawie tej, decyzją sądu, z powodu rzekomych nacisków ze strony matki (S., drugiej skarżącej) dotyczących poddania się zabiegowi aborcji, zastosowano środek zabezpieczający w postaci umieszczenia dziewczynki w pogotowiu opiekuńczym. Natomiast wobec jej matki, skarżącej S., wszczęto postępowanie o pozbawienie praw rodzicielskich. Ostatecznie po interwencji Ministerstwa Zdrowia, zabieg przerywania ciąży został przeprowadzony dyskretnie w odległym mieście.

W tej sprawie Trybunał stwierdził, że skuteczny dostęp do informacji na temat legalnej aborcji oraz procedur w tym zakresie ma bezpośrednie znaczenie dla korzystania z prawa do osobistej autonomii. Stosowne procedury powinny zapewnić dostęp do legalnej aborcji w przewidzianym ustawą czasie. Tymczasem w przedmiotowej sprawie doszło do uderzającej niezgodności pomiędzy teoretycznym prawem do legalnej aborcji na podstawie wspomnianej *Ustawy o planowaniu rodziny z 1993 roku* a jego wyegzekwowaniem w praktyce.

Trybunał odniósł się także do klauzuli sumienia stwierdzając, że państwo ma obowiązek zorganizowania systemu ochrony zdrowia w taki sposób, by skuteczne korzystanie przez lekarzy z wolności sumienia nie ograniczało prawa pacjentów do świadczeń, do których są uprawnieni zgodnie ze stosownym ustawodawstwem.

Odnosząc się do zarzutu ujawnienia danych osobowych oraz medycznych P. i S., Trybunał uznał, że doszło do naruszenia prawa skarżących do poszanowania życia prywatnego, ponieważ podanie tych informacji do wiadomości publicznej nie było zgodne z prawem oraz nie służyło uprawnionemu interesowi.

Mając na uwadze całokształt okoliczności sprawy Trybunał uznał, że władze krajowe nie wypełniły pozytywnego obowiązku zapewnienia skarżącym efektywnego poszanowania życia prywatnego, a zatem doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

---

⁷ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 29 listopada 2013 r.

Oceniając zarzut poniżającego i niehumanitarnego traktowania, Trybunał rozpatrzył okoliczności sprawy, mając w szczególności na uwadze ich kumulacyjny wpływ na sytuację pierwszej skarżącej i wskazał w konkluzji, że P. została potraktowana przez organy państwa w sposób godny ubolewania oraz że wywołane cierpienie przekroczyło minimalny próg dolegliwości w rozumieniu art. 3 Konwencji. Trybunał podkreślił, że dziewczynka znajdowała się w sytuacji szczególnego zagrożenia, a działania władz charakteryzował zamęt oraz brak dostępu do właściwej i obiektywnej pomocy, a nawet informacji. Dlatego też Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji.

Trybunał uznał także, iż umieszczenie dziewczynki w pogotowiu opiekuńczym stanowiło naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji i było podyktowane potrzebą odseparowania jej od rodziców oraz niedopuszczenia do zabiegu przerwania ciąży.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	30 000 euro 15 000 euro	16 000 euro	61 000 euro
Wypłacono w dniu: 29/03/2013 r.			

2. Środki indywidualne

A. W zakresie naruszenia art. 3 oraz art. 8 Konwencji

1. Działania podjęte w związku z ograniczeniem dostępu do zabiegów przerwania ciąży w okolicznościach przewidzianych prawem

W 2008 r. Prezes Narodowego Funduszu Zdrowia pismem skierowanym do Dyrektora Lubelskiego Wojewódzkiego Oddziału Narodowego Funduszu Zdrowia zwrócił się o podjęcie pilnych działań kontrolnych wobec szpitala w Lublinie, który nie wykonał świadczenia, do którego była uprawniona pierwsza ze skarżących.

Dyrektor Lubelskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia odstąpił od przeprowadzenia postępowania kontrolnego. Jednakże w dniu 06.08.2008 r. została przeprowadzona rozmowa z Dyrektorem szpitala w Lublinie, podczas której został on upomniany o konieczności realizacji świadczeń zgodnie z warunkami zawartej umowy. Dyrektorowi przypomniano również, że ponosi odpowiedzialność za udzielanie lub zaniechanie udzielania świadczeń opieki zdrowotnej przez osoby przez siebie zatrudnione lub udzielające świadczeń w jego imieniu na innej podstawie niż umowa o pracę, a także osoby, którym udzielanie świadczeń powierzył oraz że odpowiada za szkody powstałe, także u osób trzecich, w związku z udzielaniem lub zaniechaniem udzielania świadczeń zdrowotnych.

Ponadto, Dyrektor Lubelskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia skierował do Dyrektora szpitala w Lublinie zalecenia zobowiązujące do bezwzględnego

przestrzegania przepisów art. 38 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentyisty oraz przepisów 5 ust. 1 i ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 maja 2008 r. sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 81, poz. 484).

2. Działania podjęte w związku z naruszeniem obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej

W 2008 r. Okręgowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej w Lublinie po zawiadomieniu Biura Praw Pacjenta przy Ministrze Zdrowia przeprowadził postępowanie wyjaśniające w sprawie przeciwko Ordynatorowi Oddziału Ginekologii Operacyjnej szpitala w Lublinie. Postępowanie wyjaśniające dotyczyło podejrzenia naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej związanej z hospitalizacją pierwszej ze skarżących.

Okręgowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej w Lublinie postanowił o umorzeniu tego postępowania z powodu, m.in. szerokiego kręgu osób, które posiadały wiedzę dotyczącą stanu pacjentki, co uniemożliwiło udowodnienie i przypisanie winy. Okręgowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej w Lublinie wskazał również na brak możliwości zgromadzenia dowodów potwierdzających fakt przekazywania przez jakiegokolwiek lekarza, w szczególności osobę wskazaną w zawiadomieniu, informacji objętych tajemnicą lekarską osobom nieupoważnionym. Brak możliwości udowodnienia oraz wskazania okoliczności dotyczących możliwości przekazania informacji objętych tajemnicą lekarską przez konkretnego lekarza, uniemożliwiło postawienie zarzutów w przedmiotowej sprawie.

B. W zakresie naruszenia art. 5 § 1 Konwencji

Pierwszej skarżącej nie przysługują żadne dodatkowe środki natury proceduralnej w odniesieniu do postępowania o ograniczenie władzy rodzicielskiej, które toczyło się przed Sądem Rejonowym w Lublinie (obecnie Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie), a w którym 3 czerwca 2008 roku sąd w trybie art. 109 § 1 pkt 5 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej kro) wydał zarządzenie o umieszczeniu małoletniej w schronisku dla nieletnich. W szczególności małoletniej skarżącej nie przysługuje prawo do złożenia skargi o wznowienie tego postępowania.

W myśl art. 524 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego (dalej kpc) „uczestnik postępowania może żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, jednakże wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne, jeżeli postanowienie kończące postępowanie może być zmienione lub uchylone.”

W przedmiotowej sprawie zakwestionowane przez Trybunał postanowienie z dnia 3 czerwca 2008 roku zostało wydane na podstawie art. 109 § 1 pkt 5 kro, który przewiduje, że sąd wyda odpowiednie zarządzenia jeżeli dobro dziecka jest zagrożone. Przepis ten zawiera dyrektywę nakazującą sądowi opiekuńczemu podjęcie ingerencji w sferę władzy rodzicielskiej już w razie potencjalnego zagrożenia dobra dziecka, by zapobiec ujemnym skutkom. Dobro dziecka nie musi więc być naruszone - wystarczy sam stan zagrożenia. Postanowienie to nie było postanowieniem merytorycznym kończącym postępowanie w sprawie, jednocześnie sąd opiekuńczy, stosownie do treści art. 577 kpc, w każdym czasie może zmienić swe

postanowienie, nawet prawomocne, jeśli wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy. Należy przypomnieć, iż ostatecznie zakwestionowane postanowienie, zostało uchylone przez sąd w dniu 18 czerwca 2008 roku (m.in. na skutek wniesienia środka zaskarżenia przez przedstawiciela ustawowego małoletniej skarżącej), zaś po przeprowadzeniu postępowania dowodowego (opinia RODK) sąd umorzył postępowanie o ograniczenie władzy rodzicielskiej – postanowieniem z dnia 18 lutego 2009 roku.

W konsekwencji, będące przedmiotem oceny Trybunału postanowienie z dnia 3 czerwca 2008 roku – nie może stanowić podstawy do wniesienia skargi o wznowienie postępowania, bowiem:

- nie jest prawomocne,
- zostało przez ten sąd uchylone,
- postępowanie, w którym zostało wydane nie zakończyło się żadnym merytorycznym orzeczeniem, przeciwnie, zostało umorzone.

Z przyczyn analogicznych do wskazanych wyżej, skarżącej nie przysługuje na podstawie art. 417¹ § 2 Kodeksu cywilnego (dalej kc) roszczenie odszkodowawcze przeciwko Skarbowi Państwa – Sądowi Rejonowemu Lublin-Zachód w Lublinie, w związku z wydaniem zakwestionowanego orzeczenia. Ewentualna szkoda nie została bowiem wyrządzona przez wydanie prawomocnego orzeczenia.

Jednakże w sprawie można rozważyć wystąpienie przez małoletnią skarżącą przeciwko Skarbowi Państwa – Sądowi Rejonowemu Lublin-Zachód w Lublinie z roszczeniem o zadośćuczynienie (art. 24 § 1 kc w zw. z art. 448 kc), w związku z bezprawnym pozbawieniem wolności na skutek wydania zakwestionowanego postanowienia. Ciężar dowodu, iż umieszczenie skarżącej w schronisku dla nieletnich nie było bezprawne spoczywałaby na stronie pozwanej, natomiast skarżąca musiałaby wykazać, iż doszło do naruszenia jej dóbr osobistych np. wolności, zdrowia, w wyniku czego doznała krzywdy.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 8 Konwencji w zakresie określenia dostępu do aborcji przewidzianej prawem.

Trybunał stwierdził, odwołując się do wyroku *Tysiąc przeciwko Polsce*, że Państwo musi stworzyć odpowiednie ramy proceduralne w celu umożliwienia kobiecie w ciąży dostępu do zgodnej z prawem aborcji. Trybunał wskazał, że odpowiednie procedury powinny zapewnić kobiecie w ciąży co najmniej możliwość bycia wysłuchaną i rozważenia przez organ jej argumentacji. Ponadto, organ właściwy w sprawie powinien uzasadnić swoją decyzję na piśmie.

W § 106 wyroku Trybunał wskazał, odwołując się do wyroku w sprawie *R.R. przeciwko Polsce*, że państwa są zobowiązane do organizowania systemu świadczeń zdrowotnych w taki sposób, aby zapewnić, że skuteczne egzekwowanie prawa do wolności sumienia pracowników opieki zdrowotnej w kontekście zawodowym nie uniemożliwia pacjentom

uzyskania dostępu do świadczeń, do których są uprawnieni zgodnie ze stosownym ustawodawstwem. Trybunał zaznaczył, że spełnienie wymogów proceduralnych odnoszących się do prawidłowego zastosowania klauzuli sumienia przez lekarzy (np. konieczność pisemnego odnotowania w dokumentacji medycznej faktu powołania się na klauzulę sumienia) nie zostało wykazane.

Ponadto, Trybunał stwierdził, że cywilnoprawne środki dochodzenia swoich roszczeń mają wyłącznie charakter retroaktywny i odszkodowawczy. Trybunał w § 111 wyroku wskazał, że decyzje związane z przerwaniem ciąży powinny być podejmowane w odpowiednim czasie.

A. Możliwość odwołania się od decyzji lekarza

1. Środki prawne

Zasięgnięcie opinii innego lekarza lub zwołanie konsylium

Przepisy ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* (Dz. U. z 2012 r. Nr 159, z późn. zm.) wyposażyły pacjenta w prawo do żądania, aby lekarz udzielający mu świadczeń zdrowotnych zasięgnął opinii innego lekarza lub zwołał konsylium lekarskie. Jednocześnie w ustawie przewidziano, że lekarz może odmówić zwołania konsylium lekarskiego lub zasięgnięcia opinii innego lekarza, jeżeli uzna, że żądanie takie jest bezzasadne. Istotnym jest jednak, że zarówno żądanie, jak i odmowę zadośćuczynieniu mu odnotowuje się w dokumentacji medycznej. Przytoczony przepis ma charakter ogólny, tj. adresowany jest do każdego z pacjentów znajdujących się w różnych sytuacjach zdrowotnych, w tym m.in. do kobiety w ciąży. Wystąpienie z żądaniem zasięgnięcia opinii innego lekarza lub zwołania konsylium lekarskiego nie jest determinowane pojawieniem się jakichkolwiek wątpliwości ujawnionych podczas procesu udzielania świadczeń zdrowotnych (np. diagnostycznych). Intencją wprowadzenia takiej regulacji była poprawa jakości wykonywanej usługi zdrowotnej.

Do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* możliwość zasięgnięcia dodatkowej opinii lub zwołania konsylium przewidywały wyłącznie przepisy art. 37 *ustawy o zawodzie lekarza* oraz art. 53 *Kodeksu Etyki Lekarskiej* (dalej KEL). W świetle tych przepisów pacjent (lub w jego imieniu przedstawiciel ustawowy) może wnioskować o podjęcie takich działań, jednak obowiązek zasięgnięcia dodatkowej opinii lub zorganizowania konsylium lekarskiego powstaje dopiero w przypadku stwierdzenia przez lekarza, że jego konieczność jest uzasadniona „w świetle wymagań wiedzy medycznej”. W świetle KEL opinia konsultanta ma zawsze charakter tylko doradczy, gdyż za całość postępowania odpowiada lekarz prowadzący.

Przyjęta w art. 6 ust. 4 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* regulacja, która daje pacjentowi prawo do żądania zasięgnięcia opinii innego lekarza lub zwołania konsylium, stwarza lepsze warunki do poszanowania praw pacjenta, a jednocześnie zmienia charakter relacji pacjent - lekarz w kierunku współdecydowania pacjenta o jego sytuacji zdrowotnej. Pacjent nie ma obowiązku skorzystania z tego uprawnienia, lecz może z niego skorzystać, jeżeli natomiast tego nie zrobi, lekarz zawsze może z własnej inicjatywy w razie „wątpliwości diagnostycznych lub terapeutycznych”, po

uznaniu, że jest to uzasadnione w świetle wymagań wiedzy medycznej, zasięgnąć opinii właściwego lekarza specjalisty lub zorganizować konsylium lekarskie na podstawie art. 37 u.z.l. i 53 KEL.

Istotnym jest również fakt, że zarówno scharakteryzowane powyżej żądanie pacjenta, jak i odmowa zasięgnięcia opinii innego lekarza lub zwołania konsylium lekarskiego zostaje odnotowana przez lekarza w dokumentacji medycznej.

Sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia lekarza

Ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* wprowadzono prawo pacjenta do zgłoszenia sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza.

Prawo to przysługuje pacjentowi, a w jego imieniu także przedstawicielowi ustawowemu. Z powyższego prawa może skorzystać kobieta, której odmówiono wykonania zabiegu przerwania ciąży. Zgodnie z wyżej wymienioną ustawą sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia wydanego przez lekarza lub lekarza dentyzę można wnieść do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta, jeżeli opinia albo orzeczenie ma wpływ na prawa lub obowiązki pacjenta wynikające z przepisów prawa.

Sprzeciw wnosi się w terminie 30 dni od dnia wydania opinii albo orzeczenia przez lekarza orzekającego o stanie zdrowia pacjenta. Sprzeciw wymaga uzasadnienia, w tym wskazania przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki, na które wpływ ma będące przedmiotem sprzeciwu orzeczenie lub opinia lekarza. Komisja Lekarska na podstawie dokumentacji medycznej oraz, w miarę potrzeby, po przeprowadzeniu badania pacjenta, wydaje orzeczenie niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia sprzeciwu.

Orzeczenie Komisji Lekarskiej zapada bezwzględną większością głosów w obecności pełnego składu tej Komisji. W skład Komisji Lekarskiej wchodzi trzech lekarzy powołanych przez Rzecznika Praw Pacjenta z corocznie aktualizowanej listy lekarzy w danej dziedzinie medycyny, którzy mogą być członkami Komisji Lekarskiej. Lista opracowywana jest przez konsultantów krajowych w porozumieniu z właściwymi konsultantami wojewódzkimi. Spośród trzech wchodzących w skład Komisji lekarzy dwóch jest tej samej specjalności, co lekarz, który wydał opinię albo orzeczenie, będące przedmiotem sprzeciwu. Komisja Lekarska zostaje powoływana każdorazowo przez Rzecznika Praw Pacjenta dla rozpoznania sprzeciwu w indywidualnej sprawie pacjenta. Funkcjonowanie Komisji Lekarskiej jest uregulowane w *rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta* (dalej: rozporządzenie).

W celu zapewnienia bezstronności Komisji Lekarskiej, istnieje możliwość wyłączenia jej członka od udziału w postępowaniu, z urzędu lub na wniosek pacjenta albo jego przedstawiciela prawnego, m.in. jeśli jej członek wydał zaskarżoną opinię lub orzeczenie, jest małżonkiem lub krewnym lekarza, który wydał zaskarżoną opinię lub orzeczenie albo jeśli zaskarżona opinia lub orzeczenie została wydana przez lekarza pozostającego wobec niego w stosunku nadrzędności lub podrzędności służbowej (§ 3 rozporządzenia). Nowego członka

Komisji Lekarskiej powołuje się w terminie 3 dni od dnia wyłączenia dotychczasowego członka Komisji Lekarskiej.

Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia, Komisja Lekarska działa na posiedzeniach. Należy podkreślić, iż pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy może uczestniczyć w posiedzeniu Komisji Lekarskiej oraz udzielać informacji i wyjaśnień w sprawie w trakcie całego postępowania, za wyjątkiem części posiedzenia, w trakcie której odbywa się narada i głosowanie nad orzeczeniem (§ 4 rozporządzenia). Przepis § 2 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia przewiduje, iż do zadań Przewodniczącego Komisji Lekarskiej należy zawiadamianie pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego o terminie posiedzenia Komisji Lekarskiej lub o terminie, miejscu i zakresie badania.

Stosownie do treści § 5 rozporządzenia w przypadku podjęcia decyzji o przeprowadzeniu badania pacjenta, Przewodniczący Komisji Lekarskiej wyznacza termin badania, biorąc pod uwagę stan zdrowia pacjenta oraz okoliczności mające wpływ na realizację praw i obowiązków pacjenta. Przewodniczący Komisji Lekarskiej zawiadamia pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego o terminie posiedzenia Komisji Lekarskiej lub o terminie, miejscu i zakresie badania na wskazany przez pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego adres do korespondencji lub z pomocą środków komunikacji elektronicznej lub telefonicznej.

Przepis § 6 rozporządzenia przewiduje, iż orzeczenie Komisji Lekarskiej jest sporządzane wraz z uzasadnieniem w formie pisemnej. Orzeczenie powinno być podpisane przez wszystkich członków Komisji Lekarskiej i doręczone niezwłocznie wraz z uzasadnieniem pacjentowi lub jego przedstawicielowi ustawowemu, a jeżeli nie uczestniczyli oni w posiedzeniu Komisji Lekarskiej – nie później niż w terminie 7 dni od dnia wydania orzeczenia. Uzasadnienie powinno zawierać opis przebiegu posiedzenia, w tym informację o podjętym rozstrzygnięciu co do opinii lub orzeczenia, wobec którego wniesiono sprzeciw, oraz okoliczności, które spowodowały przeprowadzenie badania.

Jak już wspomniano powyżej Komisja Lekarska jest zobowiązana do niezwłocznego wydania orzeczenia, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia jego wniesienia (art. 31 ust. 5 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta). Długość procedowania przez Komisję Lekarską zależy od poziomu skomplikowania i rodzaju sprawy. Procedura sprzeciwu nie dotyczy jedynie obszaru przerywania ciąży, ale każdej sytuacji, w której pacjent nie zgadza się z opinią lub orzeczeniem lekarskim, które wpływają na jego prawa lub obowiązki wynikające z przepisów prawa, a ustawodawca nie przewidział dla pacjenta procedury odwoławczej.

W opinii Rządu takie czynniki, jak regulacje prawne dotyczące przesłanek, które muszą być spełnione w celu przeprowadzenia legalnego zabiegu przerywania ciąży, sytuacja kobiety oraz przepisy dotyczące działalności Komisji Lekarskiej determinują sprawność i szybkość postępowania przed ww. organem.

Warto wspomnieć, że już w związku z wykonywaniem wyroku *ws. Tysięc p. Polsce* polskie władze podjęły szereg działań mających na celu rozpowszechnienie informacji o funkcjonowaniu Komisji Lekarskiej i możliwości wniesienia sprzeciwu od opinii, czy decyzji lekarza, w szczególności:

- Informacja o mechanizmie odwoławczym została opublikowana na stronie internetowej Rzecznika Praw Pacjenta (www.bpp.gov.pl) oraz na stronach organizacji pozarządowych, jak np. Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (www.federa.org.pl);
- W październiku 2010 Rzecznik Praw Pacjenta rozpoczął ogólnokrajową kampanię informacyjną: „Pacjencie, czy znasz swoje prawa?” Przygotowano ulotki, które rozesłano do wszystkich gmin w Polsce (ok. 2500) z prośbą o rozpowszechnianie ich wśród mieszkańców i o opublikowanie informacji na stronach internetowych gmin;
- Rzecznik Praw Pacjenta przeprowadził szkolenia dla organizacji pozarządowych (między innymi dla Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny) oraz wziął udział w licznych konferencjach i spotkaniach;
- W Biurze Rzecznika Praw Pacjenta stworzono bezpłatną infolinię, która ma na celu informowanie pacjentów o ich prawach i pomaganie im w rozwiązywaniu ich problemów (numer jest dostępny na stronie internetowej Rzecznika Praw Pacjenta).

Praktyczne możliwości egzekwowania przez pacjentów przysługujących im praw

Jak wynika raportu Rzecznika Praw Pacjenta za 2012 r., pacjentki zdecydowanie wolą egzekwować przysługujące im prawo do legalnego zabiegu aborcji w sposób nieformalny. Dlatego też znacznie częściej zgłaszają problem za pośrednictwem bezpłatnej infolinii Rzecznika, czy też przez wizytę w Biurze Rzecznika, niż wnoszą sprzeciw. Do czego mają pełne prawo.

Nic zatem nie stoi na przeszkodzie korzystaniu z instytucji sprzeciwu. Czego pozytywnym dowodem jest następujący przypadek. W dniu 30 lipca 2013 r. do Rzecznika Praw Pacjenta wpłynęło pismo od pacjentki w przedmiocie sprzeciwu od opinii lekarskiej stwierdzającej brak warunków dopuszczalności przerwania ciąży na podstawie wspomnianej ustawy z 1993 r. Sprzeciw ten spełniał wymogi formalne określone w art. 31 *ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Trzyosobowa Komisja Lekarska została powołana bardzo szybko, bo już w dniu 1 sierpnia 2013 r. Posiedzenie Komisji Lekarskiej odbyło się w siedzibie Rzecznika Praw Pacjenta w dniu 7 sierpnia 2013 r. Pacjentkę poinformowano, iż przysługuje jej prawo do udziału w posiedzeniu z czego pacjentka nie skorzystała. Komisja Lekarska jednogłośnie orzekła zasadność zaskarżonej przez pacjentkę opinii lekarskiej, tj. brak warunków dopuszczalności przerwania ciąży. O zapadłym orzeczeniu pacjentka została poinformowana.

Powyższy przykład dobitnie wskazuje, iż instytucja sprzeciwu, jak najbardziej czyni zadość wymogowi istnienia, szczegółowo uregulowanego w prawie i skutecznego w praktyce środka odwoławczego od niezadowolającej pacjentkę opinii lekarskiej, także w sytuacji takiej, jak sytuacja skarżącej.

W tym kontekście warto dodać, iż w odpowiedzi na oczekiwania społeczeństwa obywatelskiego, a zarazem w celu zachęcenia pacjentów do częstszego korzystania z instytucji sprzeciwu, w 2013 r. resort zdrowia rozpoczął prace nad nowelizacją *ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Zmiany te mają polegać na uproszczeniu instytucji sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza przez odstąpienie od wymogu wskazania w sprzeciwie przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki pacjenta,

na które opinia albo orzeczenie ma wpływ. Dodatkowo resort zdrowia proponuje skrócenie z 30 do 10 dni terminu wydania przez Komisję Lekarską orzeczenia w wyniku złożenia sprzeciwu przez pacjenta.

2. Publikacja wyroku, jego upowszechnienie i działania informacyjne i szkoleniowe

Wyrok ws. P. i S. został przetłumaczony przez Ministerstwo Zdrowia oraz zamieszczony na stronie Ministerstwa Zdrowia (<http://www.mz.gov.pl/wwwmz/index?mr=m15&ms=748&ml=pl&mi=748&mx=0&ma=14907>) i w bazie orzecznictwa Trybunału na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Dodatkowo w dniu 25 listopada 2013 r. Ministerstwo Zdrowia zorganizowało spotkanie z konsultantem krajowym w dziedzinie położnictwa i ginekologii oraz konsultantami wojewódzkimi w tej dziedzinie, a także konsultantem krajowym w dziedzinie perinatologii.

W czasie tego spotkania resort zdrowia przedstawił informację na temat działań podjętych oraz planowanych w celu realizacji wyroku Trybunału.

W tym kontekście przypomniano wcześniejsze orzeczenia Trybunału dotyczące praw reprodukcyjnych: Tysiąc przeciwko Polsce i RR przeciwko Polsce oraz działania, jakie zostały podjęte w celu ich wykonania.

Poruszono też następujące kwestie:

- przypomniano przepisy ogólne dotyczące przerywania ciąży oraz dostępu do badań prenatalnych,
- przypomniano uregulowania dotyczące sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza,
- szczególny nacisk położono na kwestię korzystania z klauzuli sumienia (w kontekście prawa lekarza i obowiązku stąd płynącego oraz w kontekście odpowiedzialności świadczeniodawcy),
- zwrócono uwagę na konieczność odpowiedniego prowadzenia dokumentacji medycznej (np. odnotowywania w niej informacji o wydanych skierowaniach lub odmowie ich wydania),
- przypomniano o obowiązku odpowiedniego informowania pacjentek o ich stanie zdrowia, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych, leczniczych, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo zaniechania, wynikach leczenia oraz rokowaniu,
- podkreślono też znaczenie zachowania tajemnicy zawodowej i lekarskiej,
- poruszono kwestię zapewnienia opieki duszpasterskiej tylko tym pacjentom, którzy wyraźnie tego chcą.

Na zakończenie konsultanci wojewódzcy zostali zobowiązani do przekazania dyrektorom szpitali i lekarzom na terenie swoich województw informacji, które zostały im zaprezentowane w trakcie spotkania. Otrzymali również materiał na temat wykonywania wyroków Trybunału dotyczących praw reprodukcyjnych.

B. Kwestia powoływania się na klauzulę sumienia przez lekarzy i odpowiedzialność świadczeniodawcy

1. Środki prawne

Klauzula sumienia i odpowiedzialność zawodowa lekarzy

Zgodnie z art. 39 *ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty* (Dz. U. z 2008 r. Nr 136, poz. 857, z późn. zm.) lekarz może powstrzymać się od wykonania świadczeń zdrowotnych niezgodnych z jego sumieniem, z zastrzeżeniem art. 30, z tym że ma obowiązek wskazać realne możliwości uzyskania tego świadczenia u innego lekarza lub w podmiocie leczniczym oraz uzasadnić i odnotować ten fakt w dokumentacji medycznej.

Odpowiedzialność zawodowa lekarzy uregulowana jest w *ustawie z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich* (Dz. U. Nr 219, poz. 1708, z późn. zm.). Zgodnie z art. 53 przedmiotowej ustawy członkowie izb lekarskich podlegają odpowiedzialności zawodowej za naruszenie zasad etyki lekarskiej oraz przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza.

W przypadku gdy lekarz, powołując się na klauzulę sumienia, odmawia wykonania świadczenia zdrowotnego, to zgodnie z art. 39 *ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty* (Dz. U. z 2011, Nr 277, poz. 1634, z późn. zm.) ma obowiązek wskazać realne możliwości uzyskania tego świadczenia u innego lekarza lub w podmiocie leczniczym oraz uzasadnić i odnotować ten fakt w dokumentacji medycznej. Jeżeli lekarz nie wywiąże się z wyżej wymienionego obowiązku, to może być on pociągnięty do odpowiedzialności zawodowej, o której mowa w ustawie o izbach lekarskich, za naruszenie przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza.

Należy zaznaczyć, że z informacji uzyskanej od Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej oraz od Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej wynika, że w latach 2008-2011 toczyły się cztery postępowania dotyczące odmowy udzielenia przez lekarza świadczeń zdrowotnych bez wskazania alternatywnej placówki medycznej. Jeśli chodzi o inne naruszenia związane z art. 39 *ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty* to prowadzone były dwadzieścia dwa postępowania.

Odpowiedzialność zawodowa lekarzy – charakterystyka szczegółowa procedury

Zgodnie z *ustawą o izbach lekarskich* postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy toczy się niezależnie od postępowania karnego lub postępowania dyscyplinarnego dotyczącego tego samego czynu. Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy może być zawieszane do czasu ukończenia postępowania karnego lub dyscyplinarnego, o ile ich wynik może mieć wpływ na rozstrzygnięcie w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy. Postępowanie to obejmuje czynności sprawdzające; postępowanie wyjaśniające; postępowanie przed sądem lekarskim; postępowanie wykonawcze.

Celem czynności sprawdzających jest wstępne zbadanie okoliczności koniecznych do ustalenia, czy istnieją podstawy do wszczęcia postępowania wyjaśniającego. W trakcie

czynności sprawdzających nie przeprowadza się dowodu z opinii biegłego ani czynności wymagających spisania protokołu, z wyjątkiem możliwości przesłuchania w charakterze świadka osoby składającej skargę na lekarza. Celem postępowania wyjaśniającego jest ustalenie, czy został popełniony czyn mogący stanowić przewinienie zawodowe, wyjaśnienie okoliczności sprawy, a w przypadku stwierdzenia znamion przewinienia zawodowego ustalenie obwinionego oraz zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu lekarskiego.

Stronami postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy są pokrzywdzony oraz lekarz, którego dotyczy postępowanie, lub obwiniony. W postępowaniu przed sądem lekarskim stroną jest również rzecznik odpowiedzialności zawodowej. W postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej zastępca rzecznika odpowiedzialności zawodowej wykonuje prawa i obowiązki rzecznika odpowiedzialności zawodowej.

Pokrzywdzonym jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przewinienie zawodowe. Pokrzywdzony może ustanowić nie więcej niż dwóch pełnomocników spośród lekarzy, adwokatów lub radców prawnych. W razie śmierci pokrzywdzonego jego prawa w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy, w tym prawo dostępu do informacji medycznej oraz dokumentacji medycznej, może wykonywać małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

Za obwinionego uważa się lekarza, wobec którego w toku postępowania wyjaśniającego rzecznik odpowiedzialności zawodowej wydał postanowienie o przedstawieniu zarzutów lub przeciwko któremu skierował do sądu lekarskiego wnioski o ukaranie. Obwiniony może ustanowić nie więcej niż dwóch obrońców spośród lekarzy, adwokatów lub radców prawnych.

Organ prowadzący postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy przeprowadza dowody na wniosek stron albo z urzędu. Jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego lub specjalisty. W celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego obwinionego powołuje się dwóch biegłych lekarzy psychiatrów.

Nie stanowi naruszenia tajemnicy lekarskiej składanie przez lekarza zeznań i wyjaśnień w zakresie okoliczności objętych postępowaniem w trakcie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy.

Nie można pociągnąć do odpowiedzialności zawodowej obwinionego, dopóki popełnienie przewinienia zawodowego nie zostało udowodnione i stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu lekarskiego. Wszelkie wątpliwości, których w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy nie da się usunąć, należy tłumaczyć na korzyść obwinionego. Organy prowadzące postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy kształtują swoje przekonanie na podstawie wszystkich

przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego.

Prawomocne rozstrzygnięcie sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny jest wiążące dla organów prowadzących postępowanie z zakresu odpowiedzialności zawodowej.

Postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli:

- 1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;
- 2) czyn nie stanowi przewinienia zawodowego albo ustawy stanowią, że sprawca nie popełnia przewinienia zawodowego;
- 3) obwiniony zmarł;
- 4) nastąpiło ustanie karalności;
- 5) postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się.

Nie można wszcząć postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy, jeżeli od chwili popełnienia czynu upłynęły 3 lata. Karalność przewinienia zawodowego ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło 5 lat.

Jeżeli zebrany w postępowaniu wyjaśniającym materiał dowodowy wskazuje na fakt popełnienia przewinienia zawodowego, rzecznik odpowiedzialności zawodowej wydaje postanowienie o przedstawieniu lekarzowi zarzutów.

Jeżeli istnieją podstawy do sporządzenia wniosku o ukaranie, rzecznik odpowiedzialności zawodowej zawiadamia obwinionego i jego obrońców o terminie końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania wyjaśniającego wraz z pouczeniem o możliwości uprzedniego przejrzenia akt.

W przypadku gdy zebrane dowody wskazują z dużym prawdopodobieństwem, że lekarz, którego dotyczy postępowanie, lub obwiniony popełnił ciężkie przewinienie zawodowe, a rodzaj tego przewinienia wskazuje, że wykonywanie przez obwinionego zawodu lekarza zagraża bezpieczeństwu pacjentów lub grozi popełnieniem kolejnego przewinienia zawodowego, sąd lekarski, na wniosek rzecznika odpowiedzialności zawodowej, wydaje postanowienie o tymczasowym zawieszeniu prawa wykonywania zawodu albo o ograniczeniu zakresu czynności w wykonywaniu zawodu lekarza przez obwinionego na okres do roku. Postanowienie jest natychmiast wykonalne.

Sąd lekarski może orzekać następujące kary:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna;
- 4) zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w jednostkach organizacyjnych ochrony zdrowia na okres od roku do pięciu lat;
- 5) ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu lekarza na okres od sześciu miesięcy do dwóch lat;
- 6) zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres od roku do pięciu lat;

7) pozbawienie prawa wykonywania zawodu.

Klauzula sumienia a odpowiedzialność świadczeniodawcy

Należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 14 ust. 2 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych świadczeniobiorcom przysługują tzw. świadczenia gwarantowane. Wykazy takich świadczeń zostały określone w drodze stosownych rozporządzeń wykonawczych to ww. ustawy.

Zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego (Dz. U. z 2009 r. Nr 140, poz. 1143, z późn. zm.) poronienia sztuczne należą do katalogu świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że świadczeniodawcy udzielając gwarantowanych świadczeń opieki zdrowotnej, wykonują zobowiązania umowne wynikające z umowy zawieranej w tym zakresie z Narodowym Funduszem Zdrowia (dalej „NFZ”). Obligatoryjne postanowienia umów zawieranych ze świadczeniodawcami zostały określone w ogólnych warunkach umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (dalej „OWU”) stanowiących załącznik do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 maja 2008 r. w sprawie ogólnych warunków umów o udzielenie świadczeń opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 81, poz. 484).

Zgodnie z § 5 ust. 1 OWU, świadczeniodawca został zobowiązany do wykonywania umowy zgodnie z warunkami udzielania świadczeń określonymi w ustawie, ogólnych warunkach, odrębnych przepisach oraz zgodnie z warunkami wymaganymi od świadczeniodawców określonymi przez Prezesa NFZ, a także został zobowiązany do udzielania świadczeń świadczeniobiorcom z zachowaniem należytej staranności oraz zgodnie z zasadami etyki zawodowej oraz do przestrzegania praw pacjenta wynikających z obowiązujących przepisów. Co więcej należy wskazać, że zgodnie z § 9 ust. 1 OWU świadczeniodawca udziela świadczeń przez cały okres obowiązywania umowy, zgodnie z określonym w umowie harmonogramem pracy oraz planem rzeczowo-finansowym, stanowiącym załączniki do umowy. Wskazać także należy, że w przypadku braku możliwości udzielania świadczeń, którego nie można było wcześniej przewidzieć, świadczeniodawca jest zobowiązany do niezwłocznego podjęcia czynności w celu zachowania ciągłości udzielania świadczeń, powiadamiając jednocześnie oddział wojewódzki Funduszu o tym zdarzeniu i podjętych czynnościach.

Ponadto należy podkreślić, że zgodnie z § 8 OWU świadczeniodawca zapewnia udzielanie świadczeń w sposób kompleksowy, w szczególności obejmujący zapewnienie wykonania niezbędnych badań laboratoryjnych, diagnostyki obrazowej, innych badań i procedur medycznych związanych z udzielaniem tych świadczeń. W związku z tym w przypadku, gdy lekarz wykonujący zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby złożył u świadczeniodawcy informację o możliwości odmowy udzielenia świadczenia w sytuacji określonej w komentowanym przepisie, tzn. z powołaniem się na klauzulę sumienia, świadczeniodawca jest zobowiązany do posiadania umowy z podwykonawcą zapewniającym wykonanie tego świadczenia. Przepis ten ma również zastosowanie, gdy odmowa z powołaniem się na klauzulę sumienia wystąpi później, tj. w okresie wykonywania umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia. Świadczeniodawca, który nie spełni tych warunków, może

być oskarżony o naruszenie praw pacjenta i ukarany karą pieniężną. Niedopełnienie tych warunków może stanowić również przyczynę rozwiązania przez NFZ umowy z takim świadczeniodawcą.

Należy także zaznaczyć, że sumienie jest kategorią indywidualną, na klauzulę sumienia powoływać się więc mogą tylko poszczególne osoby. Chodzi tu bowiem o prawo do swobodnego (tzn. wolnego od jakichkolwiek nacisków) samookreślenia w sprawach światopoglądowych, którego to warunku nie spełnia odmowa mająca charakter zbiorowy. Dlatego też za niedopuszczalne należy uznać deklaracje, że w danym szpitalu, pomimo iż udzielane są tam świadczenia ginekologiczno-położnicze, nie przeprowadza się zabiegów przerwania ciąży. Nie uwzględniają one bowiem sytuacji, gdy przerwanie ciąży będzie wymagane ze względu na spełnienie przesłanek z art. 30 ustawy. Zakładają też istnienie kategorii jakiegoś „zbiorowego sumienia” wszystkich zatrudnionych w danym podmiocie lekarzy, idei sprzecznej z samą istotą klauzuli sumienia.

W odniesieniu do kwestii możliwości zastosowania środków prawnych w przypadku wystąpienia faktu szkody, do umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej może zostać wprowadzone zastrzeżenie o karze umownej w razie stwierdzenia niewykonania lub nienależytego wykonania umowy, z przyczyn leżących po stronie świadczeniodawcy (§ 29 OWU). NFZ jest także uprawniony do dochodzenia odszkodowania przewyższającego wysokość kary umownej.

Zgodnie z § 30 ust. 1 pkt 1 lit. d OWU w przypadku zastrzeżenia w umowie kar umownych wysokość kary umownej wynosi do 2 % kwoty zobowiązania wynikającego z umowy za każde stwierdzone naruszenie w przypadku nieuzasadnionej odmowy udzielenia świadczeniobiorcy świadczeń. Sąd Najwyższy uchwałą siedmiu sędziów z dnia 6 listopada 2005 r., III CZP 61/03, OSNC 2004, nr 5, poz. 69⁸¹, której nadał moc zasady prawnej, stwierdził, że zastrzeżenie kary umownej na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania nie zwalnia dłużnika z obowiązku jej zapłaty w razie wykazania, że wierzyciel nie poniósł szkody. Oznacza to, że w przypadku zaistnienia którejkolwiek z okoliczności wymienionych w § 30 ogólnych warunków umów o udzielenie świadczeń opieki zdrowotnej świadczeniodawca nie może zwolnić się z odpowiedzialności poprzez wykazanie, że Fundusz nie poniósł szkody.

Uprawnienia Ministra Zdrowia

Minister Zdrowia na mocy *ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* uzyskał wyłącznie uprawnienia nadzorcze w stosunku do podmiotów pozostających poza sferą administracji publicznej w tym również świadczeniodawców. Zgodnie z art. 163 ust. 1 ustawy o świadczeniach, Minister Zdrowia sprawuje nadzór, stosując kryterium legalności, rzetelności i celowości, nad działalnością:

- 1) Funduszu;
- 2) świadczeniodawców, w zakresie realizacji umów z Funduszem;
- 3) podmiotów, którym Fundusz powierzył wykonywanie niektórych czynności;
- 4) aptek, w zakresie refundacji leków.

Minister Zdrowia został także wyposażony w instrumenty prawne służące prawidłowej realizacji nadzoru, do których art. 165 ust. 1 ustawy zalicza uprawnienia do:

- 1) żądania udostępnienia mu przez Fundusz dokumentów związanych z działalnością Funduszu lub ich kopii oraz zapoznawania się z ich treścią;
- 2) żądania przekazania wszelkich informacji i wyjaśnień, dotyczących działalności Funduszu, od Rady Funduszu, Prezesa i zastępców Prezesa Funduszu, rad oddziałów wojewódzkich Funduszu, dyrektorów oddziałów wojewódzkich Funduszu, pracowników Funduszu oraz innych osób wykonujących pracę na rzecz Funduszu na podstawie umowy zlecenia, umowy o dzieło albo innej umowy, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia;
- 3) żądania udostępnienia przez świadczeniodawcę wszelkich informacji, dokumentów i wyjaśnień, dotyczących realizacji umowy o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej;
- 4) żądania udostępnienia przez podmiot, o którym mowa w art. 163 ust. 1 pkt 3, wszelkich informacji, dokumentów i wyjaśnień, dotyczących czynności wykonywanych na rzecz Funduszu;
- 5) żądania udostępnienia przez podmiot, o którym mowa w art. 163 ust. 1 pkt 4, wszelkich informacji, dokumentów i wyjaśnień dotyczących refundacji leków.

Należy również wskazać na treść art. 171 ust. 1 *ustawy o świadczeniach*, zgodnie z którym w przypadku stwierdzenia na podstawie uzyskanych informacji, wyjaśnień lub dokumentów, o których mowa w art. 165 ust. 1 pkt 1-4, rażącego naruszenia prawa lub rażącego naruszenia interesu świadczeniobiorców przez świadczeniodawcę lub podmiot, o którym mowa w art. 163 ust. 1 pkt 3, Minister Zdrowia uzyskał uprawnienie do nałożenia na te podmioty kary pieniężnej w wysokości do miesięcznej wartości umowy łączącej te podmioty z Funduszem, której dotyczą nieprawidłowości (art. 171 ust. 1).

Z powyższego wynika, iż istnieją przepisy prawne, które w sposób szczegółowy regulują kwestię korzystania z możliwości powołania się na klauzulę sumienia oraz kwestie odpowiedzialności za odmowę wykonania świadczenia, do udzielenia którego lekarz, czy podmiot leczniczy jest zobowiązany. Jednakże nie zawsze praktyka jest zgodna z prawem.

2. Działania informacyjne i szkoleniowe

Jak wskazano wyżej wyrok został przetłumaczony, opublikowany i rozpowszechniony.

Ponadto, w tym kontekście należy przywołać działania podejmowane w związku z wykonywaniem wyroku w sprawie R.R. przeciwko Polsce. Po pierwsze tłumaczenie tego wyroku zostało opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia (www.mz.gov.pl). Po drugie w dniu 12 marca 2012 r. Ministerstwo Zdrowia rozesłało do Konsultanta Krajowego w dziedzinie położnictwa i ginekologii oraz do Konsultantów Wojewódzkich w dziedzinie położnictwa i ginekologii pismo dotyczące prawidłowego stosowania przez lekarzy klauzuli sumienia. Przedmiotowa kwestia ponownie została poruszona na spotkaniu Zespołu Krajowego Konsultanta w dziedzinie położnictwa i ginekologii w dniu 25 czerwca 2012 r. Ponadto, na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia (<http://www.mz.gov.pl/wwwmz/index?mr=m15&ms=739&ml=pl&mi=739&mx=0&ma=20002>) oraz na łamach „Ginekologii Polskiej” (tj. czasopisma specjalistycznego Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego) opublikowano komunikat w sprawie powoływania się przez

lekarzy na klauzulę sumienia zawierający konkluzje wyroku Trybunału w sprawie R.R. przeciwko Polsce.

Problematykę korzystania z klauzuli sumienia poruszono również w czasie opisanego wyżej spotkania zorganizowanego przez Ministerstwo Zdrowia w dniu 25 listopada 2013 r.

2. Naruszenie art. 8 Konwencji w związku z ujawnieniem danych osobowych skarżących.

Trybunał stwierdził, że ochrona danych osobowych, nie tylko medycznych, ma fundamentalne znaczenie dla danej osoby i korzystania z jej prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Trybunał ustalił, że informacje przekazane do wiadomości publicznej przez Szpital im. Jana Bożego w Lublinie pozwoliły osobom trzecim skontaktować się ze skarżącymi telefonicznie lub osobiście (mimo braku podania nazwisk). Naruszenie zasad tajemnicy zawodowej lekarzy nie wynikało z przesłanek zawartych w art. 8 ust. 2 Konwencji: bezpieczeństwo państwowe lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochrona porządku i zapobieganie przestępstwom, ochrona zdrowia i moralności, ochrona prawa i wolności osób.

A. Środki prawne

Ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego oraz warunkach dopuszczalności przerwania ciąży

Przepis art. 4c przytoczonej ustawy nakłada na osoby wykonujące czynności wynikające z ustawy obowiązek zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym powzięły wiadomość w związku z wykonywaniem tych czynności, stosownie do odrębnych przepisów. W razie zawinionego ujawnienia ww. wiadomości sąd może przyznać osobie poszkodowanej odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Tajemnica lekarska

Kwestia tajemnicy lekarskiej została uregulowana przepisami *ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentystry*, a także ujęta w zapisach KEL. Naruszenie zasad etyki lekarskiej określonych w KEL stanowi podstawę wszczęcia postępowania z zakresu odpowiedzialności zawodowej.

a) Kodeks Etyki Lekarskiej

Obowiązkiem każdego lekarza i lekarza dentystry jest stosowanie zasad zawartych w KEL. Za ich nieprzestrzeganie grozi postępowanie z zakresu odpowiedzialności zawodowej. Kwestie tajemnicy lekarskiej zostały ujęte w art. 23-29 KEL. Zgodnie z przedmiotowymi zapisami lekarz ma obowiązek zachowania tajemnicy lekarskiej. Tajemnicą są objęte wiadomości o pacjencie i jego otoczeniu uzyskane przez lekarza w związku z wykonywanymi czynnościami zawodowymi. Śmierć chorego nie zwalnia z obowiązku dochowania tajemnicy lekarskiej. Nie jest naruszeniem tajemnicy lekarskiej przekazanie informacji o stanie zdrowia pacjenta

innemu lekarzowi, jeżeli jest to niezbędne dla dalszego leczenia lub wydania orzeczenia o stanie zdrowia pacjenta.

Zwolnienie z zachowania tajemnicy lekarskiej może nastąpić:

- gdy pacjent wyrazi na to zgodę,
- jeżeli zachowanie tajemnicy w sposób istotny zagraża zdrowiu lub życiu pacjenta lub innych osób oraz
- jeżeli zobowiązują do tego przepisy prawa.

Nie jest naruszeniem tajemnicy lekarskiej, jeśli po przeprowadzeniu badania lekarskiego na zlecenie upoważnionego z mocy prawa organu wynik badania zostanie przekazany zleceńdawcy; nieodzownym warunkiem jest jednak, aby lekarz przed rozpoczęciem badania poinformował o tym osobę, która ma być zbadana. Wszelkie informacje, które nie są konieczne dla uzasadnienia wniosków wynikających z badania, powinny być nadal objęte tajemnicą lekarską.

KEL przewiduje również prawo lekarza do ujawnienia zauważonych faktów zagrożenia zdrowia lub życia w wyniku łamania praw człowieka.

Lekarz powinien ponadto czuwać nad tym, by osoby asystujące lub pomagające mu w pracy przestrzegały tajemnicy zawodowej. Dopuszczenie ich do tajemnicy powinno obejmować wyłącznie informacje w zakresie niezbędnym do prawidłowego wykonywania ich czynności zawodowych. Lekarz musi czuwać nad prawidłowym prowadzeniem dokumentacji lekarskiej oraz zabezpieczeniem przed jej ujawnieniem. Dokumentacja lekarska powinna zawierać wyłącznie informacje potrzebne do postępowania lekarskiego.

Lekarz i współpracujące z nim osoby są obowiązane do zabezpieczenia poufności informacji zawartych w materiale genetycznym pacjentów i ich rodzin.

b) Tajemnica zawodowa – ustawa o zawodzie lekarza i lekarza dentysty

Zagadnienia związane z dochowaniem przez lekarzy tajemnicy zawodowej zostały uregulowane przepisami *ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentysty*. Zgodnie z art. 40 ww. ustawy lekarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu. Zwolnienie z przedmiotowego obowiązku ma miejsce wówczas, gdy:

- 1) tak stanowią ustawy;
- 2) badanie lekarskie zostało przeprowadzone na żądanie uprawnionych, na podstawie odrębnych ustaw, organów i instytucji; wówczas lekarz jest obowiązany poinformować o stanie zdrowia pacjenta wyłącznie te organy i instytucje;
- 3) zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób;
- 4) pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy wyraża zgodę na ujawnienie tajemnicy, po uprzednim poinformowaniu o niekorzystnych dla pacjenta skutkach jej ujawnienia;
- 5) zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie lekarzowi sądowemu;
- 6) zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie związanych z udzielaniem świadczeń zdrowotnych innemu lekarzowi lub uprawnionym osobom uczestniczącym w udzielaniu tych świadczeń.

Należy jednak zaznaczyć, że we wskazanych powyżej sytuacjach ujawnienie tajemnicy może nastąpić wyłącznie w niezbędnym zakresie. Lekarz, z zastrzeżeniem sytuacji, o których mowa w pkt 1-5, jest związany tajemnicą również po śmierci pacjenta. Lekarz nie może podać do publicznej wiadomości danych umożliwiających identyfikację pacjenta bez jego zgody.

c) Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy lekarskiej

Naruszenie tajemnicy lekarskiej może spowodować pociągnięcie lekarza do odpowiedzialności zawodowej. Artykuł 53 ustawy o izbach lekarskich stanowi, że członkowie izb lekarskich podlegają odpowiedzialności zawodowej za naruszenie zasad etyki lekarskiej oraz przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza, zwane dalej „przewinieniem zawodowym” - czyli w omawianym zakresie za naruszenie art. 23-29 KEL i 40 ustawy.

Odpowiedzialność pracowniczą za nieuprawnione ujawnienie danych objętych tajemnicą lekarską ponosi lekarz zatrudniony na podstawie umowy o pracę w placówce udzielającej świadczeń zdrowotnych. Jako pracownik lekarz ponosi odpowiedzialność wobec swego pracodawcy na podstawie art. 114-122 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - *Kodeks pracy* (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.). Co do zasady odpowiedzialność materialna lekarza za wyrządzoną szkodę jest ograniczona do wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia w dniu wyrządzenia szkody. Pełną odpowiedzialność (bez ograniczeń kwotowych) ponosi w razie wyrządzenia szkody z winy umyślnej. Lekarz zobowiązany jest do udzielania świadczeń medycznych zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami i uprawnieniami. Dlatego też przyjmuje się, że obowiązujące lekarza zasady wykonywania zawodu wynikające z *ustawy o zawodzie lekarza* i KEL, czy też aktualnego poziomu wiedzy i sztuki medycznej, stanowią jednocześnie katalog obowiązków pracowniczych, do których przestrzegania zobowiązany jest lekarz, jako pracownik. W tej sytuacji każde naruszenie ogólnie przyjętych reguł postępowania medycznego (np. niezyskanie zgody pacjenta na zabieg, naruszenie tajemnicy lekarskiej, popełnienie w sposób zawiniony błędu w sztuce lekarskiej) będzie traktowane, jako naruszenie obowiązku pracowniczego, czego konsekwencją będzie odpowiedzialność pracownika wobec pracodawcy.

Ujawnienie tajemnicy lekarskiej może skutkować odpowiedzialnością cywilną związaną z naruszeniem dóbr osobistych pacjenta na podstawie art. 23-24 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - *Kodeks cywilny* (dalej kc) Zgodnie z przywołanym art. 23 kc dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kc może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.

Artykuł 448 kc stanowi, że w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Jeżeli przez ujawnienie tajemnicy pacjent poniósł szkodę, możliwa jest także odpowiedzialność na zasadzie odpowiedzialności za czyny niedozwolone (art. 415 kc)

Niezależnie od odpowiedzialności cywilnej, nie jest wykluczona także odpowiedzialność karna. Ujawnienie tajemnicy lekarskiej może stanowić jednocześnie ujawnienie tajemnicy państwowej lub służbowej (art. 265 i 266 k.k. w zw. z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych, tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 196, poz. 1631 z późn. zm.). Artykuł 266 Kodeksu karnego (dalej kk) ustanawia przestępstwo ujawnienia lub wykorzystywania wbrew przepisom odpowiednich ustaw lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu informacji, z którą zapoznano się w związku z wykonywaną pracą. Wykorzystaniem informacji będzie takie zachowanie lekarza, które zmierza do użycia posiadanej o pacjencie lub od niego wiedzy w celu nielecniczym. Informacje, które lekarz ujawnia lub wykorzystuje, nie muszą pochodzić bezpośrednio od pacjenta, ale mogą być zaczerpnięte także z dokumentacji medycznej. Czyn opisany w art. 266 § 1 kk jest przestępstwem umyślnym. Lekarz musi więc wiedzieć lub przynajmniej godzić się, że do danej informacji objętej tajemnicą lekarską w wyniku jego postępowania może mieć dostęp osoba niepowołana. Obowiązek dochowania tajemnicy musi ciążyć na sprawcy przestępstwa z art. 266 § 1 kk nie tylko w chwili ujawnienia informacji, lecz także w chwili zapoznania się nią. Osoba, która zapoznała się z określoną informacją, zanim dobrowolnie przyjęła na siebie obowiązek jej utrzymania w tajemnicy lub została do tego zobligowana przez przepis ustawy, nie może być podmiotem przestępstwa z art. 266 § 1 kk. Karygodność czynów określonych w tym przepisie wynika bowiem z faktu, iż zobowiązanie do zachowania informacji w tajemnicy i powstający na tym tle stosunek zaufania pomiędzy dysponentem informacji a jej depozytariuszem ułatwia temu ostatniemu uzyskanie informacji, czyniąc zeń szczególnego gwaranta. Czynem zabronionym w myśl tego przepisu jest ujawnienie tajemnicy przez lekarza, niezależnie od tego, w jakich ramach organizacyjnych (np. prywatna praktyka, zatrudnienie w niepublicznym zakładzie opieki zdrowotnej) wykonywał on swój zawód. Przestępstwo to zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat dwóch i jest ścigane na wniosek pokrzywdzonego.

Przedstawione wyżej informacje na temat dostępnych środków prawnych wskazują na istnienie przepisów prawnych, które w sposób szczegółowy regulują kwestię obowiązku personelu szpitala zachowania w tajemnicy informacji dotyczących pacjenta oraz kwestie odpowiedzialności za niezachowanie tej tajemnicy.

B. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku oraz działania informacyjne i szkoleniowe

Jak wskazano wyżej wyrok został przetłumaczony, opublikowany i rozpowszechniony. Ponadto problematykę obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej i zawodowej poruszono również w czasie opisanego wyżej spotkania zorganizowanego przez Ministerstwo Zdrowia w dniu 25 listopada 2013 r.

3. Naruszenie art. 5 § 1 Konwencji w związku z bezprawnym pozbawieniem wolności pierwszej ze skarżących

Trybunał ustalił, że sąd rodzinny pozbawił wolności pierwszą ze skarżących, mając świadomość, że pierwsza ze skarżących była w ciąży oraz że pojawiły się wątpliwości czy była ona pod presją podczas podejmowania decyzji o przerwaniu ciąży (§148 wyroku). Trybunał uznał, że pierwsza ze skarżących została pozbawiona wolności w schronisku dla nieletnich na podstawie art. 109 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* (dalej kro) a zatem decyzja była zgodna z prawem krajowym.

Wątpliwości Trybunału pojawiły się co do zgodności pozbawienia wolności pierwszej skarżącej z art. 5 § 1 lit. d Konwencji (dopuszczalne jest pozbawienie małoletniego wolności w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub w celu postawienia go przed właściwym organem). Trybunał uznał, że zasadniczym celem podjęcia przez sąd decyzji o umieszczeniu pierwszej ze skarżących w schronisku dla nieletnich było oddzielenie jej od rodziców (zwłaszcza od drugiej skarżącej), aby zapobiec aborcji. Ponadto, nie można uznać, że pozbawienie wolności pierwszej ze skarżących zostało zastosowane w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego (w myśl art. 5 ust. 1 lit. d Konwencji), jeżeli zasadniczym celem była ochrona małoletniej przed dokonaniem aborcji. Trybunał stwierdził, że jeżeli władze były zaniepokojone faktem, że aborcja może być przeprowadzona wbrew woli pierwszej ze skarżących, należało zastosować mniej drastyczne środki niż pozbawienie wolności czternastoletniej dziewczynki.

A. Środki prawne

Trybunał nie zakwestionował postanowień przepisów kro dotyczących zarządzeń wydawanych przez sąd opiekuńczy w trybie art. 109 § 1 kro, nie podniósł braku legalności formalnej decyzji sądu. Jednocześnie negatywnie ocenił sposób zastosowania obowiązującego porządku prawnego przez sąd, przyjmując odmiennie niż strona rządowa, iż rzeczywiste przesłanki wydania przez sąd zarządzenia na podstawie art. 109 § 1 pkt. 5 kro sprowadzały się w istocie do odseparowania małoletniej od rodziców i uniemożliwienia jej przeprowadzenia zabiegu legalnej aborcji. Nadto, Trybunał zarzucił, iż sąd stosując powołany przepis, mógł wykorzystać mniej dolegliwy środek, niż umieszczenie małoletniej w schronisku dla nieletnich (co ocenił jako równoznaczne z pozbawieniem wolności).

B. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku oraz działania informacyjne i szkoleniowe

Mając powyższe na uwadze, nie zachodzi potrzeba, w wykonaniu wyroku Trybunału, dokonania zmian o charakterze legislacyjnym. Za wystarczające należy uznać działania o charakterze edukacyjnym i upowszechniającym przedmiotowy wyrok wraz z jego uzasadnieniem wśród sędziów rodzinnych, co zostało dokonane poprzez umieszczenie linku do tłumaczenia wyroku na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, jak również poprzez przesłanie w lutym 2013 roku wyroku Trybunału do sądu, który wydał zakwestionowane postanowienie oraz do sądu wyższej instancji. Wyrok ten, tak jak i pozostałe wyroku Trybunału jest objęty szkoleniami dla sędziów i prokuratorów.

4. Naruszenie art. 3 Konwencji w związku z nieludzkim i poniżającym traktowaniem pierwszej ze skarżących

Oceniając zarzut poniżającego i nieludzkiego traktowania, Trybunał rozpatrzył okoliczności sprawy, mając w szczególności na uwadze ich kumulatywny wpływ na sytuację pierwszej skarżącej. Dlatego też Trybunał stwierdził w wyroku, że pierwsza ze skarżących znalazła się w sytuacji wielkiego zagrożenia. Trybunał uznał, że w stosunku do pierwszej ze skarżących miały miejsce następujące zdarzenia, które skutkowały naruszeniem art. 3 Konwencji:

- 1) lekarz w lubelskim szpitalu wywierał presję na pierwszą ze skarżących,
- 2) pierwsza ze skarżących została zmuszona do rozmowy z księdzem,
- 3) lekarz w szpitalu przedłożył drugiej skarżącej do podpisania oświadczenie, że aborcja może doprowadzić do śmierci pierwszej ze skarżących,
- 4) po ujawnieniu przez szpital informacji o sprawie pierwsza ze skarżących otrzymywała wiele niechcianych wiadomości od nieznanym ludzi,
- 5) pierwsza ze skarżących została umieszczona w schronisku dla nieletnich,
- 6) wobec pierwszej ze skarżących wszczęto postępowanie w sprawie obcowania płciowego z małoletnim.

Mając na uwadze powyższe zdarzenia oraz młody wiek pierwszej ze skarżących, Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 3 Konwencji.

A. Środki prawne

Poza środkami prawnymi scharakteryzowanymi powyżej istotne jest zwrócenie uwagi na kwestię obejmującą prawo do opieki duszpasterskiej.

Opieka duszpasterska

Przepisy ustawy *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* przyznają pacjentowi przebywającemu w podmiocie leczniczym, wykonującym działalność leczniczą w rodzaju stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej, prawo do opieki duszpasterskiej. W sytuacji pogorszenia się stanu zdrowia lub zagrożenia życia taki podmiot leczniczy jest obowiązany umożliwić pacjentowi kontakt z duchownym jego wyznania.

Konstytucja RP w art. 53 gwarantuje każdemu człowiekowi prawo do wolności sumienia i religii, bez względu na miejsce pobytu, zamieszkania i przynależność państwową. Pacjent w trakcie pobytu w szpitalu, zakładzie opiekuńczo-leczniczym, zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym, hospicjum stacjonarnym, czy w innym podmiocie leczniczym przeznaczonym dla osób, których stan zdrowia wymaga pobytu w stacjonarnej placówce, ma prawo do opieki duszpasterskiej. Jest to prawo przysługujące każdemu pacjentowi, bez względu na obywatelstwo, wyznanie, czy wiek. Są to bardzo delikatne i nadzwyczaj ważne aspekty życia duchowego, dlatego nikt nie może ingerować w wybory pacjenta ani ograniczać sposobów ich realizacji.

Opieka duszpasterska nad dzieckiem powinna być realizowana w duchu poszanowania praw dziecka i władzy rodzicielskiej. Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, mając na względzie dobro dziecka.

Nie można narzucać pacjentowi opieki duszpasterskiej, gdy on/ona nie chce z niej skorzystać. Państwo ma obowiązek poszanowania prawa do wolności sumienia i religii pacjentów.

Rząd jest zdania, iż wszystkie zaprezentowane w niniejszym raporcie z podjętych działań środki prawne są wystarczające, by zapobiec dalszym naruszeniom Konwencji podobnym do tych, które miały miejsce w sprawie P. i S. również w zakresie naruszenia art. 3 Konwencji.

B. Działania upowszechniające wyrok i informacyjne

Przedstawione powyżej działania polegające na publikacji i upowszechnieniu wyroku Trybunału, jak również na zorganizowaniu przez Ministerstwo Zdrowia spotkania w dniu 25 listopada 2013 r., odnoszą się również do prawidłowego zapewnienia opieki duszpasterskiej jedynie tym osobom, które sobie tego życzą.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W opinii Rządu dalsze środki indywidualne nie wydają się konieczne, a wszystkie przyjęte środki generalne, w szczególności zmiany prawne oraz rozpowszechnienie polskiego tłumaczenia wyroku Trybunału są wystarczające, by stwierdzić, że Polska wykonała swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

7.

SKONSOLIDOWANY RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁸
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach
Orchowski, Norbert Sikorski przeciwko Polsce

Opisy spraw

Orchowski, skarga nr 17885/04 wyrok z dnia 22/10/2009, ostateczny w dniu 22/01/2010

Sikorski Norbert, skarga nr 17599/05 wyrok z dnia 22/10/2009, ostateczny w dniu 22/01/2010.

Grzywaczewski, skarga nr 18364/06, wyrok z dnia 31/05/2012, ostateczny w dniu 31/08/2012.

Mirostaw Zieliński, skarga nr 3390/05, wyrok z dnia 20/09/2011, ostateczny w dniu 20/12/2011.

Wenerski nr 2, skarga nr 38719/09, wyrok z dnia 24/07/2012, ostateczny w dniu 24/10/2012

Sprawy dotyczą niehumanitarnego i poniżającego traktowania skarżących z uwagi na osadzenie w nieodpowiednich warunkach, w szczególności przeludnienie (naruszenie art. 3 Konwencji). Skarżący, przebywali w różnych jednostkach penitencjarnych, gdzie wymóg ustawowej minimalnej powierzchni 3 m² na osadzonego nie był przestrzegany. Poza brakiem powierzchni warunki były pogarszane przez czynniki takie, jak brak ćwiczeń, w szczególności ćwiczeń na świeżym powietrzu, brak prywatności, niehigieniczne warunki i częste transfery. Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej „Trybunał”) uznał jednomyślnie, że cierpienie i trudności, których doznali skarżący przekroczyły poziom nieuniknionego cierpienia związanego z osadzeniem tymczasowym aresztowaniem.

Trybunał przypomniał, że osadzenie w nieodpowiednich warunkach stanowi powtarzający się problem w Polsce. Stwierdził on, że od 2000 r. do co najmniej połowy 2008 r. przeludnienie w polskich zakładach karnych i aresztach śledczych ujawniło trwałe zaburzenia systemowe, zakwalifikowane jako praktyka niezgodna z Konwencją (patrz § 152 wyroku w sprawie *Sikorski*).

Trybunał odniósł się również do wyroku sprawie *Kauczor* (skarga nr 45219/06), w którym stwierdzono, iż nadmierna długość tymczasowego aresztowania w Polsce stanowi problem systemowy, polegający na praktyce niezgodnej z art. 5 § 3 Konwencji. W tym kontekście Trybunał odnotował, że rozwiązanie problemu przeludnienia zakładów karnych w Polsce jest nierozdzielnie związane z rozstrzygnięciem problemu ujawnionego w sprawie *Kauczor* (§ 150 wyroku w sprawie *Orchowski*).

Trybunał podkreślił, że konsekwentne i długotrwałe wysiłki muszą być nadal kontynuowane w celu osiągnięcia zgodności z wymogami art. 3 Konwencji. Przyznał, że rozwiązanie systemowe problemu przeludnienia w Polsce może wiązać się z mobilizacją znacznych zasobów finansowych, ale zaznaczył, że na Rządzie spoczywa obowiązek zorganizowania własnego systemu penitencjarnego tak, aby zapewnić poszanowanie godności osadzonych bez względu na finansowe, czy logistyczne trudności. Trybunał stwierdził, że jeśli państwo nie jest w stanie zapewnić warunków w jednostkach penitencjarnych zgodnych z wymogami art.

---

⁸ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 17 lipca 2013 r.

3 Konwencji, musi porzucić surową politykę karną lub wdrożyć system alternatywnych środków karnych w celu zmniejszenia liczby osadzonych (§ 153 wyroku w sprawie *Sikorski*).

Trybunał zachęcił pozwane państwo do tworzenia efektywnego systemu skarg do organów sprawujących nadzór nad jednostkami penitencjarnymi, w szczególności sędziego penitencjarnego, oraz administracji tych zakładów, które byłyby w stanie reagować szybciej niż sądy, oraz do zarządzenia, jeśli to konieczne, długoterminowego przeniesienia osadzonego do zakładów, spełniających wymogi Konwencji (§ 161 wyroku w sprawie *Sikorski*).

Trybunał zapoznał się także z praktyką sądów cywilnych, która pozwala osadzonym na wniesienie powództwa z żądaniem odszkodowania w odniesieniu do warunków w jednostkach penitencjarnych. W związku z tym, Trybunał podkreślił znaczenie prawidłowego stosowania przez sądy cywilne zasad określonych w wyroku Polskiego Sądu Najwyższego z dnia 26/02/2007.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Nazwa skargi	Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
<i>Orchowski</i>	-	3500 euro	12 euro	3512 euro
Wyplacono w dniu 22/04/2010				
<i>Sikorski Norbert</i>	-	3500 euro	-	3500 euro
Wyplacono w dniu 22/04/2010				
<i>Grzywaczewski</i>	-	6000 euro	-	6000 euro
Wyplacono w dniu 16/10/2012				
<i>Mirosław Zieliński</i>	-	3200 euro	-	3200 euro
Wyplacono w dniu 17/02/2012				
<i>Wenerski nr 2</i>	-	5000 euro	-	5000 euro
Wyplacono w dniu 12/12/2012				

2. Środki indywidualne

Skarżący zostali przeniesieni do jednostek penitencjarnych, które nie są klasyfikowane jako przeludnione. Trybunał przyznał im słuszne zadośćuczynienie za szkodę niematerialną.

Skarżący Krzysztof Orchowski, Norbert Sikorski i Zbigniew Grzywaczewski nie przebywają obecnie w jednostkach penitencjarnych. Natomiast Mirosław Zieliński przebywa w Zakładzie Karnym w Płocku. Zakwaterowany jest w celi mieszkalnej, której powierzchnia przypadająca na każdego osadzonego jest nie mniejsza niż 3 m². Skarżący Mirosław Zieliński ma zapewnioną podstawową i specjalistyczną opiekę medyczną.

Ernest Wenerski przebywa obecnie w Areszcie Śledczym w Łodzi. Zakwaterowany jest w celi mieszkalnej w warunkach zapewniających kodeksową normę powierzchni, wynoszącą nie

mniej niż 3 m² na osadzonego. Warunki bytowe panujące we wskazanej celi mieszkalnej są zgodne z obowiązującymi przepisami.

Ponadto Ernest Wenerski ma zapewniony bezpłatny i nieograniczony dostęp do podstawowej, jak i specjalistycznej opieki medycznej. Leczony jest farmakologicznie zgodnie z zaleceniami lekarskimi. Realizacja przyjęć lekarskich odbywa się w trybie planowym, a w nagłych sytuacjach w trybie pilnym.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki o indywidualne nie są konieczne.

II. Środki generalne

1. Ustawowa minimalna powierzchnia w celi mieszkalnej przypadająca na skazanego

Wymogi dotyczące minimalnej powierzchni w celi mieszkalnej, przypadającej na skazanego zostały określone w prawie krajowym w art. 110 *Kodeksu karnego wykonawczego* z dnia 6 czerwca 1997 r. (dalej k.k.w.). Norma powierzchni przypadająca na jednego osadzonego została ustalona na poziomie 3 m². Cella powinna być wyposażona w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych, a także oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy.

W dniu 26 maja 2008 r., Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok stwierdzający niekonstytucyjność art. 248 k.k.w. z uwagi na fakt, iż zezwalał on na nieograniczone i dowolne umieszczanie pozbawionych wolności w celach nie spełniających ustawowego wymogu powierzchni 3 m² na osobę, prowadząc w ten sposób do chronicznego przeludnienia w polskich więzieniach, narażając skazanych na ryzyko niehumanitarnego traktowania.

W ramach wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego, na mocy którego artykuł 248 kodeksu stracił moc z dniem 6 grudnia 2009 r., Parlament przyjął ustawę z dnia 9 października 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny wykonawczy. Ustawa weszła w życie 6 grudnia 2009 r. i wprowadziła szereg nowych, szczegółowych zasad regulujących tymczasowe umieszczanie skazanych w celach nie spełniających ustawowych minimalnych rozmiarów 3m².

W szczególności, w art. 110 k.k.w. dodano nowe paragrafy 2a-i. Paragraf 2a obejmuje listę wyjątkowych sytuacji, w których dopuszcza się możliwość umieszczenia skazanego na czas określony, nie dłuższy niż 90 dni w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m², nie mniej jednak niż 2 m², w szczególności w razie :

1) wprowadzenia stanu wojennego, wyjątkowego lub klęski żywiołowej, lub w czasie ich obowiązywania;

2) ogłoszenia na terenie położenia zakładu karnego lub aresztu śledczego stanu zagrożenia epidemiologicznego lub stanu epidemii albo wystąpienia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym stanu zagrożenia epidemiologicznego lub stanu epidemii – uwzględniając stopień zagrożenia dla życia i zdrowia;

3) konieczności zapobieżenia wystąpieniu innego zdarzenia stanowiącego bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa skazanego albo bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego albo zapobieżenia skutkom takiego zdarzenia.

Paragraf 2b wyszczególnia konkretne okoliczności, w których władze więzienia mogą zmniejszyć powierzchnię celi na osobę poniżej 3 m² na okres nie przekraczający 14 dni. Jednocześnie paragraf 2f wprowadza możliwość składania skargi na decyzję o umieszczeniu w celi poniżej 3 m². Skarga taka powinna zostać rozpoznana przez sąd w terminie 7 dni.

Do dnia 15 kwietnia 2013 r. wydano 2770 decyzji w trybie art. 110 § 2a oraz 52919 decyzji w trybie art. 110 § 2b k.k.w. Okres zakwaterowania w celi mieszkalnej, której powierzchnia przypadająca na każdego osadzonego jest mniejsza niż 3 m² został przedłużony, zgodnie z art. 110 § 2c k.k.w, za zgodą sędziego penitencjarnego w 21559 przypadkach. Natomiast w 1566 przypadkach sędzia penitencjarny zgody takiej nie wyraził.

Ponadto, do dnia 15.04.2013 r. odnotowano 167 skarg w trybie art. 110 § 2f k.k.w. W dwóch przypadkach sąd penitencjarny uchylił decyzję dyrektora jednostki penitencjarnej o umieszczeniu osadzonego w warunkach przeludnienia. W pozostałych przypadkach decyzje dyrektorów zostały utrzymane w mocy lub sąd penitencjarny nie udzielił jednostce informacji o sposobie rozpatrzenia skargi.

Zgodnie z art. 110 § 2h k.k.w, osadzeni przebywający w zakładach karnych i aresztach śledczych w warunkach przeludnienia mają zapewnione dłuższe lub dodatkowe spacery. Korzystają także z dodatkowych lub dłuższych zajęć kulturalno-oświatowych oraz sportowych realizowanych w świetlicach, siłowniach, halach i boiskach sportowych. Należy podkreślić, iż we wszystkich jednostkach penitencjarnych, w każdym przypadku umieszczenia skazanego w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na każdą zakwaterowaną w niej osobę wynosi mniej niż 3m², realizowane jest prawo osadzonego do dłuższego spaceru oraz dodatkowych zajęć kulturalno-oświatowych lub zajęć z zakresu kultury fizycznej.

W jednostkach penitencjarnych realizowane są zajęcia zarówno kulturalno-oświatowe, jak i sportowe. W 2012 r. w zakładach karnych i aresztach śledczych funkcjonowały między innymi 43 zespoły muzyczne, 42 teatry więzienne. Wydawano 82 gazetki więzienne.

Prowadzona była także duża liczba inicjatyw obejmująca swoim zakresem:

- zespoły d/s sportu – tenisa stołowego, piłki nożnej, siatkowej, koszykówki, ringo.
- koła zainteresowań – plastycznych, introligatorskich, modelarskich, filmowych, wędkarskich, motoryzacyjnych, historycznych, dziennikarskich, literackich, muzycznych, fotograficznych, geograficznych, komputerowych, rzeźbiarskich, czytelniczych, językowych.

Po nowelizacji z 2009 r., w art. 151 k.k.w., który wyszczególnia okoliczności, w jakich wykonywanie kary może być odroczone, przeludnienie zakładów karnych w skali kraju zostało dołączone jako dodatkowa okoliczność uzasadniająca odroczenie.

Nowelizacja z 2009 r. dodała nowy paragraf 5 do art. 110 k.k.w. Zgodnie z tym paragrafem, Minister Sprawiedliwości ustali, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania właściwych

organów w wypadku, gdy liczba osadzonych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność zakładów karnych i aresztów śledczych.

W dniu 25 listopada 2009 r., Minister Sprawiedliwości wydał Rozporządzenie w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną ich pojemność. Rozporządzenie weszło w życie 6 grudnia 2009 r.

2. Pozyskanie nowych miejsc

W latach 2006-2009 Służba Więzienna pozyskała w wyniku działalności inwestycyjnej 12 069 nowych miejsc w jednostkach penitencjarnych, ponosząc nakłady w wysokości 679,3 mln zł oraz 1 861 miejsc w wyniku działalności remontowej. W 2010 r. uzyskano w wyniku działalności inwestycyjnej 1 319 nowych miejsc zakwaterowania osadzonych.

W sumie, w latach 2005-2010 pojemność jednostek penitencjarnych wzrosła o 21%, z 70 338 w 2005 r. do 85 295 w 2010 r.

W 2011 r. uzyskano 50 nowych miejsc zakwaterowania dla osadzonych, zaś w latach 2012-2013, w oparciu o planowane środki finansowe na działalność inwestycyjną więziennictwa, założono oddanie do użytkowania ok. 1 787 nowych miejsc zakwaterowania odpowiednio: w 2012 r. – 1006 miejsca, w 2013 r. – 781 miejsc.

Ponadto, w zakresie polepszenia warunków odbywania kary pozbawienia wolności od ubiegłego roku w jednostkach penitencjarnych realizowane są prace remontowo-budowlane związane z zabudową kąpoków sanitarnych oraz doprowadzeniem ciepłej wody do cel mieszkalnych. W powyższym zakresie w 2012 r. dokonano zabudowy kąpoków sanitarnych w 879 celach mieszkalnych zaś na 2013 r. zaplanowano taką zabudowę w 1.156 celach. W 2012 r. ciepłą wodę doprowadzono do 269 cel mieszkalnych, zaś w I kwartale 2013 r. do 26 cel mieszkalnych.

W zakresie dostosowania pomieszczeń do pobytu osadzonych z niepełnosprawnością ruchową należy wskazać, że wszystkie nowo budowane obiekty wypełniają m.in. unormowania art. 5 ust. 1 pkt 4 *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane* (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r., nr 243, poz. 1623), przy uwzględnieniu przepisów wynikających z *rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz. U. z 2002 r. nr 75, poz. 690 z późn. zm.). Podkreślić należy, że przy budowie nowych pawilonów penitencjarnych każdorazowo uwzględnia się miejsca zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych. W 2012 r. jednostki organizacyjne Służby Więziennej podjęły następujące działania, które miały na celu likwidację barier architektonicznych w istniejących już obiektach:

- dostosowanie węzła sanitarnego dla osób niepełnosprawnych,
- wykonanie poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi,
- likwidacja progów, różnic w poziomie podłóg (zabezpieczenie antypoślizgowe),
- przystosowanie celi mieszkalnej wraz z sanitariatem.

3. Stosowanie kary ograniczenia wolności

Kara ograniczenia wolności stanowi jedną z alternatyw dla kary pozbawienia wolności i polega na wykonywaniu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne oraz pracę społecznie użyteczną. Od 8 czerwca 2010 obowiązują znowelizowane przepisy k.k.w. dotyczące kary ograniczenia wolności (art. 53-66). Zmiany wprowadzone nowelizacją mają na celu usprawnienie jej wykonania oraz doprowadzenie do jej szerszego stosowania.

Zgodnie z nowymi przepisami zwiększył się krąg podmiotów, w których skazany może wykonywać nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne.

Na Skarb Państwa został nałożony obowiązek ponoszenia wydatków związanych z ubezpieczeniem następstw nieszczęśliwych wypadków skazanych. Takie rozwiązanie jest o wiele korzystniejsze niż poprzednie, bowiem koszty jakie musiał ponosić podmiot w którym skazany wykonywał pracę, niejednokrotnie stanowiły przeszkodę w rzeczywistym wykonywaniu kary ograniczenia wolności. Wszelkie kwestie związane z umową ubezpieczenia, czyli określenie m.in. minimalnej i maksymalnej sumy ubezpieczenia, podmiotów uprawnionych do zawarcia umowy ubezpieczenia, terminy oraz sam tryb postępowania zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Kompetencje sądu w organizowaniu i kontrolowaniu wykonywania kary ograniczenia wolności zostały przekazane zawodowemu kuratorowi sądowemu. To on poucza skazanego o prawach i obowiązkach, a także konsekwencjach wynikających z uchylenia się od odbywania kary, jak również określa rodzaj, miejsce i termin rozpoczęcia pracy. Nadzór nad wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz orzekanie w sprawach wykonywania kary, dalszym ciągu należą do kompetencji sądu.

Liczba orzeczeń o karze ograniczenia wolności, które wpłynęły do wykonania przed sądami powszechnymi osiągnęła w 2008 r. 83 843, w 2009 r. – 88 175, a 2010 r. – 92 514, w 2011 r. – 91 262, w 2012 r. – 93 243.

4. Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego

Alternatywą dla odbywania kary pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych jest jej wykonywanie poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Monitoring elektroniczny skazanych w Polsce realizowany jest w oparciu o specjalną, epizodyczną *ustawę z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (SDE)*, która obowiązuje do dnia 31/08/2014 r. W dniu 24/05/2013 r. Sejm uchwalił nowelizację wskazanego aktu normatywnego, wprowadzając system dozoru elektronicznego na trwałe do krajowego systemu prawnego.

Ponadto uprzednio ustawa ta była czterokrotnie zmieniana:

- nowelizacja z dnia 30 maja 2008 r. wydłużyła czas wejścia w życie tej ustawy, z bardzo istotną zmianą dotyczącą wprowadzenia do niej najnowszych środków technicznych,

- nowelizacja z dnia 21 maja 2010 r. bardzo istotnie rozszerzyła zakres przedmiotowy i podmiotowy ustawy, zwiększyła wymiar kary w SDE z 6 do 12 miesięcy i dała możliwość czterokrotnego zwiększenia populacji skazanych mogących ubiegać się o karę w SDE (z uwzględnieniem recydywistów, a z wyłączeniem multi-recydywistów), zniósła odpłatność skazanych za odbywanie kary w SDE, zracjonalizowała obowiązki i czynności w SDE kuratora sądowego oraz wniosła szereg zmian aktualizacyjnych.
- *ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw*, która wprowadziła możliwość stosowania monitoringu elektronicznego względem skazanych, wobec których orzeczono obowiązek przebywania w miejscu stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej;
- *ustawa z dnia 25 maja 2012 r.*, która wprowadziła m.in. możliwość udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanym odbywającym karę w SDE, przyznała sądowym kuratorom zawodowym uprawnienia do dokonywania zmian w tzw. harmonogramie odbywania kary i składania wniosków o uchylenie zezwolenia na odbywanie kary w SDE wobec skazanych, którzy naruszyli warunki dozoru. Ustawa ta określiła w nowym brzmieniu przesłanki kwalifikujące skazanych do odbywania kary w tym systemie w rozróżnieniu na skazanych, którzy nie rozpoczęli wykonywania kary w zakładzie karnym i takich, którzy już znajdują się w izolacji penitencjarnej. Istotną zmianą było także przyznanie skazanym odbywającym karę w SDE prawa do świadczeń z pomocy społecznej określonych w *ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2009 r., Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.).

Zgodnie z przepisami cytowanej ustawy, o odbywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego decyduje wyłącznie Sąd Penitencjarny, wydając postanowienie w tym przedmiocie. O odbywanie kary w SDE mogą ubiegać się skazani prawomocnym wyrokiem od 1 miesiąca do roku pozbawienia wolności.

System dozoru elektronicznego jest jednym z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, polegającym na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu aparatury monitorującej, czyli urządzeń elektronicznych oraz instalacji i systemów, które zawierają służące tej kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne.

SDE był wdrażany sukcesywnie, w poszczególnych etapach obejmował kolejne obszary kraju i ostatecznie, z dniem 1 stycznia 2012 r. objął swoim zasięgiem całe terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Na dzień 16 kwietnia 2013 r. wykonaniem kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w SDE zostało objętych łącznie 18 193 skazanych, w tym: 5214 odbywało karę, a 12 979 zakończyło jej odbywanie. Polska zajmuje drugie miejsce w Europie (po Anglii i Walii) pod względem liczby osób monitorowanych.

Od stycznia 2012 r. System Dozoru Elektronicznego jest przygotowany do monitoringu osób ukaranych zakazem wstępu na imprezę masową z orzeczonym obowiązkiem przebywania w miejscu stałego pobytu. Ponadto System Dozoru Elektronicznego jest również w pełni przygotowany do kontrolowania zakazu zbliżania się do osób wobec skazanych objętych SDE

lub miejsc. W dniu 17/01/2012 r. sąd po raz pierwszy orzekł zakaz zbliżania się do osoby, który był wykonywany przy wykorzystaniu systemu pozycjonowania na mapach cyfrowych osoby chronionej i skazanego.

5. Możliwość warunkowego zwolnienia

W dniu 8 czerwca 2010 r. weszła w życie nowelizacja *Kodeksu karnego* (dalej k.k.) z dnia 5 listopada 2009 r. W znowelizowanym art. 78 § 1 k.k., zniesiono konieczność odbycia co najmniej 6 miesięcy kary pozbawienia wolności przed warunkowym zwolnieniem. Zmiana w tym zakresie umożliwia warunkowe zwolnienie skazanego po odbyciu co najmniej połowy kary.

Powyższe spowodowało w 2010 r. 15% wzrost liczby skazanych, którzy otrzymali warunkowe przedterminowe zwolnienie.

W 2011 r., w związku z otrzymaniem warunkowego przedterminowego zwolnienia, jednostki penitencjarne opuściło ogółem 24 324 skazanych – 42,2% wobec których prowadzone były postępowania przed Sądami Penitencjarnymi. Współczynnik ten jest niższy od zanotowanego w 2010 r., kiedy to 26 234 skazanych zostało warunkowo zwolnionych (45%). W porównaniu z 2010 r. nastąpiło zmniejszenie udzielonych warunkowych zwolnień o 1910. W 2012 r. jednostki penitencjarne opuściło ogółem 21 797 skazanych w związku z otrzymaniem warunkowego przedterminowego zwolnienia. W porównaniu z 2011 r. w skali kraju nastąpiło zmniejszenie udzielonych warunkowych przedterminowych zwolnień o 2527 z jednoczesnym zwiększeniem skuteczności składanych wniosków z 42,2% do 46%.

6. Planowane działania legislacyjne w zakresie częściowej depenalizacji zachowań polegających na prowadzeniu w stanie nietrzeźwości pojazdów innych niż mechaniczny.

W rządowym projekcie *ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Kodeks karny i niektórych innych ustaw* (Druk sejmowy nr 870) zawarta jest propozycja modyfikacji podejścia co do kryminalizacji zachowań polegających na prowadzeniu w stanie nietrzeźwości pojazdów innych niż mechaniczny. Propozycja zawarta w projekcie polega na zmianie poziomu penalizacji za tego rodzaju działania i przeniesienie go na poziom odpowiedzialności za wykroczenie. Jak wynika z uzasadnienia projektu u podstaw zmian legła analiza danych dotyczących dotychczasowych efektów działań zarówno legislacyjnych, jak i stosowania przepisu tego w praktyce. Przepisy z art. 178a § 2 k.k. zostały wprowadzone do polskiego porządku prawnego na mocy ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 548). Obowiązujące od ponad dekady przepisy kryminalizujące prowadzenie w stanie nietrzeźwości pojazdów innych niż mechaniczne na poziomie przestępstwa, wskazuje, że liczba tego rodzaju zdarzeń utrzymuje się na wysokim poziomie i tak skazano za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k.: w 2004 r. – 59 135 osób, w 2005 r. – 62 611 osób, w 2006 r. – 60 694 osób, 2007 r. – 53 675 osób, 2008 r. – 39 982 osób, 2009 r. – 52 354 osób, 2010 r. – 50 146 osób, 2011 r. – 50 959 osób. Pomimo stosunkowo łagodnego (na tle innych sankcji Kodeksu karnego) zagrożenia karą nieodosobniono są przypadki, w których za prowadzenie pojazdu innego niż mechaniczny w stanie nietrzeźwości orzekana była bezwzględna kara pozbawienia wolności lub też zarządzone zawieszono wykonanie kary pozbawienia wolności. I tak, w zakładach karnych za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k. według stanu na 31 grudnia przebywało: w 2006 r. – 352 osoby, w 2007 r. – 1750 osób, w 2008 r. – 10 928 osób, w 2009 r. – 13 237 osób, w 2010 r. – 12 966 osób, w 2011 r. 12 794 osoby. (dane z uzasadnienie w/w projektu). Przy czym podkreślenia wymaga fakt, że stosowanie przepisu art. 178a § 2 k.k. z reguły odnosi się do rowerzystów, zaś prowadzący inne pojazdy stanowią nikły procent ogółu skazanych. Wprowadzenie proponowanej zmiany spowoduje, że tego rodzaju zachowania, kwalifikowane jako wykroczenia będą zagrożone karą aresztu (do 30 dni) albo grzywny nie niższej niż 50 zł., co niewątpliwie będzie miało wpływ na zmniejszenie przeludnienia w jednostkach penitencjarnych.

7. Wpływ działań podejmowanych w celu realizacji wyroków z grupy *Trzaska* tj. (spadek liczby i czasu trwania tymczasowych aresztowań) na zmniejszenie przeludnienia w jednostkach penitencjarnych

Na wstępie należy podkreślić, że Minister Sprawiedliwości od wielu lat podejmuje działania ukierunkowane na ograniczenie stosowania tymczasowego aresztowania oraz skrócenie okresu jego trwania.

W szczególności należy wskazać na inicjatywy legislacyjne, w wyniku których w latach 2008 – 2011 dokonane zostały zmiany Kodeksu postępowania karnego polegające na znacznym ograniczeniu możliwości stosowania tego środka w postępowaniu przygotowawczym oraz sądowym oraz w bardzo istotny sposób przyczyniające się do poprawy sytuacji związanej z nadmiernym stosowaniem tymczasowego aresztowania (m.in. ograniczenie przesłanek stanowiących podstawę do przedłużania przez sąd apelacyjny tymczasowego aresztowania na okres ponad 2 lat do chwili wydania wyroku przez sąd I instancji – w toku postępowania sądowego oraz na okres jednego roku – w toku postępowania przygotowawczego, stworzenie gwarancji dostępu dla podejrzanego (jego obrońcy) do dowodów, które zostały wskazane we wniosku prokuratora skierowanym do

sądu jako uzasadniające zastosowanie albo przedłużenie wobec podejrzanego tymczasowego aresztowania, wprowadzenie możliwości zaskarżenia postanowienia sądu II instancji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, wydanego na skutek zażalenia).

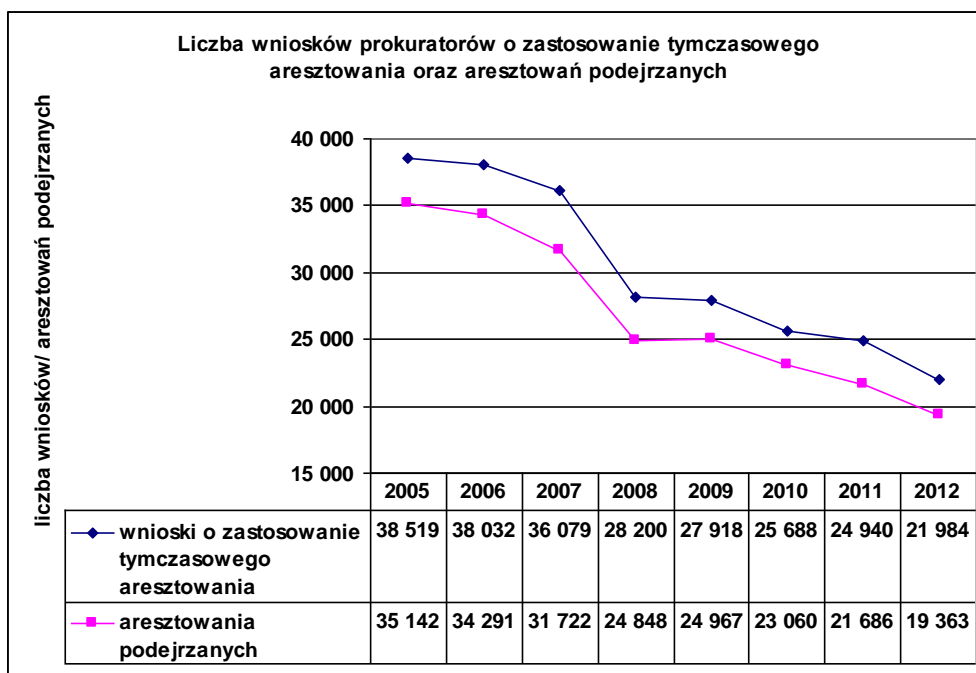
Ponadto w celu ograniczenia stosowania i skrócenia czasu trwania tymczasowego aresztowania w ramach przyznanych mu kompetencji w zakresie sprawowania nadzoru nad działalnością administracyjną sądów powszechnych Minister Sprawiedliwości podejmował wiele działań nadzorczych, m.in. od końca 2008 r. monitoruje działalność nadzorczą prezesów sądów apelacyjnych nad sprawami karnymi, w których okres trwania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonych przekroczył 2 lata.

Minister Sprawiedliwości ustalił „Ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego w 2013 r.”, w których zobowiązał prezesów sądów apelacyjnych m.in. do analizy postępowań, w których tymczasowe aresztowanie jest stosowane dłużej niż rok. Informacje o wykonaniu tego polecenia prezesa sądów apelacyjnych nadeślą w informacji rocznej z działalności sądów w 2014 r.

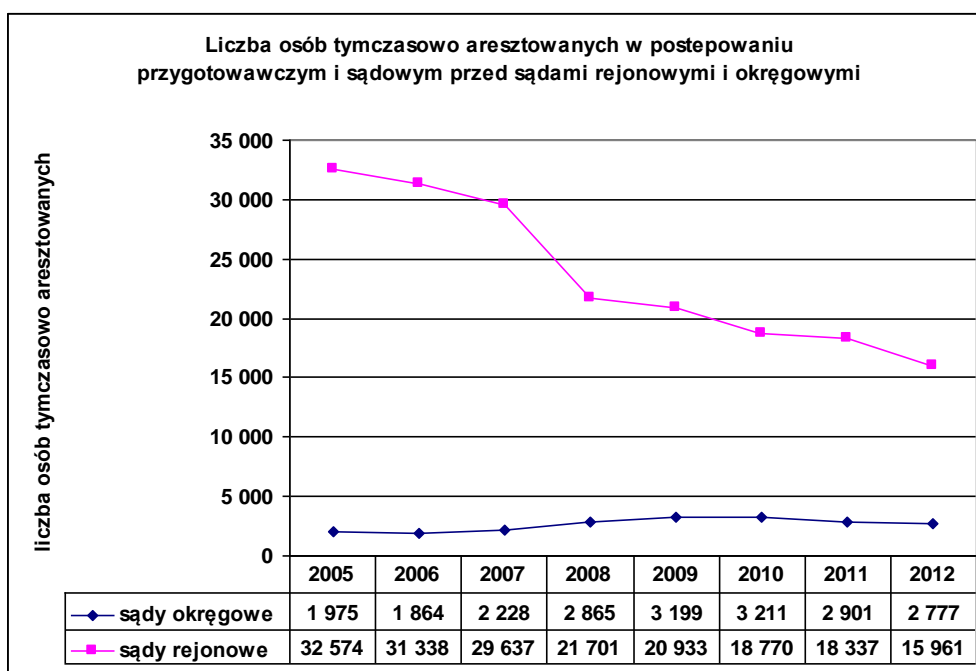
Zmiany legislacyjne w powiązaniu z systematycznymi czynnościami z zakresu nadzoru nad działalnością sądów powszechnych oraz w zakresie upowszechniania standardów orzecznictwa ETPC dotyczących stosowania i przedłużania tymczasowego aresztowania, przyniosły wymierne efekty w omawianym zakresie.

Z gromadzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości danych statystycznych wynika, że na przestrzeni lat 2005 – 2012 następował systematyczny spadek liczby zarówno wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania jak i samych aresztowań podejrzanych w postępowaniach przygotowawczych. W latach 2005-2012 spadek tego rodzaju wniosków wyniósł 43% (z 38 519 złożonych wniosków w 2005 r. do 21 984 wniosków złożonych w 2012 r.), zaś aresztowań podejrzanych - 45 % (z 35 142 aresztowań podejrzanych w 2005 r. do 19 363 w roku 2012). Tabela poniżej.

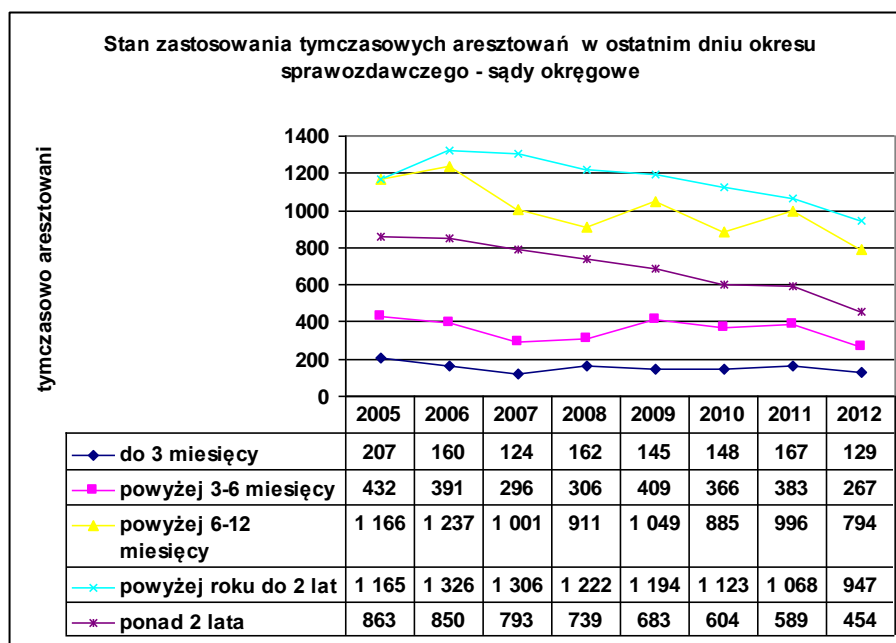
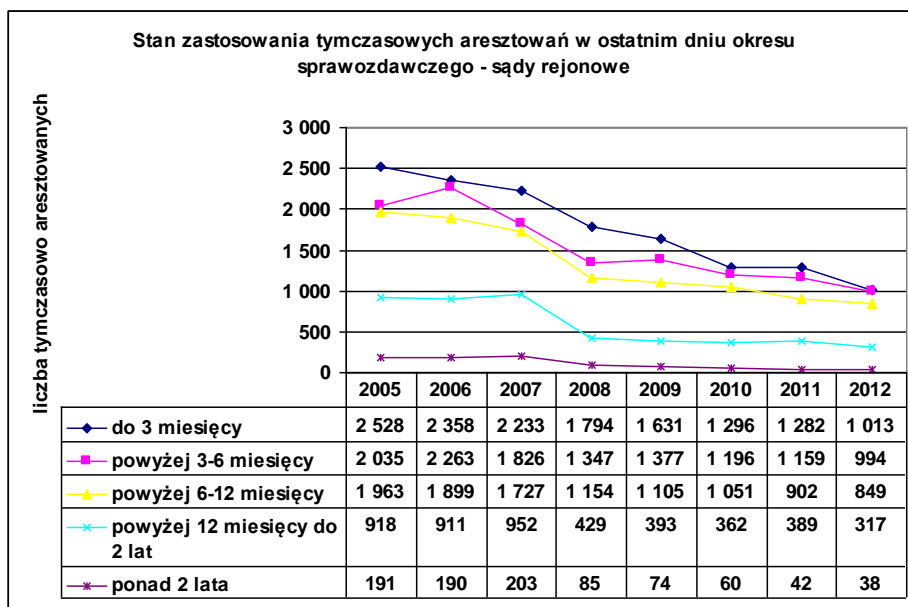

W tym okresie doszło także do znacznego zmniejszenia liczby osób tymczasowo aresztowanych w sprawach rozpoznawanych przez sądy rejonowe z 32 574 w 2005 r. do 15 961 w 2012 r., tj. o 49 %. W przypadku natomiast sądów okręgowych można zauważyć wzrost liczby osób tymczasowo aresztowanych z 1 975 w 2005 r. do 2 777 w 2012 r., co łączy się w szczególności z rozszerzeniem właściwości rzeczowej tych sądów w 2007 r. oraz wzrastającym systematycznie wpływem spraw. Jednakże należy odnotować, że na przestrzeni ostatnich 3 lat zauważalny jest spadek tej liczby o 13,5 %. Tabela poniżej.

Na przestrzeni lat 2005-2012 systematycznie spadała ogólna liczba osób tymczasowo aresztowanych pozostających do dyspozycji sądów rejonowych i okręgowych. W 2012 r. w porównaniu do 2005 r. spadek ten wyniósł aż 58,6 % w sądach rejonowych (z 7 653 w 2005 r. do 3161 w 2012 r.) oraz 34,1 % w sądach okręgowych (z 3833 w 2005 r. do 2525 w 2012 r.). Szczególnie należy podkreślić zmniejszenie liczby osób tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata o 80 % w sądach rejonowych i o 47,4 % w sądach okręgowych. Tabele poniżej.

W związku ze spadkiem liczby osób, wobec których stosowane jest tymczasowe aresztowanie, w latach 2009 – 2012 odnotowano systematyczne zmniejszanie się odsetka osób tymczasowo aresztowanych do ogółu osadzonych w jednostkach penitencjarnych. W 2009 r. odsetek ten wynosił 11,26, w 2010 r. – 10,4, w 2011 r. – 10,1, zaś w 2012 r. – 9.

Dalszego spadku osób tymczasowo aresztowanych oraz zmniejszenia ich liczby w stosunku do ogółu osób pozbawionych wolności przebywających w jednostkach penitencjarnych Rząd oczekuje w związku z planowanymi zmianami *Kodeksu postępowania karnego* zawartymi w projekcie rządowego projektu *ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw*.

Projekt zmiany *Kodeksu postępowania karnego* przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego powołaną przez Ministra Sprawiedliwości zmierza między innymi do usprawnienia i przyspieszenia postępowania karnego, ukształtowania na nowo podstaw stosowania środków zapobiegawczych, a także uzyskania pełnej zgodności rozwiązań kodeksowych ze standardami orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Zmiany projektowane w zakresie środków zapobiegawczych obejmują kilkanaście przepisów kodeksu i obostrzają wymogi stosowania najsurowszego z nich, tj. tymczasowego aresztowania, precyzyjnie określając też podstawy stosowania wszystkich środków zapobiegawczych, zasady żalenia się na nie, a także wzmacniają w tej sferze prawo do obrony.

Projekt ten został przekazany do Sejmu dnia 8 listopada 2012 r. (druk sejmowy 870) i dnia 13 grudnia 2012 r. Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach skierowała go do podkomisji stałej do spraw nowelizacji.

8. Nadzór Ministerstwa Sprawiedliwości

Kwestia poziomu zaludnienia zakładów karnych jest na bieżąco monitorowana przez Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości. Ponadto, również kwestie związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności, kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, jak i kary grzywny, których stosowanie ma wpływ na poziom zaludnienia zakładów karnych, są na bieżąco poddawana analizie w Departamencie Wykonywania Orzeczeń i Probacji, a stosowne uwagi w tym zakresie przekazywane do sądów.

9. Działania organizacyjne Służby Więziennej

W celu zapewnienia wszystkim osadzonym ustawowej normy 3 m² powierzchni mieszkalnej, Służba Więzienna koncentruje swoje działania na utrzymaniu równomiernego zaludnienia jednostek penitencjarnych poprzez:

- transportowanie osadzonych z bardziej zaludnionych jednostek penitencjarnych do mniej zaludnionych,
- racjonalne wykorzystywanie miejsca zakwaterowania w oddziałach i celach mieszkalnych oraz dostosowywanie liczby cel przeznaczonych dla poszczególnych kategorii osadzonych do faktycznych potrzeb występujących w danym czasie w danej jednostce penitencjarnej,

- wprowadzanie zmian w przeznaczeniu jednostek penitencjarnych, które umożliwiają przetransportowanie skazanych z jednostek bardziej zaludnionych do jednostek, w których zaludnienie jest mniejsze,
- dokonywanie zmian w rejonizacji osadzania tymczasowo aresztowanych oraz skazanych i ukaranych wzywanych do udziału w czynnościach procesowych w sprawach, w których nie zastosowano tymczasowego aresztowania, w celu dostosowania liczby miejsc zakwaterowania przeznaczonych w aresztach śledczych dla tych osób do rzeczywistych potrzeb prokuratur i sądów.

Transporty skazanych odbywają się z uwzględnieniem zasad określonych w art. 100 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, tj. z aresztu śledczego do odpowiedniego zakładu karnego. Dalsze transporty wynikają z powodów określonych w punktach 1-10 powyższego paragrafu. Ponadto transporty są wykonywane na polecenie sądów w ramach prowadzonych postępowań zarówno karnych (bez stosowania tymczasowego aresztu), jak i cywilnych w sprawach własnych skazanych, a także w sprawach, w których osadzony występuje, jako świadek. W 2012 r. takich transportów, wykonanych przez Policję, było 23 677, a w okresie od 01/01/2013 – 15/06/2013 – 11 249.

Należy również zauważyć, iż Służba Więzienna wprowadziła system: Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności Noe.NET, który umożliwia bieżącą analizę danych w nim gromadzonych. Prace w zakresie bezpośredniego odnotowania danych przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej zostały rozpoczęte w dniu 09.06.2008 r. Natomiast informacje o osadzonych gromadzone są od dnia 04/10/2010 r. Bezwzględnie dokonywanie wpisów w powyższym systemie po podjęciu decyzji np. transportowych, przepustkowych itd. wobec danego osadzonego sprawia, że informacje w nim zawarte są kompletne i aktualne. System pozwala na wyszukiwanie szczegółowych danych o poszczególnych osadzonych, jak również pozwala na ciągłą kontrolę poziomu zaludnienia we wszystkich jednostkach penitencjarnych.

10. Możliwość składania skarg

a) Powództwo cywilne

W swoim wyroku z dnia 28 lutego 2007 r. (sygn. akt V CSK 431/06), Sąd Najwyższy przyznał po raz pierwszy, że pozbawiony wolności może, zgodnie z art. 24 w związku z art. 448 *Kodeksu cywilnego* (dalej k.c.), wnieść powództwo cywilne przeciwko Skarbowi Państwa oraz domagać się zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych, a w szczególności prawa do poszanowania godności i intymności, w związku z przeludnieniem i nieodpowiednimi warunkami bytowymi i sanitarnymi w placówce penitencjarnej. Sąd Najwyższy orzekł ponadto, że obowiązek udowodnienia, że warunki w placówce penitencjarnej były zgodne z wymaganymi standardami oraz, że nie nastąpiło naruszenie dóbr osobistych, spoczywa na pozwanych władzach więziennych.

Sąd Najwyższy, w swoim wyroku z 17 marca 2010 (sygn. akt II CSK 486/09) powtórzył zasadę, że prawo do bycia pozbawionym wolności w warunkach gwarantujących poszanowanie godności osoby bez wątpienia należy do katalogu dóbr osobistych i działania naruszające to

prawo mogą pociągać za sobą odpowiedzialność Skarbu Państwa, o której mowa w artykułach 24 i 448 k.c.

W decyzji z 12 października 2010 r., w sprawie *Łatak* (nr 52070/08) Trybunał uznał, iż począwszy od wyroku Sądu Najwyższego z 17 marca 2010 r. środek odwoławczy przewidziany przepisami art. 24 w związku z art. 448 k.c. może być uznany za skuteczny w sprawach dotyczących przeludnienia w więzieniach.

b) Nowy tryb postępowania w ramach kodeksu karnego wykonawczego

W decyzji z 12 października 2010 r., w sprawie *Łatak* (nr 52070/08) Trybunał zauważył, że znowelizowany art. 110 k.k.w. nie tylko określa okoliczności, w których ustawowy wymóg minimalnego standardu może być obniżony i określa limity czasowe stosowania takiego środka, ale także wyposaża pozbawionego wolności w nowe środki prawne umożliwiające mu, zgodnie z art. 110 § 2f k.k.w., zaskarżenie decyzji podjętej przez władze administracyjne zakładu karnego w celu ograniczenia jego powierzchni mieszkalnej w celi. Trybunał jednocześnie nie wykluczył, iż w przypadku spraw wnoszonych w przyszłości, w których skarżący zarzucają naruszenie art. 3 Konwencji ze względu na przeludnienie, będzie wymagał skorzystania z nowego systemu wnoszenia skarg wprowadzonego przez k.k.w.

11. Publikacja i rozpowszechnienie wyroków

Wyroki w sprawach *Orchowski* i *Sikorski* zostały przetłumaczone na język polski i umieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

W oparciu o niniejsze wyroki Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało syntetyczny opis standardu w zakresie warunków pobytu w jednostkach penitencjarnych osób pozbawionych wolności, który został następnie rozpowszechniony wśród sędziów. Wyroki zostały również rozpowszechnione do Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

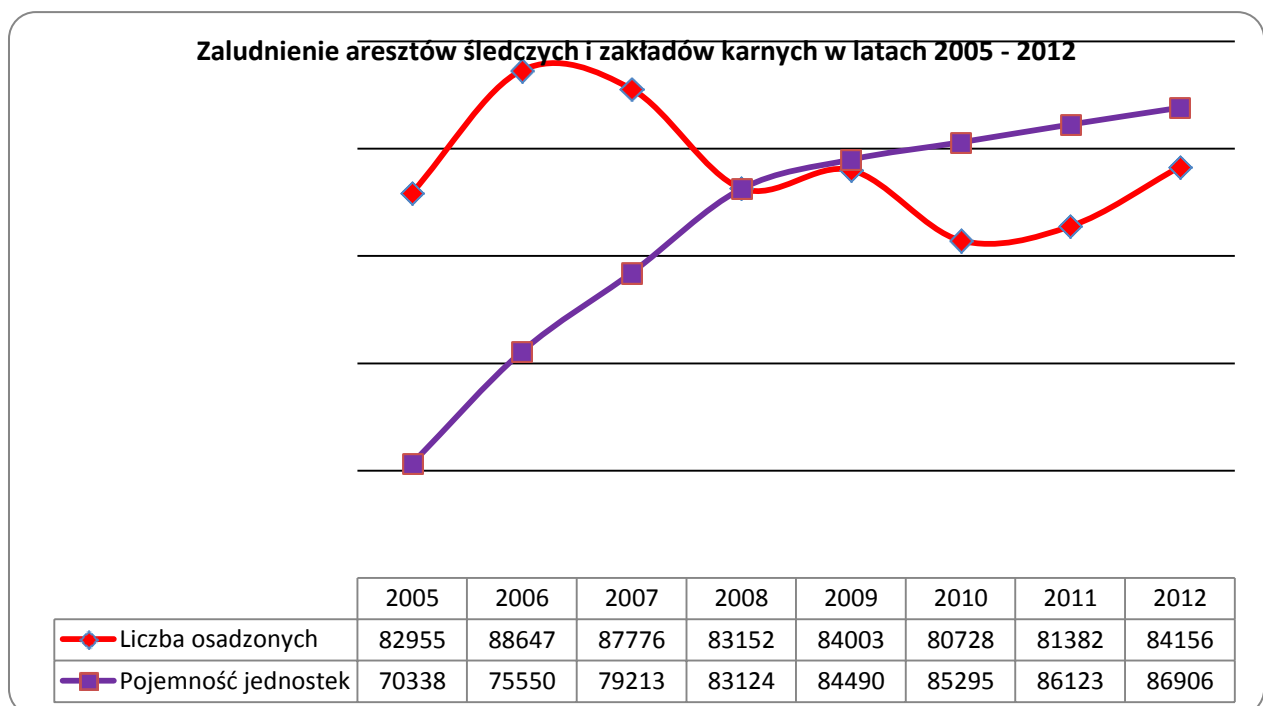
Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka rozpowszechniane są wśród funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Komórka merytoryczna CZSW odpowiedzialna za przygotowywanie stanowisk Służby Więziennej w zakresie skarg kierowanych do Trybunału przedstawia w ramach porad szkoleniowo-instruktażowych z przedstawicielami podległych jednostek organizacyjnych SW zajmujących się przedmiotową problematyką, główne kierunki orzecznictwa Trybunału ze wskazaniem przykładowych wyroków oraz ich wykonania.

W okresie 2012-2014, w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego (Program: „Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych”) planowane są szkolenia, mające na celu m.in. upowszechnianie stosowania kar nieizolacyjnych w systemie sądownictwa karnego (szkolenia sędziów, prokuratorów, kuratorów sądowych i innych właściwych instytucji biorących udział w wykonywaniu kar wolnościowych), podnoszenie kompetencji społeczno-zawodowych więźniów, szkolenie kadry Służby Więziennej, wzmocnienie sprzętowe i modernizacja systemu kształcenia kadry Służby Więziennej itd.

12. Skutki podjętych działań

Skutkiem podjętych działań był odnotowany w czerwcu 2010 r., po raz pierwszy od 10 lat, spadek zaludnienia oddziałów mieszkalnych jednostek penitencjarnych, przy obowiązującej w Polsce normie powierzchniowej 3 m² na jednego osadzonego, poniżej 100%. Tendencja ta utrzymuje się do chwili obecnej, potwierdzając, iż problem przeludnienia jednostek penitencjarnych został wyeliminowany.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2012 r., zaludnienie oddziałów mieszkalnych zakładów karnych i aresztów śledczych w skali kraju wynosiło 98,0%. Natomiast zaludnienie aresztów śledczych i zakładów karnych w dniu 30 kwietnia 2013 r. wynosiło 99,7 %, natomiast faktyczne zaludnienie oddziałów mieszkalnych po uwzględnieniu dodatkowych miejsc zakwaterowania wynosiło 96.4%.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszych sprawach oraz, że przyjęte środki o charakterze ogólnym są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 3 Konwencji.

Załącznik nr 1

Władze polskie w pełni doceniają aktywność Europejskiego Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu w zakresie podnoszenia standardów funkcjonowania instytucji państwowych w których przebywają osoby pozbawione wolności, co powoduje zaangażowanie polskich instytucji w wypełnianie

zaleceń i rekomendacji powizytacyjnych. Rekomendacje Komitetu, formułowane po zakończeniu wizyty, są drobiazgowo analizowane przez podmioty, którym podlegają wizytowane jednostki. Staramy się dokonywać niezbędnych zmian w prawie polskim tak, by uczynić zadość postulatom Komitetu. Realizujemy inwestycje, które mają poprawić warunki, w jakich przebywają osoby pozbawione wolności oraz stale doskonalimy standardy prawne w tym zakresie. Efektem tego było przyznanie w 2009 r. polskiej Służbie Więziennej „Kryształowej wagi wymiaru sprawiedliwości” - najważniejszej nagrody w zakresie promowania i ulepszania działań systemu publicznego wymiaru sprawiedliwości w krajach członkowskich Unii Europejskiej i Rady Europy, co uznajemy za potwierdzenie przywiązywania przez władze polskie wagi do przestrzegania praw osób pozbawionych wolności. Pozwolę sobie też wskazać, że uchwalając nową pragmatykę służbową (*vide* ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej) na wniosek Dyrektora Generalnego Służby Więziennej do katalogu podstawowych zadań Służby Więziennej wprowadzono humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności i zapewnienie im humanitarnych warunków bytowych.

Administracja Służby Więziennej deklaruje kontynuację działań na rzecz walki z przeludnieniem więzień i poprawy warunków pobytu osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych, kierując się rekomendacjami Komitetu Ministrów Rady Europy ws. przeludnienia więzień i inflacji populacji więźniów oraz stosowania tymczasowego aresztu, warunkach jego stosowania i zapewnieniu zabezpieczeń przeciwko nadużyciu.

8.

PLAN DZIAŁAŃ⁹

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach *Horych, Piechowicz, Głowacki i Paweł Pawlak przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Horych, skarga nr 13621/08, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012

Piechowicz, skarga nr 20071/07, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012

Głowacki, skarga nr 1608/08, wyrok z dnia 30/10/2012, ostateczny w dniu 30/01/2013

Paweł Pawlak, skarga nr 13421/03, wyrok z dnia 30/10/2012, ostateczny w dniu 30/01/2013

Wszystkie wyroki dotyczą zbliżonego stanu faktycznego. Skarżący, na podstawie art. 88 par. 3 *Kodeksu karnego wykonawczego* (dalej k.k.w.), zostali zakwalifikowani jako wymagający osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo aresztu lub zakładu, tj. do kategorii tzw. „niebezpiecznych”. Reżim ten utrzymywany był wobec nich przez długi czas. Skarżyli się na związane z tym niedogodności, a w szczególności na uciążliwość wynikające z konieczności poddawania się wielokrotnym kontrolom osobistym, ograniczenia związane z noszeniem „kajdan zespolonych” na rękach i nogach przy pobycie poza celą, ograniczenie kontaktu ze światem zewnętrznym, przedłużające się i nadmierne odseparowanie od rodziny oraz ogólnie warunki osadzenia.

Zarzucili w związku z tym naruszenie art. 3 Konwencji. Skarżący *Horych* i *Piechowicz* także art. 8 Konwencji w związku z poważnym ograniczeniem kontaktów z rodziną i cenzurą korespondencji.

W opinii Trybunału sposób, w jaki sformułowany jest art. 212a k.k.w. mógł skutkować zbyt częstym stosowaniem reżimu. Poza tym, mając na uwadze brak jakichkolwiek przepisów regulujących związek między nadaniem statusu a rzeczywistym zachowaniem osoby w zakładzie penitencjarnym, ramy prawne reżimu „N” wydają się zbyt sztywne i nie uwzględniają w sposób wystarczający indywidualnych okoliczności danego więźnia.

Trybunał zwrócił również uwagę, iż nieprzerwane, rutynowe i kumulatywne stosowanie przez długi czas pełnego zakresu środków związanych ze statusem więźnia niebezpiecznego, tj.: umieszczenie w celi izolacyjnej, monitoring, kajdany zespolone, kontrole osobiste, które władze były zobowiązane stosować na podstawie z reżimu „N”, jest niezgodne z art. 3 Konwencji.

W szczególności, w przypadku skarżącego *Horycha*, Trybunał wziął pod uwagę fakt, że został on poddany innym surowym środkom nadzoru, a władze nie oparły się na żadnych konkretnych i przekonujących przesłankach podyktowanych względami bezpieczeństwa. Zauważył również, że pomimo poważnych zarzutów stawianych skarżącemu, w trakcie osadzenia w areszcie śledczym nie zachowywał się on w sposób zakłócający spokój, agresywny czy w inny sposób niebezpieczny. W związku z tym, Trybunał stwierdził, że praktyka codziennych przeszukań z rozbieraniem stosowana wobec skarżącego przez bardzo długi okres (7 lat i 9 miesięcy) w połączeniu z niemal zupełną izolacją społeczną musiała

---

⁹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 18 lipca 2013 r.

umniejszyć poczucie jego godności jako człowieka oraz wywołać w nim uczucia strachu, udręczenia i spotęgowanego bólu, wykraczające poza nieunikniony element cierpienia i poniżenia związany z tymczasowym aresztowaniem.

Trybunał stwierdził również, iż z uwagi na surowe i szytywne przepisy regulujące stosowanie specjalnego reżimu oraz niejasno określone „szczególne okoliczności” uzasadniające jego przerwanie przewidziane w artykule 212a § 3 k.k.w., władze, przedłużając okres stosowania tego rygoru, istotnie nie były zobowiązane do uwzględnienia zmian w indywidualnej sytuacji skarżącego. Przepisy te bowiem nie gwarantują odpowiednich rozwiązań umożliwiających władzom dostosowanie rygoru do indywidualnego zachowania lub niwelowanie negatywnych skutków izolacji społecznej.

Trybunał wskazał też, że wraz z upływem czasu procedura weryfikacji statusu „więźnia niebezpiecznego” stawała się czystą formalnością, która ograniczała się do powtórzenia tych samych przesłanek w każdej kolejnej decyzji.

Ponadto Trybunał dostrzegł, że z natury rzeczy widzenia z dziećmi lub bardziej ogólnie z osobami nieletnimi w jednostce penitencjarnej wymagają powzięcia szczególnych kroków oraz mogą odbywać się w specjalnych warunkach w zależności od ich wieku, ewentualnego wpływu na ich stan emocjonalny i samopoczucie oraz indywidualnych okoliczności osoby odwiedzanej. Jednakże, pozytywne obowiązki Państwa wynikające z art. 8, w szczególności obowiązek umożliwienia oraz zapewnienia osadzonemu utrzymania kontaktu z osobami najbliższymi, zawiera obowiązek zapewnienia odpowiednich, jak najmniej stresujących dla osób odwiedzających, warunków korzystania z widzeń z dziećmi, mając na względzie praktyczne skutki osadzenia.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Horych

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5000 euro	-	5000 euro
Wypłacono w dniu 08/10/2012 r.			

Piechowicz

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	18 000 euro	-	18 000 euro
Wypłacono w dniu 06/09/2012 r.			

Głowacki

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wypłacono w dniu 29/03/2013 r.			

Paweł Pawlak skarga nr 13421/03

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro + 7000 euro	-	12 000 euro + 7000 euro
Wyplacono w dniu 29/03/2013 r.			

2. Środki indywidualne

Skarżący Mirosław Piechowicz nie przebywa aktualnie w jednostce penitencjarnej, został zwolniony w dniu 18/05/2011. Andrzej Horych obecnie przebywa w Areszcie Śledczym Warszawa-Mokotów, jednak od dnia 11/07/2012 nie jest zakwalifikowany do tzw. skazanych „niebezpiecznych”. Leszek Głowacki przebywa w zakładzie karnym, ale od 09/12/2009 nie jest zaliczony do więźniów niebezpiecznych. Paweł Pawlak wyszedł na wolność w dniu 03/03/2010.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Działania informacyjne i szkoleniowe mające na celu zmianę praktyki

Wyroki w sprawach *Piechowicz przeciwko Polsce* oraz *Horych przeciwko Polsce* zostały przetłumaczone na język polski oraz opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wiceminister Sprawiedliwości, Stanisław Chmielewski, pismem z dnia 24 maja 2012 r. - informując o wydaniu ww. wyroków Trybunału - zwrócił się do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z poleceniem podjęcia stosownych działań, a w szczególności:

- zapoznanie wszystkich dyrektorów okręgowych Służby Więziennej oraz dyrektorów jednostek penitencjarnych z powyższymi orzeczeniami Trybunału;
- uczulenie wszystkich dyrektorów jednostek penitencjarnych, aby powołane przez nich komisje penitencjarne, wykonując zadanie określone w art. 76 § 1 pkt 7 k.k.w. oraz w art. 212a § 1 k.k.w. (kwalifikowanie skazanego lub tymczasowo aresztowanego jako sprawcy szczególnie niebezpiecznego) szczególnie wnikliwie analizowały i uzasadniały kolejne decyzje wydawane w tym przedmiocie, zwłaszcza konieczność utrzymywania tego statusu wobec osadzonego przez okres kilku lat;
- przypomnienie wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej o bezwzględnej konieczności ścisłego przestrzegania art. 116 § 3 k.k.w. w zakresie warunków przeprowadzania kontroli osobistej sprawców szczególnie niebezpiecznych (tzn. w odrębnym pomieszczeniu podczas nieobecności osób postronnych oraz osób o odmiennej płci, dokonywanej za pośrednictwem osób tej samej płci).

Dyrektor Generalny Służby Więziennej w wykonaniu polecenia Wiceministra Sprawiedliwości pismem z dnia 5 czerwca 2012 r. skierowanym do Dyrektorów Okręgowych Służby Więziennej przedstawił zakres działań niezbędnych do realizacji przez kadrę jednostek penitencjarnych w postępowaniu z osadzonymi niebezpiecznymi. Mając na względzie wagę problemu zwrócono uwagę na kwestie kwalifikowania do omawianej kategorii, jak i status osadzonego niebezpiecznego.

W związku z powyższym:

- a. komisje penitencjarne zobowiązano do szczególnie wnikliwej analizy i uzasadnień kolejnych decyzji w przedmiocie utrzymywania statusu osadzonego niebezpiecznego. Komisje zostały zobowiązane do stosowania powyższego statusu wyjątkowo i wobec osadzonych faktycznie szczególnie niebezpiecznych. Zaakcentowano potrzebę dołożenia wszelkich starań w celu poprawy jakości merytorycznej przygotowywanych decyzji z uwzględnieniem okoliczności, które przemawiają przeciwko dalszemu osadzaniu we wskazanych warunkach. W tym zakresie podkreślono konieczność odstąpienia od schematycznego powielania uzasadnienia decyzji o przedłużeniu osadzenia w warunkach, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w.
- b. na kadrę penitencjarną nałożono obowiązek dokonywania bardziej wnikliwej oceny merytorycznej w propozycjach weryfikacji kategorii osadzonych niebezpiecznych, ze szczególnym uwzględnieniem okoliczności, które przemawiają przeciwko dalszemu osadzaniu w warunkach przewidzianych w art. 88 § 3 k.k.w oraz w szerszym stopniu wykorzystywanie programów, dotyczących prowadzenia oddziaływań penitencjarnych.
- c. zobowiązano dyrektorów okręgowych Służby Więziennej do obejmowania wzmożonym nadzorem przypadków osadzonych, w których istnieje konieczność wydłużania okresu utrzymywania statusu „niebezpiecznego” ponad rok.
- d. wskazano na konieczność zachowania szczególnej ostrożności w podejmowaniu decyzji o kwalifikowaniu do osadzonych, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w, pacjentów oddziałów terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, których agresywne zachowanie może wynikać z głębokich zaburzeń osobowości.
- e. osadzonym zakwalifikowanym do przedmiotowej kategorii umożliwia się uczestnictwo w zajęciach kulturalno - oświatowych i sportowych, a pomieszczenia do zajęć zostały wyposażone w sprzęt sportowo - rekreacyjny, gry świetlicowe oraz sprzęt RTV. Ponadto osadzeni mogą uczestniczyć w organizowanych zajęciach kulturalno-oświatowych w ramach ogólnej oferty programowej, z uwzględnieniem ograniczeń związanych z zakwalifikowaniem do w/w kategorii.
- f. w oddziałach terapeutycznych, w których funkcjonują wyodrębnione cele dla niebezpiecznych osadzeni poddawani są nie tylko oddziaływaniom w ramach indywidualnych programów terapeutycznych, ale także mogą uczestniczyć w

programach readaptacyjnych, zajęciach sportowych oraz indywidualnej psychoterapii.

- g. problematyka swoistego charakteru warunków wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne ujęta jest w programie systemu przygotowania zawodowego kadry Służby Więziennej, zarówno w programach nauczania Centralnego Ośrodka Służby Więziennej w Kaliszu, jak i szkoleń specjalistycznych dla kadry penitencjarnej. W zakresie organizacji i prowadzenia oddziaływań penitencjarnych z osadzonymi, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w, uzupełnieniem nauczania zawodowego są szkolenia wysokospecjalistyczne, prowadzone również przez podmioty zewnętrzne, w tym obecnie w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2012-2014.

Niezależnie od powyższego, pismem z dnia 3 października 2012 r. poinformowano prezesów sądów okręgowych o wyrokach Trybunału wydanych w sprawach Piechowicz i Horych, w celu wykorzystania przez sędziów penitencjarnych zawartego w nich stanowiska w sprawach skarg osadzonych dotyczących przedmiotowej materii.

2. Działania podjęte w związku ze stwierdzeniem naruszenia art. 8 Konwencji

Kwestie związane z cenzurą korespondencji oraz widzeń z rodziną osadzonych zakwalifikowanych do kategorii tzw. niebezpiecznych zostały szeroko omówione w raporcie ws. *Klamecki przeciwko Polsce*. Uwagi te pozostają aktualne.

Poniżej zostaną przedstawione informacje o organizacji widzeń osadzonych z osobami nieletnimi oraz przedsięwziętych środkach w zakresie ich realizacji w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej podległych Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Gdańsku oraz Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Krakowie.

Uwzględniając kryteria wieku nieletnich i ich indywidualne cechy, a także ewentualne skutki wpływu czasowego pobytu na terenie jednostki penitencjarnej na ich stan emocjonalny i samopoczucie należy stwierdzić, iż we wszystkich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej podejmuje się szereg przedsięwzięć w zakresie minimalizowania oraz eliminacji stresujących skutków czasowego przebywania osób nieletnich na ich terenie. Sale widzeń, w miarę możliwości, zlokalizowane są w miejscach usytuowanych poza ciągami komunikacyjnymi i w pobliżu bramy wejściowej na teren jednostki. W salach widzeń znajdują się wydzielone kąciki zabaw dla dzieci, wyposażone w zabawki, mebelki dla dzieci i przedmioty o charakterze edukacyjno - rozwojowym (klocki, kolorowanki, ilustrowane bajki, puzzle, itp.).

Widzenia tymczasowo aresztowanych z osobami bliskimi regulują przepisy *Kodeksu karnego wykonawczego*. O sposobie realizacji widzenia z osobami bliskimi decyduje organ u którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany. W przypadku udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt, Służba Więzienna nie ma możliwości ingerowania w decyzję organu np. poprzez zmianę sposobu udzielania widzenia, gdy jego uczestnikiem jest osoba nieletnia.

W *Kodeksie karnym wykonawczym* zostały również zawarte obostrzenia w zakresie udzielania widzeń dla skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. Widzenia dla tej kategorii osadzonych nie mogą odbywać się w obecności innych skazanych niezakwalifikowanych do tej kategorii oraz odbywają się w wyznaczonych miejscach (ze względów bezpieczeństwa nie zawsze jest to ogólna sala widzeń). W przypadku oddziałów dla tej kategorii osadzonych wydziela się odpowiednio zabezpieczone pomieszczenie, w których odbywają się widzenia z osobami bliskimi. Osoby doprowadzane do tych pomieszczeń nie mają żadnych pośrednich jak i bezpośrednich kontaktów z osadzonymi oraz znajdują się pod nadzorem funkcjonariuszy Służby Więziennej zobowiązanych do zapewnienia im bezpieczeństwa.

We wszystkich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej podejmuje się szereg czynności, których celem jest zminimalizowanie negatywnych czynników mających potencjalny wpływ na stres nieletnich w trakcie ich pobytu na terenie tych jednostek. Na terenie niektórych jednostek penitencjarnych znajdują się ogrody dostępne podczas spotkań z dziećmi. Realizowane są dodatkowe działania mające na celu utrzymywanie więzi rodzinnych poprzez organizowanie różnorodnych spotkań, widzeń rodzinnych oraz programów resocjalizacyjnych.

Informacje dotyczące warunków korzystania z widzeń z dziećmi w jednostkach penitencjarnych podległych Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Gdańsku oraz w Krakowie.

W związku z kwalifikacją, zgodnie z k. k. w., skarżącego Andrzeja Horycha jako wymagającego osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo aresztu lub zakładu, realizacja widzeń dla skarżącego, podczas pobytu w Areszcie Śledczym w Gdańsku odbywała się w sali widzeń znajdującej się przy oddziale przeznaczonym dla tej kategorii osadzonych.

Uwzględniając usytuowanie oddziału w odniesieniu do uwarunkowań architektonicznych Aresztu Śledczego w Gdańsku stwierdzić należy, że osoby doprowadzane do sali widzeń nie mają żadnych pośrednich jak i bezpośrednich kontaktów z osadzonymi. Doprowadzanie osób realizowane jest każdorazowo pod nadzorem funkcjonariuszy Służby Więziennej zobowiązanych do zapewnienia bezpieczeństwa osobom doprowadzanym.

W Areszcie Śledczym w Krakowie widzenia dla osadzonych wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi tzw. „N”, realizowane są w sali widzeń. Osoby odwiedzające wpuszczane są na teren jednostki przez pierwszą bramę, a następnie poprzez dziedziniec bezpośrednio doprowadzane są do sali widzeń. Droga przemarszu osób odwiedzających nie przebiega przez oddziały mieszkalne.

Stwierdzić należy, że w ww. jednostkach penitencjarnych, doprowadzanie osób odwiedzających w tym również nieletnich nie wymaga w żadnym przypadku przejścia „przez całe więzienie, obok cel usytuowanych po obu stronach korytarza”, gdyż osoby odwiedzające doprowadzane są do pomieszczeń, w których realizuje się widzenia, osobnym wejściem, prowadzącym bezpośrednio do sali widzeń, które jest niedostępne dla

jakichkolwiek osadzonych i w sposób nie wymagający przechodzenia obok jakichkolwiek cel mieszkalnych.

Ponadto w ww. jednostkach penitencjarnych widzenia osadzonych z osobami nieletnimi realizowane są w sposób możliwie jak najmniej stresujący osoby odwiedzające i mający na celu zacieśnianie więzi rodzinnych. Sale widzeń zlokalizowane są w miejscach usytuowanych poza ciągami komunikacyjnymi, przy których mieszczą się cele mieszkalne i w miarę możliwości w pobliżu bramy wejściowej na teren jednostki. We wszystkich jednostkach znajdują się sale widzeń z wydzielonymi kącikami zabaw dla dzieci, wyposażone w zabawki, mebelki dla dzieci i przedmioty o charakterze edukacyjno - rozwojowym (klocki, kolorowanki, ilustrowane bajki, puzzle, itp.). Aranżacja kącików zabaw dla dzieci służy zminimalizowaniu ewentualnego odczucia dyskomfortu, związanego z pobytem dziecka w pomieszczeniu zamkniętym. Osadzeni odbywający widzenia w salach, w których znajdują się kąciki zabaw mogą uczestniczyć wraz z dziećmi we wspólnych zabawach. Część jednostek poległych realizuje również spotkania integracyjne skazanych z rodzinami, organizowanymi poza kodeksowym limitem widzeń.

3. Zmiany legislacyjne

Dodatkowo należy wskazać, iż od dnia 13 sierpnia 2010 r. obowiązuje instrukcja Nr 15 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego, która służy zintensyfikowaniu i ujednoczeniu oddziaływań wobec osadzonych niebezpiecznych, a w szczególności ukierunkowaniu pracy penitencjarnej na przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom ograniczenia kontaktów społecznych poprzez organizowanie i wzbudzenie pożądanej aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych i programów readaptacyjnych, a także podejmowaniu działań związanych z utrzymaniem higieny psychicznej.

Treść przedmiotowej Instrukcji uwzględnia stanowisko wypracowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu (CPT), a jej uregulowania odpowiadają Konwencji i orzecznictwu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Przepisy Instrukcji mają przede wszystkim na celu wdrażanie konstruktywnych rozwiązań sprzyjających poprawie efektywności w organizacji i prowadzeniu oddziaływań penitencjarnych wobec wskazanej kategorii osadzonych oraz unikanie w przyszłości popełniania błędów. Jednym z głównych założeń Instrukcji jest niwelowanie negatywnych skutków pobytu osadzonych w warunkach wzmożonej izolacji, wynikających z działań kadry penitencjarnej podejmowanych celem zachowania szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Treść Instrukcji wskazuje na konieczność organizowania i prowadzenia oddziaływań penitencjarnych, w tym aktywizację fizyczną osadzonych oraz rozładowanie napięć związanych ze wzmożoną izolacją, w celu utrzymania właściwej kondycji psychicznej i uczynienia okresu pobytu osadzonych w szczególnych warunkach możliwie jak najkrótszym.

Ministerstwo Sprawiedliwości rozważa potrzebę zmiany przepisów regulujących reżim tzw. „więźnia niebezpiecznego” w kierunku uwzględniającym uwagi zawarte w wyrokach Trybunału. Podjęcie działań legislacyjnych wymaga jednak konsultacji wewnątrzresortowych, jak i poza resortem, w szczególności z Centralnym Zarządem Służby Więziennej, Prokuratorem Generalnym i Komendą Główną Policji.

4. Dane statystyczne

Z danych statystycznych dotyczących omawianej problematyki wynika, że w 2012 r., w ramach 50 programów oddziaływań penitencjarnych udział wzięło 260 osadzonych. Uczestniczyli również w zorganizowanych zajęciach z profilaktyki zdrowia, historycznych, polonistycznych, terapii zajęciowej, plastycznych, nauce języków obcych, z zakresu komunikacji oraz informatyki.

Liczba osadzonych tzw. niebezpiecznych w ostatnim czasie systematycznie maleje. Na dzień 30 czerwca 2012 roku osadzonych tych było - 260, na dzień 30 listopada 2012 r. – 207, na dzień 31 grudnia 2012 r. - 201, a na dzień 31 stycznia 2013 r. – 195. Według stanu na dzień 31 marca 2013 r. do przedmiotowej kategorii zaliczonych było 191 osadzonych, co stanowi 0,2 % ogólnej liczby osadzonych, która na ten dzień wyniosła 86 049 osób.

Ponadto wskazać należy, iż w ubiegłym roku miał miejsce ponad 9 % wzrost liczby decyzji weryfikacyjnych komisji penitencjarnych skutkujących odwołaniem z kategorii niebezpiecznych. Ogółem w 2012 r. uchylono status więźnia niebezpiecznego wobec 245 osób (w 2011 r. - 224), w tym 185 skazanych.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz zobowiązuje się do przedstawienia dalszych informacji dotyczących realizacji przyjętych środków generalnych w celu wypełnienia swojego zobowiązania wynikającego z art. 46 § 1 Konwencji.

9.

UZUPEŁNIONY PLAN DZIAŁAŃ¹⁰

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie *Adamkiewicz przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Adamkiewicz, skarga nr 54729/00, wyrok z dnia 02/03/2010, ostateczny w dniu 02/06/2010

Sprawa dotyczy naruszenia art. 6 § 3 c) w powiązaniu z art. 6 § 1 Konwencji z powodu nieuzyskania przez skarżącego, w tamtym czasie nieletniego, odpowiedniej pomocy adwokackiej w trakcie postępowania wyjaśniającego. W świetle czego wyjaśnienia skarżącego uzyskane przez policję w niewłaściwy sposób zostały uznane za dowód przez sąd. Ponadto sprawa dotyczy naruszenia art. 6 § 1 Konwencji (prawo do bezstronnego sądu) z tego powodu, iż sędzia, który prowadził postępowanie wyjaśniające w tej sprawie, zasiadał również w sądzie rodzinnym rozpatrującym tę sprawę.

Zdaniem Trybunału dla celów stosowania artykułu 6 Konwencji, rzetelność procesu karnego wymaga, by podejrzany miał możliwość pomocy ze strony adwokata od chwili jego zatrzymania albo tymczasowego aresztowania. W rzeczywistości, rzetelność postępowania wymaga, by oskarżony mógł korzystać z szerokiego wachlarza interwencji, jakie może zaoferować obrońca. W tym kontekście rozmowa o sprawie, przygotowanie obrony, zbieranie dowodów korzystnych dla oskarżonego, przygotowywanie przesłuchań, wsparcie oskarżonego w rozpaczy i kontrola warunków zatrzymania stanowią gamę fundamentalnych elementów składowych obrony, które adwokat musi swobodnie realizować.

Odnosnie wykorzystania dowodu zebranego z naruszeniem prawa do zachowania milczenia i nieprzyczyniania się do własnego obwinienia Trybunał powtórzył, że prawa te są powszechnie uznanymi normami międzynarodowymi, które stanowią opokę pojęcia rzetelnego procesu.

Trybunał zauważył, że w toku postępowania wyjaśniającego – które rozciągnęło się na okres około sześciu miesięcy – adwokat skarżącego złożyła osiem wniosków zmierzających do uzyskania zezwolenia sędziego rodzinnego na widzenie ze swoim klientem. Tymczasem tylko dwa z nich zostały przychylnie rozpatrzone. W konsekwencji, pomimo jej szybkiego ustanowienia, adwokat skarżącego mogła się z nim porozumieć tylko jeden raz w ciągu całego postępowania wyjaśniającego. I to dopiero podczas tego widzenia, to jest około sześć miesięcy po wszczęciu postępowania i umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich, skarżący mógł zostać poinformowany przez swoją adwokat o przysługującym mu prawie do zachowania milczenia i do nieprzyczyniania się do własnego obwinienia. Trybunał odnotował, że także i to jedyne spotkanie między zainteresowanymi nie mogło się odbyć w warunkach zapewniających poszanowanie zasady poufności, ponieważ przy części widzenia był obecny pracownik schroniska. Trybunał zauważył nadto, że tylko jeden raz w toku postępowania wyjaśniającego, to jest około trzech miesięcy po jego wszczęciu, adwokat skarżącego mogła zapoznać się z aktami sprawy. Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, Trybunał stwierdził, że w toku postępowania wyjaśniającego prawo do obrony skarżącego zostało w znacznym stopniu ograniczone.

---

¹⁰ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 20 września 2013 r.

Trybunał zauważył także, że postępowanie wyjaśniające stanowiło najważniejszy etap spornego postępowania. W szczególności, skarżący został najpierw przesłuchany przez policję, a następnie, czterokrotnie wysłuchany przez sędziego rodzinnego. Jednakże jego adwokat nie mogła uczestniczyć w żadnym z tych przesłuchań.

Trybunał zauważył zresztą, że w niniejszej sprawie nie wydaje się, by organy wymiaru sprawiedliwości miały, same z siebie, przed rozpoczęciem przesłuchania, poinformować skarżącego w jakikolwiek sposób o jego prawie do zachowania milczenia i do porozumienia się z adwokatem przed złożeniem jakichkolwiek wyjaśnień.

Biorąc powyższe pod uwagę nie może budzić kontrowersji, że skarżący odczuł ograniczenia nałożone na przysługujące mu prawo dostępu do adwokata, skoro dowody służące uzasadnieniu jego skazania zebrane zostały pod nieobecność jego obrońcy. Zatem ta okoliczność wystarczyła Trybunałowi do stwierdzenia, że proces skarżącego nie był rzetelny. Nastąpiło zatem naruszenie artykułu 6 § 3 litera c) w powiązaniu z artykułem 6 § 1 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Wypłacono w dniu 15/12/2010 r.			

2. Środki indywidualne

Skarżącemu przysługuje środek krajowy w postaci skargi o wznowienie postępowania w następstwie wyroku Trybunału na podstawie art. 540 ust. 3 k.p.k. w zw. z art. 59 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2010r. Nr 33, poz. 178 z późn. zm.) zwanej dalej u.p.n. W myśl art. 542 k.p.k. wznowienie nie jest ograniczone żadnym terminem, gdy jest inicjowane na wniosek strony. Wznowienie z urzędu i na niekorzyść oskarżonego jest niedopuszczalne jeśli od uprawomocnienia się orzeczenia upłynęło 6 miesięcy.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Ogólne informacje o przepisach prawnych.

A. Dostęp do obrońcy

Stosownie do treści art. 20 u.p.n. w sprawach nieletnich stosuje się przepisy *Kodeksu postępowania karnego* w zakresie zbierania, utrwalania i przeprowadzania dowodów przez

Policję, powoływania i działania obrońcy oraz w postępowaniu poprawczym, ze zmianami przewidzianymi w ustawie.

W myśl art. 39 u.p.n. przesłuchanie nieletniego odbywa się w obecności rodziców lub opiekuna albo obrońcy, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji.

Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 22 marca 1990 r., I KR 18/90, OSP 1991r. z. 5, poz. 122), przesłuchanie dokonane przy braku obecności osób wskazanych w ustawie stanowi rażące naruszenie postępowania. Wynika stąd, że dowód w postaci protokołu sporządzonego na zakończenie takiego przesłuchania nie może być uwzględniony przez sąd i musi zostać odrzucony.

Stosownie do treści art. 36 ust. 1 u.p.n. w postępowaniu wyjaśniającym nieletni może mieć obrońcę. Jeżeli interesy nieletniego i jego rodziców lub opiekuna pozostają w sprzeczności, a nieletni nie ma obrońcy, prezes sądu wyznacza obrońcę z urzędu.

Art. 49 u.p.n. przewiduje natomiast, że nieletni musi bezwarunkowo być wspierany przez obrońcę od czasu wydania postanowienia o umieszczeniu go w schronisku dla nieletnich. Ta sama zasada znajduje zastosowanie, jeśli sprawa jest rozpatrywana przez sąd rodzinny.

Biorąc pod uwagę wyżej przedstawiony stan prawny, ugruntowane orzecznictwo oraz stan faktyczny stanowiący podstawę wniesienia skargi do Trybunału, należy uznać, iż do naruszenia art. 6 § 1 c) w zw. z art. 6 § 1 Konwencji w niniejszej sprawie doszło z uwagi na błędy popełnione przy pierwszym przesłuchaniu nieletniego przeprowadzonym przez funkcjonariuszy Policji (brak obecności którejkolwiek z osób wymienionych w art. 39 u.p.n.) oraz błędne działanie sądu po umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich (nieuzasadniona odmowa udzielenia zezwolenia ustanowionemu obrońcy na widzenie ze skarżącym, osadzonym w schronisku dla nieletnich).

A) Model postępowania w sprawie nieletnich.

W myśl art. 21 § 1 u.p.n. sędzia rodzinny wszczyna postępowanie, jeżeli zachodzi podejrzenie istnienia okoliczności, o których mowa w art. 2 u.p.n. tj. gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuści się czynu karalnego.

Zgodnie z art. 33 u.p.n. postępowanie wyjaśniające ma na celu ustalenie, czy istnieją okoliczności świadczące o demoralizacji nieletniego, a w sprawie o czyn karalny, czy rzeczywiście został on popełniony przez nieletniego, a także ustalenie, czy zachodzi potrzeba zastosowania wobec nieletniego środków przewidzianych w ustawie.

Stosownie do treści art. 42 § 1 – 3 u.p.n. sędzia rodzinny, na podstawie zebranych w toku postępowania wyjaśniającego materiałów, może uznać, iż:

- ze względu na okoliczności i charakter sprawy oraz osobowość nieletniego celowe jest zastosowanie środków wychowawczych lub leczniczych, wówczas wydaje postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym;
- zachodzą warunki do umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, wydaje postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym;
- zostały ujawnione okoliczności uzasadniające orzeczenie wobec nieletniego kary na podstawie art. 10 § 2 *Kodeksu karnego*, wówczas wydaje postanowienie o przekazaniu sprawy prokuratorowi.

Wydaje się, że Trybunał uznał, iż istnieje podział postępowania w sprawie nieletnich na fazę przed-sądową oraz fazę sądową. Tymczasem w obowiązującej w czasie naruszenia, a także obecnie, regulacji nie ma podstaw do takiego rozróżnienia. Należy podkreślić, że postępowanie w sprawach nieletnich jest postępowaniem sądowym, w ramach którego można wyróżnić dwa etapy: postępowanie wyjaśniające, którego celem jest zebranie dowodów i ustalenie, czy nieletni dopuścił się popełnienia czynu karalnego oraz, jak w stanie faktycznym sprawy będącej podstawą skargi, postępowanie poprawcze zmierzające do ewentualnego zastosowania środka poprawczego. W szczególności, sędzia w trakcie postępowania wyjaśniającego nie działa wobec nieletniego w charakterze prokuratora, zaś wydane przez niego postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym nie jest tożsame z końcowym wyrokiem, w którym sąd decyduje w kwestii zastosowania środka poprawczego.

Trybunał zauważył, iż sam fakt podjęcia przez sędziego decyzji przed rozpoczęciem postępowania poprawczego nie może uzasadnić, sam w sobie, formułowania ocen co do bezstronności tego sędziego. Znaczenie ma zakres środków podejmowanych przez sędziego przed postępowaniem poprawczym. Podobnie, dogłębna znajomość sprawy przez sędziego nie implikuje istnienia u niego przeświadczenia uniemożliwiającego uznania jego bezstronności w czasie orzekania co do istoty sprawy. Wreszcie, wstępna ocena dostępnych danych także nie może być uznana za mogącą w sposób determinujący wpływać na ostateczne rozstrzygnięcie. Istotne jest natomiast, by ocena była dokonywana w momencie orzekania i opierała się na okolicznościach przedstawionych i rozpatrywanych na rozprawie (§ 101 wyroku).

W praktyce co do zasady sądy krajowe zachowują zasadę bezstronności sądu w przypadkach spraw nieletnich na etapie przekazywania ich spraw z postępowania wyjaśniającego do postępowania poprawczego. Odnotować jednakże należy przypadki błędnej praktyki - stosowania w konstrukcji sentencji postanowień, na podstawie których sprawy nieletnich są kierowane do postępowania poprawczego, formuły - z której wynika sprawstwo nieletniego np.: „*co do którego wyniki postępowania wyjaśniającego wskazują, że nieletni dopuścił się czynów karalnych*”, tak jak to miało miejsce w zakwestionowanym postępowaniu.

B. Zmiany legislacyjne

W celu wykonania wyroku Trybunału Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało projekt zmiany ustawy - *Postępowanie w sprawach nieletnich* z 26 października 1982 r. (dalej u.p.n.) i *ustawy o ustroju sądów powszechnych* z 27 lipca 2001 r., który przewiduje m. in. następujące zmiany.

1. Ujednolicenie postępowania w sprawach nieletnich.

W związku z faktem, iż dotychczasowy dwuetapowy model procedowania w sprawie nieletniego dawał podstawy do wątpliwości co do bezstronności sędziego, projekt nowelizacji przewiduje jednolite postępowanie w sprawach nieletnich, bez podziału na etap postępowania wyjaśniającego i rozpoznawczego: opiekuńczo-wychowawczego albo poprawczego. To jednolite postępowanie ma być prowadzone przez sąd rodzinny co do zasady według modelu opartego na przepisach *Kodeksu postępowania cywilnego* właściwych dla spraw opiekuńczych, a przepisy *Kodeksu postępowania karnego* mają być odpowiednio stosowane jedynie w ograniczonym zakresie.

Projektowane rozwiązanie przewiduje m.in. zniesienie obowiązku wydawania orzeczenia o rozpoznaniu sprawy w określonym trybie, co zapobiegnie złej praktyce, polegającej na wydawaniu przez sędziego rodzinnego orzeczenia, w którym wyraża on swoje przekonanie o sprawstwie nieletniego przed rozpoznaniem sprawy na rozprawie lub posiedzeniu.

Art. 15. nowelizacji przewiduje: „*Postępowanie w sprawach nieletnich prowadzi sąd rodzinny, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. (...)*”.

Art. 18 w § 2 w pkt 1 a nowelizacji przewiduje: „*Postępowanie przygotowawcze prowadzi sąd rodzinny (...)*”.

2. Wyraźne wprowadzenie prawa nieletniego do obrony i do odmowy składania wyjaśnień

Istotnym uzupełnieniem tej regulacji jest wprowadzenie, jako zasady ogólnej wyrażonej w art. 18a pkt 2 u.p.n., prawa nieletniego do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania. Do tej pory żaden z przepisów u.p.n. takiego uprawnienia nie określał, co było źródłem wielu wątpliwości w praktyce i przede wszystkim w sposób nieuprawniony mogło prowadzić do pogorszenia sytuacji procesowej nieletniego w porównaniu z dorosłym oskarżonym w procesie karnym.

Z przedstawionego w pkt II.1 stanu prawnego, zwłaszcza obowiązującego w czasie naruszenia i obecnie art. 49 u.p.n., wynika, iż skarżący od czasu wydania postanowienia o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich, co nastąpiło w realiach niniejszej sprawy na podstawie decyzji wydanej przez sędziego rodzinnego, musiał bezwarunkowo posiadać obrońcę, z którym powinien mieć zapewniony kontakt w warunkach zachowujących poufność (jednakże sędzia rodzinny bezpodstawnie kilkakrotnie w kluczowym, wstępnym etapie postępowania wyjaśniającego, na taki kontakt nie zezwolił). Pierwsze przesłuchanie skarżącego przez funkcjonariuszy Policji winno natomiast zgodnie z art. 39 u.p.n. odbyć się w obecności co najmniej jednej z osób wymienionych w art. 39 u.p.n. (co bezspornie nie nastąpiło), tak by zgromadzony w ten sposób materiał dowodowy mógł zostać uwzględniony przez sąd (który przy niezachowaniu powyższego wymogu, powinien tak uzyskany dowód z przesłuchania nieletniego odrzucić, czego również w realiach tej sprawy nie uczynił). W rezultacie, stwierdzić należy, iż w sprawie skarżącego dopuszczono się naruszeń obowiązujących przepisów, wynikających z nieprawidłowej praktyki sądów krajowych.

W celu wyeliminowania na przyszłość ryzyka niewłaściwego stosowania obowiązującego prawa, ustawodawca uwzględniając wagę prawa nieletniego do obrony oraz odmowy składania wyjaśnień, podjął decyzję o przeprowadzeniu nowelizacji i całościowym uregulowaniu tej fundamentalnej instytucji prawa karnego w akcie prawnym jakim jest ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Określone do tej pory w art. 36 § 1 upn prawo nieletniego do posiadania obrońcy w postępowaniu wyjaśniającym zastąpiono regulacją bardziej uniwersalną, precyzyjną i korespondującą z rozwiązaniami przyjętymi i proponowanymi w postępowaniu karnym.

Prawo nieletniego do obrony należy do jego podstawowych, niezależnych od etapu postępowania uprawnień. Z tych przyczyn w art. 18a pkt 1 upn wyraźnie wskazano, że nieletniemu przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z obrońcy. Regulacja ta określa prawo do obrony nieletniego w sposób tożsamy z redakcją art. 6 k.p.k.

Dotychczasową wąską regulację prawa do obrony nieletniego uzupełniano w praktyce przepisami Kodeksu postępowania karnego, stosowanymi w tym zakresie odpowiednio na podstawie art. 20 upn, jednak doniosłość jednego z podstawowych praw nieletniego, jakim jest prawo do obrony nieletniego w toku postępowania, wymaga wyraźnego określenia bezpośrednio w ustawie.

Art. 18a nowelizacji przewiduje:

„Nieletniemu przysługują:

- 1) prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy,*
- 2) prawo do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania – o czym należy go pouczyć przed przystąpieniem do przesłuchania lub wysłuchania.”*

Uzupełnieniem powyższego przepisu jest Art. 32c, który został wprowadzony w ramach nowego Rozdziału 1a:

§ 1. Jeżeli interesy nieletniego i jego rodziców albo opiekuna pozostają w sprzeczności, a nieletni nie ma obrońcy, prezes sądu wyznacza mu obrońcę z urzędu.

§ 2. Jeżeli nieletni nie ma obrońcy i jednocześnie:

(...)

- 3) nieletniego umieszczono w schronisku dla nieletnich*
– prezes sądu wyznacza mu obrońcę z urzędu.

§ 3. Nieletni może złożyć wniosek o ustanowienie obrońcy z urzędu. Prezes sądu uwzględni wniosek, jeżeli udział obrońcy w sprawie uzna za potrzebny, a nieletni lub jego rodzice nie są w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia obrońcy z wyboru bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

§ 4. Obrońca nieletniego może przedsięwziąć czynności procesowe jedynie na korzyść nieletniego, uwzględniając jego słuszny interes.

Art. 32d. § 1 nowelizacji wyraźnie przewiduje, że:

„Strony oraz obrońcy i pełnomocnicy mogą przeglądać akta sprawy i robić z nich odpisy (...).”

Art. 32f nowelizacji przewiduje:

„Przesłuchanie nieletniego przez Policję odbywa się w obecności rodziców, którym przysługuje władza rodzicielska, albo opiekuna lub obrońcy nieletniego, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji. Przepis art. 19 stosuje się odpowiednio.”

Art. 32g § 3 nowelizacji przewiduje:

„Zatrzymanego nieletniego informuje się natychmiast o przyczynach zatrzymania oraz przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy obrońcy, prawie do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania i o prawie złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa. Nieletniego należy niezwłocznie przesłuchać. Nieletniemu, na jego żądanie, umożliwia się nawiązanie kontaktu z rodzicem albo opiekunem lub z obrońcą.”

Powyższy projekt został przyjęty przez rząd 5 lutego 2013 r., a następnie skierowany do Sejmu dnia 15 lutego 2013 r. W dniu 7 marca 2013 roku odbyło się 1. Czytanie w następujących komisjach sejmowych: Edukacji, Nauki i Młodzieży oraz Sprawiedliwości i Praw Człowieka (z zaleceniem zasięgnięcia opinii Komisji Spraw Wewnętrznych).

W dniu 23 lipca 2013 r. odbyło się 2. czytanie projektu na posiedzeniu Sejmu. W dniu 26 lipca 2013 r. miało miejsce 3. czytanie, na którym Sejm uchwalił projekt. Następnie projekt został przekazany do Senatu. Senat zgłosił dwie poprawki, z których jedna przewidywała wprowadzenie możliwości wniesienia zażalenia na zarządzenie prezesa sądu o odmowie ustanowienia nieletniemu obrońcy. W uzasadnieniu powołano się na konieczność realizacji wyroku Trybunału ws. Adamkiewicz p. Polsce.

W dniu 30 sierpnia 2013 r. Sejm przyjął obie poprawki. W dniu 2 września 2013 r. ustawa została przekazana Prezydentowi RP do podpisu. Prezydent ma 21 dni na podpisanie ustawy.

C. Zmiana praktyki

Zanim nowe przepisy wejdą w życie, zostały podjęte działania mające na celu upowszechnianie praktyki zgodnej ze standardami Konwencji i orzecznictwa Trybunału. Zgodnie z obowiązującą ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 r. prokurator jest jedną ze stron takiego postępowania.

Mając powyższe na względzie Prokuratura Generalna rozpowszechniła wyrok wśród wszystkich prokuratorów biorących udział w postępowaniach w sprawach nieletnich oraz skierowała do nich stosowne pismo instrukcyjne. W piśmie tym zwróciła uwagę na występującą czasami nieprawidłową praktykę prowadzenia postępowania wyjaśniającego i rozpoznawania sprawy w postępowaniu poprawczym przez tego samego sędziego rodzinnego oraz zwróciła się do prokuratorów z prośbą o aktywność procesową w kierunku zapewnienia zgodności postępowania w sprawach nieletnich ze standardami Konwencji

i orzecznictwa Trybunału i o reagowanie stosownymi wnioskami procesowymi w sytuacjach, w których może dojść do naruszenia Art. 6 § 1 Konwencji.

D. Działania informacyjne

Wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

E. Działania szkoleniowe

Od 2011 r. wyrok ten jest przedmiotem szkoleń dla sędziów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Część z tych szkoleń dotyczy wyłącznie tego wyroku.

Po wydaniu przez Trybunał wyroku z dnia 2 marca 2010 r., Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury przeprowadziła w 2011 roku dla sędziów rodzinnych z całej Polski cykl szkoleń poświęconych wyłącznie sprawie Adamkiewicz pt. *„Postępowanie w sprawach nieletnich ze szczególnym uwzględnieniem trybu poprawczego – stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego. Wpływ orzeczeń wydawanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu do czynności podejmowanych przez sądy krajowe na przykładzie wyroku ETPC z dnia 2 marca 2010 roku w sprawie Adamkiewicz przeciwko Polsce nr 54729/00”*. W trakcie szkolenia w szczególności skupiono uwagę na omówieniu wpływu przedmiotowego orzeczenia ETPC na czynności podejmowane przez sądy krajowy w sprawach nieletnich. W dniach: 31.05-02.06.2011r. (Kraków), 27-29.06.2011r. (Jastrzębia Góra) oraz 20-22.09.2011r. (Dębe) odbyły się 3 edycje ww. szkolenia, obejmujące sędziów ze wszystkich apelacji sądowych. W latach 2012-2013 KSSiP przygotował adresowaną dla sędziów rodzinnych serię szkoleń pt. *„Szkolenie systemowe z zakresu ochrony praw człowieka”*, w ramach których omawiane są m.in. zagadnienia związane ze sprawą Adamkiewicz. Szkolenia odbyły się: 17.09.2012r. (Bydgoszcz), 12.06.2013r. (Białystok), nadto są zaplanowane na: 06.09.2013r. (Poznań), 13.09.2013r. (Wrocław), 20.09.2013r. (Lublin), 26.09.2013r. (Rzeszów) oraz 11.10.2013r. (Szczecin).

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz zobowiązuje się do poinformowania o realizacji środków generalnych przyjętych, by Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

10.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹¹
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
***Bar-Bau* przeciwko Polsce**

Opis sprawy

Bar-Bau, skarga nr 11656/08, wyrok z dnia 10/04/2012, ostateczny w dniu 10/07/2012

Sprawa dotyczy odmowy Sądu Najwyższego w 2007 r. przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania przez Sąd Najwyższy w postępowaniu cywilnym wszczętym przez skarżącą spółkę przeciwko Skarbowi Państwa w sprawie szkody spowodowanej wszczęciem postępowania karnego przeciwko prezesowi tej spółki.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo i wyrok ten został utrzymany w mocy w instancji apelacyjnej, skarżąca spółka wniosła skargę kasacyjną dotyczącą kwestii prawa. Sąd Najwyższy w składzie jednego sędziego na posiedzeniu niejawnym nie przyjął skargi do rozpoznania, uznając, że żadna z przesłanek dopuszczalności nie została spełniona. Jednakże przeanalizował w pełni tylko jedną z przesłanek dopuszczalności – rzekomy problem istnienia ważnego pytania prawnego, nie rozważył natomiast drugiej przesłanki, która była bardzo ważna dla skarżącej spółki w kontekście szczególnych okoliczności tej sprawy, a mianowicie kwestii interpretacji prawa. Sąd Najwyższy ograniczył się do uznania, że nie ma potrzeby interpretacji przepisów regulujących odpowiedzialność państwa (art. 417 i 418 znowelizowanego *Kodeksu cywilnego*, dalej k.c.).

Trybunał zauważył, że taki wybór Sądu Najwyższego spowodował to, że spółka znalazła się w sytuacji prawnej niepewności. W istocie okoliczności faktyczne uzasadniające drugą przesłankę oraz postępowanie miały miejsce w okresie przejściowym pomiędzy stwierdzeniem nieważności ram prawnych regulujących odpowiedzialność Skarbu Państwa i jego zmianę. Zmiana prawa umiejscowiła skarżącą spółkę w niekorzystnej pozycji i dlatego wydawało się słuszne, by skarżąca spółka otrzymała jasną odpowiedź na pytanie prawne, cierpiąc na brak jednolitej interpretacji dokonywanej przez sądy. W takich okolicznościach, Trybunał zauważył, że rozpoznanie meritum drugiego zarzutu skargi kasacyjnej miało znaczenie dla skarżącej spółki.

Z tych względów Trybunał, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, uznał, że braki w uzasadnieniu postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej nie były proporcjonalne do celu, jakim jest zapewnienie pewności prawa i właściwej administracji wymiaru sprawiedliwości (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji).

---

¹¹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 15 listopada 2013 r.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	4 000 euro	-	4 000 euro
Wypłacono w dniu 28/06/2012			

2. Środki indywidualne

Wznowienie krajowego postępowania cywilnego w celu doprowadzenia do *restitutio in integrum* nie jest możliwe w niniejszej sprawie ze względu na wagę, jaką przykłada prawodawstwo krajowe do zasady pewności prawa chronionej również przez Konwencję.

Rząd pragnie przypomnieć, że skarżąca spółka nie wносиła o zadośćuczynienie za szkody materialne oraz że Trybunał zasądził na jej cześć zadośćuczynienie za szkody niematerialne. Niemniej jednak, jeśli w opinii skarżącej spółki konsekwencje naruszenia stwierdzonego w niniejszej sprawie nie zostały w adekwatny sposób wynagrodzone poprzez zasądzenie zadośćuczynienia przez Trybunał, może ona wnieść powództwo przeciwko skarbowi Państwa o odszkodowanie za tzw. „bezprawie sądowe” w związku z postanowieniem Sądu Najwyższego odmawiającego przyjęcia skargi kasacyjnej skarżącej spółki do rozpoznania zgodnie z art. 417¹ § 2 k.c. i art. 424^{1b} *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.) Roszczenie to dotyczyłoby zatem orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2007 roku, co do którego bezprawność została potwierdzona wyrokiem Trybunału z dnia 10 kwietnia 2012r.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Naruszenie Konwencji w niniejszej sprawie zostało spowodowane jednostkową decyzją jednego sędziego Sądu Najwyższego. Wyrok został zatem przetłumaczony i przekazany Przewodniczącemu Krajowej Rady Sądownictwa w Polsce z prośbą o jego rozpowszechnienie wśród sędziów Sądu Najwyższego.

Wyrok Trybunału, podobnie, jak inne wyroki objęty jest również programem szkoleń dla sędziów i prokuratorów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

Tu w szczególności należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń, o charakterze systemowym, które zostały przeprowadzone w roku 2012. Szkolenia takie są organizowane na poziomie sądów apelacyjnych i mają na celu zaprezentowanie sędziom informacji na temat najczęściej stwierdzanych przez Trybunał naruszeń Konwencji dotyczących funkcjonowania polskiego wymiaru sprawiedliwości. Dotychczas takimi szkoleniami objęto około 700 sędziów. Szkolenia takie będą kontynuowane w 2013 roku i w latach następnych. Docelowo, na przestrzeni 5-7 lat szkoleniami tymi mają być objęci wszyscy sędziowie.

Wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

11.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹² **Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie** ***Białas przeciwko Polsce***

Opis sprawy

Białas, skarga nr 29761/03, wyrok z dnia 28/07/2009, ostateczny w dniu 28/10/2009

Niniejsza sprawa dotyczy oddalenia przez Naczelny Sad Administracyjny żądania skarżącego, będącego funkcjonariuszem Służby Więziennej, dotyczącego przyznania mu świadczenia wynikającego ze stosunku służbowego, z jednoczesnym wskazaniem, że tego typu roszczenia winien dochodzić on przed sądem cywilnym.

W wyroku z dnia 28 lipca 2009 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej jako Trybunał) stwierdził naruszenie art. 6 § 1 Konwencji, odnotowując, iż skarżący wykorzystał sądowo-administracyjną drogę dochodzenia swoich roszczeń. W ocenie Trybunału działania skarżącego wpisywały się w ówczesną logikę orzecznictwa Sądu Najwyższego, z której wynikało, że sprawy sporne ze stosunku służbowego, takie jak sprawa skarżącego, wchodziły w zakres spraw administracyjnych, do rozstrzygania których sądy powszechne nie były właściwe.

Tym niemniej Trybunał odnotował ewolucję orzecznictwa sądów krajowych, w szczególności uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2006 r. (sygn. akt I PZP 1/05) oraz uchwałę Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 stycznia 1995 r. (sygn. Akt W 14/94), które wskazują na dopuszczalność ścieżki cywilnej przy dochodzeniu roszczeń wynikających ze stosunku służbowego i które czynią zadość standardom konwencyjnym. W ocenie Trybunału brak jednak przekonujących argumentów, które pozwalałyby na przyjęcie, że ww. orzecznictwo znalazłoby zastosowanie w sprawie skarżącego, która została zakończona w 2003 r.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 500 euro	-	2 500 euro
Wypłacono w dniu 12/01/2010 r.			

2. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącemu zadośćuczynienie za szkody niematerialne.

Po orzeczeniu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, skarżący nie inicjował postępowania zmierzającego do zrekompensowania szkody majątkowej, związanej z nieterminowym wypłaceniem mu ekwiwalentu mieszkaniowego.

¹² Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 18 listopada 2013 r.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji:

Biorąc pod uwagę, iż naruszenie wynikało z praktyki władz krajowych, wydaje się, iż w celu uniknięcia podobnych naruszeń właściwe będzie opublikowanie i szerokie rozpowszechnienie wyroku Trybunału.

W tym kontekście należy zauważyć, iż wyrok Trybunału został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz przesłany do właściwych organów w tym zwłaszcza do Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

Ponadto, w 2011 r., Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa Trybunału w sprawach dot. Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja ta zawiera również analizę standardów odnoszących się do art. 6 § 1 Konwencji, zawiera też informację o wyroku wydanym przez Trybunał w przedmiotowej sprawie. Została ona rozpowszechniona bezpłatnie do wszystkich sędziów i prokuratorów.

Wreszcie należy jeszcze raz podkreślić, iż w wyroku z dnia 28 lipca 2009 r., Trybunał wskazał, że praktyka sądów krajowych ewoluowała w kierunku jej zgodności ze standardami konwencyjnymi, a wątpliwości budziła jedynie możliwość dochodzenia przez skarżącego swoich roszczeń na drodze cywilnoprawnej w dacie wyczerpania przez niego ścieżki sądowno-administracyjnej tj. w 2003 r.

Warto zauważyć, że dopuszczalność dochodzenia roszczeń cywilnych przed sądem powszechnym została potwierdzona nie tylko uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2006 r., ale znalazła również odzwierciedlenie na poziomie ustawowym. Zgodnie z art. 172 ust. 1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. Nr 79, poz. 523 z późn. zm.) sprawy dotyczące przyznania lub odmowy przyznania ekwiwalentu pieniężnego z tytułu braku mieszkania, a zatem sprawy analogiczne, jak sprawa skarżącego, są rozstrzygane w formie pisemnej. Od takiego rozstrzygnięcia funkcjonariuszowi przysługuje prawo złożenia pozwu do sądu cywilnego (sądu pracy).

W tych okolicznościach dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne, w szczególności przyjęte zmiany legislacyjne oraz publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

12.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹³
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Biziuk przeciwko Polsce (Nr 2)

Opis sprawy

Biziuk (Nr 2), skarga nr 24580/06, wyrok z dnia 17/01/2012, ostateczny z dniem 17/04/2012. Sprawa dotyczy bezprawnego umieszczenia skarżącego w zakładzie psychiatrycznym między 11 a 17 września 2006 r. (naruszenie art. 5 § 1 Konwencji).

W kwietniu 2005 r. biegli psychiatrzy wydali opinię, zgodnie z którą skarżący cierpiął na paranoję z elementami psychozy. Następnie, w dniu 14 września 2005 r. Sąd Rejonowy w Sokółce umorzył postępowanie w sprawie skarżącego i postanowił o jego umieszczeniu w zakładzie psychiatrycznym. W dniu 11 września 2006 r., w innym postępowaniu przeciwko skarżącemu, Sąd Rejonowy w Białymstoku uznał, że stan zdrowia skarżącego znacznie się poprawił i postanowił o jego zwolnieniu. Jednakże, zakład psychiatryczny odmówił zwolnienia skarżącego, powołując się na postanowienie z dnia 14 września 2005 r. Sąd uznał, że nie zostało „przekonywująco wykazane”, że stan zdrowia psychicznego skarżącego wymagał jego izolacji w dniach 11 – 17 września 2006 r. i w związku z tym poddanie skarżącego leczeniu w tym okresie nie przebiegało „w trybie ustalonym przez prawo” zgodnie z art. 5 § 1 Konwencji.

Sprawa dotyczy także przewlekłości postępowania dotyczącego skargi skarżącego na niezgodną z prawem izolację w zakładzie psychiatrycznym (naruszenie art. 5 § 4 Konwencji). Trybunał odnotował, że zażalenie skarżącego złożone 23 lutego 2006 r. zostało rozpatrzone 21 marca 2006 r. Jego późniejsze wnioski o zwolnienie także rozpatrywane były z pewnym opóźnieniem. Trybunał uznał, że te opóźnienia nie mogą zostać uznane za zgodne z wymogiem „bezzwłoczności” wyrażonym w art. 5 § 4 Konwencji

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	2 500 euro	1 150 euro	3 650 euro
Wypłacono w dniu 09/06/2012 r.			

2. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

¹³ Informacje przekazane przez polskie władze w dniu 20 marca 2013 r.

Naruszenie art. 5 § 1 oraz art. 5 § 4 Konwencji, do którego doszło w omawianej sprawie miało raczej charakter odosobnionego przypadku i wynikało z tego, że zakład psychiatryczny nie uwzględnił postanowienia sądu, które stwierdzało, że stan zdrowia skarżącego uległ polepszeniu, lecz opierając się na wcześniejszym postanowieniu zapadłym w innej sprawie, zdecydował o jego izolacji.

Dlatego też, wydaje się, że opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału będzie właściwym środkiem dla zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości. W tym kontekście należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Wyrok został także uwzględniony w programie szkoleń dla sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie rządu, żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jest wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

13.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹⁴
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Byrzykowski przeciwko Polsce

Opis sprawy

Byrzykowski, skarga nr 11562/05, wyrok z dnia 27/06/2006, ostateczny w dniu 27/09/2006. Sprawa dotyczy naruszenia prawa do życia z powodu braku skutecznego śledztwa w sprawie śmierci żony skarżącego podczas porodu w szpitalu (proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji).

W lipcu 1999 r. żona skarżącego miała urodzić dziecko i została przyjęta do szpitala Akademii Medycznej we Wrocławiu. Lekarze postanowili wykonać cesarskie cięcie i podali jej znieczulenie rdzeniowe, w wyniku którego zapadła w śpiączkę. Próby reanimacji nie powiodły się i żona skarżącego zmarła w dniu 31 lipiec 1999 r. Ich syn, urodzony przez cesarskie cięcie, cierpi z powodu poważnych problemów zdrowotnych, głównie neurologicznych i wymaga stałej opieki medycznej.

W następstwie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa złożonego przez skarżącego, wszczęto postępowanie sprawdzające, a następnie w dniu 29 grudnia 1999 r. śledztwo w sprawie podejrzenia popełnienia nieumyślnego spowodowania śmierci. Śledztwo było trzykrotnie umarzane, a następnie podejmowane.

W sierpniu 1999 r. skarżący złożył w Okręgowej Izbie Lekarskiej wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przeciwko anestezjologowi uczestniczącemu w operacji żony. Postępowanie było dwukrotnie zawieszane z uwagi na toczące się postępowanie karne.

W lipcu 2002 r. skarżący złożył w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu pozew odszkodowawczy przeciwko szpitalowi. W dniu 7 kwietnia 2003 r. postępowanie zostało zawieszane do czasu zakończenia postępowania dyscyplinarnego.

Wszystkie trzy postępowania były w toku w chwili wydania wyroku przez Trybunał.

Trybunał nie może przyjąć, że kwestie takie jak błąd w sztuce lekarskiej lub nieprawidłowa koordynacja lekarska w postępowaniu z konkretnym pacjentem stanowią wystarczającą przesłankę przypisania Umawiającemu się Państwu odpowiedzialności z punktu widzenia jego pozytywnych zobowiązań na podstawie art. 2 Konwencji odnośnie prawa do życia. Zobowiązania pozytywne wymagają jednak utworzenia skutecznego i niezależnego systemu sądowego, tak aby można było ustalić przyczynę śmierci pacjentów powierzonych opiece lekarskiej oraz pociągnąć do odpowiedzialności osoby, które zawiniły.

Trybunał zauważył, iż pomimo wszczęcia postępowań, w których skarżący dążył do ustalenia istotnych faktów oraz odpowiedzialności osób uczestniczących w porodzie za śmierć jego żony, po upływie niemal siedmiu lat w żadnym z tych postępowań nie wydano ostatecznej decyzji. Organy prokuratorskie wielokrotnie krytykowały prokuratorów prowadzących śledztwo z powodu niekompletności zebranego materiału dowodowego oraz

---

¹⁴ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 9 lipca 2013 r.

przedwczesnego charakteru postanowień o umorzeniu śledztwa w związku z uchybieniami w pozyskiwaniu dowodów. Ponadto, władze wielokrotnie odwoływały się do innych postępowań będących w toku dla uzasadnienia zawieszenia danego postępowania lub odmowy jego podjęcia.

Trybunał zauważył również, że względy natury ogólnej przemawiają za sprawnym prowadzeniem postępowań dotyczących zgonów w warunkach szpitalnych. Wiedza o faktach i możliwych błędach popełnionych w toku sprawowania opieki medycznej powinna być szybko ustalona w celu jej rozpowszechnienia wśród personelu medycznego danej instytucji tak, aby uniknąć powtórzenia podobnych błędów i tym samym zapewnić bezpieczeństwo pacjentów objętych opieką medyczną.

3. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda nie majątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	20 000 euro	1 150 euro	21 150 euro
Wypłacono w dniu 19/10/2006 r.			

2. Środki indywidualne

Trybunał zasądził zadośćuczynienie z tytułu szkody niemajątkowej.

Po wydaniu wyroku przez Trybunał zakończone zostały trzy postępowania:

- Po zakończeniu dochodzenia w sprawie domniemanego nieumyślnego spowodowania śmierci żony skarżącego Prokurator Rejonowy we Wrocławiu umorzył postępowanie w dniu 18 maja 2006 r. z uwagi na brak wystarczających dowodów. Postanowienie, oparte na opinii biegłych z kilku Instytutów Medycyny Sądowej, stało się prawomocne w dniu 7 lipca 2006 r.
- Postępowanie dyscyplinarne wszczęte ze skargi skarżącego wobec lekarza-anestezjologa zostało umorzone postanowieniem z dnia 11 października 2007 r. (postanowienie uprawomocniło się w dniu 14 grudnia 2007 r.).
- Postępowanie cywilne o odszkodowanie toczące się przed Sądem Okręgowym we Wrocławiu zostało zakończone prawomocnym wyrokiem z dnia 3 września 2009 r. Sąd Okręgowy przyznał skarżącemu i jego synowi odszkodowanie. Przyznał także rentę dla syna.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Trybunał nie stwierdził uchybienia po stronie Państwa w zakresie dostępności procedur, w których można ustalić odpowiedzialność karną, dyscyplinarną i cywilną osób ją ponoszących (§ 106 wyroku). Stwierdzenie naruszenia wynikało raczej z oceny, jak te procedury zadziałały w konkretnym przypadku.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń, władze podjęły szereg działań mających na celu zmiany o charakterze legislacyjnym oraz zmianę praktyki organów krajowych.

1. Zmiany legislacyjne

a. Zmiany mające na celu usprawnienie postępowania przygotowawczego

Nowelizacją z dnia 20 lutego 2009 r. (weszła w życie w dniu 1 maja 2009 r.) zmieniono ustawę z dnia 17 czerwca 2004 r., o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki. Zmieniona ustawa przewiduje możliwość złożenia skargi na przewlekłość postępowania przygotowawczego, jeżeli na skutek działania bądź beczynności prokuratora prowadzącego lub nadzorującego to postępowanie doszło do naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Zgodnie z ustawą, w przypadku gdy skarga na przewlekłość postępowania jest zasadna, właściwy sąd może zalecić podjęcie w wyznaczonym terminie odpowiednich czynności przez sąd rozpoznający sprawę co do istoty albo prokuratorowi prowadzącemu lub nadzorującemu postępowanie przygotowawcze.

Kwestia skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki jest obecnie przedmiotem analizy Komitetu Ministrów w ramach nadzoru nad wykonaniem spraw z grupy *Kudła* (30210/96), w których Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 oraz art. 13.

Zgodnie z nowelizacją *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) z dnia 29/03/2007 r. (która weszła w życie w dniu 12/07/2007 r.) zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub o jego umorzeniu kierowane jest bezpośrednio do sądu z wyłączeniem pośrednictwa prokuratora nadzrędnego (art. 465 § 2 k.p.k.).

Należy także zauważyć, że zgodnie z odpowiednimi przepisami *Kodeksu postępowania karnego*, w przypadku, gdy sąd właściwy do rozpoznania sprawy uchyla postanowienie o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania przygotowawczego, a prokurator – który po dokonaniu czynności wskazanych przez sąd nadal nie znajduje podstaw do wniesienia aktu oskarżenia – wydaje ponownie postanowienie o umorzeniu postępowania lub odmowie jego wszczęcia, to pokrzywdzonemu przysługuje prawo wniesienia do sądu subsydiarnego aktu oskarżenia (art. 329 – 330 k.p.k.).

Postanowienia prokuratora o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania przygotowawczego podlegają nadzorowi przełożonych zgodnie z wytycznymi Prokuratora Generalnego z dnia 30 listopada 2012 r. w sprawie działań prokuratorów w sprawach, w których pokrzywdzony uzyskał uprawnienie do wniesienia subsydiarnego (samoistnego) aktu oskarżenia. Celem wytycznych jest także zapobieżenie nieprawidłowościom podobnym do stwierdzonych w wyroku *Byrzykowski przeciwko Polsce*.

b. Zmiany odnoszące się do postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej przed Okręgową Izbą Lekarską

W dniu 2 grudnia 2009 r. przyjęto nową *ustawę o izbach lekarskich*, która reguluje również odpowiedzialność zawodową lekarzy. Ustawa zawiera szereg przepisów mających na celu poszerzenie w postępowaniu dot. odpowiedzialności zawodowej lekarzy praw pokrzywdzonych. Art. 56 nadaje pokrzywdzonym status strony w postępowaniu (poprzednio pokrzywdzeni mieli status świadka). W art. 57 zawarto definicję pokrzywdzonego, określono liczbę pełnomocników, których pokrzywdzony może ustanowić, oraz określono, że prawo pokrzywdzonego do zaznajomienia się z aktami sprawy może być ograniczone tylko w zakresie przewidzianym w ustawach.

Pokrzywdzonemu przysługuje zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania wyjaśniającego oraz na postanowienie o jego umorzeniu (art. 68). Nowa ustawa przewiduje również możliwość kasacji do Sądu Najwyższego od prawomocnego orzeczenia sądu lekarskiego kończącego postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy.

c. Zwiększenie efektywności pracy biegłych

Nowelizacją z dnia 9 maja 2007 r. (weszła w życie w dniu 20 czerwca 2007 r.) wprowadzono zmiany mające doprowadzić do przyspieszenia postępowania karnego poprzez większe zdyscyplinowanie uczestników postępowania, w tym biegłych. W art. 285 ust. 1 *k.p.k.* przewidziano możliwość nałożenia na biegłego kary pieniężnej do 10 000 zł za nieusprawiedliwione niestawiennictwo na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo oddalenie się z miejsca czynności przed jej zakończeniem.

2. Działania mające na celu zmianę praktyki organów krajowych

Trybunał wskazał na szereg błędów popełnionych przez organy krajowe w kontekście niniejszej sprawy. W konsekwencji, w celu uniknięcia podobnych naruszeń, konieczne wydaje się opublikowanie wyroku oraz jego rozpowszechnienie.

W tym kontekście należy zauważyć, iż wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto, w 2011 r., Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę spraw wiodących dotyczących Polski – *„Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka”*, zawierającą również odniesienie do niniejszego wyroku, która została bezpłatnie rozpowszechniona do wszystkich sędziów i prokuratorów.

Na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowano także opracowanie pt. *„Obowiązek kryminalizacji i przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności popełnienia przestępstwa stanowiącego poważne naruszenie praw człowieka”*, które odnosi się między innymi do wyroku wydanego w sprawie *Byrzykowski przeciwko Polsce*.

Informacja o wyroku *Byrzykowski* została opublikowana również na stronach internetowych Prokuratury Generalnej.

W marcu 2012 r. Prokuratura Generalna rozpowszechniła wśród prokuratorów tłumaczenie „Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy ws. zwalczania bezkarności poważnych naruszeń praw człowieka”. Ponadto Prokuratura Generalna skierowała do prokuratorów pismo, w którym zwróciła uwagę na standardy skutecznego śledztwa wypracowane w orzecznictwie Trybunału. Pismo zawierało także listę wyroków, w których Trybunał stwierdził nieprzeprowadzenie przez władze polskie skutecznego śledztwa (m.in. wyrok w sprawie *Byrzykowski przeciwko Polsce*), a także wskazywało na najczęściej powtarzające się uchybienia śledztw.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne, w szczególności zmiany legislacyjne oraz publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

14.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹⁵
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Dąbrowska przeciwko Polsce

Opis sprawy

Dąbrowska, skarga nr 34568/08, wyrok z dn. 02/02/2010, uprawomocniony 02/05/2010. Sprawa dotyczy braku wykonania przez władze decyzji sądu krajowego, który przyznał skarżącej opiekę nad synem.

W lutym 2006 r., mąż skarżącej zabrał ich syna na ferie zimowe, ale nie odwiózł go z powrotem do ich mieszkania. Następnie, mąż skarżącej wynajął nowe mieszkanie i zaczął utrudniać kontakt skarżącej z ich wspólnym dzieckiem. Skarżąca wniosła o rozwód przed Sądem Okręgowym w Białymstoku. W toku postępowania rozwodowego opiekę nad dzieckiem przyznano skarżącej, najpierw zarządzeniem tymczasowym z 24 maja 2006 r., a później wyrokiem z dnia 10 września 2007 r.

Wymienione decyzje nie zostały wyegzekwowane, chociaż kuratorzy sądowi kilkakrotnie próbowali odebrać dziecko spod opieki ojca. Podczas pierwszej próby, w dniu 14 lipca 2006 r. ojciec nie zgodził się na oddanie dziecka matce. Kurator odmówił wezwania policji. Druga próba miała miejsce w dniu 12 lutego 2007 r. Mąż skarżącej ukrył się z synem w sąsiednim mieszkaniu. Kurator i policja odmówili wejścia do mieszkania. W dniu 30 marca 2007 r. kuratorzy próbowali przekazać dziecko matce podczas jego pobytu w szkole, jednak z tego powodu, że jeden z kuratorów poinformował o planie ojca, ten nie przyprowadził dziecka do szkoły. W dniu 27 sierpnia 2007 r. jeden z kuratorów ponownie próbował odebrać dziecko, jednak ojciec nie wpuścił go do mieszkania. Skarżąca wносиła skargi do różnych organów (w tym do Prokuratora i Prezesa Sądu Okręgowego). Prezes Sądu Okręgowego uznał część jej skarg za zasadne, nie zmieniło to jednak wyniku kolejnych prób egzekucji wyroku. W rezultacie skarżąca złożyła skargę do Trybunału.

W wyroku z dnia 2 lutego 2010 r. Trybunał stwierdził, że kuratorzy działali opieszale i nieskutecznie. Trybunał zauważył długi odstępek czasu (7 miesięcy) pomiędzy pierwszą a drugą próbą wyegzekwowania nakazu sądu. Trybunał podkreślił, że pomimo uznania błędów w ich postępowaniu przez Prezesa Sądu Okręgowego w Białymstoku trzykrotnie w 2007 r. i co najmniej raz w 2008 r. nie poczyniono żadnych starań, by te błędy wyeliminować i zapewnić staranność kuratorów. Trybunał przyznał, że użycie środków przymusu wobec dziecka nie jest pożądane, nie można jednak wykluczyć sankcji w przypadku bezprawnych działań rodzica, z którym dziecko pozostaje.

Podsumowując, Trybunał orzekł że nieskuteczne egzekwowanie wiążących decyzji sądu było w dużej mierze spowodowane przez nieodpowiednie prowadzenie sprawy przez właściwe władze i tym samym spowodowało naruszenie art. 8 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

---

¹⁵ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 5 września 2013 r.

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Wyplacono w dniu 29/07/2010			

2. Środki indywidualne

Agent Rządu polskiego proponował przeprowadzanie mediacji pomiędzy skarżącą, a jej byłym mężem w celu wykonania orzeczenia sądu. W 2010 r. przedstawiciel rządu kilkakrotnie próbował (między innymi listownie w dniach 30 września i 12 października oraz następnie telefonicznie) zorganizować spotkanie stron w celu wyegzekwowania orzeczenia sądu. Niestety, za każdym razem były mąż skarżącej odmawiał spotkania, informując o tym najczęściej w ostatniej chwili.

Należy wspomnieć, że skarżąca nie wszczęła żadnego dodatkowego postępowania egzekucyjnego po wyroku Trybunału z dnia 2 lutego 2010 r. Natomiast były mąż skarżącej wniósł do Sądu Rejonowego w Białymstoku o zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku w kwestii zmiany miejsca pobytu syna na jego mieszkanie. W dniu 21 marca 2012 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku przyznał opiekę nad dzieckiem byłemu mężowi skarżącej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie Artykułu 8 Konwencji

Naruszenie stwierdzone przez Trybunał w przedmiotowej sprawie wynikało z niezapewnienia przez władze należytej ochrony życia prywatnego skarżącej. W związku z tym należy zauważyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto została przygotowana specjalna publikacja zawierająca analizę orzecznictwa Trybunału. – „Standardy postępowania w sprawach o kontakty z dzieckiem na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”. Publikacja ta obejmuje nie tylko sprawy o kontakty z dzieckiem, ale również te dotyczące miejsca pobytu dziecka. Publikacja ta również znalazła się na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w przedmiotowej sprawie oraz że przyjęte środki generalne, w szczególności publikacja i rozpowszechnianie wyroku Trybunału są wystarczające, by stwierdzić że Polska spełniła wymagania art. 46 § 1 Konwencji.

15.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹⁶

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach
Mirosław Garlicki przeciwko Polsce, Stokłosa przeciwko Polsce, Pohoska przeciwko Polsce

Opis spraw

Mirosław Garlicki, sprawa nr 36921/07, wyrok z dnia 14/06/2011, ostateczny z dniem 14/09/2011.

Stokłosa, sprawa nr 32602/08, wyrok z dnia 03/11/2011, ostateczny z dniem 03/02/2012.

Pohoska, sprawa nr 33530/06, wyrok z dnia 10/01/2012, ostateczny z dniem 10/04/2012.

Sprawy *Mirosław Garlicki* oraz *Stokłosa* dotyczą naruszenia prawa skarżących do wolności i bezpieczeństwa osobistego, wynikającego z tego, że orzekanie o zastosowaniu wobec nich tymczasowego aresztowania przez asesora sądowego nie dawało gwarancji niezawisłości wymaganych od „urzędnika uprawnionego do wykonywania władzy sądowej” zgodnie z art. 5 § 3 Konwencji.

W sprawie *Pohoska* prawo skarżącej do niezawisłego sądu zostało naruszone z tego powodu, że w skład sądu pierwszej instancji orzekającego w sierpniu 2005 r. w sprawie karnej przeciwko skarżącej wchodził asesor sądowy (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji).

Trybunał zauważył, że już w wyroku z 24 października 2007 r. Trybunał Konstytucyjny uznał, że powierzanie wykonywania władzy sądowej asesoram sądowym, przewidziane w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, nie spełnia wymogów konstytucyjnych, ponieważ asesory nie posiadają niezbędnych gwarancji niezawisłości, w szczególności wobec Ministra Sprawiedliwości.

Trybunał uznał, że asesory sądowi orzekający w sprawach skarżących nie byli niezawisli, ponieważ w każdej chwili mogli zostać odwołani przez Ministra Sprawiedliwości ze swoich funkcji, a brak było gwarancji chroniących ich przed wykonaniem przez Ministra jego uprawnienia.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Mirosław Garlicki

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	6 000 euro	2 000 euro	8 000 euro
Wyłacono w dniu 5/12/2011 r.			

¹⁶ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 20 marca 2013 r.

Pohoska

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Wyplacono w dniu 14/03/2012			

2. Środki indywidualne

Skarżący w sprawach *Mirostaw Garlicki* oraz *Stokłosa* nie podlegają już tymczasowemu aresztowaniu. Trybunał uznał, że w sprawie *Stokłosa* sam fakt stwierdzenia naruszenia stanowił słuszne zadośćuczynienie za wszelkie doznane szkody niematerialne.

Odnośnie sprawy *Pohoska*, prawo krajowe przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego między innymi w przypadku, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską (art. 540 § 3 k.p.k). Postępowania formalne, np. odnoszące się do zastosowania tymczasowego aresztowania, niezakończone prawomocnym wyrokiem sądu nie mogą zostać wznowione.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Omawiane sprawy są podobne do sprawy *Henryk Urban i Ryszard Urban przeciwko Polsce*, skarga nr 23614/08, odnośnie których Komitet Ministrów zamknął nadzór, zobacz: DH-DD(2011)683E, CM/ResDH(2012)197.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie rządu żadne środki indywidualne nie są konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności legislacyjne, są wystarczające by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

16.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach
Garycki przeciwko Polsce oraz Finster przeciwko Polsce

Opis spraw

Garycki, skarga nr 14348/02, wyrok z dnia 06/02/2007, ostateczny z dniem 06/05/2007.

Finster, skarga nr 24860/08, wyrok z dnia 08/02/2011, ostateczny z dniem 08/05/2011.

Obie sprawy dotyczą naruszenia domniemania niewinności, spowodowanego charakterem przyjętych przez sąd przesłanek dla przedłużenia tymczasowego aresztowania skarżących (naruszenie art. 6 § 2 Konwencji) oraz nadmierną długością tymczasowego aresztowania (naruszenie art. 5 § 3 Konwencji).

W sprawach *Garycki* i *Finster*, odpowiednio: Sąd Apelacyjny w Katowicach postanowieniem z dnia 30 października 2001 r. i Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 19 marca 2008 r., orzekły, zanim dowiedziono winy skarżących, że zgromadzone przeciwko nim dowody wskazywały na popełnienie przez nich czynów, o które zostali oskarżeni.

W swoich wyrokach Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślał, że istnieje wyraźne rozgraniczenie między stwierdzeniem, że dana osoba jest jedynie podejrzana o popełnienie przestępstwa a jasnym stwierdzeniem przez sąd w braku ostatecznego orzeczenia, że popełniła zarzucany jej czyn. Trybunał podkreślił, że nie ma żadnego uzasadnienia dla przedwczesnego dokonywania przed sąd tego rodzaju oświadczeń.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. *Słuszne zadośćuczynienie*

Finster

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wypłacono w dniu 29/09/2011			

2. *Środki indywidualne*

W sprawie *Garycki* skarżący został w grudniu 2002 r. skazany i wymierzona została mu kara 9 lat pozbawienia wolności. Trybunał uznał, że stwierdzenie naruszenia stanowiło samo w sobie słuszne zadośćuczynienie za szkodę o charakterze niematerialnym.

W sprawie *Finster* w dniu 26 czerwca 2008 r. uchylono skarżącemu tymczasowe aresztowanie. Trybunał przyznał w tej sprawie zadośćuczynienie za szkodę o charakterze niematerialnym.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 6 § 2 Konwencji

Przypadki naruszenia art. 6 § 2 Konwencji w omawianych sprawach miały raczej odosobniony charakter i wynikały z błędów popełnionych przez konkretne sądy krajowe. Dlatego też wydaje się, że opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału będzie wystarczające dla uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości.

W tym kontekście należy zauważyć, że wyroki Trybunału zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Kwestie podniesione w wyrokach zostały także uwzględnione w programie szkoleń dla sędziów i prokuratorów organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

2. Naruszenie art. 5 § 3 Konwencji

Środki generalne są badane w kontekście realizacji wyroków z grupy Trzaska (skarga nr 25792/94).

III. Wnioski pozwanego państwa.

W ocenie rządu żadne środki o charakterze indywidualne nie są w przypadku omawianych spraw konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności opublikowanie i rozpowszechnienie wyroków Trybunału, są wystarczające by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

17.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹⁷
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Giszczak przeciwko Polsce

Opis sprawy

Giszczak, skarga nr 40195/08, wyrok z dnia 29/11/2011, ostateczny w dniu 29/02/2012. Sprawa dotyczy odmowy skarżącemu zezwolenia na odwiedzenie w szpitalu umierającej córki oraz braku należytego ustosunkowania się w porę do wniosku skarżącego o zezwolenie na wzięcie udziału w pogrzebie córki. Z obu powodów Trybunał stwierdził naruszenie Art. 8 ust. 1 Konwencji.

Skarżący złożył wniosek o udzielenie mu przepustki losowej w celu odwiedzenia w szpitalu umierającej córki. Jednak Sędzia Penitencjarny Sądu Okręgowego w Gliwicach odmówił uwzględnienia wniosku o zezwolenie na czasowe opuszczenie zakładu karnego z powodu negatywnej opinii kryminologicznej. Córka skarżącego zmarła w dniu 16 maja 2008 r. Na wniosek skarżącego w dniu 19 maja 2008 roku Sędzia Penitencjarny Sądu Okręgowego w Gliwicach zezwolił skarżącemu na uczestniczenie w pogrzebie córki w dniu 21 maja 2008 roku, pod konwojem Policji.

W dniu 20 maja 2008 roku dyrektor zakładu karnego ustnie poinformował skarżącego o zezwoleniu. Skarżący zwrócił się z prośbą o możliwość wzięcia udziału w pogrzebie w garniturze i kajdankach. Poprosił również, by eskortujący funkcjonariusze byli ubrani po cywilnemu. Skarżący twierdzi, że jego prośba została odrzucona, dlatego też zrezygnował z udziału w pogrzebie. Pisemna decyzja została doręczona skarżącemu już po pogrzebie, w dniu 26 maja 2008 roku. W postanowieniu stwierdzono jedynie, że skarżącemu zezwolono na udział w pogrzebie córki pod konwojem. Nie było w nim jednak wzmianki o tym, czy musiałby on nosić prowadnice, ani o tym, czy mógł być ubrany po cywilnemu.

Trybunał stwierdza, że w szczególnych okolicznościach przedmiotowej sprawy, odmówienie skarżącemu zezwolenia na odwiedzenie w szpitalu umierającej córki, nie było „konieczne w demokratycznym społeczeństwie”, ponieważ nie odpowiadało pilnej potrzebie społecznej i nie było proporcjonalne do realizowanych uprawnionych celów. Doszło zatem do naruszenia Artykułu 8 Konwencji.

Trybunał zauważa, że fakt, iż skarżący nie został poinformowany na czas oraz w jasny i jednoznaczny sposób o warunkach jego udziału w pogrzebie mógł wpłynąć na jego rezygnację z uczestniczenia w ceremonii z obawy przed zakłóceniem jej porządku.

Trybunał stwierdza, że w szczególnych okolicznościach przedmiotowej sprawy brak należytego ustosunkowania się w porę do wniosku skarżącego o zezwolenie na wzięcie udziału w pogrzebie córki przy zachowaniu specjalnych warunków narusza prawa skarżącego gwarantowane Artykułem 8 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

---

¹⁷ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 16 stycznia 2013 r.

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 EUR	-	2 000 EUR
Wyplacono w dniu 18/04/2012			

2. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącemu zadośćuczynienie za szkody niematerialne.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji:

Biorąc pod uwagę, iż naruszenie wynikało z zaniedbań władz krajowych, wydaje się, iż w celu uniknięcia podobnych naruszeń właściwe będzie opublikowanie i szerokie rozpowszechnienie wyroku Trybunału.

W tym kontekście należy zauważyć, iż wyrok Trybunału został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz przesłany do właściwych organów w tym zwłaszcza do Centralnego Zarządu Służby Więziennej, a Centralny Zarząd Służby Więziennej umieścił polskie tłumaczenie wyroku na swojej stronie w intranecie i wysłał do wszystkich Okręgowych Dyrektorów Służby Więziennej okólnik z prośbą o rozpowszechnienie wśród personelu wszystkich jednostek penitencjarnych w całej Polsce w celu działania zgodnego z wyrokiem Trybunału.

Ponadto, w 2011 r., Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa Trybunału w sprawach dot. Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja ta zawiera również analizę standardów odnoszących się do art. 8 Konwencji. Została ona rozpowszechniona bezpłatnie do wszystkich sędziów i prokuratorów. Na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości zostało również opublikowane opracowanie pt. „*Standardy orzecznictwa ETPCz w zakresie udzielania przepustek losowych osobom pozbawionym wolności*.”

Wreszcie należy wspomnieć, że stan prawny obowiązujący w Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie udzielania przepustek losowych uległ zmianie z dniem 1 stycznia 2012 roku. Obecnie znowelizowany przepis art. 141a § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego* przewiduje wprost, iż istnieje możliwość udzielenia skazanemu zezwolenia na opuszczenia zakładu karnego pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej, osoby godnej zaufania lub samodzielnie w celu m. in. odwiedzenia chorego członka rodziny lub uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny. Wskazana nowelizacja zainicjowana została m. in. w związku z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Ponadto wprowadzono możliwość złożenia skargi na decyzję dyrektora zakładu karnego.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne, w szczególności publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 8 § 1 Konwencji.

18.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ¹⁸
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Grzelak przeciwko Polsce

Opis sprawy

Grzelak, skarga nr 7710/02, wyrok z dnia 15/06/2010, ostateczny w dniu 22/11/2010. Skarga dotyczy dyskryminacji niewierzącego ucznia z uwagi na brak oceny z przedmiotu „religia/etyka” na jego świadectwach szkolnych w latach 1998-2009 (naruszenie art. 14 w związku z art. 9 Konwencji).

Trybunał ograniczył analizę różnego traktowania skarżącego i innych uczniów jedynie do aspektu braku oceny na świadectwie (§ 90 wyroku Trybunału). W tym kontekście Trybunał stwierdził, że postanowienia rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych, przewidujące umieszczenie stopnia z „religii/etyki” na świadectwie szkolnym, nie naruszają art. 14 w zw. z art. 9 Konwencji tak długo, jak długo ocena stanowi neutralną informację o fakcie uczęszczania przez ucznia na jedno z zajęć fakultatywnych oferowanych przez szkołę. Przepisy takiego rodzaju muszą jednak zapewnić poszanowanie prawa uczniów do nieujawniania, nawet pośrednio, swoich przekonań religijnych lub ich braku (§ 92 wyroku Trybunału).

Trybunał zauważył, że skarżący nie miał oceny z przedmiotu „religia/etyka”, ponieważ szkoła nie zorganizowała zajęć z etyki, mimo wielokrotnych wniosków jego rodziców (§ 95 wyroku Trybunału). Sytuacja skarżącego stała się jeszcze bardziej problematyczna po wejściu w życie w dniu 1 września 2007 r. znowelizowanego rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lipca 2007 r. w sprawie oceniania i klasyfikowania, przewidującego wliczenie oceny z religii lub etyki do średniej ocen ucznia. Uczniowie w podobnej sytuacji nie mogli więc podnieść swojej średniej z uwagi na brak dodatkowej oceny (§ 96 wyroku Trybunału). Ponadto, w przypadku skarżącego, na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej wyraz „etyka” był przekreślony, a w miejscu oceny postawiono kreskę (§ 97 wyroku Trybunału).

I. Środki indywidualne

Trybunał uznał, że samo stwierdzenie naruszenia stanowi wystarczające słuszne zadośćuczynienie. Zgodnie z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty skarżący nie jest już objęty obowiązkiem szkolnym ani obowiązkiem nauki.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Regulacje prawne

Nauka etyki jest organizowana w szkołach publicznych na życzenie rodziców, według zasad określonych przepisami *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992*

---

¹⁸ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 15 stycznia 2013 r.

r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz. U. Nr 36, poz. 155, z późn. zm.).

Udział w zajęciach z religii i etyki jest dobrowolny. O udziale ucznia w zajęciach z etyki, podobnie jak w zajęciach z religii, decydują, poprzez złożenie oświadczenia, rodzice ucznia bądź sam uczeń po osiągnięciu pełnoletności. Po złożeniu oświadczenia udział ucznia w tych zajęciach staje się obowiązkowy. Uczeń może uczestniczyć w zajęciach z religii, w zajęciach z etyki, w zajęciach z obu przedmiotów, może też nie uczestniczyć w zajęciach z żadnego z tych przedmiotów.

Ocena z „religii/etyki” jest umieszczana na świadectwie szkolnym bezpośrednio po ocenie z zachowania. Nie należy wprowadzać jakichkolwiek dodatkowych informacji ujawniających, czy ocena dotyczy etyki, czy religii. Z tego względu w przypadku świadectw dla I etapu nauczania nie stosuje się oceny opisowej z „religii/etyki”. Niezgodne z przepisami jest również w zamieszczonym na świadectwie określeniu „religia/etyka” skreślenie jednego z przedmiotów.

Jeśli uczeń nie uczęszczał ani na zajęcia z religii, ani z etyki, na świadectwie należy zaznaczyć „religia/etyka -----” (bez jakichkolwiek dodatkowych adnotacji).

Trybunał uznał, że naruszenie miało swoje przyczyny w złej praktyce placówek oświatowych, w których naukę pobierał skarżący. Trybunał nie wskazał natomiast, że przyczyna naruszenia leży w regulacjach prawnych dotyczących nauczania religii i etyki w polskich szkołach.

2. Działania podjęte przez Rząd w celu wykonania wyroku

W dniu wydania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej ETPCz) wyroku ws. *Grzelak* Ministerstwo Edukacji Narodowej (dalej MEN) zamieściło na swojej stronie internetowej komunikat przygotowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych (dalej MSZ) dotyczący treści ww. wyroku.

Wyrok został przetłumaczony na język polski, a po uprawomocnieniu się przeanalizowany podczas posiedzenia międzyresortowego Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz w ramach specjalnej grupy roboczej z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Ministerstwa Edukacji Narodowej. Biorąc pod uwagę przyczynę naruszenia, tzn. złą praktykę szkół, uznano za konieczne podjęcie szerokich działań informacyjnych skierowanych do kuratoriów oświaty sprawujących nadzór pedagogiczny nad szkołami, a za ich pośrednictwem do dyrektorów szkół i pracowników oświaty.

W związku z powyższym w czerwcu 2012 r. MEN zamieściło na swojej stronie internetowej szczegółowe informacje ws. warunków i sposobu organizowania nauki etyki w szkołach publicznych, po to aby przypomnieć dyrektorom szkół oraz rodzicom i uczniom o obowiązujących uregulowaniach w tym zakresie. Do wspomnianej informacji dołączony został wyrok ETPCz ws. *Grzelak* przetłumaczony na język polski:

http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=3019%3Ainformacja-men-w-sprawie-warunkow-i-sposobu-organizowania-nauki-etyki-w-szkoach-publicznych&catid=272%3Aministerstwo-komunikaty-i-wyjania-men&Itemid=355

Informacja wraz tłumaczeniem wyroku w sprawie *Grzelak* została także zamieszczona na stronach internetowych kuratoriów oświaty we wszystkich województwach.

Ponadto również w czerwcu 2012 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej wysłało pisma do wszystkich kuratorów oświaty, w których prosiło o zwrócenie szczególnej uwagi na prawidłowość podejmowanych przez szkoły i organy prowadzące działań, które mają zapewnić uczniom wyrażającym takie życzenie możliwość udziału w zajęciach z etyki. MEN zwróciło uwagę na to, by działania podejmowane przez pracowników oświaty nie uchybiały art. 53 Konstytucji RP dotyczącemu zapewnienia wolności sumienia i wyznania.

Jednocześnie MEN zwróciło się do kuratoriów o informacje (z lat 2010 – 2012) na temat działań, jakie zostały przez nie podjęte w przypadkach, w których życzenie rodziców dotyczące zorganizowania lekcji etyki nie zostało spełnione oraz podania przyczyny niespełnienia tego życzenia. Zapytano też: ile interwencji (kontroli doraźnych) zostało przeprowadzonych w sprawach dotyczących nieprawidłowości w organizowaniu zajęć z etyki, jakie efekty przyniosły te interwencje, ile decyzji wydano ws. dotyczących nauczania etyki. Wyniki ankiety były pozytywne, jedynie w trzech województwach pojawiły się problemy wymagające interwencji nadzoru pedagogicznego. Kuratoria oświaty nie zanotowały przypadków niezorganizowania przez szkołę zajęć z etyki mimo zgłoszonych wniosków rodziców. Sprawy, w których podjęto interwencje dotyczyły jedynie usprawnienia procesu organizowania zajęć z etyki.

Według informacji uzyskanych z MEN czynione są starania, by w przyszłości uruchomić możliwość nauczania etyki przez Internet w ramach szerokiego programu „Cyfrowa szkoła”.

Ponadto w listopadzie 2012 r. Agent Rządowy zorganizował spotkanie robocze przedstawicieli MEN oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej BRPO) dotyczące praktyki organizowania lekcji etyki w świetle wyroku ws. *Grzelak*

Natomiast w grudniu 2012 r. odbyło się kolejne spotkanie międzyresortowego Zespołu ds. ETPCz również z udziałem przedstawicieli BRPO oraz reprezentantów organizacji pozarządowych, by wymiana informacji i poglądów mogła się odbyć na jak najszerszym forum.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W świetle przedstawionych wyżej informacji Rząd wierzy, iż podjęte środki zapobiegą naruszeniom podobnym to tych stwierdzonych w wyroku ws. *Grzelak* oraz że Polska w ten sposób wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

19.

PLAN DZIAŁAŃ¹⁹
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Grzelak przeciwko Polsce

Opis sprawy

Grzelak, skarga nr 7710/02, wyrok z dnia 15/06/2010, ostateczny w dniu 22/11/2010.

Skarga dotyczy dyskryminacji niewierzącego ucznia z uwagi na brak oceny z przedmiotu „religia/etyka” na jego świadectwach szkolnych w latach 1998-2009 (naruszenie art. 14 w związku z art. 9 Konwencji).

Trybunał ograniczył analizę odmiennego traktowania skarżącego w porównaniu z innymi uczniami do aspektu braku oceny na świadectwie (§ 90 wyroku Trybunału). W tym kontekście Trybunał stwierdził, że postanowienia rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych, przewidujące umieszczenie stopnia z „religii/etyki” na świadectwie szkolnym, nie mogły być uważane za naruszające art. 14 w zw. z art. 9 Konwencji tak długo, jak długo ocena stanowiła neutralną informację o fakcie uczęszczania przez ucznia na jedno z zajęć fakultatywnych oferowanych przez szkołę. Przepisy takiego rodzaju muszą jednak zapewnić poszanowanie prawa uczniów do nieujawniania, nawet pośrednio, swoich przekonań religijnych lub ich braku (§ 92 wyroku Trybunału).

Trybunał zauważył, że skarżący nie miał oceny z przedmiotu „religia/etyka”, ponieważ szkoła nie zorganizowała zajęć z etyki, mimo wielokrotnych wniosków jego rodziców i uznał, że brak oceny z przedmiotu „religia/etyka” może być zrozumiany przez rozsądną osobę, jako wskazanie, że skarżący nie uczęszczał na lekcje religii, które były szeroko dostępne i że zostałyby uznany za osobę niewierzącą (§ 95 wyroku Trybunału).

Sytuacja skarżącego stała się jeszcze bardziej problematyczna po wejściu w życie 1 września 2007 r. znowelizowanego rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lipca 2007 r. w sprawie oceniania i klasyfikowania, przewidującego wliczenie oceny z religii lub etyki do średniej ocen ucznia. Uczniowie w podobnej sytuacji nie mogli więc podnieść swojej średniej z uwagi na brak dodatkowej oceny (§ 96 wyroku Trybunału). Ponadto, w przypadku skarżącego, na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej wyraz „etyka” był przekreślony, a w miejscu oceny postawiono kreskę (§ 97 wyroku Trybunału).

I. Środki indywidualne

Trybunał uznał, że samo stwierdzenie naruszenia stanowi wystarczające słuszne zadośćuczynienie. Zgodnie z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty skarżący nie jest już objęty obowiązkiem szkolnym ani obowiązkiem nauki.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

---

¹⁹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 31 lipca 2013 r.

II. Środki generalne

1. Regulacje prawne

Nauka etyki jest organizowana w szkołach publicznych na życzenie rodziców, według zasad określonych przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz. U. Nr 36, poz. 155, z późn. zm.).

Udział w zajęciach z religii i etyki jest dobrowolny. O udziale ucznia w zajęciach z etyki, podobnie jak w zajęciach z religii, decydują, poprzez złożenie oświadczenia, rodzice ucznia bądź sam uczeń po osiągnięciu pełnoletności. Po złożeniu oświadczenia udział ucznia w tych zajęciach staje się obowiązkowy. Uczeń może uczestniczyć w zajęciach z religii, w zajęciach z etyki, w zajęciach z obu przedmiotów, może też nie uczestniczyć w zajęciach z żadnego z tych przedmiotów.

Wedle rozporządzenia jeśli liczba uczniów w danej klasie, wyrażających chęć uczestniczenia w zajęciach z tych przedmiotów była mniejsza niż siedem, szkoła mogła zorganizować zajęcia dla grupy uczniów pochodzących z różnych klas, ale z tej samej szkoły (grupa międzyklasowa). Jeśli jednak grupa ta była mniejsza niż siedmiu uczniów, to szkoła mogła zorganizować odpowiednie zajęcia we współpracy z innymi szkołami w gminie (grupa międzyszkolna), jeśli co najmniej trzech uczniów było nimi zainteresowanych.

Ocena z „religii/etyki” jest umieszczana na świadectwie szkolnym bezpośrednio po ocenie z zachowania. Nie należy wprowadzać jakichkolwiek dodatkowych informacji ujawniających, czy ocena dotyczy etyki, czy religii. Z tego względu w przypadku świadectw dla I etapu nauczania nie stosuje się oceny opisowej z „religii/etyki”. Niezgodne z przepisami jest również w zamieszczonym na świadectwie określeniu „religia/etyka” skreślenie jednego z przedmiotów.

Jeśli uczeń nie uczęszczał ani na zajęcia z religii, ani z etyki, na świadectwie należy zaznaczyć „religia/etyka -----” (bez jakichkolwiek dodatkowych adnotacji).

2. Działania planowane i podjęte przez polskie władze w celu wykonania wyroku ws. *Grzelak p. Polsce*

A. Działania planowane przez Rząd w celu wprowadzenia możliwości nauczania etyki przez Internet (tzw. e-learning)

Brak oceny z „religii/etyki” na świadectwie szkolnym skarżącego był konsekwencją tego, że pomimo powtarzających się próśb, szkoła nie miała możliwości zorganizowania lekcji etyki z powodu niewystarczającej liczby uczestników wymaganej przez prawo. By zagwarantować każdemu zainteresowanemu uczniowi możliwość udziału w zajęciach z etyki, nawet w sytuacji, gdy minimalna liczba uczestników wymagana przez prawo dla organizacji zwykłych zajęć z etyki nie jest spełniona, władze zdecydowały o wprowadzeniu nauczania etyki przez system e-learningu.

Harmonogram przygotowania nauki etyki metodą e-learningu w szkołach publicznych, w przypadku, gdy nie jest możliwe zorganizowanie zajęć z etyki w oparciu o dotychczasowe przepisy, ze względu na zbyt małą liczbę chętnych.

Działanie	Planowany termin	Uwagi
<p>1. Przygotowanie projektu nowelizacji ustawy o systemie oświaty (dalej uso)w zakresie nauczania na odległość: zmiana brzmienia art. 64 uso nadanego ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 205, poz. 1206) w sposób umożliwiający zorganizowanie dodatkowych zajęć edukacyjnych, np. etyki, z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość oraz zmiana treści delegacji ustawowej do wydania rozporządzenia wykonawczego</p>	wrzesień 2013	Opracowanie nowego brzmienia art. 64 ustawy o systemie oświaty
<p>2. Przygotowanie projektu rozporządzenia określającego warunki organizacji zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, dostępu do odpowiedniej infrastruktury informatycznej i oprogramowania oraz sposobu oceniania i dokumentowania przebiegu nauczania na odległość (wydanego na mocy znowelizowanego art. 64 ust. 5 ww. ustawy)</p>	wrzesień 2013	
<p>3. Harmonogram procedowania projektu ustawy: a. - przekazanie do konsultacji społecznych i uzgodnień międzyresortowych projektu nowelizacji ustawy o systemie oświaty w zakresie nauczania na odległość, - uwzględnienie zgłoszonych uwag, akceptacja ostatecznej wersji projektu przez Rządowej Centrum Legislacyjne, - przyjęcie przez komitet stały Rady Ministrów, b. - przekazane projektu ustawy do Sejmu</p>	październik 2013	uchwalenie projektu ustawy przez sejm do stycznia 2014 r.
<p>4. Przekazanie do konsultacji społecznych i uzgodnień międzyresortowych projektu rozporządzenia zawierającego rozwiązania dotyczące organizowania nauki na odległość, oceniania i dokumentowania przebiegu nauczania</p>	styczeń 2014	

5. Opracowanie programów nauczania etyki dla czterech etapów edukacyjnych: I - (klasy I-III szkoły podstawowej), II - (klasy IV-VI szkoły podstawowej), III - (klasy I-III gimnazjum) IV - (klasy I-III szkół ponadgimnazjalnych)	styczeń/luty 2014	
6. Wydanie rozporządzenia wykonawczego przez Ministra Edukacji Narodowej na podstawie delegacji ustawowej, o której mowa w punkcie 1. ²⁰	czerwiec 2014	
7. Przeprowadzenie procedury przetargowej w celu wyłonienia wykonawcy systemu e-learningowego	lipiec /grudzień 2014	
8. Opracowanie pakietów edukacyjnych w systemie e-learningu oraz zaplecza informatyczno-technicznego	styczeń 2015	
9. Testowanie przygotowanych rozwiązań oraz akcja informacyjna przygotowująca do wprowadzenia w roku szkolnym 2015/2016 możliwości nauczania etyki na odległość w sytuacji, gdy zbyt mała liczba chętnych uniemożliwia zorganizowanie zajęć z etyki w oparciu o dotychczasowe przepisy.	Styczeń /kwiecień 2015	
10. Uruchomienie możliwości nauczania etyki na odległość począwszy od nowego roku szkolnego 2015/2016 w przypadkach, gdy nie jest możliwe zorganizowanie zajęć z etyki w oparciu o dotychczasowe przepisy ze względu na zbyt małą liczbę chętnych. ²¹	1 września 2015	

B. Przetłumaczenie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, jak również inne działania informacyjne prowadzone przez Ministerstwo Edukacji Narodowej

W dniu wydania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej ETPCz) wyroku ws. *Grzelak p. Polsce* Ministerstwo Edukacji Narodowej (dalej MEN) zamieściło na swojej stronie internetowej komunikat przygotowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych (dalej MSZ) dotyczący treści ww. wyroku.

Wyrok został przetłumaczony na język polski, a po uprawomocnieniu się przeanalizowany podczas posiedzenia międzyresortowego Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw

²⁰ Wydanie rozporządzenia wykonawczego przez Ministra Edukacji Narodowej jest możliwe dopiero po przyjęciu ustawy, która zawiera delegację ustawową dla tego ministra do wydania takiego aktu prawnego.

²¹ Mimo, iż gotowość MEN do nauczania etyki na odległość może zaistnieć już wcześniej, to faktyczne uruchomienie tej możliwości może nastąpić jedynie wraz z początkiem roku szkolnego, tj. od dnia 1 września.

Człowieka oraz w ramach specjalnej grupy roboczej z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Ministerstwa Edukacji Narodowej. Uznano za konieczne podjęcie szerokich działań informacyjnych skierowanych do kuratoriów oświaty sprawujących nadzór pedagogiczny nad szkołami, a za ich pośrednictwem do dyrektorów szkół i pracowników oświaty.

W związku z powyższym w czerwcu 2012 r. MEN zamieściło na swojej stronie internetowej szczegółowe informacje ws. warunków i sposobu organizowania nauki etyki w szkołach publicznych, po to aby przypomnieć dyrektorom szkół oraz rodzicom i uczniom o obowiązujących uregulowaniach w tym zakresie. Do wspomnianej informacji dołączony został wyrok ETPCz ws. *Grzelak p. Polsce* przetłumaczony na język polski:

http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=3019%3Ainformacja-men-w-sprawie-warunkow-i-sposobu-organizowania-nauki-etyki-w-szkoach-publicznych&catid=272%3Aministerstwo-komunikaty-i-wyjanienia-men&Itemid=355

Informacja wraz tłumaczeniem wyroku w sprawie *Grzelak p. Polsce* została także zamieszczona na stronach internetowych kuratoriów oświaty we wszystkich województwach.

Ponadto również w czerwcu 2012 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej wysłało pisma do wszystkich kuratorów oświaty, w których prosiło o zwrócenie szczególnej uwagi na prawidłowość podejmowanych przez szkoły i organy prowadzące działań, które mają zapewnić uczniom wyrażającym takie życzenie możliwość udziału w zajęciach z etyki. MEN zwróciło uwagę na to, by działania podejmowane przez pracowników oświaty nie uchybiały art. 53 Konstytucji RP dotyczącemu zapewnienia wolności sumienia i wyznania.

Jednocześnie MEN zwróciło się do kuratoriów o informacje (z lat 2010 – 2012) na temat działań, jakie zostały przez nie podjęte w przypadkach, w których życzenie rodziców dotyczące zorganizowania lekcji etyki nie zostało spełnione oraz podania przyczyny niespełnienia tego życzenia. Zapytano też: ile interwencji (kontroli doraźnych) zostało przeprowadzonych w sprawach dotyczących nieprawidłowości w organizowaniu zajęć z etyki, jakie efekty przyniosły te interwencje, ile decyzji wydano ws. dotyczących nauczania etyki. Wyniki ankiety były pozytywne, jedynie w trzech województwach pojawiły się problemy wymagające interwencji nadzoru pedagogicznego. Kuratoria oświaty nie zanotowały przypadków niezorganizowania przez szkołę zajęć z etyki mimo zgłoszonych wniosków rodziców. Sprawy, w których podjęto interwencje dotyczyły jedynie usprawnienia procesu organizowania zajęć z etyki.

Według informacji uzyskanych z MEN czynione są starania, by w przyszłości uruchomić możliwość nauczania etyki przez Internet w ramach szerokiego programu „Cyfrowa szkoła”. Ponadto w listopadzie 2012 r. Agent Rządowy zorganizował spotkanie robocze przedstawicieli MEN oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej BRPO) dotyczące praktyki organizowania lekcji etyki w świetle wyroku ws. *Grzelak p. Polsce*. Natomiast w grudniu 2012 r. odbyło się kolejne spotkanie międzyresortowego Zespołu ds. ETPCz również z udziałem przedstawicieli BRPO oraz reprezentantów organizacji pozarządowych, by wymiana informacji i poglądów mogła się odbyć na jak najszerszym forum.

III. Wnioski pozwanego państwa

W świetle przedstawionych wyżej informacji Rząd wierzy, iż zaplanowane i podjęte środki zapobiegą naruszeniom podobnym to tych stwierdzonych w wyroku ws. *Grzelak p. Polsce* oraz że Polska, realizując przedstawiony wyżej harmonogram, wypełni swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

20.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ²²
Informacja o środkach podjętych w celu wykonania wyroku w sprawie
Hutten - Czapska przeciwko Polsce

Opis sprawy

Stosując procedurę wyroku pilotażowego, Trybunał stwierdził, że naruszenie stanowi problem systemowy związany z nieprawidłowym funkcjonowaniem prawem krajowym a Państwo musi poprzez odpowiednie środki prawne zapewnić właściwą równowagę pomiędzy interesami właścicieli nieruchomości a interesem społecznym, zgodnie z zasadą ochrony własności prywatnej. Procedura wyroku pilotażowego została zastosowana w wiodącej sprawie ***Hutten-Czapska p. Polsce*** (nr 35014/97), natomiast postępowania w innych podobnych sprawach zostały odroczone.

W wyroku w sprawie *Hutten – Czapska* z dnia 19 czerwca 2006 Wielka Izba stwierdziła naruszenie art. 1 Protokołu 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (ochrona własności) wskazując, że skarżąca nie mogła korzystać ze swojej własności ani pobierać czynszu najmu w odpowiedniej wysokości. Sprawa decyzją Wielkiej Izby z dnia 28 kwietnia 2008 r. została skreślona z listy skarg, po tym jak Trybunał uznał, że przedmiotowe problemy będące źródłem naruszenia zostały rozwiązane.

W swojej ostatniej decyzji, Trybunał stwierdził, że w związku z wydaniem wyroku w sprawie *Hutten-Czapska*, w Polsce został wprowadzony program kompensacyjny, dający właścicielom nieruchomości skuteczną możliwość uzyskania rekompensaty za naruszenie ich praw własności zasadach rozumieniu art. 41 Konwencji (słuszne zadośćuczynienie). Tak więc Trybunał skreślił z listy skarg sprawy podobne do sprawy *Hutten-Czapska*, w tym *wniesioną przez 96 właścicieli nieruchomości sprawę Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości w Łodzi p. Polsce* (skarga nr 3485/02) oraz 24 inne sprawy. Skarżący w sprawie *Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości w Łodzi przeciwko Polsce* podnieśli, że ich roszczenia wciąż nie zostały zaspokojone. Ponadto podnieśli zarzut ograniczenia w zakresie windykacji zaległych świadczeń. Zarzucali brak możliwości odzyskania posiadania nieruchomości przez wiele lat oraz niemożność uzyskania od najemców czynszu w odpowiedniej wysokości.

Jednakże Trybunał wskazał, że właściciele nieruchomości uzyskali prawo do podniesienia czynszu w celu osiągnięcia „słusznego zysku”. Ponadto zauważył, że Państwo Polskie, które po reżimie komunistycznym odziedziczyło problem deficytu cenowo przystępnych mieszkań na wynajem, musiało pogodzić sprzeczne interesy właścicieli nieruchomości i najemców. Proces usuwania przyczyn oraz skutków naruszenia Konwencji wymagał podjęcia stopniowych działań. Proces ten był skomplikowany, wymagał podjęcia daleko idących decyzji politycznych i zmian legislacyjnych oraz zreformowania polityki mieszkaniowej, systemu pomocy społecznej i administracji państwowej. Polska nie może być zatem poddana sankcjom za utrzymanie w przedmiotowym czasie restrykcyjnych przepisów dotyczących najmu. Ponadto, orzecznictwo Sądu Najwyższego jasno stanowi, że właściciele byli uprawnieni do pełnej rekompensaty strat w sytuacji, kiedy gminy nie zapewniły najemcom mieszkań socjalnych.

---

²² Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 18 listopada 2013 r.

Według szacunków problem dysfunkcyjności polskiego prawa mieszkaniowego dotyczył około 100 tys., bowiem byli oni pozbawieni możliwości swobodnego używania swojej własności oraz pobierania czynszu w odpowiedniej wysokości.

Trybunał podjął decyzję o zakończeniu szczególnej procedury stosowanej przy systemowych lub strukturalnych naruszeniach praw człowieka – „procedury wyroku pilotażowego” – która miała zastosowanie dla spraw dotyczących „czynszów regulowanych”.

Zmiany wprowadzone w polskim prawie w tym zmiana procedury, umożliwiające właścicielom nieruchomości dochodzenie zwrotu kosztów użytkowania ich własności, okazały się dla Trybunału satysfakcjonujące.

I. Środki indywidualne

W 2006 r. wszyscy najemcy opuścili nieruchomość skarżącej. Słuszne zadośćuczynienie z tytułu szkody majątkowej jak i niemajątkowej zostało zaakceptowane przez Trybunał i wypłacone skarżącej przez Rząd.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Uwagi ogólne

Władze polskie podjęły kroki w celu zmiany obowiązującego prawa będącego źródłem naruszenia.

W decyzji z dnia 8 marca 2011 r. w sprawie *Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości w Łodzi p. Polsce* (skarga nr 3485/02), Trybunał zadecydował o podjęciu procedury wyroku pilotażowego, podobnie jak w wyroku w sprawie *Hutten-Czapska* z następujących powodów (DH DD(2011)208E).

2. Środki generalne zmierzające do rozwiązania problemów wskazanych w wyroku pilotażowym.

W ramach realizacji wyroków Trybunału, w latach 2006 - 2010 zostały przeprowadzone reformy, które wprowadziły między innymi: możliwość podniesienia wysokości czynszu; system monitorowania wysokości czynszu; konstrukcję najmu opartą na zasadzie swobody umownego i swobodnego ustalania wysokości czynszu („najem okazjonalny”) oraz finansowanie lokali socjalnych aby umożliwić eksmisję najemców z nieruchomości objętych systemem czynszu regulowanego. Trybunał za satysfakcjonujące wprowadzone w polskim prawie i procedurze uznał zmiany, , dzięki którym właściciele nieruchomości otrzymali możliwość uzyskania refundacji kosztów poniesionych na utrzymanie ich nieruchomości oraz „słusznego zysku”. Z uwagi na rozważanie systemowego problemu stwierdzonego w wyroku pilotażowym Trybunał skreślił sprawy podobne do sprawy *Hutten-Czapska*. Jednakże Trybunał pozostawił do rozważenia pewne zagadnienia wskazując, że dalsze procedowanie nad nimi należy do kompetencji Komitetu Ministrów w ramach procedury wykonania wyroku.

Reforma wprowadzająca „najem okazjonalny”

W odpowiedzi na obserwacje Rządu, które wykazały zasadność wprowadzenia konstrukcji „najmu okazjonalnego” wprowadzonego zmianami z grudnia 2009 r., Trybunał stwierdził, że „na tym etapie procedury wyroku pilotażowego nie można ocenić wpływu reformy z grudnia 2009 r. na ochronę prawa własności. W konsekwencji, zgodnie z art. 46 § 2 Konwencji dokonanie ogólnej oceny działań podjętych w celu wykonania wyroku pilotażowego przypada Komitetowi Ministrów” (§ 73).

Zadośćuczynienie dla osób pokrzywdzonych w wyniku naruszenia art. 1 Protokołu nr 1

Przedmiotowy system kompensacyjny dla właścicieli nieruchomości został wprowadzony w *Ustawie o wspieraniu termomodernizacji i remontów (ustawa z 2008 r.)*. Zgodnie z tą ustawą premia termomodernizacyjna przysługuje tylko tym właścicielom nieruchomości, którzy byli objęci systemem czynszów regulowanych pomiędzy 12 listopada 1994 r. a 25 kwietnia 2005 r. W swojej decyzji Trybunał uznał to rozwiązanie za zadowalające. Zauważył też, że naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 miały miejsce również po 2005 r. Jednakże nie stwierdził potrzeby oceny obecnych lub przyszłych efektów środków ogólnych przyjętych przez Rząd w Ustawie z 2008 r. Uznał, iż tą kwestią w bardziej odpowiedni sposób zajmie się Komitet Ministrów w ramach kontroli wykonania wyroku pilotażowego (§§ 80-81).

W związku powyższym Komitet Ministrów zwrócił się do Rządu o przedstawienie dalszych informacji w dwóch kwestiach wskazanych przez Trybunał. Jako, że procedura pilotażowa została zamknięta, Komitet mógł skierować sprawę na drogę „zwykłej procedury. Dlatego też Deputowani:

1. stwierdzili, że środki podjęte przez polskie władze w celu wykonania orzeczenia z dnia 8 marca 2011 r. *Stowarzyszenie Właściciele Nieruchomości w Łodzi przeciwko Polsce* (zob. notyfikację Sekretariatu DH-DD(2011)208E) przyczyniły się zarówno do rozwiązania braków systemowych, jak i zadośćuczynienia indywidualnym szkodom właścicieli nieruchomości w związku z obowiązywaniem czynszów regulowanych;
2. stwierdzili, ww. decyzji Trybunał zezwolił na zakończenie procedury wyroku pilotażowego;
3. wskazali również, że Trybunał zauważył, że system kompensacyjny skierowany był jedynie do osób, których nieruchomości objęte były systemem czynszów regulowanych pomiędzy 12 listopada 1994 r., a 25 kwietnia 2005 r., mimo że naruszenia art. 1 Protokołu 1 miały miejsce również po 25 kwietnia 2005 r.;
4. stwierdzili, że Trybunał wskazał, że do kompetencji Komitet Ministrów należy ocena wpływu przyjętych środków oraz wprowadzenie instytucji „najmu okazjonalnego” na wykonanie wyroku pilotażowego.

zwrócili się do Rządu o przedstawienie dalszych informacji w tych kwestiach;

5. Mając na względzie fakt, że w przedmiotowej sprawie procedura pilotażowa została zamknięta, zdecydowali o przekazaniu sprawy do rozpatrzenia na drodze procedury standardowej.

Najem okazjonalny

Z inicjatywy Rządu Parlament uchwalił ustawę z dnia 17 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz o zmianie niektórych ustaw, która weszła w życie z dniem 23 stycznia 2010 r.

Zmiany wprowadziły konstrukcję tzw. *najmu okazjonalnego* o wolnorynkowym charakterze. Przyjęte rozwiązania wyłączyło instytucję *najmu okazjonalnego* spod większości regulacji dotyczących ochrony praw lokatorów i podporządkowało go bezpośrednio regulacji Kodeksu Cywilnego. Spowodowało to likwidację przeszkód w swobodnym dysponowaniu lokalami i osiągnięciu słusznego zysku z najmu.

Instytucja Najmu okazjonalnego odnosi się do lokali należących do osób fizycznych, które nie prowadzą działalności gospodarczej polegającej na wynajmie lokali.

Umowy najmu muszą zawierać następujące elementy:

- pouczenie najemcy o trybie egzekucji z lokalu używanego na podstawie umowy o najem okazjonalny lokalu,
- oświadczenie najemcy, w formie aktu notarialnego, o poddaniu się egzekucji i zobowiązaniu się do opróżnienia i wydania lokalu używanego na podstawie umowy o najem okazjonalny lokalu,
- obowiązek najemcy do wskazania lokalu, do którego ma być przeprowadzona eksmisja.

Po rozwiązaniu umowy najemca oraz osoby z nim zamieszkujące będą obowiązane do opróżnienia lokalu. W razie braku dobrowolnego opuszczenia lokalu, właściciel będzie musiał przedstawić najemcy żądanie opróżnienia lokalu sporządzone na piśmie opatrzonym urzędowo poświadczonym podpisem. W przypadku bezskutecznego upływu terminu, właściciel będzie składał do sądu wnioski o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, tj. złożonemu uprzednio w formie aktu notarialnego oświadczeniu najemcy o poddaniu się egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu.

Regulacja ta, wraz z proponowaną zmianą w *Kodeksie postępowania cywilnego* polegającą na wyłączeniu wobec osób, które utraciły tytuł prawny do lokalu wynajmowanego na podstawie umowy o najem okazjonalny lokalu, uprawnienia do otrzymania pomieszczenia tymczasowego,

w zdecydowany sposób usprawni przeprowadzanie eksmisji. Dane Ministerstwa Finansów dotyczące liczby indywidualnych podmiotów, płacących podatki z tytułu dochodu z najmu okazjonalnego:

2010 r. – 1 480 umów najmu okazjonalnego;

2011 r. – 2 255 umów najmu okazjonalnego;

2012 r. – 3 093 umowy najmu okazjonalnego.

Do końca 2012 r. zostało zawartych **6 828 umów najmu okazjonalnego** przez właścicieli nieruchomości będących osobami fizycznymi, które nie prowadzą działalności gospodarczej polegającej na wynajmie lokali .

Nie można wskazać ile umów zostało zawartych przez osoby prawne, gdyż zgodnie z polskim prawem nie są one zobowiązane do przedkładania w tym zakresie informacji do urzędu skarbowego.

Ograniczenia czasowe w zakresie rekompensaty dla osób pokrzywdzonych w wyniku naruszenia art. 1 Protokołu nr 1.

Regulacje prawne odnoszące się do czynszów regulowanych przestały obowiązywać od dnia 26 kwietnia 2005 r., tj. od dnia publikacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. (sygn. akt K 4/05).

Z uwagi na to, że wyroki Trybunału Konstytucyjnego obowiązują z dniem opublikowania w Dzienniku Ustaw oznacza to, że od 26 kwietnia 2005 r. nie obowiązują w Polsce zacytowane wyżej ograniczenia dotyczące wysokości podwyżek czynszu.

Właściciele lokali mieszkalnych uzyskali zatem począwszy od tego dnia swobodę w zakresie ustalania podwyżek czynszu. W szczególności pozwalał na to przepis art. 8a ust.4 ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego o zmianie niektórych ustaw:

"4. Podwyżka, w wyniku której wysokość czynszu albo innych opłat za używanie lokalu przekroczy w skali roku 3 % wartości odtworzeniowej lokalu, może nastąpić tylko w uzasadnionych przypadkach. Na pisemne żądanie lokatora właściciel w terminie 7 dni przedstawi na piśmie przyczynę podwyżki i jej kalkulację."

Także późniejsze zmiany przepisów respektowały zasadę swobody właścicieli lokali mieszkalnych

w ustalania wysokości podwyżek czynszu. Zgodnie z tą zasadą, mógł i nadal może on podnosić czynsz za używanie należącego do niego lokalu do poziomu zapewniającego pokrycie wydatków związanych z utrzymaniem lokali, jak również zapewniającego zwrot kapitału i godziwy zysk.

W związku z powyższym przyznawanie rekompensaty za okres kończący się w dniu 25 kwietnia 2005 r. jest w pełni uzasadnione, gdyż w następnym dniu po tej dacie ostatecznie przestał w Polsce obowiązywać reżim czynszu regulowanego.

Publikacja wyroku

Wyrok w powyższej sprawie został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto wyrok jak i decyzja w sprawie *Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości w Łodzi p. Polsce* została przekazana do Ministerstwa Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej [komentarz obecnie to M. Infrastruktury i Rozwoju], które jest odpowiedzialne za politykę mieszkaniową.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W opinii Rządu dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

21.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ²³
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Jasińska przeciwko Polsce

Opis sprawy

Jasińska, skarga nr 28326/05, wyrok z dn. 01/06/2010, uprawomocniony dn. 22/09/2010. Sprawa dotyczy niedopełnienia przez władze pozytywnego obowiązku ochrony życia więźnia, który popełnił samobójstwo poprzez przedawkowanie leków psychotropowych przepisanych na zaburzenia psychiczne (naruszenie art. 2 Konwencji).

Wnuk skarżącej, od dzieciństwa leczony na bóle głowy i problemy psychiczne, od 2002 odbywał karę więzienia za kradzież. W 2004 r. zmarł, wcześniej przyznając się do spożycia leków psychotropowych przepisanych przez lekarza więziennego. Śledztwo wykazało, że popełnił samobójstwo, zażywając znaczną ilość leków za jednym razem, uprzednio chowając je pod językiem przy każdorazowym wydaniu ich przez pielęgniarkę.

W opinii Trybunału władze więzienia, które zostały powiadomione o pogarszającym się stanie zdrowia osadzonego powinny były brać pod uwagę możliwość popełnienia przez niego samobójstwa. Mimo to recepty były odnawiane bez rozważenia innych środków monitorowania jego stanu. Co więcej, nie brano w ogóle pod uwagę przeniesienia do wyspecjalizowanej instytucji lub osadzenia w izolatce. W związku w powyższym stwierdzono wyraźne braki systemowe, które pozwoliły niestabilnemu psychicznie więźniowi na zgromadzenie śmiertelnej dawki leków w celu popełnienia samobójstwa.

I. Wyłączenie słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	16 000 euro	850 euro	16 850 euro
Wyłacone 15/11/2010			

2. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącej zadośćuczynienie za szkody niematerialne poniesione w wyniku niedopełnienia przez władze pozytywnego obowiązku ochrony życia jej wnuka.

Skarżąca nie wniosła o wznowienie postępowania, które nie zostało też wznowione z urzędu.

Zgodnie z artykułem 327 § 1 *Kodeksu postępowania karnego*, zamknięte postępowanie przygotowawcze może być w każdym czasie podjęte na mocy postanowienia prokuratora,

²³ Informacja przedstawiona przez polskie władze w dniu 1 sierpnia 2013 r.

jeżeli nie będzie się toczyć przeciwko osobie, która w poprzednim postępowaniu występowała w charakterze podejrzanego.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Środki legislacyjne

W celu zwiększenia bezpieczeństwa i efektywnego zapobiegania samobójstwom w zakładach karnych, władze wprowadziły szereg środków prawnych, ogólnych jak i szczegółowych, takich jak np.:

a. W dniu 18 czerwca 2009, zmieniony został *Kodeks karny wykonawczy*. Wprowadzono art. 116 §5a, który dopuścił monitorowanie zachowania osadzonych w uzasadnionych przypadkach z powodów medycznych lub w celu zapewnienia im bezpieczeństwa. Zgodnie z art. 116 §6, decyzję o monitorowaniu osadzonych podejmuje dyrektor zakładu karnego. Od decyzji można się odwołać do sądu zgodnie z art. 7.

b. W dniu 13 sierpnia 2010 Dyrektor Generalny Służby Więziennej wydał *Zarządzenie nr 43/2010 w sprawie ustalania metod i form działalności w zakresie ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej*. Art. 14 §5 przewiduje, że w przypadku zagrożenia zdrowia lub życia osadzonych oficer pełniący służbę może, zachowując szczególną ostrożność, otworzyć celę po uprzednim powiadomieniu kierownika zmiany.

c. W dniu 13 sierpnia 2010 Dyrektor Generalny Służby Więziennej wydał *Instrukcję nr 16/2010 w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności*. Instrukcja zunifikowała istniejącą praktykę i określiła jasne kryteria postępowania w przypadku ryzyka popełnienia samobójstwa przez więźnia. Określa ona zasady przyjmowania programów profilaktycznych i podkreśla, że zapobieganie samobójstwom jest obowiązkiem każdego oficera więziennictwa. Wskazuje również na szerszy kontekst na poziomie podstawowych jednostek więziennych, co może mieć wpływ na zmniejszenie liczby samobójstw i tendencji samobójczych.

d. W dniu 23 grudnia 2010 Minister Sprawiedliwości wydał *Rozporządzenie w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności przez zakłady opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności*. Art. 9 §5 przewiduje, że silne lub odurzające leki będą wydawane osadzonym w pojedynczych dawkach. Klauzula ta powinna zmniejszyć ryzyko zatrucia lub przedawkowania leków.

2. Środki organizacyjne

a. Monitorowanie tzw. „wypadków nadzwyczajnych”

Ministerstwo Sprawiedliwości na bieżąco monitoruje tzw. „wypadki nadzwyczajne”, jakie mają miejsce w zakładach karnych. Obejmuje to samobójstwa, próby samobójcze, śmierci z

przyczyn naturalnych, przypadki złego traktowania przez pozostałych więźniów oraz inne, zależnie od ich dotkliwości.

W 2010 r. Ministerstwo Sprawiedliwości zainicjowało postępowanie w 740 sprawach nadzwyczajnych wypadków. Każde takie wydarzenie ma być wyjaśniane przez administrację więzienia, sędziego penitencjarnego oraz monitorowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

b. Szkolenia

W zakładach karnych są organizowane specjalne sesje szkoleniowe dla psychologów, wychowawców więziennych i strażników,

Przykładowo w 2010 Centralny Zarząd Służby Więziennej zorganizował sesje szkoleniowe dla 240 psychologów pracujących w więzieniach. Znacząca część szkoleń dotyczyła zapobiegania samobójstwom wśród osadzonych. Zadania szkoleniowe obejmowały między innymi rozpoznawanie symptomów przed samobójstwem, ćwiczenie umiejętności przeprowadzania interwencji kryzysowej w stosunku do osoby zagrożonej ryzykiem samobójstwa, rozwój zdolności motywowania więźniów do szukania pozytywnych rozwiązań w życiu, etc. Sesje szkoleniowe były zorganizowane w formie warsztatów w celu pogłębienia umiejętności psychologów na potrzeby pracy z osobami zagrożonymi samobójstwem. Zapobieganie samobójstwom jest również przedmiotem specjalnych szkoleń dla wychowawców więziennych i strażników. Władze szkolą również wychowawców więziennych w prowadzeniu negocjacji w sytuacjach kryzysowych (Wyszkolono 230 negocjatorów w zakładach karnych).

3. Publikacja i rozpowszechnienie

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski, opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz rozpowszechniony przez Centralny Zarząd Służby Więziennej.

Dodatkowo, w 2011 r. została przygotowana specjalna publikacja zawierająca analizę orzecznictwa Trybunału w wiodących sprawach dotyczących Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja zawiera również standardy związane z art. 2 Konwencji. Publikacja została rozpowszechniona za darmo wśród wszystkich sędziów i prokuratorów.

Środki generalne dotyczące pomocy medycznej w stosunku do osób pozbawionych wolności są rozpatrywane w oparciu o grupę spraw *Kaprykowski* (skarga nr 23052/05)

4. Dane statystyczne

Pozytywne skutki podjętych przez polskie władze środków, można zaobserwować w danych statystycznych. W 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego, ilość prób samobójczych w zakładach karnych spadła o 30% (z 211 do 141), a śmierci w wyniku samookaleczenia o 17% (z 41 do 34). W 2011 r. było 199 prób samobójczych, ale tylko 22 zakończyły się śmiercią, w

2012 r., miały miejsce 143 próby, w tym 18 zakończyło się śmiercią. Powyższe dane pokazują, że liczba prób samobójczych zakończonych śmiercią systematycznie spada.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w przedmiotowej sprawie oraz że przyjęte środki generalne są wystarczające by stwierdzić że Polska spełniła wymagania art. 46 § 1 Konwencji, w odniesieniu do naruszenia art. 2 Konwencji.

22.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ²⁴
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Kaperzyński przeciwko Polsce

Opis sprawy

Kaperzyński, skarga nr 43206/07, wyrok z dnia 03/04/2012, ostateczny w dniu 03/07/2012

Sprawa dotyczy wymierzenia kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz pozbawienia prawa do wykonywania zawodu dziennikarza za odmowę opublikowania sprostowania oraz brak przedstawienia uzasadnienia dla takiej odmowy. Ze względu na powyższe Trybunał stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji.

Skarżący opublikował artykuł prasowy krytykujący władze lokalne za niepodjęcie działań mających na celu zaradzenie rzekomym problemom z systemem kanalizacyjnym i sanitarnym. Wójt napisał do gazety pismo kwestionujące zarzuty i zażądał opublikowania sprostowania zgodnie z art. 32 *Prawa prasowego*. Skarżący nie opublikował sprostowania ani nie odpowiedział na pismo, a następnie został uznany za winnego przestępstwa z art. 46 *Prawa prasowego*. Został skazany na karę czterech miesięcy ograniczenia wolności w formie dwudziestu godzin pracy na cele społeczne w miesiącu z zawieszeniem jej wykonania na okres dwóch lat oraz pozbawiony prawa wykonywania zawodu dziennikarza na okres dwóch lat.

Trybunał uznał, że kara wymierzona skarżącemu stanowiła ingerencję w jego prawo do wolności wypowiedzi. Ingerencja była przewidziana przez prawo krajowe obowiązujące w danym czasie (choć odpowiednie przepisy zostały następnie uznane za niezgodne z Konstytucją) i miała służyć realizacji celu uprawnionego w postaci ochrony dobrego imienia i praw innych osób.

W zakresie tego, czy kara była konieczna w demokratycznym społeczeństwie Trybunał uznał, że przedmiot artykułu prasowego - zagrożenie dla zdrowia ze strony kanalizacji miejskiej - był niewątpliwie sprawą wagi ogólnej dla lokalnej społeczności. Zawarta w nim krytyka dotycząca działalności władz lokalnych i wójta miała solidne podstawy faktyczne, nie stanowiła ataku personalnego i nie była obraźliwa lub niepoważna. Istniała zatem niewielka możliwość nałożenia na skarżącego ograniczeń w zakresie wolności wypowiedzi. Jednakże, ustawowy obowiązek opublikowania sprostowania lub odpowiedzi był normalnym elementem ram prawnych regulujących korzystanie z wolności słowa przez prasę i nie mógł jako taki zostać uznany za nadmierny lub nieuzasadniony. Podobnie nie należy krytykować samego obowiązku poinformowania zainteresowanej strony na piśmie o przyczynach odmowy opublikowania sprostowania lub odpowiedzi, gdyż, między innymi, umożliwił on stronie poszkodowanej przedstawienie odpowiedzi w sposób zgodny z praktyką danej redakcji. W związku z tym Trybunał przyjął ustalenia sądów krajowych, że skarżący nie dopełnił ustawowego obowiązku opublikowania sprostowania wójta lub przedstawienia uzasadnienia dla odmowy publikacji.

---

²⁴ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 15 listopada 2013 r.

Niemniej jednak Trybunał uznał, że ingerencja w wolność wypowiedzi skarżącego była nieproporcjonalna. Wydany został wyrok za przestępstwo, które miało w zasadzie charakter formalny (niezwiązany z istotą spornego artykułu), zgodnie z przepisami, które nie pozwoliły skarżącemu na zaprezentowanie, a sądowi krajowemu na wzięcie pod uwagę, argumentacji dotyczącej wolności słowa. Oprócz kary ograniczenia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania skarżący został pozbawiony prawa do wykonywania zawodu dziennikarza na okres dwóch lat; wyrok ten był nie tylko niezmiernie surowy, ale miał także wysoce negatywny wpływ na prowadzenie otwartej i nieskrępowanej debaty publicznej w sprawach dotyczących interesu publicznego. Wreszcie, istotne było także to, że w innej sprawie polski Trybunał Konstytucyjny uznał, że zarówno zakres jak i zasady korzystania z prawa do sprostowania na gruncie *Prawa prasowego* były niedoskonałe. W tych okolicznościach ingerencja nie była niezbędna w demokratycznym społeczeństwie.

Trybunał orzekł, że w szczególnych okolicznościach sprawy doszło do naruszenia art. 10 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 000 euro	750 euro	3 750 euro
Wypłacono w dniu 29/06/2012			

2. Środki indywidualne

Art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego w następstwie wyroku Trybunału.

Wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 20 sierpnia 2012 roku uchylono wyroki skazujące Sądu Okręgowego w Elblągu oraz Sądu Rejonowego w Elblągu i umorzono postępowanie karne przeciwko skarżącemu na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. (czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 10 Konwencji:

A. Zmiany legislacyjne

Naruszenie stwierdzone przez Trybunał w przedmiotowej sprawie było wynikiem zastosowania przepisów krajowych, które nie tylko przewidywały możliwość skazania za odmowę opublikowania sprostowania oraz brak przedstawienia uzasadnienia dla takiej

odmowy, ale także nie pozwoliły skarżącemu na zaprezentowanie, a sądowi krajowemu na wzięcie pod uwagę, argumentacji dotyczącej wolności słowa.

Polski Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 1 grudnia 2010 roku przyznał, że zarówno zakres jak i zasady korzystania z prawa do sprostowania na gruncie *Prawa prasowego* były niedoskonałe i uznał art. 46 ust. 1, art. 31 oraz art. 33 ust. 1 *Prawa prasowego* za niezgodny z Konstytucją. Powyższe przepisy nie obowiązują od dnia 14 czerwca 2012 roku. W związku z tym, obecnie redaktorzy naczelni nie ponoszą odpowiedzialności karnej za odmowę opublikowania sprostowania, czy też brak przedstawienia uzasadnienia dla takiej odmowy.

Ponadto, w celu zapewnienia przejrzystości zasad regulujących kwestię sprostowania, podjęte zostały przez Senat kroki prawne, mające na celu dostosowanie prawa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 grudnia 2010 roku. Nowelizacja przygotowana przez Senat weszła w życie w dniu 2 listopada 2012 roku.

B. Tłumaczenie i publikacja wyroku

W tym kontekście należy zauważyć, iż wyrok Trybunału został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Powyższe pomoże sądom krajowym oraz innym organom w dokonywaniu wykładni nowych przepisów zgodnie z Konwencją.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne, w szczególności dokonane w prawie krajowym zmiany legislacyjne oraz publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 10 Konwencji.

23.

PLAN DZIAŁAŃ²⁵

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie *Kędzior p. Polsce*

Opis sprawy

Kędzior, skarga nr. 45026/07, wyrok z dnia 16/10/2012, ostateczny 16/01/2013.

Sprawa *Kędzior przeciwko Polsce* dotyczy pozbawienia wolności skarżącego niezgodnego z art. 5 § 1 lit. e *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* (dalej Konwencja), a także naruszenia artykułu 5 § 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w zakładzie opiekuńczym, takim jak dom pomocy społecznej oraz naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji z uwagi na brak bezpośredniego dostępu do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

W dniu 22 grudnia 2000 r., na wniosek brata, skarżący został częściowo ubezwłasnowolniony z uwagi na występujące u niego zaburzenia psychiczne (zdiagnozowano u niego schizofrenię).

W dniu 28 sierpnia 2001 r. sąd wyznaczył skarżącemu kuratora w osobie jego brata. Następnie, kurator ten wystąpił do sądu o zmianę wcześniej wydanego postanowienia i całkowite ubezwłasnowolnienie skarżącego. Wniosek ten został uwzględniony.

W 2002 r. na wniosek brata, pomimo swojego sprzeciwu, skarżący został umieszczony w domu opieki społecznej. Decyzja o umieszczeniu skarżącego w domu opieki społecznej została podjęta bez uwzględnienia jego opinii w tej sprawie, jak również bez uzyskania uprzedniej zgody sądu w trybie przewidzianym przez art. 156 w zw. z art. 175 *Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego* (dalej kro).

Pomimo wielu prób, skarżący nie był w stanie zainicjować postępowania przed sądem w sprawie zmiany albo uchylenia orzeczenia o całkowitym ubezwłasnowolnieniu, ani wystąpić z prośbą o zbadanie legalności jego umieszczenia lub dalszego przebywania w domu opieki społecznej.

W swoim wyroku z dnia 16 października 2012 r. Trybunał zauważył, że umieszczenie skarżącego w domu opieki społecznej nie zostało orzeczone „zgodnie z prawem” oraz że pozbawienie go wolności nie było uzasadnione treścią art. 5 § 1 lit. e Konwencji.

Ponadto stwierdził, że art. 5 § 4 Konwencji wymaga, aby zastosowana procedura (pozbawienia wolności osoby umysłowo chorej) miała charakter sądowy i zapewniała zainteresowanej osobie gwarancje odpowiednie do rodzaju przedmiotowego pozbawienia wolności; dla stwierdzenia, czy postępowanie zapewnia odpowiednie gwarancje, należy uwzględnić szczególny charakter okoliczności, w jakich się ono toczy.

Trybunał uznał też, iż w odniesieniu do osób częściowo ubezwłasnowolnionych, art. 6 § 1 Konwencji musi być interpretowany, co do zasady, jako gwarantujący takim osobom

---

²⁵ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 30 września 2013 r.

bezpośredni dostęp do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Rząd wypłacił zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącego zadośćuczynienie na rachunek bankowy, założony w tym celu na mocy postanowienia sądu opiekuńczego przez opiekuna skarżącego, który ze względu na obowiązek zabezpieczenia interesów skarżącego, podlega kontroli sądu (wypłata pieniędzy z rachunku może nastąpić do rąk opiekuna wyłącznie na podstawie zezwolenia sądu opiekuńczego, zgodnie z wymogami *Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 5 czerwca 2001 r. ws. zasad i trybu składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką*, Dz. U. nr 64, poz. 649).

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Wypłacono w dniu 19/03/2013			

2. Środki indywidualne

Wedle informacji uzyskanych przez Rząd skarżący aktualnie przebywa w DPS w Sośnicy na mocy postanowienia Rejonowego Sądu Rodzinnego w Lubaczowie z dnia 12 grudnia 2011 r. zezwalającej na przeniesienie skarżącego z poprzedniego Domu Pomocy Społecznej w Rudzie Różanieckiej.

Agent Rządowy w marcu br. zwrócił się do Sądu Okręgowego w Przemyślu z prośbą o informacje nt. składanych przez skarżącego wniosków o uchylenie całkowitego ubezwłasnowolnienia. Wedle tych informacji skarżący złożył 10 wniosków (w następujących datach: 5 lipca 2007, 1 i 23 października 2007, 16 kwietnia 2008, 28 lipca 2008, 18 listopada 2008, 2 lutego 2009, 1 lutego 2011 i 21 sierpnia 2012), ale żaden z nich nie został pozytywnie rozpatrzony.

Agent Rządowy zwrócił się również (w marcu i sierpniu br.) do DPS w Sośnicy z prośbą o dane nt. okresów przebywania skarżącego w DPS oraz w domu rodzinnym w ciągu ostatniego roku. Z wiedzy uzyskanej przez Agenta wynika, że skarżący odwiedza dom rodzinny dość często.

W celu wykonania wyroku Trybunału w zakresie środków indywidualnych Rząd zamierza podjąć działania zmierzające do stwierdzenia nieważności decyzji o skierowaniu skarżącego do DPS, a następnie do poddania tej kwestii do rozpatrzenia przez sąd opiekuńczy.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 5 § 1 lit. e Konwencji oraz art. 5 § 4 Konwencji

A. Obowiązujące prawo

Aktualnie przepisy *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* (k.r.o.), tj. art. 156 w zw. z art. 175 k.r.o. przewidują każdorazowo obowiązek uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego w przypadku umieszczania w Domu Pomocy Społecznej (dalej DPS) osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej.

art. 175 k.r.o.

Do opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o opiece nad małoletnim (...).

Art. 156 k.r.o.

Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego.

Powyższa procedura jest co do zasady przestrzegana i takie sytuacje, jak w sprawie skarżącego nie mają miejsca.

B. Planowane zmiany prawa

Rząd zamierza jednak pójść o krok dalej i podjąć prace legislacyjne polegające na znowelizowaniu *ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* w zakresie przepisów regulujących przyjmowanie osób całkowicie ubezwłasnowolnionych przez DPS, by zapewnić takim osobom szersze gwarancje ochrony praw człowieka.

Nowelizacja ma na celu odejście od automatycznego uznawania każdej osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej za niezdolną do wyrażenia zgody albo sprzeciwu i zagwarantowanie, by w każdym przypadku przyjęcie do DPS osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej uzależnione byłoby od jej zgody (jeśli dysponuje dostatecznym rozeznaniem na umieszczenie w DPS), a w przypadku jej sprzeciwu lub braku dostatecznego rozeznania mogłoby nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu opiekuńczego.

Nowelizacja ma również na celu zapewnienie procedury sądowej, która umożliwiłaby osobie ubezwłasnowolnionej samodzielne wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej.

Nowelizacja dąży również do wprowadzenia możliwości ustanowienia przez sąd dla osoby, której bezpośrednio dotyczy postępowanie, adwokata z urzędu, nawet bez złożenia przez nią wniosku, jeżeli osoba ta ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest zdolna do złożenia takiego wniosku, a sąd uzna udział adwokata w sprawie za potrzebny.

2. Naruszenie art. 6 § 1 Konwencji

A. Zmiana legislacyjna

Eliminacja przyczyny naruszenia art. 6 § 1 Konwencji została zrealizowana nowelizacją *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.) z dnia 9 maja 2007 r. W ramach tej nowelizacji do art. 559 k.p.c. dodano § 3 w brzmieniu:

z wnioskiem o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia może wystąpić także ubezwłasnowolniony.

3. Upowszechnianie wyroku Trybunału, działania szkoleniowe i informacyjne

Wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Od 2011 r. wyrok ten jest przedmiotem szkoleń dla sędziów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Część z tych szkoleń dotyczy wyłącznie tego wyroku.

Ponadto w celu zagwarantowania praktyki zgodnej z *ustawą o zdrowiu psychicznym* oraz k.r.o. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się do Dyrektorów Wydziałów Polityki Społecznej wszystkich Urzędów Wojewódzkich z prośbą o upowszechnienie wyroku ws. *Kędzior*, a tym samym o zasygnalizowanie nadzorowanym jednostkom pomocy społecznej faktu konieczności rzetelnego przestrzegania przepisów k.r.o. Tematyka ta była również podnoszona na spotkaniu przedstawicieli ministerstwa z reprezentantami Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich w dniach 26 i 27 czerwca 2013 r.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd zobowiązuje się do poinformowania Komitetu Ministrów o postępie w dalszej realizacji środków indywidualnych i generalnych zmierzających do realizacji zobowiązania wynikającego z art. 46 § 1 Konwencji.

24.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ²⁶ Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w grupie spraw *Klamecki przeciwko Polsce (Nr 2).*

Opis sprawy

Grupa spraw *Klamecki* dotyczy przede wszystkim naruszeń prawa skarżących do poszanowania korespondencji podczas tymczasowego aresztowania (naruszenia art. 8 Konwencji).

Niektóre sprawy dotyczą przypadków cenzury korespondencji osób pozbawionych wolności, które miały miejsce przed dniem 1 września 1998 r. (dzień wejścia w życie *Kodeksu postępowania karnego z 1997 r.*²⁷). Trybunał uznał, że w tych sprawach brak było podstawy prawnej dla dokonywania cenzury korespondencji pozbawionych wolności z różnymi osobami (włączając ich pełnomocników prawnych), jako że obowiązujące w tym czasie prawo nie określało z wystarczającą szczegółowością zakresu i sposobu wykonywania przez polskie organy władzy kompetencji w tym zakresie.

Kolejne sprawy dotyczą przypadków cenzury korespondencji osób pozbawionych wolności po dniu 1 września 1998 r. Sprawy te odnoszą się to kwestii przystawiania na korespondencji skarżących stempla „ocenzurowano”, co w ocenie Trybunału nie było „przewidziane przez ustawę”²⁸.

Trybunał stwierdził, że wyrażony w *Kodeksie karnym wykonawczym* zakaz cenzury korespondencji osób odbywających karę pozbawienia wolności z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka odnosi się także do osób tymczasowo aresztowanych. Dlatego też cenzurowanie korespondencji z Kancelarią Trybunału sprzeciwiało się prawu krajowemu. Trybunał wyraził taką samą opinię w odniesieniu do korespondencji z: Kancelarią Senatu²⁹, Rzecznikiem Praw Obywatelskich³⁰, obrońcą³¹, Trybunałem Konstytucyjnym³², organami podatkowymi³³, sądami krajowymi³⁴, prokuratorem³⁵, Biurem Informacji Rady Europy³⁶, organizacjami pozarządowymi³⁷, Europejskim Komitetem do Spraw Zapobiegania Torturom³⁸, a także w odniesieniu do innych instytucji krajowych³⁹. Ponadto, w kilku

²⁶ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 11 października 2013 r.

²⁷ *Klamecki Nr 2, Kwiek i Matwiejczuk*

²⁸ *Abramczyk, Andrysiak, Bartosiński, Ćwiertniak, Dzitkowski, Feliński, G.K., Hinczewski, Jakubiak, Janulis, Janus, Jasiński, Kisielewski, Kliza, Kołodziński, Kotowski, Kozimor, Krawiecki, Kwiek, Lesiak, Lewak, Łuczko, Maksym, Mianowski, Matwiejczuk, Mgłosik, Miernicki, Nowicki, Ochlik, Oleksy, Owsik, Panusz, Pasternak, Pawlak, Pisk-Piskowski, Przyjemski, Stępnia, Tomczyk Prokopyszyn, Warsiński, Wasilewski, Wenerski, Mirosław Zieliński*

²⁹ *Kozimor*

³⁰ *Hinczewski, Misiak*

³¹ *Pawlak, Kozimor, Kwiek, Najdecki, Zborowski, Andrulewicz, Bobel, Zborowski Nr 3*

³² *Kwiek*

³³ *Bobel*

³⁴ *Jarkiewicz, Bereza Nr 2, Misiak*

³⁵ *Bereza Nr 2*

³⁶ *Zborowski*

³⁷ *Misiak*

³⁸ *Misiak*

³⁹ *Misiak, Zborowski, Friedensberg*

sprawach Trybunał uznał, że „nie była uzasadniona w demokratycznym społeczeństwie” cenzura korespondencji z Trybunałem⁴⁰, organizacjami pozarządowymi: Amnesty International, Transparency International⁴¹ oraz z bankiem⁴².

W przypadku niektórych spraw, biorąc dodatkowo pod uwagę to, że listy skarżących wysyłane były z istotnym opóźnieniem, Trybunał stwierdził także naruszenie art. 34 Konwencji⁴³.

Ponadto, w niektórych sprawach Trybunał uznał, że odmowa zgody na widzenie z rodziną nie była „przewidziana przez ustawę”⁴⁴ i stanowiła naruszenie art. 8 Konwencji, podczas gdy w przypadku innych spraw⁴⁵, uwzględniając stan faktyczny oraz czas trwania i naturę ingerencji w prawa skarżących (naruszenia art. 8 Konwencji), Trybunał stwierdził, że „nie były one konieczne w demokratycznym społeczeństwie”.

Stwierdzając, że odmowy widzenia z rodziną nie były „przewidziane przez ustawę” Trybunał zaznaczył, że decyzje w tych sprawach wydawane były na podstawie art. 217 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego*, który, w brzmieniu obowiązującym w tamtym czasie, przyznawał odpowiedniemu organowi (prokuratorowi lub sądowi) prawo wyrażenia zgody na widzenie z rodziną w więzieniu. W przepisach prawa krajowego brak było jednak szczegółowego określenia warunków otrzymania takiej zgody, brak wytycznych dla organów państwowych określających czynniki, które należy wziąć pod uwagę przy wydawaniu decyzji oraz kryteria uzasadniające odmowę. Przepisy nie przywidywały także możliwości odwołania się od decyzji o odmowie widzenia. Decyzja pozostawiona była w pełni uznaniu właściwych organów. Tak więc art. 217 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego* nie określał z wystarczającą szczegółowością zakresu i sposobu wykonywania przez właściwe organy władzy kompetencji ograniczenia praw do widzeń.

Co więcej, w niektórych sprawach Trybunał uznał, że tymczasowe aresztowanie skarżących było nadmiernie długie⁴⁶ i, jak w przypadku wyroku w sprawie *Klamecki Nr 2*, że prokurator, postanawiając o tymczasowym aresztowaniu, naruszył prawo skarżącego do tego, by zostać niezwłocznie postawionym przed „sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej” (naruszenie art. 5 § 3 Konwencji).

Dodatkowo, w kilku sprawach Trybunał dopatrywał się innych naruszeń Konwencji, których streszczenie zawarto w Załączniku II. Sprawy te rozpatrywane są w kontekście innych grup spraw objętych nadzorem nad wykonaniem.

---

⁴⁰ Drozdowski.

⁴¹ Warsiński.

⁴² Friedensberg.

⁴³ Maksym, Drozdowski.

⁴⁴ Dochnal, Gradek, Mazgaj, Nurzyński, Knyter, Wegera.

⁴⁵ Klamecki Nr 2, Eryk Kozłowski, Ferla, Bogusław Krawczak.

⁴⁶ Abramczyk, Dochnal, Feliński, G.K., Janus, Janulis, Jarkiewicz, Klamecki No 2, Knyter, Bogusław Krawczak, Matwiejczuk, Mgłosik, Najdecki, Ochlik, Oleksy, Owsik i Wegera.

I. Środki indywidualne

Trybunał przyznał słuszne zadośćuczynienie skarżącym w większości z tych spraw. Nie przyznano zadośćuczynienia w sprawach *Cwertniak, Dzitkowski, Gradek, Krawiecki, Nowicki, Ochlik i Owsik*. W sprawie *Pisk-Piskowski* za wystarczające zadośćuczynienie Trybunał uznał stwierdzenie, że doszło do naruszenia.

Przyznane przez Trybunał słuszne zadośćuczynienie zostało wypłacone terminowo we wszystkich sprawach z tej grupy poza trzema, w przypadku których doszło do opóźnień: *Bereza Nr 2, Drozdowski i Jasiński* (zobacz: tabela w załączniku). Jednakże wypłata w tych sprawach nastąpiła na warunkach, które, jak się zdaje, zostały zaakceptowane przez skarżących.

Jeśli chodzi o sprawy, w których Trybunał stwierdził brak przestrzegania praw osób pozbawionych wolności do poszanowania korespondencji (naruszenie art. 8 Konwencji) oraz do skargi indywidualnej (naruszenie art. 34 Konwencji) to w większości przypadków skarżący nie podlegali już tymczasowemu aresztowaniu w czasie, gdy Trybunał wydawał w ich sprawach wyroki, tak więc ograniczenia ich praw do poszanowania korespondencji nie miały już miejsca.

Ponadto, zgodnie z właściwym prawem krajowym, skarżący oraz osoby występujące z roszczeniem uznania naruszenia ich prawa do poszanowania korespondencji mogą domagać się zadośćuczynienia od Skarbu Państwa na podstawie art. 448 w związku z art. 24 § 2 *Kodeksu cywilnego* (na przykład: orzeczenie Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 27 listopada 2006 r.)

W sprawach dotyczących naruszenia prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8 Konwencji) zastosowane wobec skarżących tymczasowe aresztowanie dobiegło końca, a zatem nie występuje już żadne naruszenie ich prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.

Informacje o środkach indywidualnych dotyczących innych naruszeń Konwencji znajdują się w Załączniku I a.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, dodatkowe środki charakterze indywidualnym nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1) **Naruszenie prawa osób pozbawionych wolności do poszanowania prawa do korespondencji (art. 8 Konwencji) oraz prawa do skargi indywidualnej (art. 34 Konwencji):**

- a) W zakresie dotyczącym cenzury korespondencji osób pozbawionych wolności *Kodeks karny wykonawczy* z 1997 r. został znowelizowany we wrześniu 2003 r., a następnie w styczniu 2012 r.

Zgodnie z obecnie obowiązującym prawem:

- Korespondencja skazanego pozbawionego wolności z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym nie podlega cenzurze, nadzorowi oraz zatrzymaniu i powinna być bezzwłocznie przekazywana do adresata (art. 8a § 2 *Kodeksu karnego wykonawczego*). Ta sama zasada znajduje zastosowanie do korespondencji z: organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka. Prawo osoby pozbawionej wolności do korespondencji ze wskazanymi wyżej organami wynika z art. 102 pkt. 11 *Kodeksu karnego wykonawczego*;
  - Zgodnie z art. 217b § 2 *Kodeksu karnego wykonawczego*, co do zasady, korespondencję tymczasowo aresztowanego z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka przesyła się bezpośrednio do adresata. Przepis ten stosuje się odpowiednio do korespondencji tymczasowo aresztowanego z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi oraz organami samorządu terytorialnego, chyba że organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, zarządzi inaczej. Powyższy przepis nie był nigdy kwestionowany przez Trybunał, a ponieważ Konwencja jest stosowana bezpośrednio w krajowym porządku prawnym, to ograniczenie tego rodzaju powinno być stosowane z zgodzie z postanowieniami art. 8 Konwencji;
  - Co do zasady oskarżony tymczasowo aresztowany może porozumiewać się korespondencyjnie ze swym obrońcą (art. 73 § 1 *Kodeksu postępowania karnego*). W drodze wyjątku, jedynie w toku postępowania przygotowawczego i w okresie 14 dni od momentu wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego, prokurator, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, może zastrzec kontrolę korespondencji podejrzanego z obrońcą (art. 73 § 3). Trybunał nie uznał jednak tych przepisów za naruszenie art. 8 Konwencji. Ich nowelizacja nie jest więc niezbędna do wykonania tej grupy wyroków. Należy jednak zaznaczyć, że Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10.12.2012 r. uznał art. 73 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* za niezgodny z Konstytucją, ponieważ nie określał przesłanek zastrzeżenia przez prokuratora kontroli korespondencji podejrzanego z obrońcą. Przepis ten stracił więc moc dnia 10.12.2013 r. W Sejmie trwają obecnie prace nad nowelizacją, która ma całkowicie wyeliminować możliwość cenzury korespondencji między osobą pozbawioną wolności a prawnikiem.
- b) W sytuacji, gdy cenzura korespondencji naruszyła dobra osobiste skarżących, mogą oni skorzystać ze środka prawnego dostępnego na poziomie krajowym. Po wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie, osoby, których korespondencja

została poddana cenzurze mogą wystąpić z pozwem na podstawie art. 23 w zw. z art. 24 w zw. z art. 417 i art. 448 *Kodeksu cywilnego*, podnosząc zarzut naruszenia prawa do poszanowania korespondencji i żądając zadośćuczynienia. W kilku sprawach Trybunał uznał już ten środek za skuteczny⁴⁷.

- c) Dnia 16 listopada 2007 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej wydał zarządzenie (zaktualizowane 12 grudnia 2008 r.), w którym polecił, między innymi, zainstalować we wszystkich więzieniach i aresztach śledczych w Polsce specjalne skrzynki przeznaczone na korespondencję kierowaną do Trybunału, a także określił szczegółową procedurę dotyczącą postępowania z tego rodzaju korespondencją. Takie skrzynki zostały zainstalowane we wszystkich instytucjach objętych zarządzeniem.
- d) Następnie Ministerstwo Sprawiedliwości w pismach do prezesów sądów apelacyjnych (z dnia 10 stycznia 2005 r. oraz z dnia 9 września 2005 r.) podkreśliło potrzebę podjęcia działań na rzecz zagwarantowania poszanowania prawa więźniów do korespondencji.
- e) Ministerstwo Sprawiedliwości skierowało w dniu 28 czerwca 2005 r. pismo do prezesów sądów apelacyjnych, odnosząc się do odpowiednich wyroków Trybunału i podkreślając konieczność wyeliminowania praktyki cenzorowania (a nawet oznaczania jako „ocenzurowanej”) korespondencji z Trybunałem. Prezesom wszystkich sądów apelacyjnych polecono rozpowszechnić pismo wśród sędziów sądów karnych i urzędników sądów.
- f) Na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowano dwa opracowania poświęcone standardom Trybunału dotyczącym do kwestii cenzury korespondencji: „*Standardy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie cenzury korespondencji*” oraz „*Standardy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności*”.
- g) Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało opracowanie pod tytułem „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza wiodących spraw polskich*”, dotyczące między innymi praw do poszanowania korespondencji osób pozbawionych wolności.
- h) Kwestia cenzury korespondencji osób pozbawionych wolności została także uwzględniona podczas szkoleń dla sędziów i prokuratorów.
- i) Wyroki Trybunału w sprawach: *Klamecki nr 2*, *Matwiejczuk*, *Lewak*, *Jasinski*, *Pawlik*, *Wenerski*, *Miernicki*, *Bereza nr 2*, *Hinczewski*, *Przyjemski*, *Lesiak* i *Miroslaw Zielinski* zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

---

⁴⁷ *Pasternak, Friedensberg i Bišta*, skarga nr 22807/07, wyrok z dnia 12.01.2010 r.

2) Naruszenie prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego w kontekście odmowy zgody na widzenie osób pozbawionych wolności z rodziną (art. 8 Konwencji):

- a) Art. 217 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego* stanowi:
Tymczasowo aresztowany może uzyskać widzenie po wydaniu zarządzenia o zgodzie na widzenie przez organ, do którego dyspozycji pozostaje. W wypadku gdy tymczasowo aresztowany pozostaje do dyspozycji kilku organów, wymagana jest zgoda na widzenie każdego z nich, chyba że organy te zarządzają inaczej.
- b) W orzeczeniu z dnia 2 lipca 2009 r. o sygnaturze K 1/07 dotyczącym wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich skargi konstytucyjnej Trybunał Konstytucyjny powołał się na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i uznał art. 217 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego* za niezgodny z szeregiem przepisów Konstytucji, w tym z zasadą ochrony prawnej życia prywatnego i rodzinnego (art. 47 Konstytucji RP), zasady proporcjonalności (art. 31 § 3 Konstytucji RP), art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz art. 37 Konwencji o prawach dziecka. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego weszło w życie dnia 8 lipca 2009 r., w dniu ogłoszenia w Dzienniku Ustaw. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 217 § 1 nie wskazując przesłanek dla odmowy widzeń z rodziną podczas tymczasowego aresztowania, był niezgodny ze wskazanymi powyżej przepisami. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że przepis art. 217 § 1 nie określał z wystarczającą precyzją ograniczeń konstytucyjnego prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego. Trybunał Konstytucyjny uznał także, że art. 217 § 1 był niezgodny z Konstytucją z tego względu, że nie zapewniał możliwości odwołania się od zarządzenia prokuratora o odmowie zgody na widzenie z rodziną podczas tymczasowego aresztowania. Orzekając o niezgodności powyższego przepisu, Trybunał Konstytucyjny bezpośrednio odniósł się w swojej argumentacji do standardów wypracowanych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału praw Człowieka, w szczególności w sprawach: *Klamecki nr 2, Ferla i Eryk Kozłowski*.
- c) Dnia 5 listopada 2009 r. Sejm przyjął zmiany do art. 217 *Kodeksu karnego wykonawczego*, które weszły w życie w dniu 8 czerwca 2010 r. Najważniejszą z nich było dodanie paragrafów 1a – 1f, które przewidują między innymi, że tymczasowo aresztowany ma prawo do co najmniej jednego widzenia w miesiącu z osobą należącą do kręgu osób najbliższych. Wskazują ponadto wyraźnie przesłanki dla odmowy wyrażenia zgody na widzenie i wprowadzają możliwość złożenia zażalenia na takie zarządzenie. Zgodnie z obecnym stanem prawnym odmowa wyrażenia zgody na widzenie z osobą należącą do kręgu osób najbliższych może nastąpić jedynie w przypadku, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że widzenie zostanie wykorzystane w celu bezprawnego utrudnienia postępowania karnego lub do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do przestępstwa. Zażalenie na zarządzenie o odmowie wyrażenia zgody na widzenie przysługuje tymczasowo aresztowanemu oraz osobie ubiegającej się o widzenie. Dnia 11 września 2011 r. uchwalono także zmiany do art. 217 § 3 *Kodeksu karnego wykonawczego*. Przewidują one, że organ, do

którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, może zezwolić na udzielenie widzenia w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt tymczasowo aresztowanego z osobą odwiedzającą.

- d) Na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowane zostały wytyczne dotyczące standardów orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącego kwestii praw osób pozbawionych wolności: „*Standardy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności*”.
- e) Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało także publikację pod tytułem „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza wiodących spraw polskich*” dotyczącą także prawa do widzenia z rodziną. Kwestia ta została także uwzględniona podczas szkoleń dla sędziów i prokuratorów.
- f) Wyroki Trybunału w sprawach *Klamecki nr. 2*, *Ferla*, *Eryk Kozłowski*, *Mazgaj*, *Knyter* i *Bogusław Krawczak* zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa.

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są w tej sprawie konieczne, a przyjęte środki generalne są wystarczające aby uznać, że Polska wywiązała się ze swoich zobowiązań wynikających z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 8 Konwencji.

Załącznik I

Sprawy *Klamecki nr 2* oraz *G.K.* dotyczą także braku kontrydiktoryjności w postępowaniu w sprawie legalności tymczasowego aresztowania skarżących, jako że **ani skarżącym ani ich obrońcom nie umożliwiono wzięcia udziału w postępowaniu** (naruszenie art. 5 § 4 Konwencji). Naruszenie tego samego rodzaju Trybunał stwierdził w sprawie *Dochnal*, w której skarżący z powodu ograniczeń w dostępie do akt sprawy nie mógł skutecznie skorzystać z prawa do obrony w postępowaniu w sprawie legalności zastosowania tymczasowego aresztowania.

W sprawie *G.K.* Trybunał orzekł także, że tymczasowe aresztowanie skarżącego pomiędzy 1 a 24 stycznia 1997 r. było bezprawne, ponieważ wniosek o przedłużenie tymczasowego aresztowania został złożony po terminie, co stanowiło naruszenie art. 10a ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (naruszenie art. 5 § 1 Konwencji).

Ponadto Trybunał stwierdził, że **postępowania karne** prowadzone w sprawach *Abramczyk* oraz *Matwiejczuk*, a także **postępowania cywilne** dotyczące roszczeń

o zadośćuczynienie (w sprawie *Mianowski*) były przewlekłe (naruszenia art. 6 § 1 Konwencji).

Wreszcie, w sprawach *Wenerski* oraz *Mirostaw Zieliński* Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu nieludzkiego i poniżającego traktowania skarżących spowodowanego nieodpowiednimi warunkami podczas pozbawienia wolności, a w szczególności – przeludnieniem (*Mirostaw Zieliński*) i niewłaściwą opieką medyczną (*Wenerski*).

Załącznik Ia

- 1) **Naruszenia art. 3 Konwencji:** skarżący nie przebywają już w warunkach nieodpowiadających art. 3 Konwencji, a panu Wenerskiemu została zapewniona opieka medyczna.
- 2) **Naruszenia art. 5 § 1, art. 5 § 3 oraz art. 5 § 4 Konwencji:** tymczasowe aresztowania dobiegły końca.
- 3) **Przewlekłość postępowań cywilnych (w sprawie *Mianowski*) oraz karnych (w sprawie *Matwiejczuk*) – naruszenia art. 6 § 1 Konwencji:** postępowania krajowe zostały zakończone. Nie zakończyło się jeszcze postępowanie w sprawie *Abramczyk*. Postępowanie jest obecnie zawieszona, jednak skarżący nie podlega już tymczasowemu aresztowaniu.

Załącznik II

- 1) **Nieludzkie i poniżające traktowanie spowodowane niewłaściwą opieką medyczną w więzieniach (art. 3 Konwencji):** jest to sprawa podobna do sprawy *Kaprykowski* (skarga nr 23052/05), objętej przez Komitet Ministrów nadzorem nad wykonaniem środków o charakterze ogólnym;
- 2) **Nieludzkie i poniżające traktowanie podczas pozbawienia wolności spowodowane przeludnieniem (art. 3 Konwencji):** jest to sprawa podobna do sprawy *Orchowski* (skarga nr 17885/04), objętej przez Komitet Ministrów nadzorem nad wykonaniem środków o charakterze ogólnym;
- 3) **Naruszenia prawa do zostania niezwłocznie postawionym przed sędzią (art. 5 § 3 Konwencji) oraz prawa do ustalenia legalności pozbawienia wolności (art. 5 § 4 Konwencji), naruszenia prawa do poszanowania korespondencji w sprawach dotyczących cenzury korespondencji osób pozbawionych wolności przed 1 września 1998 r.:** są to sprawy podobne do sprawy *Niedbała* (wyrok z dnia 4 lipca 2000 r.), która, po nowelizacji Kodeksu postępowania karnego została zamknięta Rezolucją ResDH(2002) 124;
- 4) **Naruszenie prawa do ustalenia legalności pozbawienia wolności w kontekście ograniczeń w dostępie do akt sprawy (art. 5 § 4 Konwencji):** jest to sprawa podobna

do sprawy ***Chruściński*** (wyrok z dnia 6 listopada 2007 r.), która, po nowelizacji Kodeksu postępowania karnego została zamknięta Rezolucją CM/ResDH2011 (42);

- 5) **Nadmierna długość tymczasowego aresztowania (art. 5 § 3 Konwencji):** są to sprawy podobne do sprawy Trzaska (skarga nr 25792/94), objętej przez Komitet Ministrów nadzorem nad wykonaniem środków o charakterze ogólnym;
- 6) **Przewlekłość postępowań cywilnych i karnych (art. 6 § 1 Konwencji):** są to sprawy podobne do licznych innych spraw dotyczących przewlekłości postępowania sądowego, które objęte są przez Komitet Ministrów nadzorem nad wykonaniem środków o charakterze ogólnym, a w szczególności do spraw ***Podbielski*** (skarga nr 27916/95) oraz ***Kudła*** (skarga nr 30210/96).

25.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁴⁸
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Kozak przeciwko Polsce

Opis sprawy

Kozak, skarga nr 13102/02, wyrok z dnia 02/03/2010, ostateczny w dniu 02/06/2010.

Sprawa dotyczy dyskryminacji skarżącego oraz pogwałcenia jego prawa do poszanowania życia prywatnego przez fakt, że po śmierci jego partnera w 1998 r. odmówiono mu prawa do sukcesji stosunku najmu lokalu z powodu jego orientacji seksualnej (naruszenie art. 14 Konwencji w związku z art. 8 Konwencji).

Od 1989 r. skarżący żył ze swoim partnerem w związku homoseksualnym, dzieląc z nim mieszkanie komunalne wynajmowane przez partnera. Po śmierci partnera skarżącego, jego wniosek o wstąpienie w stosunek najmu lokalu został odrzucony. Odrzucony został również kolejny wniosek na podstawie polskiego prawa, które uznaje istnienie faktycznego związku małżeńskiego wyłącznie między partnerami różnych płci.

Trybunał stwierdził, że polskie prawo, obowiązujące w danym okresie, które wykluczało możliwość dziedziczenia prawa najmu przez partnerów tej samej płci, spełniało uzasadniony cel ochrony rodziny. Niemniej jednak, „uwzględniając wąski margines swobody Państwa w ocenie przyjęcia środków, które skutkują różnicowaniem na podstawie orientacji seksualnej blankietowym wyłączeniem osób pozostających w związku homoseksualnym z możliwości wstępowania w stosunek najmu nie może być uznane przez Trybunał za konieczne”. Tak więc odrzucając wniosek skarżącego „władze polskie, nie zachowały rozsądnego stosunku proporcjonalności pomiędzy celem, jaki chciały osiągnąć, a zastosowanymi środkami”.

I. Środki indywidualne

Trybunał nie doszukał się związku pomiędzy stwierdzonym naruszeniem a poniesioną szkodą majątkową, dlatego odrzucił wniosek o słuszne zadośćuczynienie za szkodę majątkową. W związku ze szkodą niemajątkową, Trybunał stwierdził, że została ona wystarczająco zrekompensowana poprzez samo stwierdzenie naruszenia Konwencji.

Mając na uwadze okoliczności sprawy, zwłaszcza sprzeczne i niespójne oświadczenia skarżącego składane przed sądami krajowymi i organami administracyjnymi podczas trzech etapów postępowania w sprawie sukcesji prawa najmu po zmarłym partnerze oraz wynik postępowania krajowego dotyczącego miejsca jego stałego zamieszkania i eksmisji z mieszkania będącego przedmiotem sprawy, w opinii rządu, żadne indywidualne środki nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Na podstawie art. 8 *Ustawy o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych* z 2 lipca 1994 r., która nie jest już w mocy, osoba wnioskująca o wstąpienie w stosunek

---

⁴⁸ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 25 lutego 2013 r.

najmu musiała, poza innymi warunkami, spełnić przesłankę pozostawania z najemcą we wspólnym gospodarstwie domowym w bliskiej relacji, takiej jak *de facto* „wspólne pożycie małżeńskie”. Polskie sądy odrzuciły wniosek skarżącego, gdyż na mocy polskiego prawa związek małżeński może istnieć tylko pomiędzy osobami różnych płci, co wyklucza możliwość sukcesji stosunku najmu w przypadku partnerów tej samej płci (§§ 34, 96 wyroku Trybunału).

Trybunał zauważył, że ustawa z 1994 r. została uchylona w dniu 10 lipca 2001 r. Od tego momentu przepisy regulujące wstąpienie w stosunek najmu zostały włączone do *Kodeksu cywilnego* (§ 41 wyroku Trybunału).

Na mocy art. 691 *Kodeksu cywilnego*, będącego w mocy od dnia 10 lipca 2001 r., w przypadku śmierci najemcy, osoba, która pozostawała *de facto* we wspólnym pożyciu z najemcą powinna również być dopuszczona do sukcesji stosunku najmu. Tak więc, w przeciwieństwie do poprzedniej regulacji, obecne prawo nie wymaga, aby pożycie było „małżeńskie”.

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski, opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) i rozpowszechniony. Ponadto, w 2011 r., przygotowana została publikacja, zawierająca analizę orzecznictwa Trybunału w najważniejszych sprawach dotyczących Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”, udostępniona bezpłatnie wszystkim sędziom i prokuratorom.

Zgodnie z informacjami dostępnymi do końca 2011 r., polskie sądy uznają, na mocy art. 691 *Kodeksu cywilnego*, partnerów tej samej płci za pozostających *de facto* we wspólnym pożyciu. Interpretację zwrotu „wspólne pożycie” sądy opierają na postanowieniu Trybunału w prezentowanej sprawie (na przykład: wyrok Sądu Rejonowego w Kielcach z 29/12/2010 – pozew nr VII C 111/10; wyrok Sądu Rejonowego w Łasku z 17/03/2011 – pozew nr I C 140/10; wyrok Sądu Rejonowego Wrocław – Śródmieście z dnia 4/05/2011 – pozew nr I C 667/10; wyrok Sądu Rejonowego Wrocław – Śródmieście z dnia 11/10/2011 – pozew nr I C 485/11) lub wyrokach krajowych oraz innych instrumentach międzynarodowych (na przykład: wyrok Sądu Rejonowego Warszawa Praga – Południe z dnia 15/05/2008 – pozew nr I C 190/07, wyrok Sądu Rejonowego Wrocław-Fabryczna z dnia 2/06/2010 – pozew nr I C 529/09, wyrok Sądu Rejonowego w Złotowie z dnia 29/12/2010 – pozew nr I C 118/10, etc.).

Praktyka polskich sądów została następnie potwierdzona przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 listopada 2012 r. w sprawie nr III CZP 65/12, w którym stwierdził, że osobą, pozostającą we wspólnym pożyciu z najemcą – w świetle art. 691 *Kodeksu cywilnego* – jest osoba będąca z najemcą we wspólnocie emocjonalnej, psychicznej i ekonomicznej, również – osoba tej samej płci. Jako podstawę wydanego orzeczenia Sąd Najwyższy podał zaprezentowane stanowisko Trybunału w sprawie *Kozak*, stwierdzając, że zakaz sukcesji stosunku najmu w przypadku związków pomiędzy osobami tej samej płci nie jest konieczny dla prawnej ochrony rodziny, podkreślając, że orzecznictwo Trybunału powinno być brane pod uwagę przy interpretacji prawa polskiego.

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki generalne nie są konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd stwierdza, że dalsze środki indywidualne w niniejszej sprawie nie są konieczne, a zastosowane środki generalne, w szczególności zmiany w ustawodawstwie, publikacje oraz upowszechnienie wyroku Trybunału są wystarczające, aby stwierdzić, że Polska wywiązała się ze zobowiązania wynikającego z treści art. 46, paragraf 1 Konwencji odnośnie do naruszenia art. 14 w związku z art. 8 Konwencji.

26.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁴⁹

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach:

Kulikowski przeciwko Polsce, Antonicelli przeciwko Polsce, Jan Zawadzki przeciwko Polsce, Wersel przeciwko Poland, Arciński przeciwko Polsce, Urbanowicz przeciwko Polsce, Szparag przeciwko Polsce, Włodarczyk przeciwko Polsce, Mirosław Wojciechowski przeciwko Polsce, Korgul przeciwko Polsce, Nowaszewski przeciwko Polsce, Dombrowski przeciwko Polsce, Szubert przeciwko Polsce

Opis spraw:

Dombrowski, skarga nr 9566/10, wyrok z dnia 18/10/2011, ostateczny z dniem 18/01/2012.

Nowaszewski, skarga nr 7272/09, wyrok z dnia 27/03/2012, ostateczny z dniem 27/06/2012.

Korgul, skarga nr 35916/08, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny z dniem 17/07/2012.

Mirosław Wojciechowski, skarga nr 18063/07, wyrok z dnia 20/12/2011 r., ostateczny z dniem 20/03/2012.

Włodarczyk, skarga nr 16286/07, wyrok z dnia 11/10/2011, ostateczny z dniem 11/01/2012.

Szparag, skarga nr 17656/06, wyrok z dnia 05/10/2010, ostateczny z dniem 05/01/2011.

Urbanowicz, skarga nr 40459/05, wyrok z dnia 05/10/2010 r., ostateczny z dniem 05/01/2011.

Antonicelli, skarga nr 2815/05, wyrok z dnia 19/05/2009, ostateczny z dniem 19/08/2009.

Arciński, skarga nr 41373/04, wyrok z dnia 15/09/2009, ostateczny z dniem 15/12/2009.

Wersel, skarga nr 30358/04, wyrok z dnia 13/09/2011, ostateczny z dniem 13/12/2011.

Kulikowski, skarga nr 18353/03, wyrok z dnia 19/05/2009, ostateczny z dniem 19/08/2009.

Jan Zawadzki, skarga nr 648/02, wyrok z dnia 06/07/2010 r. , ostateczny z dniem 06/10/2010.

Szubert, skarga nr 22183/06, wyrok z dnia 05/07/2012 r., ostateczny z dniem 05/10/2012.

Powyższe sprawy dotyczą naruszenia prawa skarżących do dostępu do Sądu Najwyższego wskutek niedopełnienia przez sądy krajowe obowiązku pouczenia skarżących o przysługujących im środkach w przypadku odmowy przez obrońców z urzędu udzielenia pomocy prawnej przy sporządzeniu i wniesieniu kasacji z powodu uznania jej za bezzasadną (naruszenie art. 6 § 1 w związku z art. 6 § 3 lit. c Konwencji).

W omawianych sprawach Trybunał uznał, że po oznajmieniu przez obrońcę z urzędu o odmowie przygotowania kasacji, zgodne z zasadą słuszności byłoby poinformowanie skarżącego przez sąd odwoławczy o przysługujących mu możliwościach dalszego działania, a w szczególności o tym, że bieg terminu na wniesienie kasacji biegnie od momentu otrzymania odmowy od adwokata. To, że sądy nie udzieliły skarżącym, którzy nie byli reprezentowani przez prawników, odpowiednich informacji o przysługujących im prawach pozbawiło ich wiedzy o tym, że przysługiwał im nowy termin na znalezienie adwokata, który mógłby wnieść w ich imieniu kasację.

Skarżącym w sprawach *Korgul* oraz *Szubert* udzielono błędnych informacji o terminie na wniesienie kasacji w przypadku odmowy wniesienia jej przez obrońcę z urzędu z powodu bezzasadności.

---

⁴⁹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 16 maja 2013 r.

W sprawie *Wersel* sąd okręgowy nie tylko nie zapewnił skarżącym dalszej pomocy prawnej obrońcy z urzędu ale także poinformował o odmowie jej udzielenia zaledwie na dwa dni przed upływem terminu na wniesienie kasacji. W ocenie Trybunału tak krótki czas dany skarżącym na wyznaczenie adwokata i przygotowanie kasacji nie dawał realistycznych możliwości na wniesienie ich sprawy do sądu kasacyjnego i przeprowadzenie jej w „profesjonalny i efektywny sposób”.

W sprawie *Kulikowski* Trybunał stwierdził także naruszenie art. 5 § 3 Konwencji poprzez zastosowanie tymczasowego aresztowania na nadmiernie długi okres.

I. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącym słuszne zadośćuczynienie za szkody o charakterze niematerialnym.

Dombrowski

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 20/02/2012			

Nowaszewski

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1,000 euro	100 euro	1 100 euro
Wyłacono w dniu 21/05/2012			

Korgul

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 02/10/2012			

Miroslaw Wojciechowski

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Wyłacono w dniu 02/03/2012			

Włodarczyk

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Wyłacono w dniu 21/12/2011			

Szparag

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro

Wyłacono w dniu 15/12/2010

Urbanowicz

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro

Wyłacono w dniu 15/12/2010

Arciński

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro

Wyłacono w dniu 25/02/2010

Wersel

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	2 000 euro	-	2 000 euro

Wyłacono w dniu 16/02/2012

Kulikowski

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	3 000 euro	1 150 euro	4 150 euro

Wyłacono w dniu 09/06/2011

Jan Zawadzki

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro

Wyłacono w dniu 29/12/2010

Szubert

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	2 000 euro	-	2 000 euro

Wyłacono w dniu 20/09/2012

Zgodnie z art. 126 § 1 *Kodeksu postępowania karnego*, w przypadku, gdy niedotrzymanie terminu zawitego nastąpiło z przyczyn od strony niezależnych (jak na przykład brak pouczenia przez odpowiednie organy o przysługujących prawach lub udzielenie błędnej informacji), strona może zgłosić wniosek o przywrócenie terminu. Wniosek składa się w terminie zawitym 7 dni od daty ustania przeszkody wraz z jednoczesnym wniesieniem kasacji. Na odmowę przywrócenia terminu przysługuje zażalenie.

W dniu 14 sierpnia 2002 r. pan Kulikowski został skazany przez Sąd Okręgowy w Gliwicach na 12 lat pozbawienia wolności. Dnia 19 grudnia 2002 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach utrzymał wyrok w mocy.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenia art. 6 § 1 w związku z art. 6 § 3 lit. c Konwencji

W omawianych wyrokach stwierdzenie naruszenia art. 6 § 1 w związku z art. 6 § 3 lit. c Konwencji wynikało przede wszystkim z niewłaściwej praktyki sądów krajowych, które, informując skarżących o odmowie przygotowania kasacji przez obrońców z urzędu, nie pouczyły ich o przysługujących im możliwościach procedowania, a w szczególności o tym, że bieg terminu na wniesienie kasacji rozpoczyna się z chwilą poinformowania ich o odmowie.

Należy zauważyć, że po zapadnięciu wyroków w tych sprawach, Sąd Najwyższy wydał szereg postanowień, w których uznał, że w przypadku odmowy przygotowania i wniesienia przez adwokata kasacji z powodu jej bezzasadności, sąd odwoławczy zobowiązany jest do poinformowania skarżącego o stanowisku zajęтым przez jego adwokata oraz do pouczenia go o tym, że bieg terminu na wniesienie kasacji rozpoczął się z dniem otrzymania informacji o odmowie wniesienia kasacji przez adwokata (tak między innymi: wyrok z dnia 26/09/2011 r., sygn. II KZ 42/11, wyrok z dnia 22/12/2009 r., sygn. III KZ 87/09, wyrok z dnia 18/11/2009 r., sygn. II KZ 54/09, wyrok z dnia 12/12/2008 r., sygn. IV KZ 82/08, wyrok z dnia 06/05/2008 r., sygn. II KZ 16/08).

Ponadto, w celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości, na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowano tłumaczenie najważniejszych fragmentów wyroku Trybunału w sprawie *Kulikowski* oraz tłumaczenie wyroku w sprawie *Wersel*. Wyroki Trybunału zostały także uwzględnione w programie szkoleń dla sędziów i prokuratorów.

2. Naruszenie art. 5 § 3 Konwencji

Do niniejszych spraw zastosowanie znajdują środki o charakterze ogólnym dotyczące realizacji wyroków z tzw. grupy *Trzaska* (skarga nr 25792/94).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie rządu żadne środki indywidualne nie są w przypadku omawianych spraw konieczne, a przyjęte środki generalne są wystarczające by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

27.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵⁰

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach *Kurłowicz przeciwko Polsce, Jucha i Żak przeciwko Polsce oraz Lewandowska-Malec przeciwko Polsce*

Opis spraw

Kurłowicz, sprawa nr 41029/06, wyrok z dnia 22/06/2010 r., ostateczny z dniem 22/09/2010.
Lewandowska-Malec, sprawa nr 39660/07, wyrok z dnia 18/09/2012, ostateczny z dniem 18/12/2012.

Jucha i Żak, sprawa nr 19127/06, wyrok z dnia 23/10/2012, ostateczny z dniem 23/01/2013.

Powyższe wyroki dotyczą naruszenia art. 10 Konwencji.

W sprawie *Kurłowicz* podczas sesji Rady Miejskiej Knyszyna skarżący (Przewodniczący Rady) publicznie oskarżył Dyrektora Zespołu Szkół w Knyszynie o niegospodarność. Dyrektor wniósł przeciwko skarżącemu prywatny akt oskarżenia oskarżając go o popełnienie przestępstwa pomówienia określonego w art. 212 *Kodeksu karnego*.

Wyrokiem z dnia 2 grudnia 2005 r., Sąd Rejonowy w Białymstoku uznał skarżącego winnym pomówienia. W ocenie Sądu przedstawienie zarzutów wobec dyrektora szkoły na sesji Rady Miejskiej było pomówieniem i mogło negatywnie wpłynąć na szacunek i zaufanie publiczne konieczne przy wykonywaniu obowiązków dyrektora szkoły i nauczyciela. Sąd wymierzył skarżącemu karę grzywny i orzekł o podaniu wyroku do publicznej wiadomości. Sąd orzekł także wobec skarżącego obowiązek przeproszenia za pomówienie.

Po wniesieniu przez skarżącego apelacji, Sąd Okręgowy w Białymstoku uchylił zaskarżony wyrok, zawieszając wykonanie kary na rok, nakazując jednak skarżącemu przeproszenie za pomówienie oraz nawiązkę na cel społeczny.

Uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz postawę skarżącego, a także jego sytuację osobistą i rodzinną, Sąd Okręgowy odstąpił od orzeczenia kary. Jednocześnie utrzymał w mocy ustalenia sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi zarzuty sformułowane przez skarżącego były nieprawdziwe, a sam skarżący działał raczej na własną rękę niż we wspólnym interesie.

W sierpniu 2006 r. skarżący wniósł skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego. W dniu 17 października 2007 r., Trybunał Konstytucyjny odrzucił skargę. Wyczerpawszy wszystkie przysługujące mu środki prawne, skarżący wniósł skargę do Trybunału w Strasburgu.

Trybunał stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji. Sędziowie uznali zarzuty niegospodarności przedstawione przez skarżącego za część debaty publicznej. Ponadto, twierdzenia skarżącego nie były formułowane *ad personam*, lecz dotyczyły domniemanych zaniedbań w zarządzaniu zespołem szkół. Osoba zarządzająca instytucją finansowaną ze środków publicznych musi być przygotowana na krytykę, w szczególności podczas debaty publicznej.

---

⁵⁰Informacje przekazane przez polskie władze w dniu 29 listopada 2013 r.

Trybunał uznał, że sądy krajowe przekroczyły przysługujący państwu margines uznania i nie została zachowana proporcja między orzeczonymi karami a chronionym interesem prawnym. Sądy krajowe nie zachowały więc słusznej równowagi między ochroną prawa dyrektora szkoły do ochrony dobrego imienia a wolnością wypowiedzi. W świetle tych okoliczności Trybunał uznał, że ograniczenie praw skarżącego w tej sprawie nie było niezbędne w społeczeństwie demokratycznym zgodnie z art. 10 § 2 Konwencji.

Sprawy *Lewandowska-Malec* oraz *Jucha i Żak* dotyczyły sankcji karnych za opublikowanie artykułów krytycznych wobec działalności władz lokalnych, co uznane zostało za przestępstwo pomówienia określone w art. 212 *Kodeksu karnego*. W obu sprawach, z powodów podobnych jak w sprawie *Kurłowicz*, Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 10 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne.

1. Słuszne zadośćuczynienie

Kurłowicz

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
185 euro	3 000 euro	3 070 euro	6 255 euro
Wyplacono dnia 03/12/2010			

Lewandowska-Malec

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
2 600 euro	3 000 euro	100 euro	5 700 euro
Wyplacono dnia 12/02/2013			

Jucha i Żak

Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	2 380 euro (po 1 190 euro dla każdego ze skarżących)	-	2 380 euro
Wyplacono w dniach 18-19/04/2013			

2. Środki indywidualne

Kurłowicz

Po wyroku Trybunału, Z.T. pełnomocnik skarżącego złożył do Sądu Apelacyjnego w Białymstoku wnioski o wznowienie postępowania.

W dniu 25 maja 2011 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku wznowił postępowanie w sprawie powołując się na wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2009 r. oraz z dnia 29 kwietnia

2009 r., który uznał, że przesłanki wznowienia postępowania określone w art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* obejmują także stwierdzenie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka naruszenia Konwencji poprzez ostateczne orzeczenie sądu polskiego wydane w sprawie karnej. Sąd Apelacyjny uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 30 marca 2006 r. oraz Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 2 grudnia 2005 r. i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Białymstoku.

Postanowieniem z dnia 1 lipca 2011 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku powołując się na art. 17 § 1 pkt. 17 *Kodeksu postępowania karnego* umorzył postępowanie w sprawie z tego powodu, że w dniu 28 lutego 2011 r. nastąpiło przedawnienie karalności.

Lewandowska-Malec

W dniu 12 marca 2013 r., po wyroku Trybunału pełnomocnik skarżącej złożył do Sądu Apelacyjnego w Krakowie wniosek o wznowienie postępowania. W dniu 16 maja 2013 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie wznowił postępowanie, a następnie umorzył je i zwrócił koszty pomocy prawnej.

Jucha i Żak

Skarżący nie wnosili o wznowienie postępowania.

W świetle powyższych okoliczności, żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Zmiany legislacyjne

Polskie regulacje prawne w odniesieniu do sankcji karnych za pomówienie uległy zmianie w porównaniu do stanu prawnego znajdującego zastosowanie w powyższych sprawach.

Ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie *ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589) zmieniono art. 212 § 1 *Kodeksu karnego* w taki sposób, że pomówienie nie jest już zagrożone karą pozbawienia wolności, lecz jedynie karą grzywny lub karą ograniczenia wolności. Jeśli chodzi o kwalifikowaną formę pomówienia określoną w art. 212 § 1 *Kodeksu karnego* (pomówienie za pomocą środków masowego komunikowania) maksymalne zagrożenie karą zostało obniżone z dwóch lat do roku. Zmiany weszły w życie w dniu 8 czerwca 2010 r.

Należy zaznaczyć, że *Kodeks postępowania karnego* przewiduje możliwość wznowienia postępowania. Zgodnie z art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego*, postępowanie wznowia się na korzyść oskarżonego, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską. Zostało to potwierdzone wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2009 r. oraz z dnia 29 kwietnia 2010 r., zgodnie z którymi przesłanka wznowienia postępowania określona w art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* obejmuje także sytuację, gdy Europejski Trybunał Praw Człowieka uzna, że doszło do naruszenia Konwencji

o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wskutek ostatecznego wyroku polskiego sądu wydanego w sprawie karnej.

2. Rozpowszechnienie wyroków oraz szkolenia

Biorąc pod uwagę fakt, że stwierdzone w powyższych wyrokach naruszenia wynikały z zaniedbań władz krajowych, opublikowanie i rozpowszechnienie tych wyroków wydaje się adekwatnym środkiem pozwalającym uniknąć podobnych naruszeń w przyszłości.

Warto w tym kontekście wspomnieć, że wyroki w sprawach *Jucha i Żak* oraz *Lewandowska-Malec* zostały przetłumaczone na język polski, a wyrok w sprawie *Kurłowicz* został streszczony w języku polskim. Wszystkie te materiały zostały zarówno opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl), jak też przesłane do właściwych sądów.

Ponadto w 2011 r. zostało przygotowane specjalne opracowanie zawierające analizę orzecznictwa Trybunału w wiodących sprawach dotyczących Polski - „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Opracowanie zawiera także analizę standardów wynikających z art. 10 Konwencji. Zostało ono darmowo udostępnione wszystkim sędziom i prokuratorom.

Wyroki Trybunału zostały także uwzględnione w programach szkoleń dla sędziów i prokuratorów.

W świetle powyższego, żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu, żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności legislacyjne, są wystarczające by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 10 Konwencji.

28.

PLAN DZIAŁAŃ⁵¹

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie *Ladent przeciwko Polsce oraz Nowak przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Ladent, skarga nr 11036/03, wyrok z dnia 18/03/2008, ostateczny w dniu 18/06/2008.

Piotr Nowak, skarga nr 7337/05, wyrok z dnia 07/12/2010, ostateczny w dniu 07/03/2011

Sprawa dotyczy naruszenia art. 5 § 3 Konwencji.

Ladent

W dniu 15 lipca 2002 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia orzekł o zastosowaniu w stosunku do skarżącego tymczasowego aresztowania na okres 3 miesięcy. Ponadto zarządził poszukiwanie skarżącego listem gończym. Skarżący został zatrzymany w dniu 3 stycznia 2003 r.

Trybunał zauważył, iż po aresztowaniu skarżącego nie doszło do automatycznej sądowej kontroli aresztowania. Trybunał odnotował, iż w przypadkach, gdy stosuje się areszt na podstawie postanowienia wydanego pod nieobecność oskarżonego, prawo krajowe nie zawiera przepisów o automatycznej sądowej kontroli takiego aresztowania. Trybunał stwierdził, iż art. 5 § 3 Konwencji nie przewiduje żadnych wyjątków od wymogu niezwłocznego postawienia osoby zatrzymanej lub aresztowanej przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej. Dlatego też doszło do naruszenia art. 5 § 3 Konwencji.

Nowak

W dniu 12 lutego 2004 r. Sąd Rejonowy w Szczecinie orzekł o zastosowaniu wobec skarżącego tymczasowego aresztowania na okres 3 miesięcy. W dniu 20 kwietnia 2004 r. sąd zarządził poszukiwanie skarżącego listem gończym. W dniu 20 stycznia 2005 r. skarżący został zatrzymany na posterunku policji we Lwowie. W dniu 24 stycznia 2005 r. został przetransportowany do polskiego posterunku granicznego w Medyce, a następnie został aresztowany.

Podobnie, jak w sprawie *Ladent*, Trybunał zauważył, iż po aresztowaniu skarżącego nie doszło do automatycznej sądowej kontroli aresztowania. Trybunał odnotował, iż w przypadkach, gdy stosuje się areszt na podstawie postanowienia wydanego pod nieobecność oskarżonego, prawo krajowe nie zawiera przepisów o automatycznej sądowej kontroli takiego aresztowania. Trybunał stwierdził, iż art. 5 § 3 Konwencji nie przewiduje żadnych wyjątków od wymogu niezwłocznego postawienia osoby zatrzymanej lub aresztowanej przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej. Dlatego też doszło do naruszenia art. 5 § 3 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

---

⁵¹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 18 lipca 2013 r.

Franck Ladent

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	346 euro	10 346 euro
Wyłacono w dniu 27/06/2008			

Piotr Nowak

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 17/06/2011			

W tych okolicznościach dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Planowane zmiany legislacyjne

Z uwagi na fakt, iż źródłem naruszenia art. 5 § 3 Konwencji w obu sprawach były obowiązujące przepisy prawa krajowego, konieczne jest wprowadzenie odpowiednich zmian legislacyjnych celem zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości.

Przygotowywana przez Rząd RP kompleksowa nowelizacja *Kodeksu postępowania karnego* przewiduje wprowadzenie obowiązku niezwłocznego doprowadzenia do sądu oskarżonego zatrzymanego na podstawie listu gończego, chyba że prokurator po przesłuchaniu zatrzymanego uchylił stosowanie tymczasowego aresztowania lub zmienił je na niezolacyjny środek zapobiegawczy. W uzasadnieniu projektu przywołano m.in. orzeczenia Trybunału w sprawach *Ladent* oraz *Piotr Nowak*. Wskazano także, iż zaproponowany przepis czyni zadość wymogom art. 5 § 3 Konwencji.

Rządowy projekt *ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, Kodeks karny i niektórych innych ustaw* znajduje się na etapie prac parlamentu. W dniu 13 grudnia 2012 r. projekt (druk sejmowy nr 870) został skierowany do podkomisji stałej, zaś ostatnie posiedzenie komisji miało miejsce w dniu 13 czerwca 2013 r.

2. Działania informacyjne i szkoleniowe

Wyrok Trybunału w sprawie *Ladent* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Omówienie wyroku w sprawie *Piotr Nowak* zostało dokonane w kwartalnym przeglądzie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach polskich (październik - grudzień 2010 r.) dostępnym na wyżej wymienionej stronie internetowej.

Tematyka związana z treścią przedmiotowych wyroków, jest przedmiotem szkoleń systemowych dla sędziów i prokuratorów organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, iż dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie. W odniesieniu do środków generalnych Rząd uważa, iż planowane zmiany legislacyjne doprowadzą do wyeliminowania przypadków naruszenia art. 5 § 3 Konwencji w sytuacjach wskazanych przez Trybunał w obu wyrokach, co pozwoli na stwierdzenie, iż Polska wypełniła swoje zobowiązanie wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 5 § 3 Konwencji.

29.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵²

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie *Laskowska przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Laskowska, skarga nr 77765/01, wyrok z dnia 13/03/2007, ostateczny z dniem 13/06/2007. Sprawa dotyczy braku efektywnego dostępu do Sądu Najwyższego spowodowanego przez błędną interpretację prawa krajowego dokonaną przez sąd okręgowy (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji).

Skarżąca wystąpiła o pomoc prawną w celu wniesienia skargi kasacyjnej na wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 20 lutego 2000 r. zapadły w postępowaniu dotyczącym należnych jej po rozwodzie alimentów.

Jednakże, z powodu braku jasności odnośnie możliwości wniesienia odwołania w toku tego rodzaju postępowania, Sąd Okręgowy błędnie pouczył ją, że w jej sprawie skarga kasacyjna nie przysługiwała i odrzucił jej wniosek o przyznanie pomocy prawnej. Skarżąca wniosła skargę kasacyjną osobiście, jednak we wrześniu 2000 r. Sąd Okręgowy odrzucił ją, między innymi z tego powodu, że w postępowaniu kasacyjnym obowiązuje przymus radcowsko-adwokacki. Sąd Najwyższy ze względów formalnych odrzucił odwołanie od postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej, wskazując jednak, przeciwnie niż Sąd Okręgowy, że skarga kasacyjna była w tej sprawie dopuszczalna, ponieważ sprawa nie dotyczyła wysokości alimentów, ale uprawnień do ich otrzymywania.

Trybunał uznał, że skarżąca została pozbawiona efektywnego dostępu do Sądu Najwyższego z powodu błędnej wykładni prawa krajowego dokonanej przez sąd okręgowy, który odmówił przyznania jej pomocy prawnej, twierdząc, że skarga kasacyjna nie była w jej sprawie dopuszczalna. Zdaniem Trybunału skarżąca nie powinna ponosić konsekwencji tego, że nie powołała pełnomocnika, ponieważ Sąd Okręgowy nie rozpatrzył co do istoty jej wniosku o przyznanie pomocy prawnej.

I. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącej słuszne zadośćuczynienie za szkodę o charakterze niematerialnym. Po wydaniu wyroku przez Trybunał, skarżąca miała możliwość ponownego wystąpienia z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej i z wnioskiem o przywrócenie terminu na wniesienie skargi kasacyjnej. Skarżąca nie podjęła jednak żadnych dalszych kroków i wyrok sądu krajowego stał się ostateczny.

1. Słuszne zadośćuczynienie

Laskowska

Szkoda materialna	Szkoda	Koszty i wydatki	W sumie
-------------------	--------	------------------	---------

⁵² Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 17 lipca 2013 r.

	niematerialna		
-	2 000 euro	1 150 euro	3 150 euro
Wyłacono w dniu 18/07/2007			

W świetle powyższych okoliczności, żadne dodatkowe środki indywidualne

II. Środki generalne

Naruszenie wynikało z dokonanego przez Sąd Okręgowy błędnego założenia, że skarga kasacyjna nie była w sprawie skarżącej dopuszczalna w świetle przepisów *Kodeksu postępowania cywilnego* obowiązujących w tym czasie. Jednakże, po wyroku w tej sprawie, przepisy *Kodeksu postępowania cywilnego* dotyczące składania skargi kasacyjnej zostały zmienione w celu zapewnienia ich większej jasności.

Uprzednio, zgodnie z art. 393 *Kodeksu postępowania cywilnego*, skarga kasacyjna była niedopuszczalna w sprawach dotyczących wysokości alimentów. Po zmianach wprowadzonych 1 lipca 2000 r. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna we wszelkich sprawach dotyczących alimentów. (art. 392¹ § 2 pkt. 1 *Kodeksu postępowania cywilnego*, a od 6 lutego 2005 r. – art. 398¹ § 2 pkt. 1 *Kodeksu postępowania cywilnego*). W związku z powyższym, nie ma już możliwości błędnej interpretacji przepisów dotyczących dostępu do Sądu Najwyższego w sprawach analogicznych do omawianej.

Wyrok Trybunału w sprawie *Laskowska* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości, a także został przesłany przewodniczącym sądów odwoławczych z prośbą o jego dalsze rozpowszechnienie wśród sędziów. Wyrok Trybunału został także włączony do programu szkoleń dla sędziów i prokuratorów.

W świetle powyższych okoliczności, żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie rządu żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne a przyjęte środki generalne, w szczególności środki legislacyjne oraz opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, są wystarczające by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

30.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵³
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Luczak przeciwko Polsce

Opis Sprawy

Luczak, skarga nr 77782/01, wyrok z dnia 27/11/2007, ostateczny w dniu 02/06/2008.

Sprawa dotyczy dyskryminującego potraktowania skarżącego ze względu na jego narodowość francuską, które miało miejsce w związku z wnioskiem skarżącego o przyjęcie go do systemu rolniczego ubezpieczenia społecznego (naruszenie art. 14 w związku z art. 1 Protokołu Nr 1).

Skarżący jest obywatelem francuskim od kilku lat mieszkającym i pracującym w Polsce. Podlegał on powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych realizowanemu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. W 1997 r. skarżący nabył gospodarstwo rolne i rozpoczął prowadzenie działalności rolniczej. Dnia 2 grudnia 1997 r. skarżący złożył wniosek do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w Częstochowie o przyjęcie go do systemu rolniczego ubezpieczenia społecznego. Wniosek skarżącego został odrzucony w dniu 16 grudnia 1997 r., w związku z tym, że jako obywatel francuski nie spełniał on przesłanki posiadania obywatelstwa polskiego wymaganej na podstawie przepisów *ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników*, zwanej dalej „*ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników*”.

W związku z tą decyzją skarżący nie otrzymał prawa do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy z tytułu choroby, inwalidztwa lub starości oraz z tytułu rodzicielstwa. Należy jednak zaznaczyć, że zgodnie z przepisami *ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników* w brzmieniu obowiązującym przed dniem 2 maja 2004 r., poprzez fakt, iż małżonek nieubezpieczonego rolnika podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników, nieubezpieczony rolnik posiadał namiastkę ochrony ubezpieczeniowej. Od dnia 1 stycznia 1997 r., zgodnie z art. 10 ust. 1 pkt 2 i 4 *ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników*, jednorazowe odszkodowanie przysługiwało osobie najbliższej ubezpieczonemu rolnikowi, nie podlegającej ubezpieczeniu, jeżeli doznała ona uszczerbku wskutek wypadku przy pracy rolniczej, któremu uległa pomagając ubezpieczonemu rolnikowi, nie będąc jego pracownikiem, w pracach związanych z prowadzeniem działalności rolniczej. Za osoby najbliższe rolnikowi w myśl tego przepisu uważany był również małżonek. W razie śmierci osoby najbliższej wskutek wypadku przy pracy rolniczej, jednorazowe odszkodowanie przysługiwało uprawnionym członkom jego rodziny. Świadczenia odszkodowawcze z tytułu wypadku przy pracy rolniczej przyznawane były osobie najbliższej na takich samych zasadach oraz w wysokości jak dla ubezpieczonego rolnika.

W niniejszej sprawie Trybunał stwierdził, że różnica w traktowaniu w dostępie do systemu ubezpieczenia społecznego rolników na podstawie obywatelstwa nie była uzasadniona ogólnym interesem publicznym. Zdaniem Trybunału władze państwowe nie przedstawiły racjonalnego i obiektywnego uzasadnienia różnicy w traktowaniu, tak by spełniało ono

---

⁵³ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 4 września 2013 r.

przesłanki art. 14 Konwencji, nawet mając na względzie margines uznania w obszarze ubezpieczenia społecznego.

I. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącemu zadośćuczynienie za niematerialne i materialne szkody (pokrywające również niewypłacone składki na ubezpieczenie emerytalne).

W tej sprawie środki indywidualne są ściśle powiązane ze środkami generalnymi. Od kiedy w 2004 r. wprowadzone zostały zmiany w prawie, skarżący miał możliwość przystąpienia do systemu ubezpieczenia społecznego rolników (patrz środki generalne).

Dodatkowo skarżący mógł złożyć wniosek do Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o nadzwyczajne przyznanie mu świadczeń z tego ubezpieczenia w związku z zaistnieniem szczególnych okoliczności.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W dniu 2 kwietnia 2004 r., w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, *ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników* została ujednoczona z prawem europejskim tak, by umożliwić obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej i obywatelom państw trzecich posiadającym zezwolenie na pobyt na terenie Unii Europejskiej przystąpienie do systemu rolniczego ubezpieczenia społecznego. Nowe prawo weszło w życie w dniu 2 maja 2004 r., na skutek czego różnica w traktowaniu, jeśli chodzi o dostęp do rolniczego ubezpieczenia społecznego, została zniwelowana.

Zgodnie z art. 55 *ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników*, Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego może przyznać emeryturę lub rentę rolniczą pomimo niespełnienia, wskutek szczególnych okoliczności, warunków określonych w ustawie, jeżeli osoba zainteresowana nie ma niezbędnych środków utrzymania i nie może ich uzyskać ze względu na wiek lub stan zdrowia.

Wysokość świadczeń rolniczych emerytalno-rentowych jest ustalana w ten sposób, że każdy rok podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników odpowiada 1% najniższej emerytury, pozostała część w wysokości od 85% do 95% najniższej emerytury jest finansowana z budżetu państwa. Dlatego też opłacanie składek ma niewielki wpływ na wysokość tych świadczeń, ale warunkuje ich przyznanie. W związku z tym emerytura przyznana w drodze wyjątku przez Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jest na poziomie porównywalnym z pozostałymi świadczeniami. Z przepisów *ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników* wynika jedynie, że świadczenie przyznane w drodze wyjątku nie może przekraczać wysokości odpowiedniego świadczenia z ubezpieczenia emerytalno-rentowego (art. 55 ust. 2). Zatem okres przez jaki dana osoba nie mogła podlegać temu ubezpieczeniu ze względu na nieposiadanie obywatelstwa polskiego nie wpłynie na obniżenie tego świadczenia w porównaniu do świadczeń przyznawanych w normalnym trybie, choć również nie będą one wyższe od tych świadczeń.

Należy jeszcze dodać, że jeżeli staż ubezpieczeniowy osoby ubiegającej się o prawo do emerytury rolniczej jest wyższy od 20 lat to część tego świadczenia finansowana z budżetu państwa ulega zmniejszeniu o 0,5%, za każdy rok powyżej 20 lat ubezpieczenia, ale nie więcej niż do 85% najniższej emerytury. Zatem cechą charakterystyczną tych świadczeń jest to, że ulegają one spłaszczeniu przy stażu ubezpieczeniowym powyżej 20 lat i są przyznawane na porównywalnym poziomie.

Dotychczas wszelkie czynności podejmowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w tej sprawie były konsultowane z Centralą Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, zatem wyrok ws. *Łuczak* jest znany organowi odpowiedzialnemu za podjęcie niezbędnych czynności odnośnie tego wyroku.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że zastosowane środki generalne są wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania z art. 46 § 1 Konwencji.

31.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵⁴
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Łaskiewicz przeciwko Polsce

Opis sprawy

Łaskiewicz, skarga nr 28481/03, wyrok z dnia 15/01/2008, ostateczny w dniu 15/04/2008.

Sprawa dotyczy naruszenia art. 5 § 4 Konwencji z tego powodu, że Sąd Rejonowy w Katowicach w postępowaniu dotyczącym tymczasowego aresztowania nie zapewnił przestrzegania zasady równości stron oraz zasady kontrydiktoryjności, jako że skarżąca nie mogła w odpowiedni sposób zaskarżyć wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania. Skarżąca oraz jej pełnomocnik nie otrzymywali kopii wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania, nie mieli też dostępu do akt sprawy.

I. Środki indywidualne

Trybunał uznał, że samo stwierdzenie naruszenia stanowiło już słuszne zadośćuczynienie za wszelkie szkody o charakterze niematerialnym poniesione przez skarżącą. W dniu 27 stycznia 2004 r. Prokurator Prokuratury Okręgowej w Katowicach postanowił o zwolnieniu skarżącej. Pełnomocnik skarżącej uzyskał dostęp do akt sprawy w dniu 7 czerwca 2004 r.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Omawiana sprawa jest analogiczna do sprawy *Chruściński p. Polsce* (skarga nr 28481/03), w stosunku do której Komitet Ministrów zamknął procedurę nadzoru nad wykonaniem, zobacz: CM/ResDH(2011)142).

Wyrok w sprawie *Łaskiewicz* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu, żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności środki legislacyjne są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 5 § 4 Konwencji.

---

⁵⁴ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 20 marca 2013 r.

32.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵⁵
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Mamełka przeciwko Polsce

Opis sprawy

Mamełka, skarga nr 16761/07, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012. Skarga dotyczy naruszenia art. 5 § 1 Konwencji z uwagi na opóźnienie w zwolnieniu skarżącego z zakładu karnego.

Skarżący odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym Potulice. Termin zakończenia odbywania kary przypadał na dzień 26 maja 2007 r. W dniu 11 stycznia 2007 r. Sąd Okręgowy w Bydgoszczy wydał postanowienie o warunkowym przedterminowym zwolnieniu skarżącego z odbywania kary pozbawienia wolności, ustalając okres próby na 2 lata. W dniu 19 lutego 2007 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku utrzymał w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego. W dniu 20 lutego 2007 r. skarżący otrzymał kopię orzeczenia Sądu Apelacyjnego. Skarżący został zwolniony w dniu 26 lutego 2007 r.

Trybunał zauważył, iż skarżący nie mógł oczekiwać natychmiastowego zwolnienia po orzeczeniu Sądu Apelacyjnego. Trybunał stwierdzał wcześniej, iż w pewnych okolicznościach może zaistnieć opóźnienie zanim osadzony zostanie zwolniony. Jednakże okres ten powinien być jak najkrótszy i nie przekraczać kilku, kilkunastu godzin (*several hours*).

W niniejszej sprawie Trybunał dostrzegł, iż zwolnienie było opóźnione o 7 dni, które minęły od doręczenia orzeczenia Sądu Apelacyjnego do zwolnienia skarżącego. Zdaniem Trybunału, formalności administracyjne powinny być wykonane szybciej i nie można uznać, iż właściwe władze spróbowały ograniczyć do minimum opóźnienie w wykonaniu orzeczenia o zwolnieniu skarżącego z zakładu karnego, czego wymaga odpowiednie orzecznictwo Trybunału. Doszło zatem do naruszenia art. 5 § 1 Konwencji.

I. Środki indywidualne

3. Słuszne zadośćuczynienie

Mamełka

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 20/09/2012			

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

3. Zmiany legislacyjne

⁵⁵ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 16 lipca 2013 r.

Z uwagi na fakt, iż źródło naruszenia art. 5 § 1 Konwencji miało również przyczynę w obowiązujących przepisach prawa krajowego, konieczne było wprowadzenie odpowiednich zmian legislacyjnych celem uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości. Procedurę zwalniania osób osadzonych regulowało *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności i dokumentowania tych czynności*.

W celu trwałego wyeliminowania przyczyny naruszenia Konwencji, a tym samym dla zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości Minister Sprawiedliwości w dniu 23 października 2012 r. wydał nowe *Rozporządzenie w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności*. Rozporządzenie to obowiązuje od dnia 22 listopada 2012 r. Zgodnie z § 7 ust. 1 pkt 2 nowego rozporządzenia możliwe jest przesyłanie faksem dokumentów skutkujących zwolnieniem osadzonego, jeżeli jednocześnie właściwy organ powiadamia o tym dyrektora poprzez przesłanie pocztą elektroniczną informacji o treści rozstrzygnięcia, za pomocą bezpiecznego podpisu elektronicznego weryfikowanego certyfikatem i znakowanego czasem. Zmiana ta umożliwia szybsze zwalnianie osadzonych.

4. Działania informacyjne i szkoleniowe

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Omówienie wyroku zostało dokonane w kwartalnym przeglądzie orzeczeń w sprawach polskich (kwiecień - czerwiec 2012 r.) dostępnym na wyżej wymienionej stronie internetowej.

Ponadto, wyrok Trybunału jest przedmiotem szkolenia dla sędziów prowadzonych w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, iż dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie. Uważa też, że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, iż Polska wypełniła swoje zobowiązanie wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 5 § 1 Konwencji.

33.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵⁶
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Lewandowski przeciwko Polsce

Opis sprawy

Lewandowski, skarga nr 66484/09, wyrok z dnia 03/07/2012, ostateczny w dniu 03/10/2012. Sprawa dotyczy naruszenia prawa do rzetelnego procesu z powodu braku bezstronności sędziego.

W dniu 8 marca 2009 r. skarżący pozbawiony wolności złożył wniosek o udzielenie przerwy w wykonaniu kary. W dniu 8 czerwca 2009 r. sędzia penitencjarny E.O. odrzucił jego wniosek. W dniu 18 czerwca 2009 r. skarżący wniósł zażalenie na to postanowienie. W swoim zażaleniu skarżący twierdził, że sędzia E.O. musiał sporządzić to postanowienie pod wpływem środków odurzających, na przykład alkoholu, czy narkotyków. Dnia 24 czerwca 2009 r. jego zażalenie zostało odrzucone z powodu niedotrzymania właściwego terminu do jego wniesienia.

Dnia 26 czerwca 2009 r. sędzia E.O., powołując się na art. 49 *ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych* (dalej u.s.p.), wydał postanowienie nakładające na skarżącego umieszczenie w celi izolacyjnej na okres 28 dni, jako karę za jego oskarżenia zawarte w zażaleniu. W dniu 28 czerwca 2009 r. skarżący wniósł zażalenie na to postanowienie, zarzucając, że sędzia nie był bezstronny. W tym samym dniu skarżący wniósł kolejne zażalenie na postanowienie sądu z dnia 24 czerwca 2009 r. o odrzuceniu jego zażalenia.

Dnia 9 lipca 2009 r. sędzia E.O. odmówił wstrzymania wykonania postanowienia o umieszczeniu skarżącego w celi izolacyjnej. W dniu 22 lipca 2009 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku uchylił postanowienie z dnia 26 czerwca 2009 r., stwierdzając, że było ono niezgodne z prawem. Tego samego dnia Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił zażalenie skarżącego na postanowienie z dnia 24 czerwca 2009 r.

Trybunał zauważył, że w niniejszej sprawie urażony sędzia wydał postanowienie nakładające na skarżącego karę umieszczenia w celi izolacyjnej. Nie zostało wszczęte żadne osobne postępowanie przed innym składem, który miałby zdecydować o odpowiedzialności skarżącego, a w którym skarżący mógłby przedstawić argumenty na swoją obronę, w tym uzasadnienie, o ile takowe istniało, dla wyrażen, którymi się posłużył. Sędzia w prosty sposób i doraźnie podjął decyzję zaraz po tym, gdy otrzymał zażalenie skarżącego. Skarżący nie miał żadnej możliwości, aby ustosunkować się do poczynionych ustaleń lub przedstawić swoje wyjaśnienia i prośby w tym zakresie.

Przedmiotowe postanowienie zostało natychmiast wykonane. Zażalenie skarżącego zostało rozpoznane dopiero po jego uwolnieniu. Sąd uchylenia proceduralne mogły zostać wyeliminowane jedynie na skutek zażalenia, a to zażalenie nie miało praktycznie żadnego wpływu na sytuację skarżącego. Dlatego też Trybunał uznał, że doszło do naruszenia zasady bezstronności na podstawie zarówno obiektywnego, jak i subiektywnego testu. Doszło zatem do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji.

---

⁵⁶ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 19 grudnia 2013 r.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wypłacono w dniu 13/11/2012			

2. Środki indywidualne

Skarżącemu przysługuje prawo do wniesienia pozwu o zadośćuczynienie za krzywdę związaną z niesłusznym zastosowaniem wobec niego kary porządkowej w postaci osadzenia w celi izolacyjnej od momentu uchylecia postanowienia o zastosowaniu tej kary przez sąd odwoławczy. Pozew może wnieść w każdym czasie, ale roszczenie przedawnia się po upływie 3 lat. Ustalenie, czy skarżący wniósł takie powództwa jest bardzo trudne, może je bowiem wnieść do dowolnego sądu,

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Przepis art. 49 § 1 u.s.p. przewiduje, że w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, sąd może (...) osobie pozbawionej wolności, (...) wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania.

Katalog kar dyscyplinarnych, które mogą zostać zastosowane w tym trybie wobec osoby pozbawionej wolności zawiera artykuł 143 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego*. Kary uszeregowane są według ich surowości, od najłagodniejszej (nagana) do najbardziej dolegliwej (umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni). Istnieje więc możliwość gradacji kar i adekwatnego ich zastosowania w konkretnych okolicznościach danej sprawy.

Przepis art. 50 § 1 u.s.p. stanowi, że postanowienia o ukaraniu karą porządkową są natychmiast wykonalne oraz że przysługuje od nich zażalenie do sądu bezpośrednio przełożonego. W razie wniesienia zażalenia sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może wstrzymać wykonanie kary porządkowej.

Do zażalenia stosuje się przepisy o postępowaniu właściwe w sprawie, w której zastosowano karę porządkową. Zarówno procedura cywilna, jak i karna przewidują możliwość uchylecia lub zmiany tej kary przez sąd, który ją wymierzył (art. 463 § 1 Kodeksu postępowania karnego, art. 395 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego i art. 359 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego).

Odnośnie praktyki stosowania przepisu art. 49 § 1 u.s.p. należy wskazać na ugruntowane orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące problematyki wymierzania kar porządkowych, które ma wpływ na praktykę sądów powszechnych.

Sąd Najwyższy w dniu 26 października 2011 r., odpowiadając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich uchwalił, że:

Kary porządkowe określone w art. 49 § 1 u.s.p. mogą być stosowane tylko wobec osób obecnych w czasie i miejscu wykonywania czynności sądowych, gdy osoby te bądź to naruszają powagę, spokój lub porządek tych czynności, bądź to ubliżają sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w tej czynności, niezależnie od tego, w jakiej formie to czynią.

Kar tych nie stosuje się natomiast do czynów co prawda naruszających dobra chronione przepisem art. 49 § 1 wskazanej wyżej ustawy, dokonanych jednak poza miejscem i czasem rozprawy, posiedzenia lub innej czynności sądowej, w tym w szczególności w formie pisma złożonego do sądu.

Wykładnia dokonana przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 października 2011 r. to wykładnia w ujęciu systemowym, celowościowym, historycznym oraz gramatycznym. Nie pozostawia ona pola dla odmiennej interpretacji art. 49 § 1 u.s.p. i winna zakończyć istniejące w doktrynie spory odnośnie zakresu stosowania tego przepisu. Identyczne stanowisko w tej kwestii zajął Sąd Najwyższy w późniejszym postanowieniu wydanym dnia 15 marca 2012 r., co świadczy o tym, iż prezentowany pogląd stał się standardem. Jak zatem wynika z powyższego, dla wykonania niniejszego wyroku nie jest konieczna zmiana prawa.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

W lipcu 2012 roku poinformowano Prezesa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku oraz Prezesa Sądu Okręgowego w Elblągu o wydaniu przez Trybunał wyroku w tej sprawie stwierdzającego naruszenie art. 6 Konwencji, w związku z naruszeniem wymogu bezstronności sądu.

Ponadto wymieniony wyrok został przetłumaczony na język polski oraz opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

W tych okolicznościach dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze generalnym, tj. publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

34.

RAPORT Z DZIAŁAŃ⁵⁷

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach z grupy *Matyjek przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Matyjek p. Polsce (skarga nr 38184/03), wyrok z 24/04/2007 r. ostateczny w dniu 24/09/2007

Bobek p. Polsce (skarga nr 68761/01), wyrok z 17/07/2007 ostateczny w dniu 17/10/2007

Luboch p. Polsce (skarga nr 37469/05), wyrok z 15/01/2008 ostateczny w dniu 15/04/2008

Jałowicki p. Polsce (skarga nr 34030/07), wyrok z 17/02/2009 ostateczny w dniu 17/05/2009

Rasmussen p. Polsce (skarga nr 38886/05), wyrok z 28/04/2009 ostateczny w dniu 28/07/2009

Wrona p. Polsce (skarga nr 23119/05), wyrok z 5/01/2010 ostateczny w dniu 05/04/2010

Górny p. Polsce (skarga nr 50399/07), wyrok z 08/06/2010 ostateczny w dniu 08/09/2010

Kwiatkowski p. Polsce (skarga nr 24254/05), wyrok z 19/04/2011 ostateczny w dniu 19/07/2011

Moczulski p. Polsce (skarga nr 49974/08), wyrok z 19/04/2011 ostateczny w dniu 19/07/2011

Zabłocki p. Polsce (skarga nr 10104/08), wyrok z 31/05/2011 ostateczny w dniu 31/08/2011

Zawisza p. Polsce (skarga nr 37293/09), wyrok z 31/05/2011 ostateczny w dniu 31/08/2011

Mościcki p. Polsce (skarga nr 52443/07), wyrok z 14/06/2011 ostateczny w dniu 14/09/2011

Sprawy z tej grupy dotyczą nierzetelności postępowania lustracyjnego (postępowania mającego na celu ujawnienie osób, które pracowały dla służb bezpieczeństwa państwa lub współpracowały z nimi w okresie ustroju komunistycznego). W postępowaniach tych, prowadzonych między 1999 a 2001 r. przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie skarżący zostali uznani winnymi bycia świadomymi i tajnymi współpracownikami komunistycznych tajnych służb i w konsekwencji tego, że skłamali w swoich oświadczeniach lustracyjnych.

Trybunał poddał krytyce niektóre szczegółowe właściwości postępowania lustracyjnego.

Przede wszystkim zauważył, że pod rządami szeregu następujących po sobie przepisów materiały służb specjalnych z czasów komunizmu były nadal uważane za objęte tajemnicą państwową i ich poufny status został utrzymany przez Biuro Bezpieczeństwa Państwa. Jednakże Trybunał przypomniał, iż uznał istnienie agencji bezpieczeństwa państwa o podobnej mocy za niezgodne z rzetelnością postępowania lustracyjnego, w tym z zasadą równości broni.

Trybunał zaakceptował fakt, że mogła zaistnieć sytuacja, która ze względu na interes państwa zmuszała do objęcia tajemnicą państwową pewnych dokumentów, nawet tych, które powstały w czasach minionego reżimu. Niemniej jednak, mając na względzie upływ czasu od momentu powstania tych dokumentów, takie sytuacje powinny się zaliczać do wyjątkowych. Trybunał uznał, że system, w ramach którego wynik postępowania lustracyjnego zależał w znacznej mierze od odtworzenia działań byłych tajnych służb, w którym właściwe materiały zostały w większości uznane za tajne i w którym aktualne tajne

---

⁵⁷ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 20 sierpnia 2013 r.

służby utrzymały decyzję o ich objęciu klauzulą niejawności, stworzył sytuację, w której osoba lustrwana została postawiona w wyraźnie niekorzystnej pozycji.

Ponadto na etapie postępowania przygotowawczego Komisarz Interesu Publicznego, którego uprawnienia były takie, jak prokuratora, miał prawo dostępu do pełnej dokumentacji dotyczącej lustrwanej osoby stworzonej między innymi przez byłe służby bezpieczeństwa, mógł przesłuchiwać świadków i zarządzać opinie biegłych oraz miał do swojej dyspozycji personel, który miał oficjalny dostęp do dokumentów niejawnych. Wnioskodawca miał również dostęp do swoich akt sądowych po wszczęciu postępowania lustracyjnego, jednakże zgodnie z art. 156 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) i działem 52(2) *Ustawy o ochronie informacji niejawnych* z 1999 r. nie mógł robić żadnych kopii z akt sądowych, a z dokumentami niejawnymi mógł się zapoznawać jedynie w kancelarii tajnej sądu lustracyjnego. Trybunał podkreślił, że fakt, iż osoba lustrwana nie mogła wynieść swoich notatek sporządzonych w kancelarii tajnej w trakcie zapoznawania się z aktami, po to, by pokazać je ekspertowi, czy ich użyć w jakimkolwiek innym celu, skutecznie uniemożliwił jej korzystanie z informacji w nich zawartych, gdyż musiała polegać jedynie na swej pamięci. Trybunał uznał, że dla skarżących ważny był nieograniczony dostęp do akt i nieograniczona możliwość korzystania z notatek w tym, w razie potrzeby, możliwość kopiowania niektórych dokumentów.

Od 2007 r. do połowy 2011 r. Trybunał wydał 12 orzeczeń dot. rzetelności prowadzonych w Polsce postępowań lustracyjnych. Trybunał stwierdził we wszystkich tych wyrokach, że w sprawach, które stały się podstawą wniesienia skarg, miało miejsce naruszenie art. 6 § 1 w związku z art. 6 § 3 Konwencji – gdyż w postępowaniach lustracyjnych nie zostało zagwarantowane prawo do rzetelnego procesu, a także naruszono zasadę równości broni w zakresie posiadania odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony. We wskazanych wyrokach Trybunał odniósł się w szczególności do następujących kwestii:

1) zakresu wykorzystania oraz treści materiałów niejawnych wykorzystywanych w postępowaniach lustracyjnych oraz 2) sposobu udostępnienia i możliwości wykorzystania materiałów niejawnych przez strony procesu.

I. Środki indywidualne oraz zwrot kosztów i wydatków

1. Środki indywidualne

Możliwość wznowienia postępowania na podstawie art. 540 § 3 k.p.k. wyczerpuje środki indywidualne.

Zgodnie z art. 540 § 3 k.p.k. Sąd Najwyższy wznowił postępowania lustracyjne na wniosek Tadeusza Matyjka, Zbigniewa Lubocha, Alicji Rasmussen, Elżbiety Wrony, Leszka Moczulskiego i Jacka Mościckiego.

Wyniki wznowionych postępowań są następujące:

W sprawie *Matyjek* w dniu 27 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie orzekł, że skarżący złożył niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne. obrońca skarżącego wniósł apelację do Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Postępowanie jest w toku.

W sprawie *Luboch* w dniu 30 grudnia 2012 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie orzekł, że skarżący złożył niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne. obrońca skarżącego wniósł apelację do Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie. Postępowanie jest w toku.

W sprawie *Rasmussen* w dniu 28 czerwca 2012 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie orzekł, że skarżąca złożyła niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne. Skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego wniesiona przez obrońcę skarżącej została oddalona w dniu 13 marca 2013 r., jako bezzasadna.

W sprawie *Wrona* w dniu 11 grudnia 2013 r. Sąd Okręgowy w Lublinie orzekł, że skarżąca złożyła niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne. Prokurator z Regionalnego Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięi Narodowej wniósł apelację do Sądu Apelacyjnego w Lublinie. W dniu 23 marca 2013 r. Sąd Apelacyjny przekazał sprawę do sądu pierwszej instancji – Sądu Okręgowego w Lublinie. Postępowanie jest w toku.

W sprawach *Moczulski* i *Mościcki* postępowania toczą się przed sądami pierwszej instancji.

2. Zwrot kosztów i wydatków.

Matyjek p. Polsce, skarga nr 38184/03			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	1220 euro	1220 euro
Wyłacono w dniu 04/01/2008 (Skarżący przekazał informacji dot. konta w dniu 03/01/2008)			
Bobek p. Polsce, skarga nr 68761/01			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	1400 euro	1400 euro
Wyłacono w dniu 08/02/2008			
Luboch p. Polsce, skarga nr 37469/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	2100 euro	2100 euro
Wyłacono w dniu 15/07/2008			
Jałowiecki p. Polsce, skarga nr 34030/07			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	3000 euro	3000 euro
Wyłacono w dniu 17/08/2009			
Wrona p. Polsce, skarga nr 23119/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	1000 euro	1000 euro
Wyłacono w dniu 08/07/2010			
Górny p. Polsce, skarga nr 50399/07			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	400 euro	400 euro
Wyłacono w dniu 18/11/2010			

Moczulski p. Polsce, skarga nr 49974/08			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	1500 euro	1500 euro
Wyłacono w dniu 07/10/2011			
Zawisza p. Polsce, skarga nr 37293/09			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	1500 euro	1500 euro
Wyłacono w dniu 03/11/2011			
Mościcki p. Polsce, skarga nr 52443/07			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	1500 euro	1500 euro
Wyłacono w dniu 02/12/2011			

Trybunał przyznał części skarżących zwrot poniesionych przez nich kosztów i wydatków (tabela powyżej).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Zmiany ustawodawcze

Władze polskie podjęły szereg działań zmierzających do zmiany stanu prawnego, na gruncie którego zostały stwierdzone te naruszenia.

- A. Uchwalenie ustawy z dnia 18 października 2006 r., o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, Dz.U. z 2007 r. Nr 63, poz. 425 j.t., z późn. zm. (dalej *ustawa lustracyjna z 2006 r.*). Jednakże należy pamiętać, że wszystkie sprawy lustracyjne, które stały się przedmiotem postępowania przed Trybunałem prowadzone były na podstawie ustawy z 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (dalej *ustawa lustracyjna z 1997 r.*).

Ustawa lustracyjna z 2006 r. wprowadziła szereg zmian, które mają wpływ na realizację przez osoby lustrowane prawa do rzetelnego procesu. Po pierwsze wprowadziła zasadę, iż postępowania w sprawach zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych toczą się przed sądem okręgowym właściwym ze względu na miejsce zamieszkania osoby składającej oświadczenie lustracyjne. Po drugie, co do zasady wszczęcie postępowania lustracyjnego następuje na wniosek prokuratora Biura Lustracyjnego lub prokuratora oddziałowego biura lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej.

- B. W ciągu ostatniej dekady dokonano nowelizacji szeregu aktów prawnych regulujących status prawny materiałów niejawnych, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów

wytworzonych przez komunistyczne służby bezpieczeństwa. Skutkiem tych zmian jest znaczne zmniejszenie liczby takich materiałów wykorzystywanych w postępowaniach lustracyjnych. Zmiany te następowały dwutorowo.

- a) Po pierwsze objęły nowelizację przepisów określających treści, które chronione są jako informacje niejawne, co w konsekwencji prowadzi do zmniejszenia ogólnej liczby takich dokumentów (szczególnie archiwalnych). W tym zakresie:

aa) w dniu 15 kwietnia 2005 r. weszła w życie ustawa dokonująca zmiany definicji tajemnicy państwowej, której skutkiem było wyłączenie z kategorii informacji chronionych, jako tajemnica państwowa danych identyfikujących osoby, które udzieliły pomocy w zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych nieistniejącym obecnie organom, służbom i instytucjom państwowym uprawnionym do ich wykonywania na podstawie ustawy, Dz.U. Nr 85, poz. 727;

bb) w dniu 1 stycznia 2011 r. weszła w życie nowa *ustawa o ochronie informacji niejawnych*, Dz.U. z 2010 r. Nr 182, poz. 1228. W art. 5 ustawa ta wprowadziła nowe definicje informacji niejawnych oznaczonych poszczególnymi klauzulami w miejsce dotychczasowych ogólnych definicji tajemnicy państwowej i służbowej oraz wykazów informacji niejawnych zawartych w załączniku do ustawy. Tworząc nowe przepisy ustawodawca oszczędził od zdefiniowanych z góry okresów obowiązywania klauzul na rzecz możliwości zniesienia lub zmiany klauzuli w przypadku ustania lub zmiany ustawowych przesłanek ochrony. Nowością jest też rozwiązanie wprowadzone w ust. 2 art. 7, który stanowi, że co do zasady ochronie, jako informacje niejawne, nie podlegają dane funkcjonariuszy, pracowników i żołnierzy organów bezpieczeństwa państwa PRL, a także dane mogące doprowadzić do identyfikacji osób, które udzieliły pomocy w zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych zawarte w określonych zbiorach podlegających obowiązkowi przekazania do Instytutu Pamięci Narodowej.

cc) w nowo wprowadzanych ustawach znalazły się zapisy nakładające na poszczególne organy obowiązek przeprowadzania okresowych przeglądów dokumentów niejawnych w celu weryfikacji nałożonych klauzul. Ogólny obowiązek weryfikacyjny klauzul tajności zawarty był m.in. w art. 21 ust. 5 *ustawy z 1999 r. o ochronie informacji niejawnych*. Także *ustawa o ochronie informacji niejawnych*, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2011 r., wprowadziła szereg nowych rozwiązań w zakresie procesów weryfikacyjnych klauzul tajności. W związku z tym w art. 6 wprowadzony został nowy obowiązek przeglądu wszystkich wytworzonych dokumentów niejawnych raz na pięć lat. Wejście w życie nowych przepisów powiązane jest z przewidzianym w art. 181 obowiązkiem weryfikacyjnym. Zgodnie z tym artykułem kierownicy jednostek organizacyjnych przeprowadzą w terminie 36 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy, przegląd wytworzonych w podległych im jednostkach organizacyjnych materiałów zawierających informacje niejawne w celu ustalenia, czy spełniają ustawowe przesłanki ochrony na podstawie ustawy i dokonają w razie potrzeby zmiany lub zniesienia klauzuli tajności.

- b) Po drugie w wyniku dokonanych nowelizacji przepisów upoważniono Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej do znoszenia i obniżania klauzul dokumentów zgromadzonych w zasobie archiwalnym IPN. Zmiana ta została wprowadzona przez art. 39 pkt 11 *ustawy*

lustracyjnej z 2006 r., zmieniający art. 22 ustawy o IPN z 1998 r. Zgodnie z dotychczasowym brzmieniem art. 22 ustawy o IPN Prezes Instytutu mógł w szczególnie uzasadnionych wypadkach, zezwolić na ujawnienie wiadomości stanowiącej tajemnicę państwową lub służbową oraz na udostępnienie dokumentów lub materiałów objętych tajemnicą państwową określonej osobie lub instytucji, jeżeli zachowanie tajemnicy uniemożliwiłoby wykonanie wskazanych w ustawie zadań Instytutu Pamięci Narodowej. Zgodnie z dodanym ustępem 2 tego artykułu Prezes IPN został wyraźnie wyposażony, w odniesieniu do dokumentów przekazanych do archiwum Instytutu, w uprawnienia określone w art. 25 ust. 6 ustawy o ochronie informacji niejawnych 1999 r., tzn. w uprawnienie wytwórcy materiału niejawnego do przyznawania, zmiany lub znoszenia klauzuli tajności materiału oraz określania okresu, przez jaki informacja niejawna podlega ochronie. W stosunku do materiałów przekazanych w wieczyste posiadanie Prezes Instytutu stał się następcą prawnym wytwórcy materiałów niejawnych. Rozwiązanie to podtrzymane zostało w art. 6 nowej ustawy o ochronie informacji niejawnych z 2010 r.

Opisane powyżej zmiany legislacyjne doprowadziły do znacznego ograniczenia ilości materiałów niejawnych, które mogą być wykorzystywane w postępowaniach lustracyjnych. Skalę zjawiska obrazować może fakt, że na 16 587 zakończonych procedur lustracyjnych przeprowadzonych w latach 2008-2011 (stan na dzień 30 września 2011 r.) jedynie w 42 sprawach w toku czynności weryfikacyjnych wykorzystano dokumenty objęte klauzulami tajności.

- C. Drugim istotnym problemem wskazanym przez Trybunał w wyrokach jest sposób udostępniania stronom postępowania lustracyjnego – w szczególności lustrowanym, materiałów niejawnych oraz możliwości korzystania z tych materiałów w toku procesu.

Dnia 13 marca 2012 r. weszło w życie *rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lutego 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji*, Dz. U. z 27 lutego 2012 r., poz. 219.

Rozporządzenie to przewiduje możliwość: sporządzania kopii, odpisów i wyciągów materiałów niejawnych; założenia trwale oprawionego zbioru dokumentów do sporządzenia notatek z materiałów niejawnych; udostępnienia tych materiałów na sali, gdzie odbywa się rozprawa lub posiedzenie, osobie, która je sporządziła; udostępnienia dokumentów, akt lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności biegłemu, tłumaczowi lub specjalście w zakresie niezbędnym do wykonania czynności procesowej.

Wprowadzone rozporządzeniem zmiany stanowią realizację postulatów wysuwanych przez Trybunał.

2. Rozpowszechnienie wyroku i szkolenia

Wyroki w sprawach *Matyjek, Bobek, Jałowiecki, Rasmussen, Kwiatkowski, Moczulski, Zabłocki, Zawisza, Mościcki* zostały przetłumaczone na Polski i opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Szkolenia dotyczącej tej grupy wyroków Trybunału są uwzględnione na sesjach szkoleniowych dla sędziów i prokuratorów, odbywających się kilka razy do roku.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, a przyjęte środki generalne są wystarczające by stwierdzić iż Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

35.

PLAN DZIAŁAŃ⁵⁸

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie *Miażdżyk przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Miażdżyk, skarga nr 23592/07, wyrok z dnia 24/01/2012, ostateczny w dniu 24/04/2012. Sprawa dotyczy naruszenia art. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji ze względu na nieproporcjonalne ograniczenie prawa skarżącego do swobodnego poruszania się przez okres pięciu lat i dwóch miesięcy.

W związku z toczącym się wobec skarżącego postępowaniem karnym zastosowano wobec niego środek zapobiegawczy, a mianowicie zakaz opuszczania Polski obowiązujący przez okres pięciu lat i dwóch miesięcy.

Trybunał stwierdził, iż ingerencja była zgodna z prawem (art. 277 *Kodeksu postępowania karnego*). Zdaniem Trybunału należało jednakże zbadać, czy środek ten był konieczny w społeczeństwie demokratycznym.

Trybunał zauważył, iż przez cały okres obowiązywania zakazu nie wydano wyroku sądu pierwszej instancji w sprawie skarżącego. Zauważył też, że faktyczna i organizacyjna złożoność sprawy nie może stanowić uzasadnienia zastosowania zakazu opuszczania kraju przez cały okres prowadzenia postępowania.

Trybunał zwrócił też uwagę na fakt, iż, skarżący jest obywatelem francuskim i przed aresztowaniem w Polsce jego życie toczyło się we Francji.

Trybunał zauważył wreszcie, iż w dniu 27 stycznia 2011 r. środek zapobiegawczy zastosowany wobec skarżącego został uchylony, mimo że postępowanie karne przeciwko skarżącemu nadal się toczyło. Postępowanie toczy się jak widać nadal bez udziału skarżącego.

Uwzględniając powyższe stwierdzenia Trybunał uznał ograniczenie prawa skarżącego do swobodnego poruszania się przez okres pięciu lat i dwóch miesięcy za nieproporcjonalne, w szczególności zważywszy na fakt, iż zmuszony był przebywać przez cały ten okres w obcym kraju i nie uzyskał zezwolenia na wyjazd nawet na krótki czas. Jednocześnie Trybunał zauważył, iż postępowanie przeciwko skarżącemu toczy się od długiego czasu i nadal nie wydano wyroku sądu pierwszej instancji. Ponadto środek zapobiegawczy zastosowany wobec skarżącego został ostatecznie zniesiony, a po uzyskaniu zgody sądu krajowego postępowanie toczy się bez obecności skarżącego. Z tego względu Trybunał uznał, iż nie zapewniono właściwej równowagi między potrzebami interesu publicznego a prawami skarżącego. Doszło zatem do naruszenia art. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji.

---

⁵⁸ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 7 maja 2013 r.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Trybunał zasądził słuszne zadośćuczynienie na rzecz skarżącego, które zostało mu wypłacone.

Miażdżyk

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
-	4 000 euro	1 500 euro	5 500 euro
Wypłacono w dniu 28/06/2012			

2. Środki indywidualne

Postępowanie krajowe ws. skarżącego ze względu na skomplikowany charakter jeszcze się nie zakończyło. Na początku grudnia 2006 r. została przeprowadzona lustracja tej sprawy i w wyniku wytycznych sędziego wizytatora, wydano polecenie objęcia tej sprawy nadzorem Prezesa Sądu Rejonowego w Poznaniu, przed którym postępowanie się toczy.

Ponadto należy mieć na uwadze, że obecnie wobec oskarżonego stosowany jest środek zapobiegawczy w postaci dozoru policji, bez dodatkowych ograniczeń oraz, że rozprawa toczy się bez jego udziału, co oznacza, że nie dochodzi do dalszego naruszania art. 2 Protokołu Nr 4 do Konwencji.

Istotna jest także informacja Prezesa Sądu, że postępowanie jest na końcowym etapie, że zaplanowane są kolejne trzy terminy rozprawy i prawdopodobne jest zakończenie postępowania w dniu 15 lipca 2013 r.

W dniu 6 maja 2013 r. Dyrektor Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości zwrócił się do Dyrektora Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości tego ministerstwa z prośbą o rozważenie podjęcia stosownych działań nadzorczych wobec toczącego się postępowania ws. skarżącego w ramach sprawowanego przez Ministra Sprawiedliwości zewnętrznego nadzoru.

Rząd zobowiązuje się do poinformowania o rezultatach przedstawionych wyżej środków o charakterze indywidualnym.

II. Środki generalne

W § 31 wyroku Trybunał stwierdził, iż ingerencja, polegająca na zastosowaniu wobec skarżącego środka zapobiegawczego w postaci ograniczenia jego prawa do swobodnego poruszania się, była zgodna z prawem (art. 277 *Kodeksu postępowania karnego*). Zatem jedynym właściwym i wystarczającym środkiem generalnym wydaje się przetłumaczenie wyroku na język polski i jego opublikowanie.

Wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Ponadto, informacja o wyroku Trybunału stwierdzającym naruszenie została wysłana do Prezesa sądu, przed którym postępowanie się toczy oraz do Prezesa sądu nadzrędnego.

Wyrok Trybunału, podobnie, jak inne wyroki objęty jest również programem szkoleń dla sędziów i prokuratorów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

Tu w szczególności należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń, o charakterze systemowym, które zostały przeprowadzone w 2012 r. Szkolenia takie są organizowane na poziomie sądów apelacyjnych i mają na celu zaprezentowanie sędziom informacji na temat najczęściej stwierdzanych przez Trybunał naruszeń Konwencji dotyczących funkcjonowania polskiego wymiaru sprawiedliwości. Dotychczas takimi szkoleniami objęto około 700 sędziów. Szkolenia takie będą kontynuowane w 2013 r. i w latach następnych. Docelowo, na przestrzeni 5-7 lat szkoleniami tymi mają być objęci wszyscy sędziowie.

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd zobowiązuje się do informowania o rezultatach podjętych środków indywidualnych. W opinii Rządu żadne inne środki generalne nie są konieczne, by wypełnić zobowiązania Polski wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

36.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁵⁹
Informacje o środkach podjętych w celu wykonania wyroku w sprawie
Miernicki przeciwko Polsce

Opis sprawy

Miernicki, skarga nr 10847/02, wyrok z dnia 27/10/2009, ostateczny z dniem 10/05/2010.

Sprawa dotyczy naruszenia art. 5 § 1 Konwencji z tego powodu, że zażalenie skarżącego na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania zostało w dniu 16 września 2002 r. odrzucone przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, w którego trzyosobowym składzie zasiadał sędzia, który brał udział w wydaniu zaskarżonego postanowienia.

Kolejne postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania zostało wydane w dniu 15 stycznia 2003 r. Dlatego też Trybunał uznał, że w okresie pomiędzy wydaniem wadliwego postanowienia z dnia 16 września 2002 r., a dniem 15 stycznia 2003 r., kiedy „z zachowaniem określonej w prawie procedury” wydane zostało kolejne postanowienie, tymczasowe aresztowanie skarżącego było niezgodne z prawem. W związku z tym, nie został spełniony wyrażony w art. 5 § 1 Konwencji wymóg dochowania trybu ustalonego przez prawo, co oznacza, że doszło do naruszenia tego przepisu Konwencji.

Sprawa dotyczy także naruszenia prawa skarżącego do poszanowania korespondencji, z tego powodu, że pięć listów przesłanych przez niego do sądu zostało otwartych i oznaczonych jako „ocenzurowane” (naruszenie art. 8 Konwencji).

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	1500 euro	-	1500 euro
Wypłacono w dniu 30/07/2010			

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Naruszenie art. 5 § 1 Konwencji miało w tej sprawie raczej odosobniony charakter i wynikało z niedopełnienia przez sąd krajowy przewidzianej prawem procedury.

Art. 40 § 1 *Kodeksu postępowania karnego* przewiduje, że sędzia jest z mocy prawa wyłączony od udziału w sprawie, jeżeli, między innymi, brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia lub wydał zaskarżone zarządzenie. Przepis ten odnosi się nie tylko do wyroków, lecz do wszystkich orzeczeń wydawanych w toku postępowania w sprawie, w tym również do postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania.

⁵⁹ Informacje przekazane przez polskie władze dnia 20 marca 2013 r.

Dlatego też, wydaje się, że opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału będzie właściwym środkiem w celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości. W tym kontekście należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Środki o charakterze ogólnym odnoszące się do naruszenia art. 8 Konwencji są rozpatrywane w kontekście grupy spraw *Klamecki* (Nr 2), skarga nr 31583/96.

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu, żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, są wystarczające by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

37.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶⁰

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w sprawach *Mocarska przeciwko Polsce, Pankiewicz przeciwko Polsce i Kumenda przeciwko Polsce*

Opis spraw

Mocarska, skarga nr 26917/05, wyrok z dnia 06/11/2007, ostateczny w dniu 06/02/2008.

Pankiewicz, skarga nr 34151/04, wyrok z dnia 12/02/2008, ostateczny w dniu 12/05/2008.

Kumenda, skarga nr 2369/09, wyrok z dnia 08/06/2010, ostateczny w dniu 08/09/2010.

Sprawy dotyczą bezprawnego tymczasowego aresztowania skarżących w oczekiwaniu na ich umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym (naruszenie art. 5 § 1 Konwencji).

W sprawie *Mocarska* w dniu 25 października 2005 r. Sąd Rejonowy w Warszawie umorzył postępowanie przeciwko skarżącej dlatego, że z powodu choroby psychicznej nie mogła w czasie czynu pokierować swoim postępowaniem i orzekł środek zabezpieczający w postaci umieszczenia jej w szpitalu psychiatrycznym. Przed wykonaniem środka zabezpieczającego zastosowano wobec skarżącej tymczasowe aresztowanie na okres ośmiu miesięcy z powodu opóźnień spowodowanych zarówno przez sąd rejonowy, jak i przez komisję psychiatryczną do spraw środków zabezpieczających, odpowiedzialną za wskazanie szpitala psychiatrycznego, w którym należało umieścić skarżącą.

W sprawie *Pankiewicz* skarżący podlegał tymczasowemu aresztowaniu między 5 stycznia 2004 r., a 30 kwietnia 2004 r., oczekując na umieszczenie w zakładzie psychiatrycznym po tym, jak postępowanie toczące się przeciwko niemu zostało umorzone z tego powodu, że cierpiał na organiczne zaburzenie urojeniowe.

W sprawie *Kumenda* skarżący podlegał tymczasowemu aresztowaniu od dnia 20 października 2007 r., do dnia 29 czerwca 2009 r., kiedy został umieszczony w Państwowym Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Rybniku. W międzyczasie, w dniu 20 listopada 2008 r. Sąd Rejonowy w Wodzisławiu Śląskim umorzył postępowanie przeciwko skarżącemu. Sąd stwierdził, że skarżący popełnił zarzucane mu czyny, jednak nie mógł zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej, ponieważ cierpiał na zaburzenia urojeniowe. Sąd powołał się także na opinie biegłych i orzekł wobec skarżącego środek zapobiegawczy w postaci umieszczenia w Państwowym Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Rybniku.

Trybunał uznał za bezprawne, poprzedzające umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym, tymczasowe aresztowanie trwające osiem miesięcy w sprawie *Mocarska*, dwa miesiące i dwadzieścia pięć dni w sprawie *Pankiewicz* oraz siedem miesięcy w sprawie *Kumenda*. Trybunał uznał argumenty, zgodnie z którymi byłoby nierealistyczne i zbyt wymagające oczekiwać od władz natychmiastowego zapewnienia miejsca w wybranym szpitalu psychiatrycznym. Musi zostać jednak zachowana rozsądna równowaga pomiędzy konkurującymi interesami. Mając na uwadze równowagę interesów, Trybunał podkreślił znaczenie tego, że skarżący przebywali w zwykłych aresztach śledczych pozbawionych odpowiedniego wyposażenia medycznego. W opinii biegłych, zalecających skierowanie

---

⁶⁰ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 17 lipca 2013 r.

skarżących na leczenie psychiatryczne, opóźnienie przyjęcia do szpitali psychiatrycznych i, co za tym idzie, także rozpoczęcia leczenia w oczywisty sposób wyrządziło skarżącemu szkodę.

W sprawie *Kumenda* Trybunał stwierdził także naruszenie art. 5 § 3 Konwencji, ponieważ podane przez władze krajowe przyczyny dla przedłużenia tymczasowego aresztowania w okresie przed umorzeniem postępowania przeciwko skarżącemu, nie mogło uzasadniać tego, że tymczasowe aresztowanie trwało rok, trzy miesiące i dwanaście dni.

II. Środki indywidualne

W sprawie *Mocarska*, w dniu 30 czerwca 2006 r. skarżąca została przeniesiona z aresztu śledczego do Szpitala Psychiatrycznego w Pruszkowie. Skarżąca nie domagała się przed Trybunałem słusznego zadośćuczynienia.

W sprawie *Pankiewicz*, skarżący został przyjęty do szpitala psychiatrycznego w dniu 30 marca 2004 r. Trybunał przyznał mu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niematerialną.

W sprawie *Kumenda* skarżący został przeniesiony do Państwowego Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Rybniku w dniu 29 czerwca 2009 r. Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niematerialną.

1. Wypłata słusznego zadośćuczynienia

<i>Pankiewicz</i>			
Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Wypłacono w dniu 04/07/2008			
<i>Kumenda</i>			
Szkoda materialna	Szkoda niematerialna	Koszty i wydatki	W sumie
	1 500 euro	-	1 500 euro
Wypłacono w dniu 23/11/2010			

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

III. Środki generalne

1. Naruszenie art. 5 § 1 Konwencji

Ponieważ naruszenia art. 5 § 1 Konwencji zdają się mieć źródło w niewłaściwej praktyce sądów krajowych, skutkującej opóźnieniami w umieszczeniu skarżących w szpitalach psychiatrycznych, opublikowanie wyroków Trybunału, ich rozpowszechnienie i uwzględnienie w odpowiednich programach szkoleń powinno wystarczyć, by uniknąć podobnych naruszeń w przyszłości.

Wszystkie trzy wyroki zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Tłumaczenie wyroków w sprawie *Mocarska* zostało także przesłane przez Ministerstwo Sprawiedliwości do prezesów wszystkich sądów apelacyjnych z prośbą o rozpowszechnienie go wśród sędziów sądów karnych na wszystkich poziomach orzekania. Ponadto, tłumaczenie wyroku zostało wysłane do członków komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających w Ministerstwie Zdrowia – organu odpowiedzialnego za przygotowywanie opinii o osadzonych, w stosunku do których zostały orzeczone środki zapobiegawcze.

Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało także publikację pod tytułem „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*” dotyczącą między innymi naruszenia art. 5 § 1 Konwencji w niniejszej grupie spraw.

Omawiana grupa spraw została także uwzględniona w programach szkoleń dla sędziów i prokuratorów organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

Na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości umieszczone zostało także tłumaczenie wydanej przez Trybunał publikacji pod tytułem „*Tymczasowe aresztowanie a zdrowie psychiczne*”.

W kompleksowej nowelizacji *Kodeksu postępowania karnego*, nad którą trwają obecnie prace w Sejmie, polskie władze zaproponowały w projekcie zmiany art. 264 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* ustanowienie kolejnego środka prawnego mającego na celu zapobieżenie podobnym naruszeniom. Projekt zmiany przewiduje wprowadzenie trzymiesięcznego maksymalnego okresu tymczasowego aresztowania orzekałego wobec osób oczekujących na przeniesienie do szpitala psychiatrycznego. Tymczasowe aresztowanie takich osób będzie wykonywane w miejscu zapewniającym możliwość właściwej opieki medycznej, terapii i rehabilitacji.

2. Naruszenie art. 5 § 3 Konwencji

Naruszenie art. 5 § 3 Konwencji poprzez nadmierną długość tymczasowego aresztowania w sprawie *Kumenda* jest analogiczne do naruszenia w grupie spraw *Trzaska* (skarga nr 25792/94), którą Komitet Ministrów objął nadzorem wykonania.

W okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie rządu, żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne, a przyjęte środki generalne są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

38.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶¹
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Moskal przeciwko Polsce

Opis spraw

Moskal, skarga nr 10373/05, wyrok z dnia 15/09/2009, ostateczny w dniu 01/03/2010
Czaja, skarga nr 5744/05, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Kapel, skarga nr 16519/05, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Kluska, skarga nr 33384/04, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Kowal, skarga nr 21913/05, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Kura, skarga nr 17318/04, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Lasota, skarga nr 6762/04, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Lewandowski, skarga nr 38459/03, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Płaczkowska, skarga nr 15435/04, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Rusin, skarga nr 25360/04, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Trzandel, skarga nr 5970/05, wyrok z dnia 02/10/2012, ostateczny w dniu 02/01/2013
Dąbrowski, skarga nr 31803/04, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Frączyk-Potęga, skarga nr 39430/04, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Krzyżek, skarga nr 11815/05, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Lew, skarga nr 34386/04, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Migalska, skarga nr 10368/05, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Misielak, skarga nr 35538/04, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Potok, skarga nr 18683/04, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Sasor, skarga nr 6112/05, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Sikora, skarga nr 27680/04, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Stępień, skarga nr 39225/05, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Szewc, skarga nr 31492/05, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013
Świątek, skarga nr 8578/04, wyrok z dnia 04/12/2012, ostateczny w dniu 04/03/2013

Sprawa *Moskal p. Polsce*, będąca sprawą wiodącą dla powyższej grupy spraw dotyczy naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji w związku z uchylaniem przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzji przyznających prawo do wcześniejszego świadczenia emerytalnego osobom wychowującym dzieci, które z powodu stanu zdrowia wymagały stałej opieki. Trybunał zakwestionował prawo organu emerytalno – rentowego do uchylenia tego typu decyzji i podkreślił konieczność podejmowania działań proporcjonalnych, uwzględniających sytuację ekonomiczną jednostki.

W dniu 29 sierpnia 2001 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych (dalej „ZUS”) w Rzeszowie przyznał Pani Marii Moskal prawo do wcześniejszej emerytury dla osób opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki. Dnia 31/08/2001 r. skarżąca zrezygnowała z pracy w pełnym wymiarze godzin. W dniu 25/06/2002 r. ZUS w Rzeszowie wznowił postępowanie w sprawie skarżącej i uchylił wcześniejszą decyzję, pozbawiając w ten sposób skarżącą przyznanego jej uprzednio świadczenia. Dopiero trzy lata później skarżąca otrzymała zasiłek przedemerytalny z mocą wsteczną w wysokości równej 50 % uprzednio przyznanej emerytury, do której prawa została wcześniej pozbawiona.

⁶¹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 16 lipca 2013 r.

Trybunał przypominał o zasadach dotyczących art. 1 Protokołu nr 1, stwierdzając, że jakkolwiek ingerencja władz w swobodne korzystanie z prawa własności musi być zgodna z prawem i podjęta w interesie publicznym, w uzasadnionym celu i przy użyciu właściwych, proporcjonalnych do zamierzonego celu środków. Trybunał odwołał się również do zasady dobrego rządzenia, która mówi, że gdy w grę wchodzi interes powszechny na władzy publicznej spoczywa obowiązek działania niezwłocznie, stosownie i spójnie. Wreszcie, Trybunał zaznaczył, że jeśli osoba zainteresowana ponosi skutek ingerencji władzy nadmierny ciężar indywidualny to należyta równowaga nie jest zachowana.

Trybunał uznał, że postępowanie w sprawie skarżącej zostało wznowione zgodnie z prawem i w celu naprawy błędnej oceny ZUS, która doprowadziła do niesłusznego nabycia przez skarżącą prawa do wcześniejszej emerytury. Ponadto, Trybunał orzekł, że pozbawienie skarżącej prawa do wcześniejszej emerytury było dokonane w uzasadnionym celu, to jest, by zapewnić, że państwo nie będzie finansować nieuprawnionych do tego beneficjentów systemu opieki społecznej.

Jednakże, Trybunał stwierdził, że w niniejszej sprawie prawo własności powstało na skutek korzystnej oceny przez ZUS wniosku o emeryturę złożonego w dobrej wierze. Ponadto, zdaniem Trybunału, decyzja ZUS zdążyła wpłynąć na skarżącą i jej rodzinę zanim straciła ważność na skutek wznowienia postępowania. W tym względzie Trybunał zaznaczył również, że pierwsza decyzja, zanim straciła swoją moc, obowiązywała przez 10 miesięcy, a kwestia prawa skarżącej do tego świadczenia została ostatecznie określona przez sądy w ciągu dwóch lat. W związku z powyższym, Trybunał uznał, że władze w tej sprawie nie wywiązały się z obowiązku niezwłocznego działania w odpowiedni i spójny sposób. Odwoławszy się do zasad sprawiedliwości społecznej, interesu publicznego, a także doktryny bezpodstawnego wzbogacenia, Trybunał podkreślił, że zasadniczo władze nie powinny być powstrzymywane od naprawiania swoich błędów, także tych powstałych na skutek ich własnych zaniedbań. Trybunał wskazał jednak, że te zasady nie mogą przeważać w sytuacjach gdy od danej osoby wymaga się poniesienia nadmiernego ciężaru wynikającego z zastosowania środka pozbawiającego ją świadczenia. Trybunał podkreślił także, że jeżeli błąd jest spowodowany przez same władze, bez żadnej winy osoby trzeciej, należy zastosować inne podejście w stosunku do zasady proporcjonalności przy określaniu, czy ciężar poniesiony przez skarżącą był nadmierny.

Mając na uwadze okoliczności niniejszej sprawy, Trybunał stwierdził, że skarżąca, która na skutek błędnej decyzji władz otrzymała tylko 50% oczekiwanego zasiłku, i to po trzech latach postępowania, została obciążona nadmiernym ciężarem. W związku z tym, zdaniem Trybunału, nie został zachowany wymóg słusznej równowagi między interesem powszechnym a wymogami ochrony praw podstawowych jednostki.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Moskal przeciwko Polsce, Skarga nr 10373/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 16/09/2009			
Czaja przeciwko Polsce, Skarga nr 5744/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyłacono w dniu 25/02/2013			
Kapel przeciwko Polsce, Skarga nr 16519/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyłacono w dniu 8/03/2013			
Kluska przeciwko Polsce, Skarga nr 33384/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyłacono w dniu 8/03/2013			
Kowal przeciwko Polsce, Skarga nr 21913/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	-	8 000 euro
Wyłacono w dniu 25/02/2013			
Kura przeciwko Polsce, Skarga nr 17318/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyłacono w dniu 8/03/2013			
Lasota przeciwko Polsce, Skarga nr 6762/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Wyłacono w dniu 8/03/2013			
Antoni Lewandowski przeciwko Polsce, Skarga nr 38459/03			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	-	8 000 euro
Wyłacono w dniu 8/03/2013			
Płaczkowska przeciwko Polsce, Skarga nr 15435/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda	Koszty i wydatki	Suma

	niemajątkowa		
-	8 000 euro	-	8 000 euro
Wyłacono w dniu 8/03/2013			
Rusin przeciwko Polsce, Skarga nr 25360/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyłacono w dniu 8/03/2013			
Helena Trzandel przeciwko Polsce, Skarga nr 5970/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyłacono w dniu 25/02/2013			
Franciszek Dąbrowski przeciwko Polsce, Skarga nr 31803/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	7 000 euro	-	7 000 euro
Wyłacono w dniu 29/04/2013			
Frączek-Potęga przeciwko Polsce, Skarga nr 39430/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyłacono w dniu 29/04/2013			
Krzyżek przeciwko Polsce, Skarga nr 11815/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	6 000 euro	-	6 000 euro
Wyłacono w dniu 15/04/2013			
Lew przeciwko Polsce, Skarga nr 34386/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 500 euro	-	2 500 euro
Wyłacono w dniu 29/04/2013			
Migalska przeciwko Polsce, Skarga nr 10368/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	-	8 000 euro
Wyłacono w dniu 29/04/2013			
Misielak przeciwko Polsce, Skarga nr 35538/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	7 000 euro	-	7 000 euro
Wyłacono w dniu 29/04/2013			
Potok przeciwko Polsce, Skarga nr 18683/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma

-	6 000 euro	-	6 000 euro
Wyplacono w dniu 29/04/2013			
Sasor przeciwko Polsce, Skarga nr 6112/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	6 000 euro	-	6 000 euro
Wyplacono w dniu 14/05/2013			
Sikora przeciwko Polsce, Skarga nr 27680/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Wyplacono w dniu 29/04/2013			
Stępień przeciwko Polsce, Skarga nr 39225/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	-	8 000 euro
Wyplacono w dniu 29/04/2013			
Szewc przeciwko Polsce, Skarga nr 31492/05			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	7 000 euro	-	7 000 euro
Wyplacono w dniu 29/04/2013			
Świątek przeciwko Polsce, Skarga nr 8578/04			
Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Wyplacono w dniu 29/04/2013			

Trybunał przyznał skarżącym słuszne zadośćuczynienie za poniesione przez nich szkody niemajątkowe w związku z niewypełnieniem przez władze obowiązku ochrony prawa własności skarżących. Zasądzone kwoty zostały przez rząd wypłacone skarżącym (patrz: tabela powyżej).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Zmiany legislacyjne

Od wydania wyroku w sprawie *Moskal* zaszyły następujące zmiany w prawie i w praktyce jego stosowania:

W 2012 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 114(1)(a) ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227, ze zm.; dalej: ustawa FUS) jest niezgodny z wynikającą z art. 2 Konstytucji zasadą zaufania obywateli do państwa i prawa oraz z art. 67 ust. 1 Konstytucji (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28/02/2012, Sygn. akt K/5/11).

Nadal obowiązujący art. 114(1) ustawy FUS przewiduje, że:

Prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość.

Z kolei uchylony art. 114(1)(a) ustawy FUS przewidywał:

Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji okaże się, że przedłożone dowody nie dawały podstaw do ustalenia prawa do emerytury lub renty albo ich wysokości.

2. Zmiana praktyki

ZUS wdrożył nowe wytyczne, które odpowiadają właściwym przepisom *Kodeksu postępowania administracyjnego*: W związku z powyższym, ZUS nie weryfikuje spraw, w których:

- upłynęło 5 lat od wydania decyzji w sprawie przyznania świadczeń lub ustalającej wysokości świadczeń;
- podstawą do wznowienia postępowania jest ujawnienie okoliczności istniejących przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokości.

Odnośnie pozostałych spraw, od wydania wyroku w niniejszej sprawie, ZUS realizuje w praktyce zasadę proporcjonalności, wynikającą ze wskazanych wyżej przepisów oraz z orzecznictwa Trybunału i Sądu Najwyższego. Obecnie sprawy dotyczące prawa do świadczeń są rozważane przez Departament Świadczeń Emerytalno-Rentowych ZUS (dalej: Departament).

Powyzsza praktyka przynosi już pożądane skutki. W 2012 r., oddziały ZUS przekazały do Departamentu trzy sprawy, które po wstępnej ocenie zostały uznane za bezzasadne. W odniesieniu do dwóch z nich zastosowana została zasada proporcjonalności, mimo że od przyznania tych świadczeń nie upłynęło 5 lat, a to, iż były przyznane niezasadnie stwierdzono mimo, że organ w chwili wydania decyzji nie znał wszystkich istotnych dla sprawy okoliczności. Trzecia sprawa dotyczyła świadczenia przyznanego na podstawie zatajenia przez osobę zainteresowaną okoliczności mających wpływ na prawo do świadczenia. W tym przypadku nie było podstaw do zastosowania zasady proporcjonalności.

3. Rozpowszechnienie wyroku

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej ZUS (www.zus.pl).

4. Dane statystyczne

W ocenie Rządu zjawisko, które było przyczyną naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji miało charakter jednostkowy i ograniczone było tylko do oddziału ZUS w Rzeszowie. Wskazują na to dane statystyczne zamieszczone poniżej w Załączniku I oraz w Załączniku II.

Biorąc pod uwagę zarówno wskazane powyżej środki, jak też dane statystyczne, Rząd jest przekonany, że sytuacja analogiczna do stwierdzonej w wyroku w sprawie *Moskal* i innych wyrokach z tej grupy spraw nie powtórzy się w przyszłości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w niniejszej sprawie konieczne, a przyjęte środki generalne są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

ZAŁĄCZNIK I

Weryfikacja uprawnień do wcześniejszych świadczeń emerytalnych w innych oddziałach ZUS

Wyniki stałej weryfikacji uprawnień do wcześniejszych świadczeń emerytalnych przyznanych przez inne oddziały ZUS nie wskazują na nieprawidłowości związane z ich przyznaniem. Liczba świadczeń emerytalnych, które zostały wstrzymane do końca lipca 2010 r. w oddziale ZUS w Rzeszowie wyniosła 1093, a w pozostałych oddziałach – w sumie jedynie 288.

	Oddziały ZUS	Liczba wstrzymanych świadczeń emerytalnych
01	Białystok	11
02	Bielsko-Biała	8
03	Biłgoraj	5
04	Bydgoszcz	1
05	Chorzów	0
06	Chrzanów	0
07	Częstochowa	0
08	Elbląg	5
09	Gdańsk	77
10	Gorzów Wielkopolski	3
11	Jaśło	3
12	Kielce	3
13	Koszalin	0
14	Kraków	7
15	Legnica	1
16	Lublin	1

17	Łódź	5
18	Łódź II	2
19	Nowy Sącz	2
20	Olsztyn	6
21	Opole	2
22	Ostrów Wielkopolski	3
23	Piła	0
24	Płock	2
25	Poznań	3
26	Poznań II	0
27	Radom	97
28	Rybnik	3
29	Rzeszów	1 093
30	Siedlce	2
31	Słupsk	15
32	Sosnowiec	3
33	Szczecin	0
34	Tomaszów Mazowiecki	1
35	Toruń	4
36	Wałbrzych	4
37	Warszawa 1	11
38	Warszawa II	0
39	Warszawa III	0
40	Wrocław	2
41	Zabrze	0
42	Zielona Góra	0
W sumie		1 381

ZAŁĄCZNIK II

Odsetek wcześniejszych świadczeń emerytalnych (EWK) w odniesieniu do całkowitej liczby emerytur (E) wypłaconych przez oddziały ZUS (marzec 2010 r.)

Według danych z zamieszczonej niżej tabeli średni odsetek wynosił 1,4%. EWK stanowiło więcej niż 6% wszystkich emerytur jedynie w Rzeszowie.

Oddziały ZUS		Emerytury (E)	EWK	EWK/E (%)
01	Białystok	127 599	1 362	1,07
02	Bielsko-Biała	100 783	1184	1,17
03	Biłgoraj	62 305	1313	2,11
04	Bydgoszcz	129 161	1 900	1,47
05	Chorzów	141 802	699	0,49
06	Chrzanów	94 251	898	0,95
07	Częstochowa	87 689	830	0,95

08	Elbląg	48 374	762	1,58
09	Gdańsk	216 631	2 784	1,29
10	Gorzów Wielkopolski	52 815	839	1,59
11	Jasło	70 836	2 280	3,22
12	Kielce	156 577	1 973	1,26
13	Koszalin	75 089	910	1,21
14	Kraków	183 511	1 724	0,94
15	Legnica	89 491	894	1
16	Lublin	162 542	2 414	1,49
17	Łódź	183 936	1 561	0,85
18	Łódź II	114 194	1 372	1,2
19	Nowy Sącz	144 910	2 220	1,53
20	Olsztyn	108 475	1 461	1,35
21	Opole	133 054	1 135	0,85
22	Ostrów Wielkopolski	112 851	1 682	1,50
23	Piła	47 615	669	1,41
24	Płock	94 785	1 208	1,27
25	Poznań	109 350	1 570	1,44
26	Poznań II	121 963	2 037	1,67
27	Radom	85 373	4 092	4,79
28	Rybnik	149 589	793	0,53
29	Rzeszów	171 925	10 670	6,21
30	Siedlce	56 227	749	1,33
31	Słupsk	54 504	1 299	2,52
32	Sosnowiec	127 126	802	0,63
33	Szczecin	154 560	1 447	0,94
34	Tomaszów Mazowiecki	87 409	1 050	1,2
35	Toruń	115 569	2 300	1,99
36	Wałbrzych	155 016	1 648	1,06
37	Warszawa 1	163 933	937	0,57
38	Warszawa II	155 208	1 261	0,81
39	Warszawa III	146 799	1 304	0,89
40	Wrocław	182 518	1 999	1,1
41	Zabrze	146 714	720	0,49
42	Zielona Góra	77 487	1 048	1,35
W sumie		5 000 546	69 800	1,40

39.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶²
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Nieruchomości sp. z o.o. przeciwko Polsce

Opis sprawy

Nieruchomości sp. z o.o., skarga nr 32740/06, wyrok z dnia 02/02/2010, ostateczny w dniu 02/05/2010.

Sprawa dotyczy naruszenia prawa skarżącej spółki do rzetelnego procesu wskutek odmowy przez sąd krajowy zwolnienia jej z kosztów sądowych (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji)

Trybunał odnotował, że sądy dwóch instancji oddaliły wniosek skarżącej spółki o zwolnienie z kosztów sądowych, nie przedstawiając jednocześnie jakichkolwiek argumentów prawnych, czy ekonomicznych, dlaczego za podstawę oceny sytuacji majątkowej firmy przyjęto wielkość zysku brutto (a nie netto, jak wnioskowała skarżąca spółka). Wobec braku możliwości przeanalizowania racji, na podstawie których sędziowie sądów krajowych oparli swoją ocenę sytuacji majątkowej skarżącej spółki jedynie na zysku brutto, należy zdaniem Trybunału uznać odmowę zwolnienia od kosztów za arbitralną.

Biorąc pod uwagę znaczenie prawa do rzetelnego procesu w społeczeństwie demokratycznym, Trybunał uznał, że władze sądowe nie zachowały słusznej równowagi między interesami państwa polegającymi na pobieraniu kosztów sądowych a interesem skarżącej spółki polegającym na dochodzeniu swojej sprawy przed sądem. Dlatego też Trybunał uznał, że zobowiązanie skarżącej spółki do zapłaty kosztów sądowych w znacznej wysokości stanowiło nieproporcjonalne ograniczenie prawa do rzetelnego procesu.

I. Słuszne zadośćuczynienie i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	3 000 euro	-	3 000 euro
Wyłacono w dniu 01/07/2010			

2. Środki indywidualne

Wszelkie dalsze roszczenia będą dochodzone na podstawie nowych przepisów o kosztach sądowych (patrz: środki generalne).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

⁶² Informacja przekazana przez rząd polski w dniu 13 listopada 2013r .

II. Środki generalne

Ponieważ sprawa zdaje się mieć charakter odosobnionego przypadku wynikającego z podjęcia niewłaściwej decyzji przez sąd krajowy, za wystarczające działanie należy uznać przetłumaczenie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału.

Wyrok w tej sprawie został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Odnosnie środków o charakterze generalnym implementowanych w sprawach dotyczących naruszenia prawa do rzetelnego procesu z powodu udzielonej przez sąd krajowy odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w latach 1994 – 2005, zobacz: Rezolucja CM/ResDH(2011)67 dotycząca sprawy *Kreuz nr 1* oraz 11 innych spraw przeciwko Polsce zamykająca nadzór nad wykonywaniem wyroków w analogicznych sprawach.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu żadne środki indywidualne nie są w przypadku omawianych spraw konieczne, a przyjęte środki generalne są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

40.

PLAN DZIAŁAŃ⁶³

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie *Waldemar Nowakowski przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Waldemar Nowakowski, skarga nr 55167/11, wyrok z dnia 24/07/2012, ostateczny w dniu 17/12/2012.

Sprawa dotyczy naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji z powodu skonfiskowania na mocy orzeczeń sądów krajowych zbioru zabytkowej broni należącego do skarżącego.

Skarżący jest weteranem polskiego ruchu oporu działającego podczas drugiej wojny światowej i byłym żołnierzem zawodowym Wojska Polskiego. Przez ostatnie pięćdziesiąt lat skarżący zbierał zabytkową broń z czasów II Wojny Światowej i wcześniejszych.

W dniach 7 i 8 lipca 2008 r. policja przeszukała dom skarżącego oraz jego działkę. Skonfiskowano należący do skarżącego zbiór, który liczył w tamtym czasie 199 sztuk broni. W dniu 16/07/2008 r. oskarżyciel postanowił o zwrocie 24 elementów zbioru, opierając się na opinii biegłego, zgodnie z którą były to jedynie części broni, na posiadanie których nie jest wymagane zezwolenie.

W dniu 20 lipca 2010 r. do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Woli został wniesiony akt oskarżenia przeciwko skarżącemu. W dniu 18/11/2010 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli umorzył postępowanie przeciwko skarżącemu w sprawie posiadania broni bez zezwolenia. Sąd stwierdził, że społeczna szkodliwość czynu była znikoma i umorzył postępowanie na podstawie art. 17 § 1 ust. 3 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.). Sąd przyznał, że nie można przypisać skarżącemu zamiaru użycia broni przeciw komukolwiek. Jednakże musiał on być świadomy, że posiadanie broni bez zezwolenia jest niezgodne z prawem. Skarżący nie skorzystał ponadto z możliwości zalegalizowania swojej kolekcji na podstawie *ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji* w kształcie po nowelizacji w 2005 r., przeprowadzonej w celu umożliwienia weteranom II Wojny Światowej i innym osobom walczącym o niepodległy byt Państwa Polskiego uregulowania statusu broni, którą pozyskali w przeszłości i w związku z ich zaangażowaniem w działalność ruchu oporu.

Jednocześnie sąd, powołując się na art. 100 w związku z art. 39 *Kodeksu karnego* (dalej k.k.) orzekł przepadek 171 elementów zbioru. Sąd, uzasadniając orzeczenie przepadku całego zbioru, stwierdził, że podział zbioru poprzez zwrot skarżącemu tych jego elementów, które nie posiadały cech użytkowych zdecydowanie obniżyłby jego wartość. Sąd zaznaczył także, że zbiór ze względu na wartość historyczną powinien zostać przekazany instytucji zdolnej zapewnić mu odpowiednie warunki przechowywania i ekspozycji.

Zarówno skarżący, jak i oskarżyciel odwołali się od orzeczenia sądu. Skarżący odwołał się w szczególności od orzeczenia o przepadku. W dniu 22 lutego 2011 r. Sąd Okręgowy w Warszawie utrzymał w mocy wyrok zapadły w pierwszej instancji.

---

⁶³ Informacja przekazana przez polski rząd w dniu 17 października 2013 r.

Trybunał stwierdził, że okoliczności omawianej sprawy były znacząco różne od okoliczności spraw, w których orzeczenie przepadku zapadało w postępowaniach dotyczących na przykład przestępczości zorganizowanej. Ponadto orzeczenie o przepadku obejmowało cały zbiór bez rozróżnienia między jego poszczególnymi składnikami, które mogły nadal zostać uznane za broń w rozumieniu ustawy o broni i amunicji a tymi, które, jak przyznał sąd, nie posiadały cech użytkowych.

Trybunał uznał, że sądy krajowe nie wzięły pod uwagę sytuacji osobistej skarżącego. W ocenie Trybunału można przyjąć, że zbiór zabytkowej broni zgromadzonej przez uznanego specjalistę, posiadał istotną wartość finansową. Jednakże sąd nie wziął pod uwagę tego, że przepadek zbioru w całości stanowił dla skarżącego nadmierne obciążenie, zarówno ze względu na finansową, jak i na uczuciową wartość, jaką miał dla niego ten zbiór. Podobnie, sąd nie wziął pod uwagę żadnych alternatywnych środków, które mogłyby złagodzić obciążenie skarżącego, w tym poprzez podjęcie próby zarejestrowania zbioru.

Biorąc pod uwagę wskazane powyżej argumenty, Trybunał stwierdził, że doszło do naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji.

I. Słuszne zadośćuczynienie i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	4 000 euro	-	4 000 euro
Wypłacono w dniu 26/02/2013 r.			

2. Środki indywidualne

W związku z wyrokiem Trybunału z dnia 24 lipca 2012 r. strony zgodnie wyraziły chęć ugodowego rozstrzygnięcia sprawy i rozpoczęły negocjacje w sprawie zawarcia ugody, które w skrócie zostały przedstawione poniżej.

Podczas spotkania w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w dniu 21 lutego 2013 r. pełnomocnik skarżącego poinformował, że w dniu 21 stycznia 2013 r. skarżący zwrócił się do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o uzgodnienie regulaminu prywatnego „Muzeum im. mjr. Władysława Nowakowskiego „Żubra”. Strona skarżąca wystąpiła z propozycją rozwiązania polegającego na przekazaniu przez Skarb Państwa kolekcji objętej przepadkiem do powstałego prywatnego muzeum skarżącego.

W przypadku braku możliwości przekazania broni do prywatnego muzeum skarżącego, pełnomocnik skarżącego poinformował o zamiarze wystąpienia z wnioskiem o wznowienie postępowania karnego prowadzonego przed Sądem Rejonowym dla Warszawy – Woli, w związku z którym zostało wydane postanowienie o przepadku zgromadzonego przez skarżącego zbioru broni palnej.

Uchwałą nr 3/2012 z dnia 25 kwietnia 2013 r. Rada Muzeum Powstania Warszawskiego pozytywnie zaopiniowała wniosek Dyrektora Muzeum Powstania Warszawskiego do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o udzielenie zgody na dokonanie darowizny zbiorów muzealnych na rzecz prywatnego muzeum skarżącego. W odpowiedzi na powyższą uchwałę, Dyrektor Muzeum Powstania Warszawskiego zwrócił się do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o wydanie pozwolenia na przekazanie wspomnianego zbioru skarżącemu.

Jednakże pismem z dnia 12 czerwca 2013 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego wskazał na brak podstawy prawnej do występowania w imieniu Skarbu Państwa, jako właściciela zbioru, a następnie, w piśmie z dnia 17 czerwca 2013 r. Minister Skarbu Państwa stwierdził, że nie jest właściwy w omawianej sprawie i wskazał Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako właściwe.

Mając na uwadze spór o właściwość i w celu uniknięcia opóźnień w zawarciu ugody, strony zgodziły się, że najwłaściwszym rozwiązaniem będzie wystąpienie do właściwego sądu krajowego o wznowienie postępowania, w którym orzeczono przepadek. W tym kontekście należy zaznaczyć, że k.p.k. daje skarżącemu możliwość wystąpienia z wnioskiem o wznowienie postępowania karnego w przypadku, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Dlatego też, strony postępowania przed Trybunałem zgodziły się, aby pełnomocnik skarżącego wniósł wspomniany wniosek o wznowienie postępowania, które zakończyło się wyrokiem Sądu Rejonowego dla Warszawy-Woli o przepadku broni skarżącego. W tym zakresie Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych do spraw Postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka zapowiedział, że skieruje do właściwego sądu pismo, w którym zgłosi *amicus curiae* w sprawie wznowienia postępowania w sprawie skarżącego.

Obecnie Rząd oczekuje na potwierdzenie przez pełnomocnika skarżącego wniesienia wspomnianego wyżej wniosku o wznowienie postępowania. Niezwłocznie po otrzymaniu takiej informacji, rząd zgłosi *amicus curiae* i będzie wnioskował, by właściwy sąd potraktował niniejszą sprawę priorytetowo.

W opinii Rządu, na szybkie rozpatrzenie sprawy przez właściwy sąd wpływ będzie miało zarówno znaczenie sprawy, jako że stanowi ona istotny punkt odniesienia dla oceny wywiązywania się władz polskich ze standardami praw człowieka, jak i wiek skarżącego.

Dlatego też, biorąc pod uwagę spodziewany wniosek o wznowienie postępowania w niniejszej sprawie, będącej przedmiotem negocjacji odnośnie ugodowego rozstrzygnięcia, Rząd w dniu 11 października 2013 r. przekazał powyższe stanowisko do Trybunału z prośbą o przedłużenie terminu na zasądzenie w sprawie ewentualnej szkody pieniężnej poniesionej przez skarżącego. Rząd stoi na stanowisku, że wydanie przez Trybunał wyroku w świetle okoliczności niniejszej sprawy byłoby przedwczesne.

Z chwilą wydania w niniejszej sprawie wyroku przez właściwy sąd krajowy, rząd poinformuje Komitet Ministrów o tym, jak zakończyło się postępowanie.

II. Środki generalne

1. Przetłumaczenie i opublikowanie wyroku Trybunału

W opinii Rządu, opublikowanie wyroku w niniejszej sprawie okaże się wystarczające w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości.

Mając na uwadze powyższe, Rząd chciałby poinformować, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl)

III. Wnioski pozwanego państwa

Biorąc pod uwagę powyższe informacje, rząd uważa, że zaplanowane i podjęte środki zapobiegą w przyszłości naruszeniom podobnym do stwierdzonych w wyroku *Waldemar Nowakowski p. Polsce*, a także, że Polska, realizując działania zaprezentowane powyżej, wypełni swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

41.

PLAN DZIAŁAŃ⁶⁴

Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie *Płonka przeciwko Polsce*

Opis sprawy

Płonka, skarga nr 20310/02, wyrok z dnia 31/03/2009, ostateczny w dniu 30/06/2009.

Sprawa dotyczy naruszenia prawa skarżącej do korzystania z pomocy obrońcy w początkowym stadium postępowania karnego dotyczącego zarzutu zabójstwa (naruszenie art. 6 § 3 (c) Konwencji w związku z art. 6 § 1 Konwencji).

W dniu 8 kwietnia 1999 r. skarżąca została zatrzymana w wyniku podejrzenia dokonania zabójstwa i przesłuchana przez funkcjonariusza policji. Następnego dnia został jej przedstawiony zarzut dokonania zabójstwa i została przesłuchana przez prokuratora. W trakcie przesłuchania wyjaśniała, że w ciągu ostatnich 20 lat miała problemy z alkoholem. Twierdziła, że nie przypomina sobie, co się wydarzyło. Następnie przyznała się do popełnienia zabójstwa.

W trakcie wszystkich przesłuchań, jakie odbyły się w dniach 8-10 kwietnia 1999 r. skarżąca nie korzystała z pomocy obrońcy. Ponadto dnia 9 kwietnia 1999 r. skarżąca podpisała oświadczenie, iż została poinformowana o przysługujących jej prawach procesowych, w tym o prawie do obrońcy oraz odmowy składania zeznań.

Dopiero w dniu 23 kwietnia 1999 r. Sąd Okręgowy przyznał skarżącej obrońcę, a w dniu 5 maja 1999 r. skarżąca wskazała obrońcę z wyboru.

Trybunał zauważył, iż polskie prawo, art. 80 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.), przewiduje „przymus adwokacki”:

„Oskarżony musi mieć obrońcę w postępowaniu przed sądem okręgowym, jako sądem pierwszej instancji, jeżeli zarzucono mu zbrodnię lub jest pozbawiony wolności. W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głównej jest obowiązkowy, a w rozprawie apelacyjnej i kasacyjnej, jeżeli prezes sądu lub sąd uzna to za konieczne.”

Trybunał zauważył też, iż przepis ten jednak nie ma zastosowania na etapie postępowania przygotowawczego. Ma zastosowanie dopiero po przekazaniu sprawy do postępowania sądowego, co zostało potwierdzone w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 20/01/2004r. (III KK 226/03).

W odniesieniu do okoliczności niniejszej sprawy Trybunał stwierdził, iż jeśli przepisy prawa krajowego przewidują konsekwencje wynikające z postawy oskarżonego w początkowej fazie dochodzenia/śledztwa policji, która ma decydujące znaczenie z perspektywy obrony w kolejnych etapach postępowania karnego, to art. 6 Konwencji wymaga, aby oskarżony mógł korzystać z pomocy obrońcy już na tym początkowym etapie śledztwa policji.

---

⁶⁴ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 26 września 2013 r.

Ponadto Trybunał stwierdził, iż jeśli prawo do obrony ma być skuteczne w myśl Konwencji, to zrzeczenie się tego prawa musi być uczynione w sposób jednoznaczny i zgodnie z minimalnymi zabezpieczeniami i proporcjonalnie do jego znaczenia. Jeśli chodzi o niniejszą sprawę, to zdaniem Trybunału zrzeczenie się przez skarżącą prawa do obrony gwarantowanego w ramach prawa do rzetelnego procesu nie było jasne i jednoznaczne. W opinii Trybunału samo twierdzenie, że skarżąca była poinformowana o prawie odmowy składania zeznań oraz do korzystania z pomocy obrońcy, nie może być uznane za wiarygodne.

Mimo, iż skarżąca wycofała się z zeznań składanych na Policji, to jednak jej przyznanie się do winy w początkowym etapie pod nieobecność obrońcy miało wpływ na jej skazanie. Chociaż przyznanie się do winy skarżącej w czasie przesłuchań nie było jedyną okolicznością, którą Sąd Okręgowy w Katowicach brał pod uwagę przy ocenie, czy skarżąca dopuściła się zarzucanego jej czynu, to jednak miało wpływ na ostateczną decyzję sądu i ocenę zeznań składanych przez skarżącą w trakcie postępowania jako mało wiarygodnych.

W związku z powyższym Trybunał uznał, że w niniejszej sprawie brak dostępu skarżącej do obrońcy podczas jej przesłuchania przez policję spowodował bezpośredni i niekorzystny skutek dla skarżącej. Ani późniejsza pomoc obrońcy ani kontradiktoryjność postępowania sądowego nie były w stanie naprawić tych niekorzystnych skutków.

Tym samym Trybunał stwierdził, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w związku z art. 6 § 3 (c) Konwencji.

I. Słuszne zadośćuczynienie i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 16/09/2009 r.			

2. Środki indywidualne

Polskie prawo przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego na korzyść oskarżonego, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską (art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego*).

Zgodnie z tą możliwością postępowanie w sprawie skarżącej zostało wznowione na wniosek jej obrońcy wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 09/12/2009 r. Na mocy tego wyroku Sąd Najwyższy przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Katowicach do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu swojego orzeczenia o wznowieniu postępowania Sąd Najwyższy powołał się na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w niniejszej sprawie. Sąd Najwyższy w

uzasadnieniu nie tylko przypomniał o konieczności respektowania orzecznictwa Trybunału, ale też przytoczył treść wyroku Trybunału.

W dniu 28 marca 2011 r. wznowione postępowanie zostało jednak umorzone przez Sąd Okręgowy w Katowicach w związku ze śmiercią skarżącej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Obowiązujące prawo

A. Regulacja dotycząca obligatoryjnej pomocy obrońcy jest ujęta w art. 79 i 80 k.p.k.

Art. 79 przewiduje, pomoc obligacyjną z urzędu dla osób znajdujących się w sytuacji utrudniającej im obronę:

§ 1. W postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli:

- 1) jest nieletni,*
- 2) jest głuchy, niemy lub niewidomy,*
- 3) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności,*
- 4)(uchylony).*

§ 2. Oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę.

§ 3. W wypadkach, o których mowa w § 1 i 2, udział obrońcy jest obowiązkowy w rozprawie oraz w tych posiedzeniach, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego.

§ 4. Jeżeli w toku postępowania biegli lekarze psychiatrzy stwierdzą, że poczytalność oskarżonego zarówno w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu, jak i w czasie postępowania nie budzi wątpliwości, udział obrońcy w dalszym postępowaniu nie jest obowiązkowy. Prezes sądu, a na rozprawie sąd, może wówczas cofnąć wyznaczenie obrońcy.

Zgodnie z art. 80 k.p.k., oskarżony musi mieć obrońcę w postępowaniu przed sądem okręgowym jako sądem pierwszej instancji, jeżeli zarzucono mu zbrodnię lub jest pozbawiony wolności. W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głównej jest obowiązkowy, a w rozprawie apelacyjnej i kasacyjnej, jeżeli prezes sądu lub sąd uzna to za konieczne. Przepis ten nie ma jednak zastosowania do początkowych stadiów postępowania.

B. Mechanizm zapewniający podejrzanemu/oskarżonemu korzystanie z jego praw już na etapie postępowania przygotowawczego

Jeśli chodzi o mechanizm zapewniający oskarżonemu/podejrzanemu korzystanie z jego praw już na etapie postępowania przygotowawczego, kluczowy jest art. 300 k.p.k., który stanowi,

że przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach, w tym o prawie do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy. Co istotne, pouczenie to należy wręczyć podejrzanemu na piśmie, a podejrzany otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem.

Art. 301 k.p.k. przewiduje, że na żądanie podejrzanego należy przesłuchać go z udziałem ustanowionego obrońcy, natomiast niestawiennictwo samego obrońcy nie hamuje przesłuchania. Wydaje się oczywistym, że późniejsze ustanowienie obrońcy lub jego wyznaczenie z urzędu nie wyklucza możliwości takiego żądania ze strony podejrzanego.

W świetle ww. regulacji Rząd jest zdania, że art. 300 k.p.k. w obecnym brzmieniu zasadniczo stanowi wystarczającą gwarancję należytego informowania podejrzanego o jego prawach. Równocześnie Rząd zgadza się, że w praktyce gwarancje te mogą nie być w pełni skutecznie wdrażane, zwłaszcza w sytuacjach kiedy podejrzany otrzymuje pouczenie na piśmie i potwierdza je swoim podpisem, będąc nie w pełni świadomym swojej sytuacji. Zrzeczenie się przez podejrzanego swoich praw w takich sytuacjach nie może być uznane za jasne i jednoznaczne.

W związku z powyższym naruszenie jakie miało miejsce w sprawie skarżącej nie było wywołane brakiem odpowiedniej regulacji prawnej jako takiej, tylko nieprawidłową praktyką.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń na etapie postępowania przygotowawczego w przyszłości, organy policji i prokuratury powinny stosować artykuł 300 k.p.k. w sposób należyty uwzględniający trudną sytuację w jakiej znajduje się podejrzany podczas pierwszego przesłuchania.

C. Pomoc prawna z urzędu

Poza przypadkami opisanymi powyżej, kiedy to podejrzanemu/oskarżonemu przysługuje pomoc obrońcy z urzędu, na podstawie art. 78 k.p.k. oskarżony, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykáže, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Sąd może cofnąć wyznaczenie obrońcy, jeżeli okaże się, że nie zachodzą okoliczności, na podstawie których go wyznaczono.

Zgodnie z artykułem 81 k.p.k., prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy wyznacza podejrzanemu/oskarżonemu obrońcę z urzędu kiedy pomoc taka jest obligatoryjna (art. 78 § 1-2 i 80 k.p.k.) lub gdy zachodzą przesłanki z art. 78 § 1 k.p.k.

W związku z powyższym, pomoc obrońcy z urzędu na etapie postępowania przygotowawczego jest zależna od szybkiego rozpoznania, czy podejrzany/oskarżony należy do jednej z grup wymienionych w artykule 79 k.p.k., czy posiada obrońcę, czy też może zgłosił wniosek o wyznaczenie mu obrońcy z urzędu. Niezależnie od powyższego, dla zagwarantowania praw podejrzanego/oskarżonego na samym początku postępowania

równie kluczowym jest prawidłowe postępowanie zgodnie z artykułem 300 k.p.k., zwłaszcza wobec podejrzanych znajdujących się w trudnym stanie podczas przesłuchania.

2. Planowane zmiany legislacyjne

A. Planowane zmiany w przepisach k.p.k. w zakresie wyznaczania obrońcy z urzędu oraz kontaktów osoby zatrzymanej z adwokatem i tymczasowo aresztowanego z obrońcą

a) Projekt Komisji Kodyfikacyjnej

Przygotowany przez powołaną przez Ministra Sprawiedliwości Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego *projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw* (druk sejmowy 870) zakłada zmianę dotychczasowego systemu wyznaczania obrońcy z urzędu (art. 78, 80a, 81 k.p.k.), modyfikuje przesłanki obrony obligatoryjnej (art. 79, 80 k.p.k.), oraz niektóre zasady wykonywania obrony z urzędu (art. 84 k.p.k.).

Celem nowelizacji w zakresie wyznaczania obrońcy z urzędu jest rozszerzenie oskarżonemu dostępu na etapie postępowania sądowego do pomocy prawnej ze strony obrońcy, tak by jego udział w postępowaniu sądowym stawał się regułą, a nie wyjątkiem.

Jako zasadę przyjmuje się korzystanie przez podejrzanego z prawa ubogich na etapie postępowania przygotowawczego (art. 78 § 1 k.p.k.) oraz ogólne prawo do wyznaczenia obrońcy z urzędu na etapie postępowania sądowego (art. 80a k.p.k.). Zatem tylko na etapie postępowania przygotowawczego wyznaczenie obrońcy z urzędu wymagało będzie wykazania braku możliwości poniesienia kosztów obrony. W postępowaniu sądowym wyznaczenie obrońcy z urzędu (w innych przypadkach niż przewidziane w art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80 k.p.k. – obrona obligatoryjna) następować będzie na wniosek oskarżonego, bez związku z jego sytuacją majątkową.

Istotnych zmian dokonano w zakresie przesłanek obrony obligatoryjnej, nadając nowe brzmienie przepisom art. 79 i art. 80. Projekt przewiduje – w art. 79 § 1 pkt 1 – określenie pierwszej przesłanki obrony obligatoryjnej poprzez wskazanie górnej granicy wieku oskarżonego - ukończenia 18 lat, zamiast dotychczasowej przesłanki „nieletniości” oskarżonego. W art. 79 § 1 pkt 3 i 4 przesłanki obrony obligatoryjnej w pierwszym przypadku odwołują się, nie jak dotąd, do pojęcia „poczytalności”, lecz do treści art. 31 § 1 i 2 *Kodeksu karnego* (dalej k.k.), zawierającego przesłanki wyłączenia lub złagodzenia odpowiedzialności karnej. Natomiast w pkt. 4 obligatoryjna obrona została przewidziana w sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan zdrowia psychicznego oskarżonego/podejrzanego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.

Jak podkreśla w uzasadnieniu projektodawca, przesłanki określone w pkt. 4 służą ocenie możliwości realizacji przez oskarżonego przysługującego mu prawa do obrony w toku postępowania karnego oraz prowadzeniu samodzielnej i efektywnej obrony.

Celem zmiany przepisu art. 80 k.p.k. jest ograniczenie zakresu obrony obligatoryjnej w postępowaniu przed sądem okręgowym. Wyeliminowano kryterium wolnościowego statusu oskarżonego, pozostawiając wyłącznie kryterium przedmiotowe, tj. stawiany zarzut. Zmiany w tym zakresie są ściśle powiązane ze zmianą modelu wyznaczania obrońcy z wyboru w trybie art. 80a k.p.k., pozostawiając oskarżonemu (w tym zwłaszcza pozbawionemu wolności) możliwość domagania się wyznaczenia obrońcy.

b) Projekt senacki

Przedmiotem senackiego projektu *ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy* (druk sejmowy nr 1349) jest m.in. propozycja nowelizacji art. 73 § 2 i 3 k.p.k. i art. 245 § 1 k.p.k., całkowicie znosząca ograniczenia w kontaktach osoby zatrzymanej z adwokatem oraz tymczasowo aresztowanego z obrońcą.

Projekt proponuje m.in.:

- 1) uchylenie w art. 73 k.p.k. regulacji zawartych w § 2-4, przewidujących możliwość zastrzeżenia obecności prokuratora lub osoby przez niego upoważnionej podczas kontaktu tymczasowo aresztowanego z obrońcą oraz możliwość zastrzeżenia kontroli korespondencji podejrzanego z obrońcą,
- 2) zmianę brzmienia art. 245 § 1 k.p.k., która eliminuje prawo zastrzeżenia obecności zatrzymującego podczas kontaktu osoby zatrzymanej z adwokatem,
- 3) wykreślenie z treści przepisu art. 215 § 1 k.k.w. zdania drugiego dotyczącego możliwości zastrzeżenia przez organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, swojej obecności lub obecności osoby upoważnionej podczas porozumiewania się aresztanta z obrońcą lub pełnomocnikiem.

Przedstawione propozycje niewątpliwie będą miały wpływ na podniesienie poziomu ochrony praw osób podejrzanych i oskarżonych oraz osoby zatrzymanej, czyniąc jednocześnie zadość standardom wypracowanym przez Trybunał w tym wskazaniom w sprawie *Płonka przeciwko Polsce*.

3. Działania informacyjne i szkolenia

W opinii Rządu naruszenie Konwencji w niniejszej sprawie wynikało z niezachowania należytej staranności w trakcie postępowania przygotowawczego. Dlatego też dla zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości duże znaczenie mają działania szkoleniowe i informacyjne polegające głównie na rozpowszechnieniu wyroku wśród właściwych podmiotów krajowych.

Odnosnie działań podjętych w celu przygotowania odpowiednich wytycznych dla Policji w zakresie postępowania w stosunku do podejrzanych znajdujących się w „trudnym” stanie należy wskazać na wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo – śledczych przez policjantów, wydanych na podstawie art. 5 ust. 2 *ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*.

Zakres wytycznych obejmuje praktyczne aspekty prowadzenia postępowania przygotowawczego, które mają istotny wpływ na efektywność policyjnych czynności dochodzeniowo – śledczych.

W wytycznych wskazano, że czynności należy przeprowadzać w sposób powodujący jak najmniejsze dolegliwości dla stron, z dbałością o zapewnienie ochrony ich interesów.

Z zawartych tam instrukcji wynika, że policjant przed przesłuchaniem jest obowiązany poinformować osobę przesłuchiwaną o celu przesłuchania. Wręczając pisemne pouczenie o podstawowych uprawnieniach i obowiązkach jego zadaniem jest wyjaśnienie zawartych w pouczeniu treści.

Jeżeli zachowanie podejrzanego podczas przesłuchania nasuwa uzasadnioną wątpliwość co do jego poczytalności, a kontynuowanie czynności mogłoby skutkować możliwością podniesienia uzasadnionego zarzutu naruszenia praw podejrzanego - policjant winien przerwać przesłuchanie i przekazać akta prokuratorowi wraz z wnioskiem o powołanie biegłych lekarzy psychiatrów.

Wytyczne wskazują także, że policjant może odstąpić od przesłuchania świadka lub przerwać czynność, gdy w wyniku obserwacji zachowania świadka i sposobu jego wypowiedzi poweźmie podejrzenie, że świadek jest w stanie po spożyciu alkoholu lub innego podobnie działającego środka.

Należy także podnieść, że od 26/07/2005 r. *obowiązuje rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie sposobu postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów* (Dz. U. Nr 141, poz. 1186), które zobowiązuje policjantów do zaniechania przeprowadzania czynności z osobą zatrzymaną, jeżeli jej zachowanie wskazuje na to, że jest ona pod wpływem alkoholu lub innego podobnie działającego środka albo z innych powodów ma zakłóconą świadomość i przeprowadzenia ich po ustaniu przyczyn zakłócających świadomość osoby zatrzymanej.

Jeśli chodzi o praktykę sądów w zakresie stosowania przepisów o wyznaczaniu obrońcy z urzędu w toku postępowania przygotowawczego w sprawach karnych i wykroczeniowych, to dane za rok 2012 są następujące:

W toku postępowania przygotowawczego sądy rejonowe rozpoznały 56 860 wniosków prokuratora o wyznaczenie podejrzanemu obrońcy z urzędu oraz innych osób uprawnionych o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu, zaś sądy okręgowe – 2044 wniosków.

Brak jest natomiast danych co do sposobu załatwienia tych wniosków, jednakże biorąc pod uwagę osobę wnioskodawcy, z dużym prawdopodobieństwem należy stwierdzić, że większość tych wniosków musiała zostać uwzględniona, gdyż prokurator wnioskuje zwykle o wyznaczenie obrońcy, w sytuacji, gdy zachodzi wypadek obrony obligatoryjnej.

W tym względzie należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl), o czym poinformowani zostali prezesi wszystkich sądów apelacyjnych i Biuro Prokuratora

Generalnego z równoczesną prośbą o rozpowszechnienie treści wyroku pośród sędziów i prokuratorów. Wyrok został także przesłany do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, a co za tym idzie objęty programem szkoleń dla sędziów i prokuratorów.

III. Wnioski pozwanego państwa

W świetle przedstawionych wyżej informacji Rząd uważa, iż dalsze środki indywidualne nie są konieczne oraz wierzy, iż zaplanowane i podjęte środki generalne zapobiegą naruszeniom podobnym to tych stwierdzonych w wyroku *ws. Płonka p. Polsce*, a tym samym Polska wypełni swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

42.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶⁵
Informacje o środkach podjętych w celu wykonania wyroku w sprawie
P.P. przeciwko Polsce

Opis sprawy

P.P. p. Polsce, skarga nr 8677/03, wyrok z dnia 08/01/2008 r., ostateczny z dniem 08/04/2008 r.

Sprawa dotyczy niewykonania przez władze krajowe wyroków sądów, zgodnie z którymi dzieci skarżącego miały znaleźć się pod jego opieką i wrócić wraz z nim do Włoch.

W 1999 r córki skarżącego. wyjechały wraz z matką (żoną skarżącego) na wakacje do Polski. Nie powróciły jednak do Włoch i pozostały w Polsce. W rezultacie przed sądami krajowymi wszczęte zostały trzy postępowania:

- postępowanie rozwodowe przed Sądem Okręgowym w Poznaniu wszczęte z pozwu żony skarżącego;
- postępowanie dotyczące powrotu dzieci do Włoch toczące się na podstawie *Konwencji haskiej z dnia 25 października 1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę*;
- postępowanie egzekucyjne.

W toku postępowania rozwodowego sąd krajowy ustanowił prawo skarżącego do odwiedzin (wyrok z dnia 17/11/1999 r.). W postępowaniu toczącym się na podstawie Konwencji haskiej, w dniu 05/01/2001 r. Sąd Rejonowy w Poznaniu przyjął wniosek o powrót dzieci i nakazał matce przywrócenie dzieci skarżącemu. Między rokiem 2001 a 2003 podjęto szereg działań w celu wykonania wyroku z dnia 05/01/2001 r., jednak żadne z nich nie przyniosło sukcesu. Dnia 07/06/2005 r. Sąd Rejonowy w Poznaniu uchylił wyrok z dnia 05/01/2001 r. i orzekł, że dzieci nie zostaną wydane skarżącemu. Sąd uzasadnił swój wyrok zmianą okoliczności, powołując się na art. 13 Konwencji haskiej. Sąd wskazał w szczególności, że powrót do Włoch narazi dzieci na szkody psychiczne i postawi je w sytuacji nie do zniesienia. Sąd oparł swoją ocenę na przebiegu odwiedzin w miejscu zamieszkania dzieci we wrześniu i październiku 2003 r. a także na opinii Centrum Pomocy Rodzinie w Poznaniu z dnia 27/10/2003 r. Sąd uznał, że podczas sześcioletniego pobytu w Polsce dziewczynki w pełni zasymilowały się, mówią po polsku i zapomniały o swoim życiu we Włoszech. Ich emocjonalna więź z matką była bardzo silna.

Wyrokiem z dnia 08/01/2008 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazał, że zmiana okoliczności może w wyjątkowych sytuacjach uzasadniać brak wykonania zarządzenia o wydaniu dziecka. Jednakże, mając na uwadze zobowiązania państwa wynikające z art. 8 Konwencji, a także ogólny nakaz poszanowania litery prawa, Trybunał uznał, że zmiana okoliczności nie może być spowodowana przez sam brak podjęcia przez państwo działań na rzecz ułatwienia wykonania zarządzenia o wydaniu dziecka. Trybunał wskazał na okresy bezczynności polskich władz w kontekście wykonania zarządzenia o wydaniu dziecka. W

---

⁶⁵ Informacje przekazane przez polskie władze w dniu 5 września 2013 r.

ocenie Trybunału nie było potrzeby osobnego rozpatrzenia skargi w zakresie, w jakim dotyczy ona naruszenia praw skarżącego do odwiedzin.

Trybunał stwierdził, że brak wykonania ostatecznych wyroków sądów krajowych spowodowany był w znacznym stopniu przez działanie samych władz, przez co stanowił naruszenie art. 8 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	7 000 euro	7 000 euro	14 000 euro
Wyplacono w dniu 01/07/2008 r.			

2. Środki indywidualne

Europejski Trybunał praw człowieka przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niematerialną oraz za poniesione koszty i wydatki.

Po zapadnięciu wyroku Trybunału nastąpiła wymiana pism między władzami Polski i Włoch. Przedstawiciel ambasady Włoch zażądał od polskich władz podjęcia działań w celu zapewnienia skarżącemu pełnych praw do odwiedzania córek oraz spędzania z nimi wakacji we Włoszech. W marcu 2008 r. polskie Ministerstwo Sprawiedliwości udzieliło odpowiedzi, w której poinformowało, że od maja 2005 r. skarżący kontaktował się z córkami jedynie telefonicznie.

W czerwcu 2008 r. włoskie Ministerstwo Sprawiedliwości poinformowało polskie Ministerstwo Sprawiedliwości, że skarżący chciałby ugościć córki podczas przerwy świątecznej na przełomie roku 2008 i 2009. Władze włoskie poprosiły swoich polskich odpowiedników o udzielenie pomocy w zorganizowaniu tej wizyty. W sierpniu 2008 r. polskie Ministerstwo Sprawiedliwości udzieliło odpowiedzi i poinformowało ministerstwo włoskie, że to skarżący powinien złożyć do Sądu Rejonowego w Poznaniu wniosek o rozszerzenie praw do odwiedzin, dokładnie wskazując miesiąc, dni oraz godziny w jakich miałyby się odbyć planowana wizyta. Od tego czasu skarżący nie wnioskował o rozszerzenie lub modyfikację swoich praw do odwiedzin.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 8 Konwencji

A. Zmiany legislacyjne

Rząd chciałby podkreślić, że 13/08/2011 r. weszła w życie nowelizacja *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.). Nowelizacja wprowadziła także nowe, uproszczone sposoby dochodzenia wykonania orzeczeń dotyczących praw do kontaktów. Zgodnie z nowymi przepisami (art. 598¹⁵-598²¹ k.p.c.), jeżeli osoba, pod której pieczę dziecko pozostaje, nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy, uwzględniając sytuację majątkową tej osoby, zagrozi jej nakazaniem zapłaty na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie obowiązku. Ponadto, osoba uprawniona do kontaktu może także dochodzić zwrotu uzasadnionych wydatków poniesionych w związku z przygotowaniem kontaktu z dzieckiem.

W opinii Rządu, nowe przepisy są zgodne z orzecznictwem Trybunału, jako że zapewniają rzeczywisty środek prawny, nie wprowadzając jednocześnie sankcji karnych, które mogłyby negatywnie wpłynąć na stan psychiczny dziecka.

B. Rozpowszechnienie wyroku

Naruszenie stwierdzone przez Trybunał w tej sprawie wynikało z nieposzanowania przez władze życia prywatnego skarżącego.

W tym kontekście należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto przygotowane zostało specjalne opracowanie zawierające analizę orzecznictwa Trybunału - „*Standardy postępowania w sprawach o kontakty z dzieckiem na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*”. Opracowanie odnosi się nie tylko do spraw odnoszących się do kontaktów z dzieckiem ale także tych, które dotyczą sporów o miejsce zamieszkania dziecka. Opracowanie zostało także umieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanej państwa

W ocenie Rządu, żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak również zmiany wprowadzone do *Kodeksu postępowania cywilnego*, są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 8 § 1 Konwencji.

43.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶⁶
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Richert przeciwko Polsce

Opis sprawy

Richert, skarga nr 54809/07, wyrok z dnia 25/10/2011, ostateczny w dniu 25/01/2012. Sprawa dotyczy naruszenia art. 6 § 1 Konwencji ze względu na fakt, że skarżący został skazany przez sąd, który nie był „ustanowiony ustawą”.

Trybunał zauważył, że zgodnie z przepisami ustawy *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (dalej u.s.p.) istniała i nadal istnieje możliwość delegowania sędziów do składów orzekających innych sądów. Jednakże, celem zabezpieczenia niezawisłości sądu, zapobiegania jakimkolwiek manipulacjom odnośnie składu orzekającego, a także zagwarantowania rzetelności procesu, spełnione muszą być pewne wymogi prawne. Prezesom sądów przysługuje prawo delegowania sędziów, pod warunkiem, że sędzia wyraża na to zgodę i uzyskano zgodę kolegium tegoż sądu. Ponadto, stosowne postanowienie u.s.p. ogranicza dozwolony okres delegowania do trzydziestu dni w roku.

Pewne trudności i rozbieżności w orzecznictwie powstają w związku z wykładnią terminu „sąd ustanowiony ustawą” w kontekście delegowania sędziów do innych sądów celem rozpoznawania spraw karnych. Sąd Najwyższy potwierdził istnienie trudności tego rodzaju w uchwale z dnia 26 września 2002 r. Sąd Najwyższy uznał za konieczne przyjęcie uchwały precyzującej niektóre aspekty procedury delegowania sędziów.

Trybunał zauważył, iż Prezes Sądu Okręgowego w Gdańsku oddelegował sędzię L.M., pismem z dnia 23 sierpnia 2004 r., do składu orzekającego Sądu Okręgowego wyznaczonego do rozpoznania sprawy skarżącego. Jednakże w piśmie tym określono tylko trzy terminy rozprawy: 26/10, 16 i 23 listopada 2004 r. W piśmie powołano się na zgodę kolegium sądu na delegowanie sędzi. Nie ma zatem wątpliwości, iż odnośnie tych trzech rozpraw spełniono wszystkie wymogi: oficjalnego oddelegowania, zgody kolegium sądu oraz precyzyjnego wskazania terminów w decyzji o oddelegowaniu. Ponadto, strony zgadzały się co do faktu, że sędzia L.M. nie wyraziła sprzeciwu odnośnie oddelegowania do sprawy skarżącego.

Jednakże w późniejszych terminach, w 2005 r., odbyło się dziesięć kolejnych rozpraw w sprawie skarżącego, przy czym nie wydano dokumentu dotyczącego delegowania sędziego do składu orzekającego Sądu Okręgowego w Gdańsku. Rok później, w październiku 2005 r., pojawiły się wątpliwości, czy skład sądu pierwszej instancji spełniał wymogi prawa krajowego. Wątpliwości te wyraził w swoim piśmie z dnia 10 października 2005 r. Przewodniczący Wydziału Karnego Sądu Okręgowego, który zwrócił się do Prezesa tegoż Sądu z prośbą o sprecyzowanie warunków oddelegowania sędziego. W odpowiedzi Prezes stwierdził, iż sędzia została oddelegowana od dnia 26 października 2004 r. do czasu wydania w sprawie wyroku sądu pierwszej instancji.

Trybunał zauważył, iż celem pisma Prezesa z dnia 26 października 2005 r. było zatwierdzenie oddelegowania z mocą wsteczną. Jednakże, Trybunałowi nie przedstawiono argumentów, które wykazałyby, że zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami prawa krajowego,

---

⁶⁶ Informacja przedłożona przez polskie władze w dniu 20 lutego 2013 r.

interpretowanymi przez polskie sądy, zatwierdzenie wniosku o oddelegowanie z mocą wsteczną stanowi jedną z prawnie dozwolonych metod delegowania sędziów do innych sądów.

Trybunał zauważył, iż korespondencja między Przewodniczącym Wydziału Karnego a Prezesem Sądu Okręgowego w Gdańsku wskazuje na fakt, iż nie mieli oni pewności, czy w sprawie skarżącego oddelegowanie sędzi L.M. spełniło wszelkie stosowne wymogi proceduralne.

Wobec powyższego - jako, że kwestia składu sądu mogła mieć zasadniczy wpływ na wynik sprawy - Sąd Najwyższy powinien był uwzględnić tę kwestię w swoim postanowieniu.

W związku z tym Trybunał przypomniał, iż jego orzecznictwo opiera się na podstawowej zasadzie, zgodnie z którą wykładnia przepisów prawa krajowego należy w pierwszej kolejności do sądów krajowych.

Jednakże, w związku z brakiem autorytatywnego stwierdzenia przez polskie władze sądownicze, iż zezwolenie na oddelegowanie sędziego do rozpoznania sprawy karnej z mocą wsteczną było zgodne z prawem krajowym, brak jest podstaw, w oparciu o które mógłby przyjąć, iż w okresie między 27 października 2004 r. i 11 października 2005 r. skład sądu pierwszej instancji spełniał stosowane wymogi prawa krajowego.

Powyższe okoliczności, rozpatrywane łącznie, nie pozwoliły Trybunałowi na stwierdzenie, iż Sąd Okręgowy w Gdańsku, który rozpoznawał sprawę skarżącego od dnia 24 listopada 2004 r. do dnia 3 października 2005 r., może być traktowany jako „sąd ustanowiony ustawą”. Nastąpiło zatem naruszenie Artykułu 6 ust. 1 Konwencji.

I. Środki indywidualne

Trybunał stwierdził, że w konkretnych okolicznościach niniejszej sprawy, samo stwierdzenie naruszenia stanowi wystarczające słuszne zadośćuczynienie z tytułu jakiegokolwiek szkody o charakterze moralnym poniesionej przez skarżącego (§ 66 wyroku Trybunału).

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki o charakterze indywidualnym nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Zmiany legislacyjne

W celu doprecyzowania przepisów regulujących kwestie delegowania sędziów, a także dla uniknięcia rozbieżności w ich interpretacji w dniu 28 marca 2012 r. została wprowadzona następująca zmiana do u.s.p..

Zgodnie ze zmienionym art. 77 § 8 ⁽¹⁷⁶⁾ Prezes sądu apelacyjnego może delegować sędziego sądu rejonowego, okręgowego, czy apelacyjnego do pełnienia obowiązków w sądzie równoległym lub niższym na obszarze apelacji po uzyskaniu zgody sędziego i kolegium sądu

okręgowego właściwego ze względu na siedzibę sądu, do którego ma nastąpić delegowanie, na nieprzerwany okres, nie dłuższy jednak niż sześć miesięcy w ciągu roku.

Delegowanie sędziego na nieprzerwany okres, maksymalnie do sześciu miesięcy, gwarantuje, że nie zaistnieją już wątpliwości podobne do tych, które wystąpiły w sprawie *Richert p. Polsce*.

2. Orzecznictwo

Zgodnie z wyrokiem Trybunału Sąd Najwyższy sprecyzował kwestię dotyczącą określenia czasu trwania delegacji.

W dniu 24 maja 2012 r. Sąd Najwyższy podjął uchwałę dotyczącą kwestii delegowania sędziego do innego sądu, zgodnie z którą delegowanie sędziego przez Prezesa sądu apelacyjnego – na podstawie art. 77 § 8 i 9 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) – do pełnienia obowiązków w innym sądzie nie upoważnia tego sędziego do ogłoszenia, po upływie okresu delegacji, wyroku wydanego z jego udziałem.

Ta linia orzecznicza została potwierdzona przez SN w dniu 6 września 2012 r. – sędzia, który został delegowany na czas rozprawy, a nie na dzień wydania wyroku, jest nieuprawniony do wydania orzeczenia, a orzeczenie wydane z jego udziałem jest wówczas nieważne.

3. Publikacja wyroku

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski oraz opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Dodatkowo, w 2011 r., Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa Trybunału w sprawach dot. Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja ta zawiera również analizę standardów odnoszących się do art. 6 § 1 Konwencji. Została ona rozpowszechniona bezpłatnie do wszystkich sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki o charakterze ogólnym nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze ogólnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

44.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶⁷
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Rosenzweig i Bonded Warehouse Ltd. przeciwko Polsce

Opis sprawy

Rosenzweig i Bonded Warehouse Ltd., skarga nr 51728/99, wyrok dotyczący meritum sprawy z dnia 28/07/2005, ostateczny w dniu 30/11/2005, wyrok dotyczący słusznego zadośćuczynienia 05/06/2012, ostateczny w dniu 22/10/2012.

Sprawa dotyczy nieproporcjonalnej kontroli nad korzystaniem z mienia skarżącego. W 1994 r. skarżące przedsiębiorstwo otrzymało licencję na prowadzenie składu celnego w Słubicach, a w czerwcu 1995 r. otrzymało kolejne zezwolenie na eksportowanie towarów przez przejście graniczne w tym mieście. W listopadzie 1995 r. cofnięto zezwolenie eksportowe, a urzędnicy celni podjęli decyzję o zamknięciu siedziby skarżącego przedsiębiorstwa oraz założyli plomby na drzwi, uniemożliwiając tym samym jego dalsze funkcjonowanie. Ważność zezwolenia była badana wielokrotnie. Następnie wszczęto nowe postępowanie, w toku którego władze cofnęły licencję wydaną w 1994 r. Ostatecznie decyzje o cofnięciu licencji na prowadzenie składu celnego w Słubicach z dnia 18 lutego 1994 r. i zezwolenia na eksportowanie towarów z dnia 1 czerwca 1995 r. zostały uchylone z powodu niezgodności z prawem krajowym przez Główny Urząd Cel.

W ocenie Trybunału cofnięcie ważnych pozwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej było ingerencją w prawo do poszanowania mienia skarżącego przedsiębiorstwa. Trybunał zauważył ponadto, że cofnięcie pozwolenia udzielonego w czerwcu 1995 r. i wszczęcie postępowania, w którym kilkakrotnie badano ważność wydanego pozwolenia, uniemożliwiły skarżącym prowadzenie ich działalności. Trybunał stwierdził, że władze nie wykazały, że działalność przedsiębiorstwa Bonded Warehouses Ltd. była w jakikolwiek sposób niezgodna z prawem, nieuczciwa, bądź że skarżący unikali płacenia podatków. Trybunał podsumował, że nie przedstawiono argumentów na to, iż władze konsekwentnie kierowały się rzeczywistym interesem publicznym, cofając i zmieniając decyzje dotyczące działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorstwo Bonded Warehouses Ltd (naruszenie art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

W swoim wyroku z dnia 05/06/2012 Trybunał zasądził na rzecz pierwszego skarżącego – Pana Bronisława Rosenzweiga 5 000 euro tytułem zadośćuczynienia za szkody niemajątkowe i 10 000 euro obu skarżącym tytułem zwrotu kosztów i wydatków. Obie kwoty zostały zapłacone w terminie.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	10 000 euro	15 000 euro

⁶⁷ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 13 listopada 2013 r.

2. Środki indywidualne

Decyzje cofające licencję na prowadzenie składu celnego w Słubicach z dnia 18/02/1994 r. oraz zezwolenie na eksportowanie towarów z dnia 01/06/1995 r. zostały uchylone. Jednak skarżące przedsiębiorstwo nie wznowiło później działalności gospodarczej.

Skarżący wszczęli postępowanie o godziwe zadośćuczynienie przed sądami krajowymi w 1996 r. na podstawie tych samych faktów, na które powołano się w sprawie przed Trybunałem. Wyrokiem z dnia 31/12/2007 r. sąd krajowy oddalił żądanie o zadośćuczynienie, uzasadniając to nieprzedstawieniem przez skarżących dowodów poniesienia strat w wyniku przedmiotowych decyzji (§ 16 wyroku z dnia 05/06/2012 r.).

W postępowaniu przed Trybunałem skarżący zażądali odszkodowania w wysokości 8 000 000 euro tytułem utraconych korzyści, które uzyskaliby gdyby przedsiębiorstwo mogło kontynuować swoją działalność gospodarczą, tytułem kosztów utraconych towarów oraz istotnych nakładów, jakie ponieśli w związku z inwestycjami w prowadzoną działalność.

Trybunał w swoim wyroku z dnia 5 czerwca 2012 r. w sprawie o odszkodowanie i zadośćuczynienie oddalił wnioski skarżących o zadośćuczynienie pieniężne, ponieważ nie zostały one należycie udokumentowane, pomimo starań Trybunału zmierzających do udzielenia pomocy skarżącym. W swojej ocenie odszkodowania pieniężnego Trybunał wziął pod uwagę zachowanie skarżących w postępowaniu prowadzącym do przyjęcia wyroku w sprawie o odszkodowanie i zadośćuczynienie: pomimo wniosku do stron o zgodę na powołanie niezależnego biegłego, który przedstawiłby Trybunałowi ekspertyzę, skarżący nie zastosowali się do tej sugestii. Co więcej, odrzucili ofertę Rządu dotyczącą zwrotu kosztów związanych z zaangażowaniem niezależnego biegłego w celu przygotowania ekspertyzy na temat szkody finansowej poniesionej przez skarżących bez podania przekonujących powodów swojej odmowy. Skarżący również odmówili przedstawienia własnych ekspertyz szkody finansowej w dodatkowym terminie. Trybunał zauważył ponadto, że szacunki przedstawione przez skarżących w istotnym zakresie polegały na domysłach (§ 37-43 wyroku z dnia 05/06/2012 r.).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Sprawa wydaje się jednorazową sprawą historyczną, wynikającą z nieprawidłowej praktyki władz państwowych, a zwłaszcza miejscowego urzędu celnego. Cofnięcie zezwolenia i licencji nie było zgodne z obowiązującymi przepisami i zostało ostatecznie uchylone przez Główny Urząd Ceł (zob.: środki indywidualne). W celu zapobieżenia dalszym naruszeniom tego rodzaju w przyszłości, wystarczającym krokiem powinno być przetłumaczenie i rozpowszechnienie niniejszego wyroku.

Należy zauważyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Wyrok został również rozpowszechniony wśród sędziów sądów administracyjnych, a Ministerstwo Finansów zleciło

upowszechnienie wyroku w urzędach celnych na terenie całego kraju. W dniu 08/03/2006 r. Departament Służby Celnej Ministerstwa Finansów wystosował pismo do dyrektorów administracji celnej zawierające treść wyroku ze streszczeniem głównych wniosków.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki ogólne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd twierdzi, że środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, oraz że zastosowane środki generalne, szczególnie zmiany prawne, są wystarczające, aby stwierdzić, że Polska spełniła zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji odnośnie naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

45.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶⁸
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w grupie spraw
Siałkowska przeciwko Polsce

Opis spraw

Siałkowska, skarga nr 8932/05, wyrok z dnia 22/03/2007, ostateczny w dniu 22/06/2007
Jędrzejczak, skarga nr 56334/08, wyrok z dnia 11/01/2011, ostateczny w dniu 11/04/2011
Kocurek, skarga nr 20520/08, wyrok z dnia 26/10/2010, ostateczny w dniu 26/01/2011
Kramarz, skarga nr 34851/07, wyrok z dnia 05/10/2010, ostateczny w dniu 05/01/2011
Żebrowski, skarga nr 34736/06, wyrok z dnia 03/11/2011, ostateczny w dniu 03/02/2012
Subicka (Nr 2), skarga nr 34043/05, wyrok z dnia 21/06/2011, ostateczny w dniu 21/09/2011
Zapadka, skarga nr 2619/05, wyrok z dnia 15/12/2009, ostateczny w dniu 15/03/2010
Staroszczyk, skarga nr 59519/00, wyrok z dnia 22/03/2007, ostateczny w dniu 22/06/2007

Powyższe sprawy dotyczą naruszenia prawa dostępu skarżących do Sądu Najwyższego z powodu braku informacji w odpowiednim terminie i formie o odmowie reprezentujących ich pełnomocników z urzędu w sprawie pomocy przy wnoszeniu kasacji w postępowaniu cywilnym, co pozbawiło ich prawa dostępu do Sądu Najwyższego (naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji).

Sprawa *Subicka* (nr 2) dotyczy niepoinformowania skarżącej przez pełnomocnika z urzędu o odmowie przygotowania przez niego skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w trakcie badania okoliczności spraw wziął pod uwagę specyfikę polskiego systemu pomocy prawnej i stwierdził, że odmowa udzielenia pomocy prawnej przez adwokata z urzędu powinna spełniać określone kryteria. Obowiązujące przepisy nie określają terminu obowiązującego pełnomocników przy informowaniu klientów o zamiarze niezgłaszania skargi kasacyjnej, ani też nie obligują ich do przygotowywania opinii prawnych na temat szans powodzenia takich kasacji. W powyższych sprawach prawo skarżących do uzyskania dostępu do Sądu Najwyższego zostało naruszone z powodu krótkiego terminu wyznaczonego skarżącym na przygotowanie skargi kasacyjnej, po tym jak skarżący zostali poinformowani przez adwokata z urzędu o braku racjonalnych szans powodzenia takich kasacji, lub z powodu braku takiej informacji na piśmie z uzasadnieniem.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Siałkowska

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	4 000 euro	-	4 000 euro
Wyplacono w dniu 17/08/2007			

⁶⁸ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 16 maja 2013 r.

Jędrzejczak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Wyłacono w dniu 21/03/2011			

Kocurek

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Wyłacono w dniu 14/01/2012			

Kramarz

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	3 093 euro	4 093 euro
Wyłacono w dniu 15/12/2010			

Żebrowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 500 euro	-	1 500 euro
Wyłacono w dniu 23/07/2012			

Subicka (Nr 2)

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Wyłacono w dniu 13/12/2011			

Zapadka

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 09/06/2010			

Staroszczyk

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	4 000 euro	1 331,24 euro	5 331,24 euro
Wyłacono w dniu 02/08/2007			

2. Środki indywidualne

Zgodnie z art. 169 *Kodeksu postępowania cywilnego*, strona postępowania może wystąpić o przywrócenie terminu na dokonanie czynności procesowej po upływie uchybionego terminu (na przykład w celu wniesienia kasacji); takie działanie należy wykonać jednocześnie ze złożeniem wniosku. Wniosek należy złożyć w terminie tygodnia od czasu ustania okoliczności uniemożliwiających stronie dokonanie czynności procesowej. Po upływie roku od uchybionego terminu jego przywrócenie jest dopuszczalne tylko w przypadkach wyjątkowych.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W celu uniknięcia nowych podobnych naruszeń, polskie władze przyjęły ustawę z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (która weszła w życie z dniem 18 kwietnia 2010 r.).

Zgodnie z art. 118 ust. 5 kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli adwokat lub radca prawny ustanowiony w związku z postępowaniem kasacyjnym nie stwierdza podstaw do wniesienia skargi, jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić na piśmie o tym stronę oraz sąd, nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia zawiadomienia go o wyznaczeniu. Do zawiadomienia adwokat lub radca prawny dołącza sporządzoną przez siebie opinię o braku podstaw do wniesienia skargi. Opinia nie jest załączana do akt sprawy i nie jest doręczana stronie przeciwnej. W art. 118 ust. 6 wprowadza się nadzór prawny nad opiniami sprawowany przez sąd, który zawiadamia właściwy organ samorządu zawodowego, jeżeli opinia nie została przygotowana z zachowaniem zasad należytej staranności. W takim przypadku właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych wyznaczy innego adwokata lub radcę prawnego.

Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. również wprowadziła nowe przepisy regulujące upływ terminu do wniesienia skargi kasacyjnej. Zgodnie z treścią nowo wprowadzonego art. 124 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego, w razie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego na wniosek zgłoszony przed upływem terminu do wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę, która prawidłowo zażądała doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, sąd doręcza ustanowionemu adwokatowi lub radcy prawnemu orzeczenie z uzasadnieniem z urzędu, a termin do wniesienia skargi kasacyjnej biegnie od dnia doręczenia pełnomocnikowi orzeczenia z uzasadnieniem.

Art. 124 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego dodatkowo stanowi, że w razie oddalenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego w postępowaniu kasacyjnym, termin do wniesienia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a jeżeli postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do złożenia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia.

Należy podkreślić, że już w nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z dnia 22 grudnia 2004 r., która weszła w życie z dniem 5 lutego 2005 r., termin do wniesienia skargi kasacyjnej zmieniono z 30 dni na dwa miesiące.

Ponadto Naczelna Rada Adwokacka w uchwale nr 61/2007 z 15 września 2007 r. stwierdziła, że badanie sprawy pod kątem oceny, czy zachodzą przesłanki do sporządzenia skargi kasacyjnej powinno być przeprowadzone przez adwokata bez zbędnej zwłoki. Odmowa sporządzenia skargi wymaga formy pisemnej opinii doręczonej bez zbędnej zwłoki klientowi i Dziekanowi Okręgowej Rady Adwokackiej. Adwokat obowiązany jest zawiadomić sąd o sporządzeniu takiej opinii oraz o przestaniu jej klientowi i Dziekanowi Okręgowej Rady Adwokackiej.

Zgodnie z ogólną zasadą odpowiedzialności prawników za niewłaściwe zachowanie lub zaniechanie, strona może dochodzić odszkodowania przed sądem cywilnym od obrońcy z urzędu, który odmówił wniesienia skargi kasacyjnej. Zasadę tę potwierdził wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2002 r. (sprawa nr II CKN 1216/00) oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 25 listopada 2005 r. (sprawa nr I ACa 1092/05).

Wyroki Trybunału w sprawach *Siałkowska*, *Staroszczyk* i *Żebrowski* zostały przetłumaczone i opublikowane m.in. na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Wyroki Trybunału zostały również włączone do programu szkoleń dla sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd twierdzi, że środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, oraz że zastosowane środki generalne, szczególnie zmiany prawne, są wystarczające, aby stwierdzić, że Polska spełniła zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji odnośnie naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁶⁹
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Skibińscy przeciwko Polsce

Opis sprawy

Skibińscy, skarga nr 52589/99, wyrok z dnia 14/11/2006, ostateczny w dniu 26/03/2007
Buczkiwicz, skarga nr 10446/03, wyrok z dnia 26/02/2008, ostateczny w dniu 26/05/2008
Rosiński, skarga nr 17373/02, wyrok z dnia 17/07/2007, ostateczny w dniu 17/10/2007
Tarnawczyk, skarga nr 27480/02, wyrok z dnia 07/12/2010, ostateczny w dniu 07/03/2011
Pietrzak, skarga nr 38185/02, wyrok z dnia 08/01/2008, ostateczny w dniu 07/07/2008
Skrzyński, skarga nr 38672/02, wyrok z dnia 06/09/2007, ostateczny w dniu 06/12/2007

Powyższe sprawy dotyczą naruszenia prawa skarżących do poszanowania ich mienia (naruszenie art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji) w związku z uchwaleniem przez niektóre władze lokalne przed dniem 01/01/1995 r. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przeznaczających tereny na cele publiczne, co mogło być podstawą do wywłaszczenia skarżących z posiadanych przez nich nieruchomości. W obliczu wywłaszczenia mającego nastąpić w przyszłym, nieokreślonym terminie i zgodnie z prawem obowiązującym w tamtym okresie, skarżący byli pozbawieni prawa do odszkodowania przez długi okres niepewności, a także nie mogli uzyskać innej nieruchomości w zamian za działkę „przeznaczoną do wywłaszczenia”. Ponadto, skarżący nie mogli zobowiązać władz lokalnych do nabycia ich nieruchomości, co z kolei ograniczało przeprowadzenie planowanych przez nich działań na terenie tych nieruchomości.

Trybunał zauważył, że przed wejściem w życie ustawy z dnia 7 lipca 1994 o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139 ze zm) (dalej u.z.p.), władze lokalne nie były zobowiązane do wypłacenia odszkodowania właścicielom działek, które miały się stać przedmiotem przyszłego wywłaszczenia. Dopiero na podstawie art. 36 u.z.p. władze lokalne zostały zobowiązane do wykupienia działek przeznaczonych do przyszłego wywłaszczenia na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, do zastąpienia tychże nieruchomości innymi, albo do wypłacenia właścicielom tych działek odszkodowania za poniesioną rzeczywistą szkodę na skutek przeznaczenia ich nieruchomości do wywłaszczenia. Jednakże prawo do odszkodowania dotyczyło tylko planów przyjętych po wejściu w życie u.z.p., to jest po 01/01/1995 r.

Trybunał uznał, że taki stan prawny nie zapewniał należytej równowagi między rozbieżnymi interesami, tj. ogólnym interesem publicznym a interesem jednostki i że skarżący musieli ponieść nadmierny ciężar.

W sprawie *Tarnawczyk przeciwko Polsce*, skarżąca podniosła także kwestię nieudanych starań o uzyskanie odszkodowania za niektóre inne kategorie szkód związanych z decyzją o jej wywłaszczeniu. Sąd pierwszej instancji w całości uznał roszczenie skarżącej o odszkodowanie od Skarbu Państwa, wniesione w 1999, jednakże ostatecznie zostało ono oddalone przez Sąd Apelacyjny. Pomimo, że Sąd Apelacyjny nie zakwestionował istnienia szkody po stronie skarżącej, uznał on, że popełniła ona błąd, źle określając pozwanego.

⁶⁹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 20 sierpnia 2013 r.

Trybunał, nie przecząc złożoności problemów, którym sądy musiały stawić czoła w związku z zasadniczymi zmianami w zakresie kompetencji różnych władz na szczeblu zarówno lokalnym jak i na szczeblu administracji państwowej, uznał że przeniesienie na skarżącą obowiązku określenia kompetentnej władzy w celu wytoczenia powództwa o odszkodowanie i na tej podstawie pozbawienie jej odszkodowania było warunkiem nieproporcjonalnym, a stan ten nie zapewniał równowagi między interesem publicznym a prawami skarżącej.

I. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącym zadośćuczynienie za szkody niematerialne.

Wszystkie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uchwalone przed dniem 01/01/1995 r. (dalej „stare plany”) mające wpływ na prawa skarżących, utraciły moc z dniem 01/01/2004 r. (patrz środki o charakterze ogólnym).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne.

II. Środki generalne

W dniu 01/01/1995 r. weszła w życie *u.z.p.*, której art. 36 przewidywał, że jeśli w związku z uchwaleniem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (dalej „planu miejscowego”) lub jego zmiany, korzystanie z nieruchomości lub jej części w dotychczasowy sposób lub w sposób zgodny z dotychczasowym przeznaczeniem stało się niemożliwe, bądź istotnie ograniczone, właściciel lub użytkownik wieczysty nieruchomości może żądać od gminy: odszkodowania za rzeczywistą poniesioną szkodę albo wykupienia nieruchomości lub jej części. Realizacja roszczeń, w takim przypadku, może nastąpić także w drodze zaoferowania właścicielowi albo użytkownikowi wieczystemu nieruchomości zamiennej. W takich przypadkach roszczenia wygasają z dniem zawarcia umowy zamiany. Ponadto jeżeli w związku z uchwaleniem planu miejscowego lub jego zmianą wartość nieruchomości uległa obniżeniu, a właściciel lub użytkownik wieczysty zbywa tę nieruchomość i nie skorzystał z powyższych praw, może on żądać od gminy odszkodowania równego obniżeniu wartości nieruchomości. Przepisy art. 36 *u.z.p.* zawierały również szczegółowe zasady dotyczące ustalania przez gminę wysokości odszkodowania oraz terminów wykonania obowiązku wynikającego ze zgłoszonych roszczeń. Podsumowując, można stwierdzić, że zmiany wprowadzone *u.z.p.* z 1994 r. we właściwy sposób zrealizowały obowiązek ochrony konstytucyjnych uprawnień związanych z własnością nieruchomości.

Na marginesie można zauważyć, że ustalenia planów miejscowych nie dotyczą i nie mogą dotyczyć kwestii wywłaszczeniowych. Zakres planów miejscowych określają ustawy, na ich podstawie w planach miejscowych ustala się przede wszystkim przeznaczenie terenów oraz sposób i zasady ich zabudowy oraz zagospodarowania.

Analogiczne regulacje, dotyczące roszczeń właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości znajdują się w art. 36 obecnie obowiązującej *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2012 r., poz. 647, ze zm.) – dalej

u.p.z.p., która weszła w życie 11/07/2003 r. Przy czym przepisy dotyczące zasad ustalania wysokości odszkodowań oraz terminów ich wypłaty zostały zamieszczone w art. 37 u.p.z.p.

Zgodnie z obowiązującymi obecnie w planowaniu przestrzennym przepisami, przy podejmowaniu decyzji planistycznych powinna być zachowana zasada proporcjonalności, a więc właściwego wyważenia interesu publicznego i indywidualnego. Osiągnięciu tego celu służy w szczególności, szeroko rozumiana partycypacja w procedurze sporządzania planów miejscowych wszystkich zainteresowanych podmiotów i osób, w tym zwłaszcza udział w dyskusji publicznej nad przyjętymi w projekcie planu miejscowego rozwiązaniami.

Równocześnie na podstawie art. 87 § 3 u.p.z.p., z dniem 01/01/2004 r., utraciły moc obowiązującą wszystkie stare plany, tj. uchwalone przed dniem 01/01/1995 r., które obowiązywały do tego dnia. Należy zaznaczyć, że niektóre tzw. stare plany wygasły już z dniem 01/01/2003 r. co nastąpiło na podstawie artykułu 67 § 1 u.z.p. Przepis ten dotyczył starych planów w gminach, które nie uchwałyły studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy przed upływem ustawowego terminu ośmiu lat od dnia wejścia w życie u.z.p.

Utrata mocy przez miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego oznacza, że jego postanowienia przestają obowiązywać, a zatem nie mogą być podstawą dla nakładania jakichkolwiek ograniczeń w zagospodarowywaniu nieruchomości poprzednio objętych tym planem. Możliwość określenia sposobu zagospodarowania i warunków zabudowy terenów, na których nie obowiązuje plan miejscowy, w sytuacji utraty mocy przez stare plany i nieuchwalenia nowego planu miejscowego, wynika z art. 4 ust. 2 u.p.z.p.

Podsumowując, należy stwierdzić, że żaden z planów miejscowych uchwalonych przed 01/01/1995 r. (tzw. starych planów) nie obowiązuje, a tym samym nie może stanowić podstawy dla ograniczenia praw właścicieli nieruchomości. W razie uchwalenia nowego planu miejscowego, który nakładałby ograniczenia w korzystaniu z nieruchomości w sposób dotychczasowy lub zgodny z dotychczasowym przeznaczeniem, wszyscy właściciele względem których zostałyby one nałożone są na równi i bez wyjątków uprawnieni do otrzymania zadośćuczynienia poprzez odszkodowanie, wykupienie nieruchomości lub zaoferowanie przez gminę działki zamiennej przewidziane w art. 36 u.p.z.p. W związku z powyższym, problem braku odszkodowania dla właścicieli, których nieruchomości zostały przeznaczone na cele publiczne został rozwiązany. Wszystkie regulacje przejściowe w zakresie planowania miejscowego, które były w mocy w okresie transformacji ustrojowej w Polsce, zostały już uchylone, a regulacje obecnie obowiązujące zapewniają pełne poszanowanie praw własności właścicieli nieruchomości, w tym praw do stosownej rekompensaty w przypadku, gdy ustalenia planu miejscowego uniemożliwiają lub w istotny sposób ograniczają korzystanie z nieruchomości w sposób dotychczasowy lub zgodny z dotychczasowym przeznaczeniem.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki o charakterze generalnym nie są konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne, w szczególności zmiany legislacyjne, publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji.

47.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷⁰
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Smolorz przeciwko Polsce

Opis sprawy

Smolorz, skarga nr 17446/07, wyrok z dnia 16/10/2012, ostateczny w dniu 16/01/2013

W dniu 28 maja 2004 r. skarżący opublikował w *Gazecie Wyborczej* artykuł, w którym skrytykował znanego architekta.

W lipcu 2004 r., architekt ten wystąpił z powództwem przeciwko skarżącemu, domagając się ochrony swojego dobrego imienia. Zażądał, aby skarżący publicznie go przeprosił na łamach gazety oraz wpłacił tytułem zadośćuczynienia pewną kwotę na rzecz instytucji charytatywnej.

Wyrokiem z dnia 15 lipca 2005 r. Sąd Okręgowy w Katowicach uwzględnił powództwo i zasądził od skarżącego na rzecz powoda zwrot kosztów procesu. Sąd nakazał skarżącemu opublikowanie przeprosin w gazecie.

Skarżący wniósł apelację. Podniósł on, że sąd w niewystarczający sposób rozważył okoliczność, że artykuł był częścią debaty publicznej,

Wyrokiem z dnia 22 marca 2006 r., sąd apelacyjny oddalił apelację, uznając, że sąd okręgowy zasadnie przyjął, iż doszło do naruszenia dobrego imienia zawodowego przeciwnika procesowego skarżącego.

Trybunał odnotował, że niniejsza sprawa dotyczy uwag poczynionych w artykule opublikowanym przez dziennikarza. W kontekście wolności prasy, art. 10 § 2 Konwencji pozostawia niewiele miejsca na ograniczenia wolności wyrażania opinii w debacie politycznej lub w sprawach stanowiących przedmiot zainteresowania opinii publicznej.

Wprawdzie konsekwencje rozstrzygnięcia sądu były niewielkie, ale istotne było to, że skarżący został zobowiązany do publicznego przeproszenia za swoje wypowiedzi.

Z uwagi na powyższe, Trybunał uznał, że w przedmiotowej sprawie doszło do naruszenia art. 10 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	310 euro	2 310 euro

⁷⁰ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 19 grudnia 2013 r.

Wyłacono w dniu 26/07/2013

Zadośćuczynienie zostało wyłacone po terminie, który minął w dniu 16/04/2013 r., ponieważ skarżący zmarł. Rząd zwrócił się do sądu o utworzenie depozytu, ale w międzyczasie pojawili się spadkobiercy skarżącego, którym zostały wyłacone ww. kwoty: Smolorz Grażyna, Smolorz Paweł, Smolorz Tomasz, Smolorz Piotr, Smolorz Małgorzata.

2. Środki indywidualne

Skarżącemu nie przysługiwały żadne środki natury proceduralnej w odniesieniu do zakwestionowanego postępowania o naruszenie dóbr osobistych. W szczególności, wyrok Trybunału nie stanowi ustawowej podstawy wznowienia postępowania cywilnego. Zważyć przy tym należy, iż sąd w przedmiotowej sprawie krajowej o naruszenie dóbr osobistych, zobowiązał co prawda pozwanego do publicznego przeproszenia za swoje wypowiedzi, ale oddalił powództwo w zakresie żądania zasądzenia świadczenia pieniężnego na rzecz organizacji pożytku publicznego.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 10 Konwencji:

Trybunał nie zakwestionował postanowień *ustawy prawo prasowe* (m.in. art. 12 ust. 1) oraz przepisów *Kodeksu cywilnego* (dalej k.c.) dotyczących ochrony dóbr osobistych (art. 24, 448 k.c.). Przyczyną naruszenia było nieuwzględnienie przez sądy krajowe przy rozstrzygnięciu sprawy, wypracowanych przez Trybunał standardów, odnoszących się do swobody wypowiedzi dziennikarskiej, zawierającej sądy wartościujące.

Mając powyższe na uwadze, nie zachodzi potrzeba, w wykonaniu wyroku Trybunału, dokonania zmian o charakterze legislacyjnym. Za wystarczające należy uznać działania o charakterze edukacyjnym i upowszechniającym. Przedmiotowy wyrok wraz z uzasadnieniem został rozpowszechniony wśród sędziów, co zostało dokonane poprzez umieszczenie tłumaczenia wyroku na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl), jak również przestanie w styczniu 2013 r. wyroku Trybunału do sądów pierwszej i drugiej instancji orzekających w sprawie.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki o charakterze ogólnym, tj. publikacja i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 10 Konwencji.

48.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷¹
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w grupie spraw
Sobolewski przeciwko Polsce

Opis spraw

Sobolewski (No. 2), skarga nr 19847/07, wyrok z dnia 09/06/2009, ostateczny w dniu 09/09/2009

Strzałkowski, skarga nr 31509/02, wyrok z dnia 09/06/2009, ostateczny w dniu 09/09/2009

Seliwiak, skarga nr 3818/04, wyrok z dnia 21/07/2009, ostateczny w dniu 21/10/2009

Sprawy dotyczą naruszenia prawa skarżących do sprawiedliwego procesu (art. 6 § 1 Konwencji), ponieważ rozprawa odwoławcza odbyła się bez udziału skarżących z powodu oddalenia przez sąd odwoławczy wniosków skarżących o rozprawę w ich obecności na podstawie art. 451 *Kodeksu postępowania karnego* (*Sobolewski* i *Strzałkowski*). Stało się tak pomimo faktu, że skarżący starali się zakwestionować słuszność wyroków skazujących na podstawie okoliczności faktycznych, ich odwołania od wyroków pierwszej instancji nie były ograniczone do aspektów prawnych sprawy oraz że na mocy przepisów prawa krajowego w określonych okolicznościach sąd odwoławczy ma prawo rozpoznać sprawę na nowo.

W tych przypadkach, biorąc pod uwagę uzasadnienie odwołań, zdaniem Trybunału sprawy, w których miały orzekać sądy odwoławcze, nie mogły zostać prawidłowo zbadane w sprawiedliwym procesie bez bezpośredniej oceny osobistych zeznań skarżących; Trybunał podkreślił, że jeżeli odwołanie dotyczy okoliczności faktycznych i prawnych, art. 6 stanowi, że przy braku ważnych względów wymagających innego procedowania oskarżony ma prawo do obecności na rozprawie rozpoznającej jego apelację oraz do zrozumiałego pouczenia z wyprzedzeniem o takim prawie.

W sprawie *Strzałkowski* skarżący nie został pouczony o krokach, które musiał podjąć, aby być obecnym na rozprawie.

W sprawie *Seliwiak* skarżący nie uczestniczył w swojej rozprawie odwoławczej przed Sądem Apelacyjnym, ponieważ nie został o niej poinformowany. Sąd doręczał całą korespondencję na adres domowy skarżącego pomimo faktu, że był on pozbawiony wolności. Ponadto z powodu innych problemów organizacyjnych skarżący nie miał kontaktu z obrońcą reprezentującym go na rozprawie.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Sobolewski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 500 euro	-	1 500 euro

⁷¹ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 16 kwietnia 2013 r.

Wyplacono w dniu 19/11/2009

Strzałkowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 500 euro	-	1 500 euro
Wyplacono w dniu 20/11/2009			

Seliwiak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 500 euro	-	1 500 euro
Wyplacono w dniu 11/01/2010			

2. Środki indywidualne

Artykuł 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* przewiduje możliwość wznowienia postępowania po wyroku wydanym w konkretnej sprawie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Według art. 451 *Kodeksu postępowania karnego*, sąd odwoławczy zarządza sprowadzenie na rozprawę odwoławczą oskarżonego pozbawionego wolności na jego prośbę, chyba że uzna za wystarczającą obecność obrońcy. O prawie złożenia wniosku należy pouczyć oskarżonego. Jeżeli sąd nie zarządza sprowadzenia oskarżonego, który nie ma obrońcy, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu.

Interpretacja art. 451 *Kodeksu postępowania karnego* przez Sąd Najwyższy jest zgodna z uzasadnieniem Trybunału podanym w grupie spraw *Sobolewski* (nr 2).

Sąd Najwyższy w swoim wyroku z dnia 17/06/2009 r. (sprawa nr II KK 30/09) stwierdził, że wyjątek dopuszczony przez art. 451 *Kodeksu postępowania karnego* (oddalenie wniosku oskarżonego o sprowadzenie go na rozprawę odwoławczą) obowiązuje, jeżeli przedmiotem odwołania są wyłącznie zagadnienia prawne, a nie zagadnienia natury faktycznej.

Interpretacja ta jest obecna również w innym wyroku, z dnia 02/03/2009 r. (sprawa nr IV KK 334/08), w którym Sąd Najwyższy podkreślił, że sąd drugiej instancji powinien w każdym przypadku dokonać analizy wniosku oskarżonego pod kątem stwierdzenia, jakiego rodzaju kwestie mają być przedmiotem rozważań sądu na rozprawie. Sąd powinien rozważyć, czy to osobiście oskarżony złożył apelację i czy wyraża chęć przedstawienia swoich poglądów. Ma to znaczenie szczególnie w sytuacji, gdy oskarżony odmawiał składania wyjaśnień w trakcie postępowania przygotowawczego oraz przed sądem pierwszej instancji. Udział obrońcy w rozprawie odwoławczej nie wyłącza automatycznie w nim udziału osobistego oskarżonego

na takim etapie postępowania. Zatem obecność oskarżonego na rozprawie, jeśli złożył taki wniosek, winna być regułą.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego następujące po wyrokach w grupie spraw *Sobolewski* (nr 2), dodatkowo realizuje stanowisko Trybunału.

Na przykład:

- Sąd Najwyższy w swojej decyzji z dnia 28/09/2012 r. (sprawa nr III KK 164/12) potwierdził, że odstąpienie od sprowadzenia pozbawionego wolności oskarżonego na rozprawę odwoławczą uzasadnione jest w tych przypadkach, gdy w apelacji podnoszone są wyłącznie zagadnienia prawne (taka sama opinia – wyrok Sądu Najwyższego z dnia 02/03/2011 r. w sprawie nr IV KK 368/10, ponadto: decyzja Sądu Najwyższego z dnia 14/07/2010 r. w sprawie nr WZ 30/10 oraz decyzja Sądu Najwyższego z dnia 08/06/2010 r. w sprawie nr WA 12/10);

- Sąd Najwyższy w swoim wyroku z dnia 15/02/2012 r. (sprawa nr III KK 220/12) stwierdził, że zasada równości broni w sposób oczywisty wymaga, że jeżeli odwołanie prokuratura dotyczy surowości wyroku, a oskarżony sobie tego życzy, powinien być on sprowadzony na rozprawę odwoławczą w celu umożliwienia mu sposobności osobistej obrony;

- Sąd Najwyższy w swoim wyroku z dnia 14/02/2012 r. (sprawa nr V KK 166/11) podkreślił, że gdy przedmiotem apelacji są kwestie natury faktycznej i ustalenia sprawstwa, sąd apelacyjny powinien być wydać decyzję pozytywną w przedmiocie wniosku oskarżonego o sprowadzenie go na rozprawę. Odmowę sprowadzenia oskarżonego na rozprawę odwoławczą i rozpoznanie apelacji bez jego udziału należało, w świetle brzmienia przepisu art. 451 *Kodeksu postępowania karnego*, wykładni utrwalonej w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz w literaturze, ocenić jako rażące naruszenie reguł rzetelnego procesu oraz prawa oskarżonego do obrony;

- Sąd Najwyższy w swoim wyroku z dnia 15/09/2011 r. (sprawa nr IV KK 60/11) potwierdził, że brak pouczenia oskarżonego o treści art. 451 *Kodeksu postępowania karnego*, wyznaczającego minimalny standard gwarancji procesowych dla pozbawionego wolności oskarżonego w postępowaniu odwoławczym, prowadzi do wniosku o naruszeniu jego prawa do obrony oraz do oceny o niezachowaniu reguł rzetelnego procesu w rozumieniu art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności;

- Sąd Najwyższy w swoim wyroku z dnia 05/01/2011 r. (sprawa nr IV KK 299/10) podkreślił, że obecność samego obrońcy na rozprawie odwoławczej jest wystarczająca tylko, gdy przedmiotem apelacji są kwestie natury prawnej. Jeżeli apelacja dotyczy kwestii natury faktycznej lub gdy sąd apelacyjny zezwala na uzupełniające postępowanie dowodowe lub gdy bezpośredni kontakt z oskarżonym może wpłynąć na proces decyzyjny, sprowadzenie oskarżonego na rozprawę odwoławczą jest konieczne ze względu na obowiązek zachowania prawa do rzetelnego procesu, a zwłaszcza prawa do obrony;

- Sąd Najwyższy w swoim wyroku z dnia 07/05/2010 r. (sprawa nr IV KK 369/09) dodał, że

zwłaszcza gdy przedmiotem apelacji są ustalenia faktyczne, pozbawiony wolności oskarżony powinien być sprowadzony na rozprawę odwoławczą, i to bez względu na stopień trudności natury organizacyjnej, a także bez względu na to, czy w ocenie sądu odwoławczego obecność oskarżonego na rozprawie może wpłynąć na wynik sprawy.

Źródłem problemu w sprawie *Seliwiak* wydaje się nieprawidłowa praktyka sądów w tym konkretnym przypadku. W związku z tym, w celu zapobieżenia dalszym naruszeniom tego rodzaju w przyszłości, wystarczającym krokiem wydaje się przetłumaczenie i rozpowszechnienie niniejszego wyroku.

Należy zauważyć, że wszystkie trzy wyroki zostały przetłumaczone i opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Grupę wyroków *Sobolewski* (nr 2) włączono również do programu szkoleń dla sędziów i prokuratorów, prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd twierdzi, że środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że zastosowane środki generalne, szczególnie zmiany prawne, są wystarczające, aby stwierdzić, że Polska spełniła zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji odnośnie naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

49.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷²
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Toziczka przeciwko Polsce

Opis sprawy

Toziczka, skarga nr 29995/08, wyrok z dnia 24/07/2012, ostateczny w dniu 24/10/2012

Spółdzielnia mieszkaniowa wytoczyła powództwo przeciwko skarżącej do Sądu Rejonowego w Opolu. Wyrokiem z dnia 16/06/2003 r. Sąd Okręgowy w Opolu oddalił to powództwo

Spółdzielnia złożyła apelację. Wyrokiem z dnia 26/11/2003 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu uwzględnił apelację, uchylił wyrok sądu pierwszej instancji i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Sędzia D.Z. był w Sądzie Apelacyjnym sędzią sprawozdawcą Sądu Najwyższego.

Następnie sprawa skarżącej została ponownie rozpoznana. Sąd Rejonowy w Opolu uwzględnił powództwo spółdzielni.

Skarżąca złożyła apelację. W dniu 14/03/2007 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu oddalił apelację, powołując się na stanowisko prawne wyrażone w orzeczeniu z dnia 26/11/2003 r.

Skarżąca złożyła skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego. Skargę kasacyjną rozpoznawał Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnym w dniu 18/01/2008 r. W składzie sędziowskim znalazł się sędzia D.Z., który w międzyczasie otrzymał awans na Sędziego Sądu Najwyższego. Sąd Najwyższy przychylił się do opinii prawnej wyrażonej dwukrotnie przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu i oddalił złożoną przez skarżącą skargę kasacyjną.

W drugim postępowaniu dotyczącym skarżącej w dniu 01/02/2007 r. Sąd Rejonowy w Opolu zasądził na rzecz skarżącej odszkodowanie.

Wyrokiem z dnia 25/04/2007 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu uchylił wyrok sądu pierwszej instancji i oddalił powództwo skarżącej.

Skarżąca złożyła skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego. Postanowieniem z dnia 14/12/2007 r. Sąd Najwyższy odrzucił skargę kasacyjną.

Trybunał zauważył, iż wątpliwości skarżącej odnośnie bezstronności Sądu Najwyższego wynikają z faktu, iż w składzie sędziowskim znalazł się ten sam sędzia, D.Z., który we wcześniejszym terminie rozpoznawał meritum apelacji złożonej przez skarżącą. Można przyjąć, iż taka sytuacja mogła wzbudzić wątpliwości skarżącej odnośnie bezstronności sądu.

Dlatego też Trybunał uznał za właściwe zbadanie, czy istniały bliskie powiązania między kwestiami badanymi przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu rozpoznającym apelacje od wyroków pierwszej instancji wydanych w sprawie, a następnie przez Sąd Najwyższy.

---

⁷² Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 20 grudnia 2013 r.

Trybunał ustalił, że zaistniała sytuacja, w której sędzia zasiadający w składzie Sądu Najwyższego miał za zadanie określić, czy należy podtrzymać własną wykładnię lub zastosowanie prawa materialnego dokonane przez samego siebie na wcześniejszym etapie tej samej sprawy.

Powyższe okoliczności były dla Trybunału wystarczające dla uznania, iż obawy skarżącej odnośnie braku bezstronności Sądu Najwyższego można uznać za obiektywnie uzasadnione.

Nastąpiło zatem naruszenie art. 6 § 1 Konwencji.

I. Wyплата słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 300 EUR	7 540 euro	10 840 euro
Wyłacono w dniu 10/12/2012 r.			

2. Środki indywidualne

Skarżącej przysługuje skarga o wznowienie postępowania, w którym orzekł sędzia wyłączony z mocy ustawy (art. 401 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 48 pkt 5 k.p.c.).

Art. 401 k.p.c. przewiduje:

Można żądać wznowienia postępowania z powodu nieważności:

1) jeżeli w składzie sądu uczestniczyła osoba nieuprawniona albo jeżeli orzekł sędzia wyłączony z mocy ustawy, a strona przed uprawomocnieniem się wyroku nie mogła domagać się wyłączenia.

Art. 48 przewiduje:

§ 1. Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jak też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w sprawach, w których występował jako prokurator.

Zgodnie z informacją otrzymaną z Sądu Okręgowego w Opolu skarżąca nie skorzystała z powyższej możliwości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Na mocy obowiązujących przepisów sędzia Sądu Najwyższego powinien zostać wyłączone od orzekania w sprawie skargi kasacyjnej skarżącej z mocy ustawy, na podstawie przedstawionych wyżej przepisów, tj. art. 48 § 1 pkt 5 k.p.c., co w konsekwencji jego uczestnictwa w orzeczeniu wydanym przez Sąd Najwyższy stanowi przyczynę nieważności postępowania i jednocześnie wypełnia ustawową przesłankę skargi o wznowienie (art. 401 pkt 1 k.p.c.).

Jeśli chodzi o praktykę stosowania tych przepisów, to warto wspomnieć, iż w dniu 20/07/2004 r., Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok, w którym orzekł, że art. 48 § 1 pkt 5 w związku z art. 401 pkt 1 i art. 379 pkt 4 k.p.c. w zakresie, w jakim ogranicza wyłączenie sędziego z mocy samej ustawy tylko do spraw, w których rozstrzygnięciu ten sędzia brał udział w instancji bezpośrednio niższej, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniu Trybunał Konstytucyjny stwierdził, iż ustawodawca zmierzał do eliminacji wszelkich przyczyn, które mogłyby skutkować w otoczeniu sądu jakimikolwiek wątpliwościami co do bezstronności i obiektywizmu sędziego.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

Mając powyższe na uwadze, nie zachodzi potrzeba, w wykonaniu wyroku Trybunału, dokonania zmian o charakterze legislacyjnym. Za wystarczające należy uznać działania o charakterze edukacyjnym i upowszechniającym.

Dlatego też przedmiotowy wyrok został rozpowszechniony wśród sędziów, co zostało dokonane poprzez umieszczenie tłumaczenia wyroku na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto wyrok jest objęty programem szkoleń dla sędziów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne, tj. publikacja i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

50.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷³
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Wasilewska i Kałucka przeciwko Polsce

Opis sprawy

Wasilewska i Kałucka, skarga nr 28975/04, wyrok z dnia 23/02/2010, ostateczny w dniu 23/05/2010.

Sprawa dotyczy śmierci partnera pierwszej skarżącej i syna drugiej skarżącej w następstwie użycia broni w trakcie operacji policyjnej mającej na celu zatrzymanie osób podejrzanych o przynależność do gangu i uzbrojonych, w sierpniu 2002 r. w Spale (materialne naruszenia art. 2 Konwencji).

Europejski Trybunał Praw Człowieka zgodził się, że funkcjonariusze Policji interweniowali w celu zatrzymania osób podejrzanych o przynależność do zorganizowanej grupy przestępczej i uzbrojonych, wśród nich Przemysława Kałuckiego (pokrzywdzonego). Mimo, iż w samochodzie pokrzywdzonego znaleziono broń palną, nie ma dowodów na to, że pokrzywdzony, czy też którykolwiek z pozostałych podejrzanych, zamierzali jej użyć. Ponadto, podejrzani próbowali uciec samochodem, co – jak twierdzono – stworzyło niebezpieczeństwo potrącenia przez nich funkcjonariuszy Policji.

Trybunał stwierdził, że użycie broni może zostać uznane za bezwzględnie konieczne i uzasadnione na podstawie art. 2 § 2 Konwencji, o ile uzna się, że uczestnicy operacji policyjnej byli szczerze przekonani, że policjant został narażony na wyraźne i bezpośrednie niebezpieczeństwo. W okolicznościach niniejszej sprawy większość strzałów została oddana w kierunku uciekającego samochodu wówczas, kiedy minął on już policjanta, który miał być przez niego potrącony. W tym momencie nie istniało żadne bezpośrednie zagrożenie dla policjanta, a jedynym zamiarem funkcjonariuszy Policji było uniemożliwienie ucieczki podejrzanych. W konsekwencji, sposób, w jaki Policja zareagowała oraz zakres użytej przez nią siły, nie może zostać uznany za proporcjonalny do zamierzonego celu w postaci zapobieżenia ucieczce pokrzywdzonego.

Trybunał wskazał również na braki odnośnie sposobu przeprowadzenia i organizacji całej operacji. Wątpliwości dotyczą tego, czy interweniujący policjanci byli w sposób wyraźny identyfikowalni, jako funkcjonariusze policji. Wydaje się również, że, mimo iż rozkaz dowódcy dokonania zatrzymania pokrzywdzonego przez funkcjonariuszy z ostatniego samochodu został zmieniony, to policjanci nadal próbowali zatrzymać samochód, strzelając w niego. Ponadto, planując operację z udziałem dużej liczby policjantów i nieznaną liczbą podejrzanych, policja nie zapewniła obecności karetki pogotowia. W konsekwencji, poszkodowani czekali około 20 minut na jej przyjazd.

Rząd nie podjął się również przedstawienia argumentów na to, że użycie siły nie wykraczało poza bezwzględnie konieczny zakres dla osiągnięcia jednego lub więcej zgodnych z prawem celów, określonych w art. 2 ust. 2 Konwencji.

---

⁷³ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 5 lutego 2013 r.

Sprawa dotyczy również braku skutecznego dochodzenia w odniesieniu do okoliczności śmierci pokrzywdzonego (proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji). W szczególności Trybunał uznał, że konieczność użycia śmiertelnej siły nie została zakwestionowana oraz, że dochodzenie było powierzchowne i nieobiektywne.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	40 000 euro	-	40 000 euro
Wypłacono w dniu 09/08/2010 r.			

2. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącym słuszne zadośćuczynienie za szkody niematerialne zgodnie z powyższą informacją.

Postanowieniem z dnia 13/10/2010 r. Prokuratura Okręgowa w Łodzi podjęła umorzone w dniu 18/08/2003 r. postępowanie przygotowawcze w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci Przemysława Kałuckiego. W uzasadnieniu postanowienia o podjęciu śledztwa powołano wyrok Trybunału z dnia 23/02/2010 r. oraz wymieniono braki śledztwa, które zostały stwierdzone przez Trybunał i które powinny zostać usunięte w toku dalszego postępowania.

Podjęte śledztwo zostało umorzone postanowieniem z dnia 31/12/2010 r. stwierdzającym, iż policjanci nie popełnili przestępstwa. Działali oni w granicach swoich uprawnień przyznanych im przez przepisy *Ustawy o Policji* (art. 17 ust. 1, pkt. 1, 2 i 6). Na postanowienie to zażalenie wniósł pełnomocnik skarżących.

Postanowieniem z dnia 24/10/2011 r. Sąd Rejonowy w Tomaszowie Mazowieckim uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Prokuraturze Okręgowej w Łodzi. Postanowieniem z dnia 30/06/2012 r. prokurator ponownie umorzył śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci P. Kałuckiego. Również i tym razem podstawą umorzenia śledztwa było stwierdzenie, że przestępstwa nie popełniono. W uzasadnieniu prokurator odniósł się szczegółowo do kwestii, których niewyjaśnienie na wcześniejszym etapie śledztwa zarzucił Trybunał, a zwłaszcza do konieczności i proporcjonalności użycia siły wobec Przemysława Kałuckiego. Postanowienie to jest prawomocne.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Materialne naruszenie art. 2 Konwencji

Użycie broni palnej jest uregulowane szczegółowo w art. 17 *Ustawy o Policji* oraz w *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 19/07/2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji*. Trybunał nie zakwestionował obowiązującej regulacji, a jedynie wskazał na błędy popełnione podczas akcji policyjnej. W konsekwencji, w celu uniknięcia podobnych naruszeń konieczne jest opublikowanie wyroku oraz jego rozpowszechnienie.

W tym kontekście należy zauważyć, iż wyrok Trybunału został przetłumaczony oraz opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl), a także rozpowszechniony wśród sędziów, prokuratorów i policjantów oraz opublikowany na stronie internetowej Policji http://www.policja.pl/portal/pol/1015/56303/Orzecznictwo_Europejskiego_Trybunalu_Praw_Czlowieka.html.

Ponadto na podstawie przedmiotowego wyroku, zgodnie z wewnętrznymi procedurami Policji związanymi z rozpowszechnianiem wśród funkcjonariuszy wiedzy o wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, został opracowany zwięzły materiał szkoleniowy, który opublikowano na stronie internetowej Informacyjnego Serwisu Policyjnego www.isp.policja.pl.

Dodatkowo pisemnie zobowiązano wszystkich kierowników jednostek Policji do zapoznania z wyrokiem podległych im policjantów. Wyrok ten jest również wykorzystywany jako materiał edukacyjny w edukacji zasadniczej (kurs podstawowy) oraz w edukacji na poziomie specjalistycznym.

W odniesieniu do samego garnizonu łódzkiego (którego funkcjonariusze brali udział w interwencji, której wyrok dotyczy), od ówczesnego Komendanta Wojewódzkiego Policji w Łodzi otrzymano zapewnienie, że wyrok zostanie omówiony na odprawie kadry kierowniczej oraz zostanie on włączony do działań edukacyjnych na terenie garnizonu łódzkiego.

W tych okolicznościach, dodatkowe środki ogólne nie wydają się konieczne.

2. Proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji

Trybunał zakwestionował sposób prowadzenia dochodzenia przez prokuraturę. W konsekwencji, w celu uniknięcia podobnych naruszeń konieczne wydaje się opublikowanie wyroku oraz jego rozpowszechnienie.

W tym kontekście należy zauważyć, iż poza publikacją i rozpowszechnieniem wyroku, wśród prokuratorów rozpowszechnione zostało opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości pt. „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”, poruszające m.in. problematykę skuteczności śledztw w rozumieniu art. 2 Konwencji. Problematyka prawidłowego prowadzenia śledztw poruszana jest ponadto podczas szkoleń dla prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki o charakterze generalnym nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że przyjęte środki indywidualne oraz generalnym są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

51.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷⁴
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Wieczorek przeciwko Polsce

Opis sprawy

Wieczorek, skarga nr 18176/05, wyrok z dnia 08/12/2009, ostateczny w dniu 08/03/2010.

Sprawa dotyczy decyzji Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 2004 r. o odmowie udzielenia gwarancji pomocy skarżącemu w zakresie wniesienia kasacji na podstawie założenia, że dana sprawa dostatecznie uwzględniała ocenę stanu skarżącego, a także, że nie dawała gwarancji dostępu do profesjonalnej pomocy prawnej w przypadku wniesienia dalszej skargi.

W opinii Trybunału, wniosek Sądu Apelacyjnego nie wydaje się być zasadnym, zwłaszcza w kontekście braku analizy okoliczności. Poprzez odmowę udzielenia reprezentacji prawnej (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji), sąd krajowy nie dopełnił obowiązku zagwarantowania rzetelnego procesu.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Wyłacono w dniu 23/06/2010			

Zgodnie z wyrokiem Europejskiego Trybunału, skarżący ma prawo wniesienia skargi kasacyjnej poza terminem.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Sprawa jest analogiczna do sprawy *Tabor przeciwko Polsce*, skarga nr 12825/02, w której Komitet Ministrów zakończył nadzór na mocy rezolucji CM/ResDH(2011)239.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd twierdzi, że środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, oraz że zastosowane środki o charakterze ogólnym, szczególnie zmiany prawne, są wystarczające, aby stwierdzić, że Polska spełniła zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji odnośnie naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

⁷⁴ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 16 kwietnia 2013 r.

52.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷⁵
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroku w sprawie
Wojtas-Kaleta przeciwko Polsce

Opis sprawy

Wojtas-Kaleta, skarga nr 20436/02, wyrok z dnia 16/07/2009, ostateczny w dniu 16/10/2009.

Sprawa dotyczy naruszenia prawa skarżącej do swobody wypowiedzi z powodu udzielenia jej nagany przez pracodawcę, Telewizję Polską (TVP), dlatego że nie przestrzegała zasady regulaminowej nr 14 § 2, zgodnie z którą miała obowiązek ochrony dobrego imienia pracodawcy. Trybunał uznał, że nagana nie była „niezbędna w społeczeństwie demokratycznym” (naruszenie art. 10 Konwencji).

W 1999 r. skarżącej udzielono nagany po tym, jak w wywiadzie wyraziła zaniepokojenie brakiem poparcia TVP dla programów z muzyką klasyczną oraz negatywnym wpływem konkurencji z prywatnymi nadawcami na jakość programów telewizji publicznej. Podpisała także list otwarty do zarządu TVP dotyczący tych kwestii. Skarżącej udzielono nagany za nieprzestrzeganie przepisów wewnętrznych, zgodnie z którymi powinna dbać o dobre imię pracodawcy. Odpis zawiadomienia o ukaraniu miał zostać usunięty z akt osobowych skarżącej najpóźniej po roku nienagannej pracy. Skarżąca złożyła pozew przeciwko TVP w celu uchylecia kary nagany, co nie przyniosło jednak skutku, ponieważ sądy uznały, że naruszyła obowiązek lojalności wobec pracodawcy.

Trybunał podkreślił, że rola odgrywana w społeczeństwie przez dziennikarzy, a także spoczywający na nich obowiązek udziału w debacie publicznej i działania na jej rzecz ogranicza ich zobowiązanie do zachowania dyskrecji, ponieważ do istoty zawodu dziennikarza należy przekazywanie informacji i idei. Trybunał stwierdził także, że art. 10 § 2 Konwencji daje niewielki margines na wprowadzanie ograniczeń debaty prowadzonej w interesie publicznym.

I. Środki indywidualne

Kary nagany udzielono w 1999 r. i zgodnie z art. 113 § 1 *Kodeksu pracy*, odpis zawiadomienia o ukaraniu miał zostać usunięty z akt osobowych skarżącej najpóźniej po roku nienagannej pracy.

Zgodnie z informacją otrzymaną przez rząd, odpis zawiadomienia o ukaraniu karą nagany został usunięty z akt osobowych skarżącej.

Skarżąca nie złożyła pozwu o zadośćuczynienie lub zwrot kosztów procesu.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

---

⁷⁵ Informacje przekazane przez władze polskie w dniu 6 lutego 2013 r.

Naruszenie art. 10 Konwencji w niniejszej sprawie miało raczej charakter incydentalny i wynikało z praktyki stosowanej przez telewizję publiczną i linię orzeczniczą sądów krajowych. Dlatego też, wydaje się, że w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości wystarczające będzie opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku.

W tym kontekście należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Wyrok został przesłany do wszystkich sądów apelacyjnych oraz do Biura Prokuratora Generalnego z prośbą o jego rozpowszechnienie wśród sędziów i prokuratorów. Został także przesłany do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury z prośbą o uwzględnienie go w programie szkoleń dla sędziów i prokuratorów, a także do Sądu Najwyższego.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu żadne środki i nie są w przypadku omawianych spraw konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 10 Konwencji.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷⁶
Informacja o środkach mających na celu wykonanie wyroków w grupie spraw
Woś przeciwko Polsce

Opis spraw

Woś, skarga nr 22860/02, wyrok z dnia 08/06/2006, ostateczny w dniu 08/09/2006
Kadłuczka, skarga nr 31438/06, wyrok z dnia 02/02/2010, ostateczny w dniu 02/05/2010
Krosta, skarga nr 36137/04, wyrok z dnia 02/02/2010, ostateczny w dniu 02/05/2010
Kostka, skarga nr 29334/06, wyrok z dnia 16/02/2010, ostateczny w dniu 16/05/2010
Belka, skarga nr 20870/04, wyrok z dnia 18/05/2010, ostateczny w dniu 18/08/2010
Czekień skarga nr 25168/05, wyrok z dnia 18/05/2010, ostateczny w dniu 18/08/2010
Szal, skarga nr 41285/02, wyrok z dnia 18/05/2010, ostateczny w dniu 18/08/2010

Niniejsze sprawy dotyczą naruszenia praw skarżących w zakresie dostępu do sądu (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji) z powodu braku kontroli sądowej nad decyzjami Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie w sprawie roszczeń o odszkodowania dla ofiar represji nazistowskich, pracy niewolniczej i przymusowej, w ramach dwóch trybów kompensacyjnych, ustanowionych odpowiednio w roku 1991 i 2000.

Pierwszy tryb kompensacyjny ustanowiono na mocy porozumienia z dnia 16/10/1991 r. pomiędzy Rzeczpospolitą Polską i Republiką Federalną Niemiec. W jego ramach w listopadzie 1991 r. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej utworzył Fundację (Fundacja Polsko-Niemieckie Pojednanie) w celu wypłacania odszkodowań dla ofiar prześladowań nazistowskich ze środków wpłaconych przez Rząd Republiki Federalnej Niemiec. Drugi tryb kompensacyjny ustanowiono na mocy wspólnego wielostronnego oświadczenia państw z dnia 17/07/2000 r., w tym Polski, Niemiec, Stanów Zjednoczonych i Izraela; jego celem była wypłata odszkodowań dla ofiar pracy niewolniczej i przymusowej przez Fundację Polsko-Niemieckie Pojednanie.

W tej grupie spraw skarżący starali się zakwestionować decyzje podjęte przez organy Fundacji. Naczelny Sąd Administracyjny orzekł, że sądy administracyjne nie mają właściwości do rozpoznawania takich spraw. Co więcej, według orzecznictwa Sądu Najwyższego w tamtym czasie, prawo do przyznania odszkodowania przez Fundację nie było kwestią prawa cywilnego, a sądy krajowe właściwości ogólnej nie były także właściwe do orzekania w sprawie roszczeń dotyczących prawa do odszkodowania.

Trybunał stwierdził, że z działaniami Fundacji w odniesieniu do obu trybów kompensacyjnych wiązała się odpowiedzialność Państwa polskiego oraz że prawo zwracania się do Fundacji o odszkodowanie było prawem cywilnym dla celów art. 6 § 1 Konwencji. Trybunał stwierdził jednak, że organy orzekające Fundacji – Komisja Weryfikacyjna oraz Odwoławcza Komisja Weryfikacyjna – nie mogą być traktowane jako trybunały dla celów art. 6 § 1, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że ich członkowie są powoływani i odwoływani przez Zarząd i Radę Nadzorczą Fundacji. W rezultacie sądy krajowe, wykluczając kontrolę sądową decyzji tych organów w poszczególnych sprawach, pozbawiły skarżących wszelkiej możliwości kontroli takich decyzji przed sądem, czego wymagają zapisy art. 6 § 1 Konwencji.

⁷⁶ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 20 lutego 2013 r.

I. Środki indywidualne

Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie z tytułu szkody niemajątkowej (nie zasądził słusznego zadośćuczynienia w sprawach *Krosta i Kadłuczka*).

Trybunał potwierdził, że przed 27/06/2007 r. (uchwała Sądu Najwyższego, zob. poniżej w opisie środków o charakterze ogólnym) dostępność kontroli sądowej w odniesieniu do decyzji Fundacji nie była ustalona.

Po uchwale Sądu Najwyższego z dnia 27/06/2007 r. skarżący byli w stanie odwołać się od decyzji Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie do sądów powszechnych. Zastosowanie uchwały umożliwiającej skarżącym dochodzenie kontroli sądowej w odniesieniu do decyzji Fundacji przed sądami powszechnymi zostało potwierdzone w praktyce, w sprawie wszczętej przez prokuratora w imieniu jednej ze skarżących (Walentyna Belka), kwestionującej odmowę przyznania jej odszkodowania w ramach drugiego trybu kompensacyjnego (więcej informacji poniżej w punkcie: środki ogólne).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Sąd Najwyższy w swojej uchwale z dnia 27/06/2007 r., udzielając odpowiedzi na pytanie Rzecznika Praw Obywatelskich w kwestii prawnej w sprawie nr III CZP 152/06, stwierdził że sądy powszechne są właściwe do badania sprawy, w której skarżący – z powodu niekorzystnej decyzji Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie – dochodził świadczenia od Fundacji za represje nazistowskie. Sąd Najwyższy ponownie rozważył istniejącą praktykę i stwierdził, że roszczenia wobec Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie tytułem represji nazistowskich były roszczeniami z powództwa cywilnego w znaczeniu formalnym.

Stanowisko takie zostało dodatkowo potwierdzone przez Trybunał Konstytucyjny decyzją z dnia 14/11/2007 r. Trybunał Konstytucyjny, orzekając o niedopuszczalności skargi konstytucyjnej złożonej przez jednego ze skarżących – Stanisława Kostkę – stwierdził, że nie uzyskał on „ostatecznego rozstrzygnięcia” w znaczeniu art. 79 Konstytucji, ponieważ w celu zaskarżenia decyzji Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie omyłkowo wybrał on drogę sądów administracyjnych, a nie sądów powszechnych.

Pomoc finansowa z funduszy przekazanych przez Rząd Republiki Federalnej Niemiec na podstawie umowy z dnia 16/10/1991 r. była wypłacana do czerwca 2002 r. Na mocy uchwały nr 11/2002 z dnia 07/06/2002 r. Rada Nadzorcza Fundacji zakończyła wypłaty w ramach pierwszego trybu kompensacyjnego, po wyczerpaniu środków przekazanych przez Rząd Niemiec. Z dniem 30/09/2006 r. zakończył funkcjonowanie tak zwany drugi tryb kompensacyjny, ustanowiony na mocy wspólnego oświadczenia z dnia 17/07/2000 r.

Wyrok w sprawie *Woś* został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości; został on również rozpowszechniony wśród prezesów sądów apelacyjnych. Został on również opublikowany w biuletynie wydawanym przez Biuro

Informacji Rady Europy w Warszawie (nr 2006/III) z komentarzem: „moc obowiązująca wyroku w sprawie *Woś* dla sądów krajowych”.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd twierdzi, że środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że zastosowane środki generalne, szczególnie zmiany prawne, są wystarczające, aby stwierdzić, że Polska wypełniła zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji odnośnie naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

54.

RAPORT Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ⁷⁷
Informacje o środkach podjętych w celu wykonania wyroków w sprawie
Z. przeciwko Polsce

Opis sprawy

Z. p. *Polsce*, skarga nr 34694/06, wyrok z dnia 20/04/2010 r., ostateczny z dniem 20/07/2010.

Sprawa dotyczy niewykonania przez władze krajowe orzeczeń sądów, które przyznały skarżącemu prawo do kontaktów z córką.

W 2000 r., skarżący po konflikcie z żoną wyprowadził się z ich wspólnego miejsca zamieszkania. Jego prawo do kontaktów z córką zostało określone kolejnymi wyrokami sądów: Sądu Rejonowego w Bytomiu z dnia 06/07/2000 r. oraz z dnia 30/04/2008 r., a także Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 30/03/2001 r., z dnia 23/09/2003 r., z dnia 28/11/2003 r. oraz z dnia 19/09/2008 r. Mimo to, głównie z powodu postępowania byłej żony skarżącego, nie mógł on spotykać się z córką tak często, jak zostało to przewidziane we wskazanych wyżej wyrokach. W toku postępowania egzekucyjnego byłej żonie skarżącego została kilkakrotnie wymierzona grzywna. Nie miało to jednak żadnego wpływu na jej postępowanie. W związku z tym złożona została skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W wyroku z dnia 20 kwietnia 2010 r. Trybunał stwierdził, że pozytywne zobowiązanie państwa na gruncie art. 8 Konwencji dotyczyć może także podjęcia działań, w sferze relacji między jednostkami, mających na celu zapewnienie poszanowania życia prywatnego, które będą dotyczyły zarówno ram prawnych pozwalających na ochronę praw jednostki, dzięki istnieniu odpowiednich procedur sądowych i wykonawczych, jak też właściwej implementacji tych przepisów.

Trybunał podkreślił, że chociaż spoczywający na władzach krajowych obowiązek podjęcia działań na rzecz ułatwienia po rozwodzie kontaktów z dzieckiem rodzica niesprawującego nad nim opieki nie ma absolutnego charakteru, to zasadniczym przedmiotem oceny jest to, czy władze powzięły wszelkie możliwe kroki w celu ułatwienia kontaktu w zakresie uzasadnionym szczególnymi okolicznościami danej sprawy.

Jak stwierdza wyrok Trybunału, szczególne znaczenie w sprawach dotyczących dzieci ma czas, ponieważ każde opóźnienie postępowania doprowadzić może do faktycznego rozstrzygnięcia sprawy przed wyrokiem sądu. Dlatego też w opinii Trybunału, w niniejszej sprawie działania podjęte przez władze krajowe były niewystarczające i spóźnione. W szczególności Trybunał wskazał, że w gestii władz krajowych pozostawało wykorzystanie dalszych przepisów *Kodeksu postępowania cywilnego* oraz zastosowanie surowszych środków przeciwko byłej żonie skarżącego w postaci orzeczenia wobec niej wyższej grzywny. W ocenie Trybunału, wysokość wymierzonych grzywien, najwyraźniej niewystarczająca, połączona z przewlekłością postępowania, stanowiły istotne czynniki, które sprawiły, że środki prawne przysługujące skarżącemu okazały się nieefektywne. Trybunał podsumował,

---

⁷⁷ Informacja przekazana przez polskie władze w dniu 5 września 2013 r.

że nieefektywność wykonania ostatecznych wyroków sądowych spowodowana została w znacznym stopniu działaniem samych władz w tej sprawie, co doprowadziło do naruszenia art. 8 Konwencji.

I. Wyплата słusznego zadośćuczynienia i środki o charakterze indywidualnym

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	W sumie
-	5 000 euro	-	5 000 euro
Wyplacono w dniu 12/10/2010			

2. Środki indywidualne

Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niematerialną oraz za poniesione koszty i wydatki.

Po wyroku Trybunału z dnia 20 kwietnia 2010 r., skarżący nie wnosił dalszych powództw egzekucyjnych.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 8 Konwencji

Zmiany legislacyjne

Rząd pragnie zwrócić uwagę, że w dniu 13 sierpnia 2011 r. weszła w życie nowelizacja *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.). Nowelizacja wprowadza zmienioną, uproszczoną procedurę wykonywania kontaktów z dzieckiem. Zgodnie z nowymi przepisami (art. 598¹⁵-598²¹ k.p.c.), jeżeli osoba, pod której pieczę dziecko pozostaje, nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy może orzec wobec niej, na wniosek osoby uprawnionej do kontaktu, zapłatę oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie obowiązku. Sumę pieniężną wpłaca się na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem. Ponadto, osoba uprawniona może także domagać się zwrotu uzasadnionych wydatków poniesionych w związku z przygotowaniem kontaktu.

W ocenie Rządu nowe przepisy odpowiadają orzecznictwu Trybunału, ponieważ zapewniają rzeczywisty środek prawny, nie wprowadzając jednocześnie środków karnych, które mogłyby negatywnie wpłynąć na stan psychiczny dziecka.

Rozpowszechnienie wyroku

Naruszenie stwierdzone przez Trybunał w tej sprawie wynikało z braku ochrony przez władze życia prywatnego skarżącego.

W tym kontekście należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto przygotowano specjalne opracowanie zawierające analizę orzecznictwa Trybunału, pod tytułem „*Standardy postępowania w sprawach o kontakty z dzieckiem na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*”. Opracowanie odnosi się nie tylko do spraw dotyczących kontaktów z dzieckiem, ale także do tych, które dotyczą sporu o miejsce zamieszkania dziecka. Opracowanie także zostało umieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu, żadne środki indywidualne nie są w przypadku omawianych spraw konieczne, a przyjęte środki generalne, w szczególności opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, jak również zmiany wprowadzone do *Kodeksu postępowania cywilnego*, są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 8 § 1 Konwencji.